# Riksdagens protokoll 1991/92:125

Onsdagen den 3 juni

Kl. 9.00–18.00
19.00–24.00



## 1 § Val av en riksdagens ombudsman (justitieombudsman)

Företogs val av en riksdagens ombudsman (justitieombudsman).

Anf. 1 THAGE G. PETERSON (s):

Fru talman! Hans Ragnemalm har avsagt sig uppdraget att vara justitieombudsman, och han har entledigats med verkan från den 1 september 1992.

Med anledning härav har konstitutionsutskottet berett frågan om val av en ny justitieombudsman.

Konstitutionsutskottet föreslår enhälligt att riksdagen för tiden fr.o.m. den 1 september 1992 till dess att nytt val har genomförts under fjärde året därefter till justitieombudsman utser generaldirektören och chefen för datainspektionen Stina Wahlström.

Kammaren biföll konstitutionsutskottets förslag och utsåg därmed – för tiden från den 1 september 1992 till dess nytt val genomförts under fjärde året därefter – till

*justitieombudsman*
generaldirektör Stina Wahlström

## 2 § Utökning av antalet suppleanter i EES-utskottet

Valberedningen hade enligt ett till kammaren inkommet protokollsutdrag föreslagit att antalet suppleanter i EES-utskottet – för att bereda Vänsterpartiet representation i detta utskott – skulle utökas från 15 till 16.

Kammaren biföll denna framställning.

## 3 § Val av suppleant i EES-utskottet

Företogs val av en suppleant i EES-utskottet.

Kammaren valde i enlighet med valberedningens förslag till

*suppleant i EES-utskottet*
Gudrun Schyman (v)

## 4 § Ny riksdagsledamot m.m.

Upplästes och lades till handlingarna följande från valprövningsnämnden inkomna

*Berättelse om granskning av bevis för riksdagsledamot och ersättare för riksdagsledamöter*

Till valprövningsnämnden har från riksskatteverket inkommit bevis om att Hadar Cars (fp), Stockholm, utsetts till ny ledamot av riksdagen fr.o.m. den 1 juli 1992 sedan Jan-Erik Wikström (fp) avsagt sig sitt uppdrag som ledamot av riksdagen.

Till ersättare för riksdagsledamöter har utsetts Lotta Edholm, Solna, och Andres Käärik, Stockholm (båda fp).

Valprövningsnämnden har denna dag granskat bevisen och därvid funnit att de blivit utfärdade i enlighet med 15 kap. 1 § vallagen.

Stockholm den 1 juni 1992
*Lars Tottie*
*Sven-Georg Grahn*

## 5 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 27 maj.

## 6 § Totalförsvarets fortsatta utveckling 1992/93–1996/97

Föredrogs
försvarsutskottets betänkande
1991/92:FöU12 Totalförsvarets fortsatta utveckling 1992/93–1996/97 (prop. 1991/92:102, prop. 1991/92:101 och förs. 1991/92:14).

Anf. 2 STURE ERICSON (s):

Fru talman! Inför de femåriga försvarsbesluten brukar de fyra stora traditionella riksdagspartierna förhandla sig fram till en gemensam säkerhetspolitisk analys. Så har skett också denna gång. Det inledande kapitlet i regeringens proposition 1991/92:102 om säkerhetspolitiken är därför en produkt av den försvarsberedning som fungerade fram till början av februari i år.

Under de årtionden då vår säkerhetspolitiska miljö dominerades av öst–väst-konflikten var detta säkerhetspolitiska samförstånd en viktig nationell markering. I det radikalt förändrade Europa som vi nu lever i finns inte samma yttre tryck. Därför är det inte mindre glädjande att vi lyckats ta fram en gemensam text som beskriver vår syn på Sveriges säkerhetspolitiska läge

och på huvudlinjerna i den säkerhetspolitik vi vill föra. Det är värdefullt inte minst med tanke på de EG-förhandlingar som vi snart ska ge oss in i.

Den senaste försvarsutredningen, 1988 års försvarskommitté, havererade hösten 1990, därför att partierna i centrala frågor stod alltför långt ifrån varandra. Dagens enighet blev möjlig sedan de nuvarande regeringspartierna i oktober i fjol i ett slag bytte åsikt och anslöt sig till den socialdemokratiska linjen. Konkret gick det till så, att man övertog den tidigare regeringens text i planeringsanvisningarna till ÖB från februari 1991 i fråga om mål och inriktning för det militära försvaret.

Innehållet i den texten hade moderater, centerpartister och folkpartister tidigare tagit starkt avstånd från. Speciellt Moderaterna lovade före valet mycket stora ökningar i försvarsanslagen. Lars Tobisson hade exempelvis i brev till försvarsanställda i Karlskrona strax före valet utlovat ca 27 nya miljarder till försvaret, och försvarsutskottets värderade ordförande har litet snopet medgivit att han nog före valet lovade ca 20 nya miljarder.

Man kan undra hur de försvarsvänliga väljare nu känner sig som lockats med sådana frikostiga löften *före* valet och som sedan bara en månad *efter* valet får helt andra besked. Överbudspolitikens syfte var naturligtvis att bidra till ett regeringsskifte, och det uppnådde man. Att väljarna blev grundlurade också i denna fråga hoppas man väl skall vara glömt om tre år.

Att det nu efter valet sker en bred uppslutning bakom huvudlinjerna i den socialdemokratiska säkerhets- och försvarspolitiken är naturligtvis något som vi glädjer oss åt. Vi har dessutom tillfredsställelsen att föra fram samma åsikter i försvarsfrågorna efter valet som vi redovisade före valet.

Den nya regeringens huvudlinje, livligt propagerad av dess försvarsminister, är att satsa mindre på kvantitet i försvaret för att ha råd med bättre kvalitet. Antalet brigader minskar, och regementen och andra etablissemang läggs ned eller flyttas samman. Det sparar på sikt pengar som kan användas för moderna vapen och annan materiel.

Kvalitetshöjningen består i huvudsak i att regeringen Bildt fullföljer de materielprojekt som startades under den socialdemokratiska regeringen. Det är bra. Det är också bra att den moderatledda regeringen föreslår en krympt militär organisation.

Vi som var med för tre år sedan har inte glömt med vilken energi Arne Andersson och andra moderater och centerpartister bekämpade de regementsnedläggningar och organisationsminskningar som 1989 beslutades av riksdagen.

Man kan se Anders Björcks försvarsproposition som ett andra – och i pengar räknat – betydligt kortare steg i riktning mot en satsning på mer av kvalitet och minskad volym. Ett tredje kompletterande steg bör enligt vår uppfattning tas under den närmaste femårsperioden. Och ett fjärde steg i samma riktning kommer säkerligen 1997, om det inte sker drastiska förändringar i den säkerhetspolitiska miljön.

Även om vi är överens med regeringen om den säkerhetspolitiska analysen drar vi något olika slutsatser av den. Regeringen anser det nödvändigt att öka försvarsanslagen med drygt 7 miljarder fram till 1997 och har dessutom byggt in en automatik i anslagen som ger försvaret hela 8 nya miljarder

under den därpå följande femårsperioden utan att några nya beslut behöver fattas.

Den här ökningen av försvarsanslagen förefaller inte vara säkerhetspolitiskt motiverad, utan måste närmast ses som ett resultat av de oansvariga vallöften om kraftigt höjda militärutgifter som Moderaterna spred omkring sig före valet. Att Folkpartiet också i den här frågan blivit överkört i regeringen är uppenbart för alla.

Vi socialdemokrater föreslår däremot oförändrad planeringsram för försvaret fram till 1997. I ett Europa, där alla stater i vårt närområde drar ned sina militärutgifter, är också en oförändrad nivå en klar markering av att vi känner behov av att gardera oss för säkerhetspolitiska överraskningar mot slutet av 90-talet. För att under de närmaste fem åren klara av att höja kvaliteten och att ställa om till en ny struktur föreslår vi ett engångsbelopp på 2,8 miljarder. Det tar nämligen tid innan organisationsminskningar ger spareffekter.

Vi säger definitivt nej till en årlig uppräkning av materielanslagen med 1,5 % utöver den vanliga priskompensationen. Det är dessa 1,5 % som kostar 8 miljarder redan nästa beslutsperiod. Sådan budgetautomatik försöker vi ju komma bort ifrån i alla andra sammanhang. Det är därför mycket förvånande att det folkpartiledda finansdepartementet ställer ut sådana här dyra växlar på framtiden. Men kanske är det ett utslag av liberal uppgivenhet: "Efter oss syndafloden".

Vi socialdemokrater föreslår dessutom – och det är en viktig del av vår partimotion – att 4,5 miljarder under femårsperioden satsas på att skapa civila jobb på de orter som drabbas av regementsnedläggningar och krympt försvarsindustri. Vårt förslag skulle gynna bl.a. orter som Kristianstad, Norrköping, Karlstad, Karlskoga, Södertälje och Gävle.

Regeringen däremot lyfter inte ett finger för att direkt stödja de kommuner och regioner som förlorar sysselsättningstillfällen till följd av dagens beslut här i riksdagen. På den här punkten kommer regeringens linje att segra i kvällens votering med hjälp av nydemokraternas röster.

Eftersom det var något vi kunde förutse redan under utskottsbehandlingen gav vi socialdemokrater i utskottet aktivt stöd till Hans Lindblads motion, Fö46 yrkande 5, som är ett förslag i linje med vårt, även om det inte handlar om några 4,5 miljarder. På det här sättet har vi åstadkommit ett tillkännagivande som innebär att regementscheferna vid I 14 i Gävle och P 6 i Kristianstad under den tid förbanden finns kvar - fram till den första juli 1994 – får frihet att disponera regementets pengar för att hjälpa personalen till nya jobb. Det går bra att läsa om det här på s. 106 i betänkandet och i hemställan punkt 89.

Vi söker nu efter möjligheter att låta dessa friare former för användningen av den lokala militära myndighetens pengar gälla också Ing 1 i Södertälje och F 13 i Norrköping. Om kammarkansliet hittar en formell möjlighet för ett sådant yrkande kommer vi socialdemokrater att rösta för det vid kvällens votering.

De 4,5 miljarder som vi vill sätta in för att skapa nya jobb tänker regeringen i stället använda till att hålla i gång en alltför stor militär organisation. Genom att behålla för många regementen, flottiljer, brigader och flygdivi-

sioner kommer kvaliteten att bli lidande. Jag är övertygad om att regeringen måste ändra dagens beslut på den här punkten redan före 1997, om inte satsningen på kvalitet skall urholkas. Det insåg också Folkpartiets representant i försvarsberedningen, Kerstin Ekman, i januari och föreslog skriftligen 14 brigader i stället för regeringens 16.

Till det säkerhetspolitiska avsnittet hör också att vi socialdemokrater begär att en oberoende civil ubåtskommission skall tillsättas. Den bör få till uppgift att utvärdera och analysera det senaste årtiondets undervattenskränkningar, indikationer om undervattenskränkningar och den ubåtsjaktverksamhet som har bedrivits.

En sådan kommission bör också genom internationella kontakter försöka skapa ökad klarhet kring den främmande ubåtsverksamheten på svenskt territorialvatten. I det nya Europa finns det möjligheter att få fram nya fakta kring ubåtsverksamheten. Inte minst borde ledarna i det nya Ryssland vara angelägna om att städa undan sådant som under 80-talet störde våra relationer med Sovjetunionen. Regeringarna i de nya baltiska staterna och i andra Östersjöstater borde vara intresserade av att hjälpa till. Och varför inte fråga Japan liksom de stora västliga marina staterna.

Den rapport en sådan oberoende civil kommission lämnar får sedan vara vägledande för framtida åtgärder.

Under den tidsperiod en oberoende civil kommission skulle komma att granska styrdes Sverige av socialdemokratiska regeringar. Den ledande opponenten mot den förda ubåtspolitiken var Carl Bildt. Det är därför mycket märkligt att samme Carl Bildt nu gör allt för att slippa tillsätta en oberoende civil ubåtskommission. I stället samlar han gamla ubåtskompisar som Emil Svensson och Lars Christiansson omkring sig i statsrådsberedningen. Vad är det för hemligheter detta triumvirat försöker dölja genom att säga nej till en oberoende civil ubåtskommission? Eller är det så enkelt som att Carl Bildt inte vill ha sin egen yviga ubåtsretorik kritiskt granskad?

Den här ubåtsskuggan kommer att följa Carl Bildt ända till dess han ställer upp på att sprida ljus över det som fortfarande är dunkelt i denna sak.

Riksdagen kommer i dag att uppmana regeringen att redan under 1992 tillsätta en ny parlamentarisk försvarsberedning. Det är ett beslut som kan bli styrande för hanteringen av försvarspolitiken under de närmaste åren och innebär ett bifall till den socialdemokratiska partimotionens krav på denna punkt.

Den viktigaste uppgiften för en sådan ny beredning blir naturligtvis att följa upp genomförandet av "försvarsbeslut 92" och diskutera de många kompletterande beslut som måste fattas under femårsperioden. Det gäller bl.a. omstruktureringen av flygvapnets organisation, där ÖB redan har i uppdrag att komma med nya förslag. Men det blir säkerligen också aktuellt att diskutera strukturfrågor som gäller armén och marinen, inte minst när det så småningom visar sig att regeringen varit överoptimistisk och inte kan klara kvalitetsmålsättningen.

Det vore synnerligen pinsamt om Anders Björck av prestigeskäl inte utnyttjade den möjlighet den nya försvarsberedningen ger att förbättra allt det som brister i det försvarsbeslut vi skall fatta senare här i dag. Det skulle främst skada försvaret. Att media tolkar den nya försvarsberedningen som

att riksdagen sätter en "parlamentarisk överrock" på försvarsministern bör inte Anders Björck ta alltför hårt. Det kan vara bra att ha en överrock om det börjar blåsa kallt och snålt. Det bör definitivt vara till hjälp när Carl Bildts borgerliga minoritetsregering vill ge säkerhetspolitiska beslut en bred parlamentarisk förankring.

Att regeringen bara representerar en minoritet här i riksdagen och i försvarsutskottet återspeglas bl.a. i att det till skrivningarna rörande årets försvarsbeslut fogats inte mindre än 15 stycken tillkännagivanden, dvs. mera väsentliga ändringar i regeringens förslag.

Det är naturligtvis ett faktum att en försvarsminister aldrig någonsin tidigare har fått bakläxa på så många punkter i en stor försvarspolitisk proposition. Detta skall ses mot bakgrund av den hybris som utmärkte den Anders Björck som i lånta fjädrar presenterade propositionen i februari. Överorden var många, men jag skall villigt medge en viss beundran för det sätt på vilket försvarsministern fick ett förslag som i huvudsak var ett fullföljande av den socialdemokratiska försvarspolitiken att framstå som något nytt och omvälvande.

Inte ens när det gäller höjningen av anslaget med 7,3 miljarder under den kommande femårsperioden kan Anders Björck riktigt mäta sig med Roine Carlsson som under innevarande femårsperiod lugnt, effektivt och utan större åthävor ökade anslagen till försvaret med ett betydligt större belopp räknat i dagens penningvärde.

Handen på hjärtat, Anders Björck, vad är det som är nytt, mer än att Moderaterna övergett sin tidigare försvarspolitik?

Civilförsvarets effektivitet är av stor betydelse för befolkningens förtroende för vårt totalförsvar. Det inses tyvärr inte av alla militärer och tydligen inte heller det nya garnityret på försvarsdepartementet. Regeringens försök i propositionen att begränsa civilförsvarets uppgifter och minska anslagen i reala pengar är beklämmande läsning. Utskottet ger bakläxa och kräver att en stor parlamentarisk utredning om civilförsvarets mål, uppgifter och organisation tillsätts. Det är ett bifall till den socialdemokratiska partimotionen.

Jag tror att det är viktigt att vi ägnar mer tid åt civilförsvaret i framtiden. De hot mot vår säkerhet och välfärd som upplevs som mest sannolika under det närmaste årtiondet handlar om miljökatastrofer exempelvis till följd av kärnkraftsolyckor – eller ekonomiska katastrofer i några av våra östliga grannländer. Sådana hot kan möjligen hanteras av ett effektivt svenskt civilförsvar, som i framtiden vid behov även borde kunna sättas in utanför vårt lands gränser.

När det gäller de större och för försvarets kvalitet avgörande materielfrågorna innebär regeringens förslag, som jag tidigare konstaterat, ett fullföljande av den tidigare regeringens projekt. De finansieringsfrågor som var öppna har lösts på ett bra sätt genom försäljning av några av försvarets fastigheter i Stockholm. Vi har därför inte haft några svårigheter att förena oss med regeringen på de flesta punkter.

Men när det gäller anskaffning av en ny stridsvagn anser vi att nytt utredningsmaterial bör presenteras mot bakgrund av allt det som hänt ute i Europa under de senaste åren. Vi avvisar inte tanken på inköp av nya stridsvagnar, men vi anser frågan vara av den dimensionen, inte minst ekono-

miskt, att den bör föreläggas riksdagen för avgörande sedan färskt beslutsunderlag redovisats. Frågan bör naturligtvis tas upp i den nya parlamentariska försvarsberedning som regeringen tillsätter i höst.

Vår reservation när det gäller det nya JAS-kontraktet är av liknande karaktär. Detta är det största enskilda industriprojektet någonsin här i landet med bindningar som sträcker sig över årtionden. Fjolårets riksdag beslutade, med instämmande av de nuvarande regeringspartierna, att frågan om den andra delserien är en fråga för regering *och riksdag* att pröva. Nu vill regeringen sköta saken på egen hand och bara ha en in blanco-fullmakt av riksdagen. Detta motsätter vi oss naturligtvis.

Likaså avvisar vi förslaget att ett förslagsanslag på 1 000 kr. skall kunna användas för att ge ett räntefritt lån på kanske flera miljarder under några år. Vi är inte främmande för att betalningsförskjutningar kan behövas, men de skall då redovisas öppet och inte innehålla några dolda subventioner.

Jag hinner inte i det här korta inledningsanförandet ta upp hela serien av fredsorganisatoriska ärenden som behandlas i utskottets betänkande och i ett stort antal reservationer. Det kommer andra socialdemokrater i försvarsutskottet att göra senare här i dag.

Jag koncenterar mig på en enda fråga, där jag anser att utskottet inte visat tillräcklig självständighet gentemot departementets påtryckningar. I synnerhet ett försvarsutskott får inte låta sig degraderas till rollen som regeringens transportkompani eller än värre knähundar.

Det gäller förslaget att flytta luftvärnsregementet Lv 6 från Göteborg till I 16 i Halmstad och luftvärnets tekniska skola LvTS från Göteborg till Östersund. Utskottet har presenterats mycket motstridiga ekonomiska kalkyler. Luftvärnsinspektören har inför utskottet sagt att om det blir vinst eller förlust genom flyttningarna till Halmstad och Östersund beror på om den kompetenta personalen flyttar med. Vi anser oss ha fått en klar bild av att det blir mycket betydande kompetensförluster vid en flyttning som det kommer att ta många år att hämta in. Likaså anses närheten till Chalmers och Ericssons verkstäder i Mölndal vara av central betydelse för utvecklingen inom det högteknologiska truppslag som luftvärnet numera är.

Luftvärnet skall under 90-talet ombeväpnas från i huvudsak kanonluftvärn till renodlat robotluftvärn. Innan en översyn har redovisats över luftvärnets framtida struktur bör inga stora nyinvesteringar göras.

Till detta kommer att vi anser att det av beredskapsskäl är motiverat att ha ett arméregemente lokaliserat i eller i närheten av rikets andra stad och största exporthamn. Samverkan mellan Lv 6, kustartilleriet och I 15 i Borås borde dessutom ge underlag för betydande besparingar.

Vi socialdemokrater har utöver regeringens förslag redovisat ett flertal förändringar i fredsorganisationen, som på sikt skulle ge betydande besparingar och skapa ekonomiskt utrymme för kvalitetshöjningar. Det är av samma skäl vi nu motsätter oss en flyttning av Lv 6 och LvTS från Göteborg. Det ger inga besparingar, och det innebär en mycket allvarlig kvalitetsförsämring inom en viktig högteknologisk försvarssektor.

Regeringens förslag beträffande Lv 6 och LvTS är osedvanligt svagt underbyggt. Ett genomförande skulle ge oss ett sämre försvar. Tyvärr tycks det nu ha gått prestige i att driva igenom ett beslut i denna fråga.

Ett annat av de regeringsförslag som visat sig dåligt underbyggda handlar om att ersätta ca 1 500 civilanställda i förråd och kök med värnpliktiga. Tanken har varit att en värnpliktig som en del av sin utbildning för krigsuppgiften skulle ersätta exempelvis en köksanställd under ca sex månader av sin grundutbildning. Två värnpliktiga ersätter alltså i princip en civilanställd enligt dessa planer. Kritiker har talat om användning av värnpliktiga som "grå arbetskraft".

Enligt den nya värnpliktslagen behöver försvaret bara utbilda de värnpliktiga som behövs i krigsorganisationen. Omvänt skall de värnpliktiga under sin grundutbildning få den kortaste och mest effektiva utbildning som kan ges inför uppgiften i krigsorganisationen.

Utskottet slår också fast att den enda godtagbara grunden för en utbildning är att den skall utgå från behov i krigsorganisationen eller från krav på försvarsmaktens beredskap i fred. Eftersom frågan uppenbarligen är otillräckligt utredd, anser utskottet att pliktutredningen skall göra en grundlig genomgång av ärendet och lämna förslag till hur många värnpliktiga det skall gälla, hur de skall utnyttjas i krigsorganisationen och vilket innehåll deras grundutbildning skall ha. Sedan regeringen fått slutbetänkandet från pliktutredningen får den sedan återkomma till riksdagen med ett nytt förslag i frågan.

Efter detta klara besked från riksdagen finns det ingen grund för de många avskedanden med motiveringen "arbetsbrist" som vi fått kännedom om. Den lagliga grunden för dessa avskedanden kan ifrågasättas. Om inte chefen för armén och hans stab kan läsa innantill i försvarsutskottets utlåtande, bör de snarast få hjälp av departementet. Det får vara någon måtta på hur armén behandlar sina civilanställda.

Enligt den nya värnpliktslagen skall bara de ungdomar uttas för grundutbildning som behövs i krigsorganisationen. Övriga värnpliktiga förs till en utbildningsreserv som regeringen vid behov kan inkalla för utbildning. För att detta system skall fungera bör de som förs till utbildningsreserven utgöra ett tvärsnitt av de uttagna i varje befattningsgrupp. Allt prat från försvarsministerns sida om att de som hamnar i utbildningsreserven skulle vara fysiskt eller mentalt mindre lämpade är strunt och har ingen täckning i lagar och bestämmelser som reglerar uttagning vid mönstringen.

Låt mig kort sammanfatta några viktiga punkter:

– Vi är överens med regeringen om den säkerhetspolitiska analysen och huvudinriktningen av försvarspolitiken.

– Vi tycker inte att vårt säkerhetspolitiska läge motiverar en höjning av försvarsanslagen med över 7 miljarder, när andra länder i vår närhet drastiskt skär ned sina militärutgifter.

– Vi anser att ytterligare tre brigader kan utgå ur organisationen och att Drakensystemet kan läggas ned under femårsperioden för att därmed frigöra resurser för en ytterligare kvalitetshöjning inom försvaret.

– Vi vill använda 4,5 miljarder under femårsperioden för att skapa nya jobb på de orter som drabbas av de militära neddragningarna.

– Vi vill satsa på en rejäl modernisering och förstärkning av civilförsvaret.

Fru talman! Av praktiska skäl, och eftersom ett annat yrkande inte skulle leda till något annat riksdagens beslut, begränsar jag mig till att yrka bifall till reservationerna: 1, 6, 8, 9, 11, 12, 15, 16, 17, 27, 29, 30, 34, 36, 37, 38, 39 och 40.

Anf. 3 ROBERT JOUSMA (nyd):

Fru talman! Vi folkvalda har nu mer eller mindre eniga återupplivat – eller står i begrepp att återuppliva – en gammal europeisk sedvänja, som i historieböckerna benämns som folkvandringar. På den tiden var det befolkningstillväxt, dåliga skördar eller krigiska grannar som startade detta fenomen.

I dag är det tyvärr det vart femte år återkommande försvarsbeslutet, som föranleder processens begynnelse under det ständigt återkommande härskri som förkunnar att allt som sker kan och bör förlåtas av eftervärlden, då det skedde i den goda och näst intill av vår Herre sanktionerade förhoppningen att det skall spara pengar. Att man har gamla facit sedan tidigare flyttkaruseller, som visar på noll i besparingskolumnen, är det ingen som fäster sig vid på allvar.

Nu är vi väl alla, och även vi nydemokrater, överens om att det svenska försvaret har haft en för stor kostym och att den måste krympas väsentligt för att nödvändig materielförnyelse skall kunna ske. Men ett försvarsbeslut borde vara bättre berett. Varje nedläggning borde ha nagelfarits grundligare än vad som har gjorts. Anders Björck sade i höstas att ett försvarsbeslut skulle tas fram före sommaruppehållet. Det är väl i och för sig inget fel att vara beslutsam och ambitiös, men jag och även andra nydemokrater tycker att detta i vissa fall har skett på bekostnad av det sakliga som beslutet berör.

När man förbereder ett försvarsbeslut och går in i arbetet med ambitionen att spara pengar synes ett beslut om att lägga ner Almnäs/Ing 1-etablissemanget som ett föga underbyggt – t.o.m. som ett på gränsen till dåraktigt – beslut. Att ett starkt engagemang av ingenjörstrupper i och kring Stockholm behövs vid ett överraskande strategiskt överfall är väl alla överens om, kanske t.o.m. ÖB och andra militära potentater som har valt att vara tysta i behandlingen av detta ärende – en tystnad som känns väldigt konstig då man känner till militärens strävan och önskan efter ny materiel, dit väl rimligtvis även en utbildningsplattform i form av Europas modernaste ingenjörsregemente borde räknas.

Att Ing 1 i dag ligger på rätt ställe är odiskutabelt. Närheten till Stockholm med allt vatten och alla broar är en borgen så god som någon för regementets existens, eller borde i alla fall vara det.

Det finns broar vid Stäket, som är oumbärliga för Kungsängens infanteri när det skall ut till Arlanda för att försvara flygfältet eller omintetgöra landsättning av främmande trupper där. Mellan Strängnäs och Enköping finns det en bro, vars försvinnande skulle hindra en insats mot Enköping av P 10-styrkorna, som även får sin handlings- och rörelsefrihet begränsad av att broarna i Södertälje med all sannolikhet försvinner vid ett strategiskt överfall.

Detta scenario får lätt till följd att det enda som det stolta pansarregementet i Strängnäs kan försvara är Strängnäs egen domkyrka. Det här är den operativa biten, som höga svenska militärer vill bortse ifrån, emedan man

tror att det efter 10 år skulle börja synas en liten vinst av Ing 1:s nedläggning. Vi får i sådana fall hoppas att en eventuell framtida angripare är så finkänslig att han tar hänsyn till Bengt Gustafssons debet- och kreditjonglering, och att den lede fienden inte lägger in en massa militära och operativa finter i ett angrepp mot vårt land och Stockholmsförsvar, vilket är framsprunget ur ett föga militärt, men väl så effektivt ekonomiskt tänkande – ett ekonomiskt tänkande som slagit snett även den här gången.

Om man i stället hade lagt ned det gamla regementet Ing 2 i Eksjö, hade det gjorts en besparing på 156 miljoner fram till år 1995. Detta kan härledas till en utebliven flyttkostnad och ett uteblivet investeringsprojekt i form av lokaler vid Ing 2, som naturligtvis inte i dag kan härbergera fältarbetsskolan, vilken flyttas dit från Ing 1.

Sedan börjar det naturligtvis kosta att behålla Ing 1, men inte mer än att det omkring år 2002 fortfarande finns en rejäl vinst kvar – 107 miljoner har det uppgivits för mig. Men det är självklart att nedläggningen av Ing 1 kommer att ge en vinst. Jag är tämligen säker på att mina barnbarn kommer att få uppleva den dagen, om de inte dör alltför tidigt.

Också jag är medveten om det gamla beprövade argumentet att fredstida utbildning på utbildningsplattformar ej är detsamma som krigsorganisation. Samtidigt höjs många röster om att det är väldigt viktigt för förbanden att ha god lokalkännedom, vilket inte Stockholmsförbanden får om de utbildas i Eksjö. Såväl den sociala miljön på regementet som det faktum att dess läge mitt i Sveriges tätaste befolkningskoncentration gör att det blir korta billiga resor för de värnpliktiga är någonting som talar för dess bevarande. Vidare kan det aldrig vara fel att ha en anhopning av ingenjörsmateriel och soldater på plats redan i fredstid, stationerade i det område där deras insats kan behövas i händelse av ett överraskande strategiskt anfall.

Fru talman! Vi lever i en värld som präglas av ett bedrägligt lugn, baserat på myten om den sovjetiske jättens fall, men vi bortser i stora stycken från den krassa verkligheten och utvecklingen i det som vi i dagligt tal kallar för OSS-staterna. Vi skall ej glömma att det bara några tiotals mil från Stockholm finns länder som mer eller mindre är ockuperade av främmande makts styrkor – ingen behöver väl tvivla på att jag menar baltstaterna. Vad detta och de inre oroligheterna i de forna sovjetstaterna kan leda till, kan vi bara spekulera i, men till skillnad från Sture Ericson tycker jag inte att situationen inbjuder till något odelat lugn.

Med detta oförutsägbara scenario framför ögonen känns det ej rätt för mig och vårt parti att lägga ned flygflottiljen F 13, en flottilj som en längre tid fungerat som vårt förlängda synorgan med ögonen främst riktade österut. Motivet till nedläggningen är det som alltid åberopas i dessa fall, nämligen ett krav på att spara pengar. Det som gör oss nydemokrater så frågande angående riktigheten i detta beslut är de fakta som redan på ett tidigt stadium talade för det kloka i tanken att man borde söka koncessioner på de flottiljer som man ämnade ha kvar i framtiden.

Det kan inte vara fel att veta vad man gör, även om det till äventyrs handlar om militära spörsmål. Vad gör man om koncession ej blir beviljad i t.ex. Uppsala? Accepteras det faktum att det i så fall inte kommer att finnas någon flygflottilj stationerad i fredstid mellan Söderhamn och Ronneby?

Att skylla den uppkomna situationen på nydemokrater och socialdemokrater, vilket har förekommit, är ett för regeringspartierna föga trovärdigt sätt att köpa avlat för sitt inte helt genomtänkta handlande. Det hela bottnar i en djupt förankrad misstro till ansvariga militärers förmåga eller vilja att spara pengar i syfte att rädda kvar samtliga flottiljer tills de för framtiden så viktiga koncessionsprövningarna är gjorda. I stället väljer man alternativet att ta bort F 13, en flottilj där stora investeringar har gjorts just i syfte att förbereda för införandet av JAS-systemet och där även betydande miljöinvesteringar har gjorts i syfte att undanröja besvär vid en framtida miljöprövning.

Att sedan en del av de ekonomiska problemen beror på beslutet att behålla F 6 kan man ej förneka, men om sanningen skall fram så har det funnits tid att nagelfara det ekonomiska problemet på ett mera seriöst sätt än att panikartat klockan fem i tolv lägga ner en väl fungerande och för försvaret från operativ synpunkt nästan ovärderlig flygflottilj.

Ny demokrati har visat tydliga signaler om sitt handlande, sina motiv och sitt tänkande genom motioner både från den allmänna motionstiden och i samband med att vi motionerat med anledning av försvarspropositionen. Om den borgerliga utskottsgruppen hade låtit bli att låta sig styras av en tidningsartikel i Svenska Dagbladet – vilken talade om en underfinansiering av flygvapnet, om man behöll bägge flottiljerna – och i stället litat på sin försvarsminister, Anders Björck, som ville ha kvar bägge flottiljerna, hade ej denna situation uppkommit.

Genom detta handlande har man även tagit bort det för militären i sammanhanget så viktiga incitamentet att spara pengar i syfte att rädda F 13. Då det även i sammanhanget hela tiden dyker upp trovärdiga siffror som talar om hur små besparingarna i realiteten blir och vilken enorm flyttkarusell som dras i gång inom flygvapnet, blir man mer och mer benägen att tro att det klokaste i detta läge vore att genom besparingar och rationaliseringar inom flygvapnet låta F 13 vara kvar.

Rapporten som riksrevisionsverket nyligen släppte talar om ett enormt resursslöseri inom armén på grund av bristande inköpsrutiner. Varför finns inte denna rationaliseringspotential inom hela försvarsorganisationen? Låt de unga regements- och flottiljchefer som påstår att den potentialen finns stå upp till bevis i det ädla syftet att spara på skattebetalarnas pengar och att slippa onödiga nedläggningar av strategiskt viktiga förband.

Fru talman! Om man bortser från det felaktiga i att lägga ned Ing 1 och F 13, samt det delvis stora frågetecknet som nedläggningen av luftvärnet i Göteborg utgör, finns det en grundtanke i propositionen som tilltalar oss nydemokrater på ett angenämt sätt, nämligen tänkandet som bottnar i en rejäl tekniksatsning och en föryngring av försvarets materiel. Det är en åtgärd som efter Gulfkriget visat sig vara nog så riktig. Med facit i hand kan vi konstatera att kvantitet inte är allena avgörande, utan att det i dag med den moderna teknik som finns tillgänglig är minst lika viktigt med kvalitet och tillgänglighet på utrustning.

Det är kanske inte alltid så klokt att ge MKG låg prioritet i vad gäller utrustning, en tanke som försvarsstaben borde ta till sig när man resonerar om

hur försvaret på Gotland skall bedrivas. Det som inte klaras av ute på ön får fastlandstrupperna ta som en extra börda.

Glädjande i sammanhanget är även den satsning som görs på materielprojekt och som gynnar den svenska försvarsindustrin. Försvarsindustrin ser vi inom Ny demokrati som en av de viktigaste komponenterna inom försvaret. Redan under andra världskriget med dess avspärrning bevisades värdet av en väl fungerande inhemsk försvarsindustri. Sverige var till följd av en lättsinnig tolkning av 1925 års försvarsbeslut nästan tandlöst. Inom loppet av ett par tre år kunde vi emellertid bygga upp ett försvar som på grund av sin storlek, kvalitet och materielförsörjning verkade avskräckande, vilket med all säkerhet bidrog till att vi ej blev angripna trots att kriget rasade alldeles i vår närhet.

Om vår försvarsindustri skall kunna överleva i en alltmer krympande internationell militärmaterielsfär, krävs det att vi backar upp den och att vi behandlar den som vilket annat för landet viktigt företag som helst. Vi får inte ständigt utsätta försvarsindustrin för den så ofta i dessa fall förekommande dubbelmoralen och det ständigt pekande finger som höjs när en vapenaffär offentliggörs.

Förutom detta krävs en vapenexportlagstiftning som främjar att samarbete med utländsk försvarsindustri underlättas genom kontinuitet som kan garanteras vid projekt och efterföljande handel med tredje land. Vidare bör lagen ändras till ett generellt ja till vapenexport, naturligtvis med vissa undantag. Det är inte moraliskt att bedriva vapenexport under en täckmantel som säger nej till export men som medger vissa undantag. På detta sätt skulle det vara lättare för svensk försvarsindustri att öppna nya marknader i en omvärld som präglas av ett för branschen hårdnande klimat.

På sikt kan detta innebära att vår försvarsindustri stärker sin ställning både hemma och internationellt, och att man på detta sätt undviker att i framtiden få ett omättligt svart hål som det måste ösas skattekronor i för att vi skall kunna behålla försvarsindustrin.

Inom Ny demokrati vill vi även framhålla vikten av det viktiga arbete som faller inom ramen för totalförsvarets civila del, och vi ser med glädje fram mot den utredning som skall belysa civilförsvarets roll i vårt framtida samhälle, en roll som vi tror kommer att få större betydelse på grund av problem i vår närhet som man tidigare blundat för. Då vi är väl medvetna om att den militära delen av totalförsvaret ej fungerar utan ett väl fungerande civilförsvar, skall vi försöka medverka till att balans erhålls mellan ekonomi och framtida uppgifter. Vi vill samtidigt ge frivilligorganisationerna en eloge för deras uppoffrande och samhällsnyttiga arbete.

Fru talman! I Ny demokrati är vi i stort sett nöjda med propositionen, med vissa nämnda undantag, och jag skall ej längre ockupera talarstolen utan avsluta med att säga att vår ambition när vi gick till detta försvarsbeslut var att vi vill bidra till att militären skall få arbets- och planeringsro, vilket vi anser är nödvändigt. Ett faktum är dock att vi har översett med en hel del saker som i mån av mer tid borde ha utretts bättre, men som vi gjort avkall på.

Med hänsyn till vad som har anförts, fru talman, yrkar jag bifall till reservationerna 19, 23 och 25, och under förutsättning att reservation 23 blir bifallen yrkar jag även bifall till reservation 24.

Anf. 4 JAN JENNEHAG (v):

Fru talman! Tidigare har här sagts att det i försvarsfrågorna finns en relativ enighet. Sture Ericson nämnde att de fyra stora politiska partierna i riksdagen brukar förhandla sig fram till en gemensam säkerhetspolitisk linje. Av Robert Jousma fick vi nyss höra att Ny demokrati anser att regeringens förslag i stort sett är bra, bortsett från några punkter som skulle behöva diskuteras.

Om vi studerar ståndpunkterna hos de olika politiska partierna i riksdagen i denna fråga, finner vi att Vänsterpartiet har intagit en något annorlunda ställning. Vänsterpartiet bildades till en del med anledning av frågan om den militära organisationen för Sverige. Det tidigare socialdemokratiska ungdomsförbundet bröt sig ut år 1917 med bl.a. parollen "Inte en man, inte ett öre till militarism" och blev kärnan i Vänsterpartiet. Det har naturligtvis präglat Vänsterpartiets agerande i försvarsfrågor genom decennierna, även om mycket har förändrat sedan dess – även partiet.

I riksdagen i dag finns det faktiskt endast ett parti som på allvar i frågasätter den nuvarande organisationen för det militära försvaret, nämligen Vänsterpartiet. Jag återkommer därtill litet längre fram.

Det är inte förvånande att den civila delen även denna gång har blivit mycket översiktigt behandlad. Vi ställer oss naturligtvis bakom det som sägs i betänkandet om tillsättande av en utredning när det gäller den civila delen. Med den ekonomi som vi i Vänsterpartiet tycker är rimlig för totalförsvaret i dagens samhälle, har vi inte funnit anledning att anslå mer pengar till det civila försvaret, speciellt balanserat mot vårt förslag avseende den militära delen. Väl medvetna om att det finns mycket att göra och diskutera innan ett mer slutgiltigt ställningstagande kan komma till stånd anser vi att det är nödvändigt med denna utredning.

Vid ett studium av den historiska säkerhetspolitikens utveckling menar vi att en oundviklig följd av Sveriges alltmer intima samarbete med den kommande Europeiska unionen, ett ökat ekonomiskt, industriellt och rent allmänt samarbete på samhällslivets alla områden, blir ett försvarssamarbete. Av historien kan man inte utläsa att det funnits någon ekonomisk makt av betydelse som inte förr eller senare kombinerats med militär styrka i syfte att försvara sina positioner.

Med tanke på industrivärlden i dag, med de maktcentra som finns i Nordamerika, Europa och Sydostasien, med Japan som ledande nation, och med tanke på det hot mot världsfreden som den vidgade klyftan mellan rika och fattiga länder utgör anser vi att ett säkerhetspolitiskt och militärpolitiskt samarbete i Europa inte är helt invändningsfritt.

Vi kan ha funderingar – och det har vi – om i vilka syften en gemensam försvarspolitik kommer att användas i konstellationen rika och fattiga länder. På vilken sida ställer sig Europa i den konflikten, på förtryckarnas eller de förtrycktas? Svaret är inte givet.

Man kan uttrycka Vänsterpartiets inställning mycket enkelt och säga att Vänsterpartiet i dag intar en konservativ ståndpunkt när det gäller förändringarna av säkerhetspolitiken. Vi vill ha det gamla och av alla partier omfattade begreppet alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig. Då frågas

vad vi skall vara neutrala gentemot nu. Neutralitet är ett tillstånd som inträder i krig, så därför kan vi inte svara på frågan nu.

I dagens debatt finns det personer som hävdar nödvändigheten av ett starkt försvar. Det finns därför anledning att se till historien. Hur har neutralitetspolitiken verkat? Vi kan se det så, att den iskalla egoismen har gynnat oss. Det är naturligtvis till viss del fråga om det. Under det andra världskriget var det detta som höll oss utanför kriget. En stor del del av svenska folket anser nog att det var lyckosamt. Sedan kan man ha synpunkter på i vilken utsträckning denna alliansfria politik och neutralitetspolitik verkligen har upprätthållits i det enskilda fallet. Men uppfattningen att det var en framkomlig och framgångsrik väg tror jag är djupt förankrad.

Neutralitetspolitiken är sålunda ingenting som konstruerades i samband med andra världskriget och som bara ägde giltighet under efterkrigstidens supermaktsmotsättning och konstruktionen med NATO och Warszawapakten. Den ena av dessa organisationer har upplösts och den andra håller på att starkt förändra sin roll. I och med detta bortfaller behovet av neutralitetspolitiken i traditionell mening, anser man. Vi håller naturligtvis inte med om detta.

Under 1800-talet gjordes formuleringar och ställningstaganden som väl ligger i linje med den utveckling vi har sett. Det fick praktiska konsekvenser. Ett exempel är 1872 års Öresundstraktat, där Sverige förbinder sig att skydda sjöfart i krigstillstånd. Den gäller fortfarande. Jag undrar hur det kommer att gå med den om vi fortsätter på den inslagna vägen. Vi får väl höra med de andra traktatsslutande länderna.

Neutralitetspolitiken är inte avhängig av det faktum att Warszawapakten har upplösts. Neutralitetspolitiken är något som under decennier och sekler har visat sig vara ett instrument för Sveriges agerande internationellt. Vi menar att det här instrumentet kan få fortsatt giltighet i den kommande utvecklingen i världen. Att det finns länder inom den industrialiserade världen som är alliansfria tror jag skulle betyda oerhört mycket för möjligheten till dialog mellan rika och fattiga länder. Vi måste öka förutsättningarna för att denna dialog skall uppstå. Jag tror att svensk neutralitetspolitik i traditionell mening faktiskt inte har spelat ut sin roll.

Det är därför olyckligt med de förändringar som sker. Det vore av utomordentligt värde att hålla fast vid den formulering som har en mycket djup förankring hos det svenska folket: alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig.

När det gäller vår placering på kartan och på jordklotet är Östersjön förmodligen världens ubåtstätaste vatten. Jag har haft många diskussioner om ubåtskränkningar. Det har naturligtvis förekommit ubåtskränkningar. Varför skulle det inte göra det, eftersom Östersjön är världens ubåtstätaste vatten? Varför skulle det inte göra det när det förekommer kränkningar av flyg och ytfartyg? Jag kommer att stödja den socialdemokratiska meningen om att man skall tillsätta en ubåtskommission.

Jag tror att det ligger ett stort värde i att försöka få en belysning så långt möjligt av vad som faktiskt har hänt. Det ligger nog mycket i den folkliga föreställningen om att uppträdandet av kränkningar kan vara ett medel för

debatten när det gäller tyngdpunkten inom det militära försvaret. Det vore ur alla synpunkter värdefullt att få detta klarlagt så snart som möjligt.

Försvarsindustrin är i Sverige, liksom i andra utvecklade industrinationer, av mycket stor betydelse. Försvarets materielverk är den största beställaren i Sverige av avancerad teknik alla kategorier, inte enbart inom den offentliga sektorn. Genom dessa kvalificerade beställningar styr samhället mycket av teknisk forskning och utveckling, som därmed blir oåtkomlig för en demokratisk diskussion. Vem kan diskutera tillämpningar av teknisk forskning i hemliga projekt? Det är naturligtvis mycket svårt. Dilemmat är att svenska folket har accepterat att en stor del av vår tekniska utveckling skall kanaliseras genom den militära industrin. Den situationen delar vi med de flesta utvecklade industriländer. Det är inte konstigt, men det betyder inte att vi inte skall försöka ändra på det.

Det vore naturligtvis en oerhörd vinst om vi kunde rikta teknisk utveckling mot civila behov, eftersom en av motiveringarna för den militära forskningens och utvecklingens existens är att den ger så många värdefulla spin off-effekter till den civila delen. Man skulle kunna vända på det och säga att den civila utvecklingen skulle kunna ge spin off-effekter till den militära sektorn. Så sker naturligtvis också.

Jag menar dock att svensk industri behöver kvalificerade beställningar och kvalificerade beställare. Det är samhället som kan förse industrin med detta när det gäller miljöteknik – inte marknaden, enskilda landsting eller kommuner. Försvarsutskottet hade en hearing om försvarsindustrin. Ingenjörsvetenskapsakademiens ordförande, Hans G. Forsberg, sade då att det är ytterst beklagligt att vi när det gäller civil teknik har så få kvalificerade beställare. Det är inte bara fråga om kvantitet utan också om kvalitet. Inom miljötekniken är industrin själv beställare liksom några hundra kommuner som har ansvar för detta område. Någon statlig satsning som motsvarar den på den militära sidan finns inte. Det är djupt otillfredsställande för ett lands tekniska utveckling att denna skall vara så beroende av den militära industrin för sin kompetens.

Därmed är jag naturligtvis också inne på JAS-projektet. Detta projekt är ett perfekt exempel på det som jag nyss har berört. Projektet inrymmer allt från avancerad elektronik till metallurgi och hydraulik – det finns inget område inom avancerad teknisk tillämpad forskning som inte har något slags del i detta projekt.

Jag menar att detta naturligtvis är ett av JAS-projektets motiv, ett skäl för att det över huvud taget kom till. Som jag ser det var det inte Sveriges behov av ett nytt avancerat flygplan som möjliggjorde att detta kom till stånd, utan det var de faktorer som jag nämnt. I andra ledet har svenska folket sedan accepterat detta och bibringats uppfattningen att vi faktiskt behöver ett luftförsvar med den här kvalificerade komponenten.

Jag delar inte den uppfattningen, men jag konstaterar som i många andra sammanhang att ett projekt förr eller senare under sin livstid kommer till en punkt där detta inte längre går att stoppa. Serieproduktionen är i gång, och vår tidigare uppfattning, som vi har haft alltsedan projektet började diskuteras, nämligen att det skall stoppas, är nu lika omöjlig som exempelvis ett fortsättande av min kamp mot att dra en väg, deltavägen, över Indalsälvens

delta. Nu ligger vägen där, och inte begär jag att man skall hacka sönder den och köra grus och betong till soptippen.

Däremot kan man naturligtvis begränsa antalet flygplan och göra skadan så liten som möjligt. Man bör alltså inte beställa delserie 2. Det är den position som vi har i dag, och det är en logisk följd av det som faktiskt har hänt. Vi kan inte förändra historien och ta tillbaka de pengar som redan är utbetalade. Därmed har det uppstått ett läge som gör det nödvändigt att förändra positionerna. I dag är min mening att man skall avstå från delserie 2 och inskränka sig till de plan som så att säga redan är betalda.

Våra förslag när det gäller försvarsindustrin innebär naturligtvis dramatiska förändringar. Förslagen inrymmer, av skäl som jag nu har redovisat, inga utvecklingsprojekt. I det arbetsmarknadsläge som råder är detta naturligtvis inte helt utan problem, men de går att lösa om samhället accepterar sin roll som kvalificerad beställare och erkänner att den kan vara tillämplig även beträffande civila behov.

Landet är inte färdigbyggt. Det finns mängder av utvecklingsprojekt avseende kommunikationer, t.ex. snabbtåg, och miljöteknik som behöver samhällets hela kraft, inte bara i fråga om kvalitet utan också i fråga om kvantitet. Det är också en mängdfråga, som gäller möjligheterna att få volym på den industriella produktionen.

Vårt förslag innebär också dramatiska förändringar när det gäller grundorganisationen. De är så pass vittgående att försvarsstaben har framhållit att det inte går att ta ställning till dem utan en omfattande omplanering. Jag kan förstå om den militära utredningsapparaten finner att det inte går att räkna på det här, även om jag tycker att det i och för sig är möjligt. Det är också en fråga om en utveckling, om vartåt man vill dra lasset. Om man, som vi menar, skall minska den militära andelen av totalförsvaret, är det naturligtvis möjligt att upprätta en minskningsplan med samtidigt behållande av något slags militär kapacitet.

Det är också Vänsterpartiets linje att vi bör ha ett militärt försvar i det säkerhetspolitiska läge som vi faktiskt har – även om de säkerhetspolitiska förändringarna i världen har betytt mycket litet för partiernas uppfattning om vilken militär apparat som behövs. Det kvittar nästan vilken säkerhetspolitisk analys man har gjort – den militära delen har levt sitt eget liv.

Vid varje tillfälle har den militära apparaten förklarat sig vara vid en smärtgräns. Man agerar på en operativ miniminivå – det kan gå, men det är verkligen farligt. Det argumentet hörde vi under 50- och 60-talen, när Sverige hade ett av världens mest överdimensionerade flygvapen. Även det flygvapnet var på en operationell miniminivå.

De förslag till nedskärningar som finns i propositionen har naturligtvis vårt stöd. Vi har också som en konsekvens av vår uppfattning ytterligare förslag till nedläggningar, även om det knappast är kammarens mening en dag som denna och i tider som dessa.

Hur mycket man än talar om att försvarspolitiken skall vara skild från arbetsmarknadspolitik och regionalpolitik, är det naturligtvis inte så. Det finns ingen samhällssektor som kan agera fristående från angränsande sektorer, naturligtvis inte heller den militära försvarssektorn. Om man står inför stora förändringar, finns det ingen möjlighet att agera som om det var en isolerad

del av samhällslivet, och så agerar heller inte de politiska partierna. Man tar viss arbetsmarknadspolitisk hänsyn, och jag tycker att det i och för sig är riktigt. Det är riksdagens uppgift att väga samman olika samhällsbehov.

I debatten under senare tid har personalfrågorna berörts en hel del, den värnpliktiga stödproduktionen m.m. Vi stöder uppfattningen att man skall avvakta pliktutredningen och se vad en pliktlag kan användas till.

För vilka uppgifter är det rimligt att samhället säger till en ung person att man tar ett år av hans liv? Det skall naturligtvis ske utifrån något som denna person accepterar och finner nödvändigt. Det är i och för sig inte konstigare att ta ett år av en människas liv än att ta en viss andel av en persons inkomst under hela livet, men det är också en fråga om hur man motiverar människor för att fullgöra denna uppgift.

En av de faktorer som har förändrats mycket litet och som har släpat efter är de värnpliktigas dagpenning. Det är den enda post inom det militära försvaret där vi föreslår en höjning i förhållande till regeringens och utskottsmajoritetens förslag. Vi vill att de värnpliktiga skall ha bättre ekonomiska förmåner, och samhället har i dag råd att höja dagpenningen till 50 kr.

När det gäller ekonomiska ramar och anslag gör de förslag som jag har talat för här det möjligt att, som jag har sagt, minska den militära utgiftsramen ganska avsevärt.

Majoritetens förslag ligger under femårsperioden på närmare 35 miljarder per år. Vårt förslag är fem miljarder lägre, kring 30 miljarder, och det är motiverat, menar vi, utifrån den säkerhetspolitiska situation som faktiskt råder. Vi anser att det militära försvaret under alla förhållanden borde minska. Nu, menar vi, är det läge för övriga att acceptera och stödja en sådan minskning, med tanke på vad som har hänt i vårt närområde.

Det finns knappast några säkerhetspoltiska bedömare som inte menar att läget är gynnsant för att minska den militära kapaciteten i norra Europa, i vart fall inga som jag i andra sammanhang tycker är kloka och omdömesgilla. Det är klart att någon kan säkert leta upp några som har annan åsikt, men det är inte detta det handlar om nu, utan jag talar om den gängse och seriösa säkerhetspolitiska debatten.

Fru talman! Det här utmynnar i att jag yrkar bifall till meningsyttringen från vänsterpartiet, gällande momenten 3, 53, 97, 138 och 139. Jag kommer också att stödja de socialdemokratiska reservationerna 1, 9, 16, 17, 27, 30 och 34.

Anf. 5 ARNE ANDERSSON (m):

Fru talman! Det försvarsbeslut som riksdagen sent i eftermiddag kommer att fatta är ett lika efterlängtat som bra försvarsbeslut. Försvarsutskottets betänkande vittnar, till skillnad från den beskrivning Sture Ericson tidigare lämnade, om att regeringens proposition på så gott som alla punkter har antagits av utskottet.

I några fall, som också påpekades, har justeringar gjorts. Och det är inte några märkvärdiga eftergifter, det är inga bakläxor, utan utskottet har helt enkelt ställt sig i så väsentliga delar bakom propositionen till riksdagen att försvarsministern torde kunna uppfatta utskottets ställningstagande som ett glädjande besked.

Jag vill nu, till skillnad från de andra talarna som varit uppe, något erinra om de grundläggande värderingar varom vi är överens och som ligger bakom de mera praktiska arrangemangen kring krigs- och fredsorganisationen.

Jag vill då erinra om att riksdagens partier är eniga om den svenska säkerhetspolitiken, och jag återger några rader från propositionen och utskottsbetänkandet.

Således syftar Sveriges säkerhetspolitik till att bevara vårt lands frihet och nationella oberoende. Vårt säkerhetspolitiska mål är att i alla lägen och i former som vi själva väljer trygga en handlingsfrihet för oss att – såsom enskild nation eller i självvald samverkan med andra länder – kunna utveckla vårt samhälle i politiskt, ekonomiskt, socialt, kulturellt och i varje annat avseende. Ett viktigt inslag i säkerhetspolitiken är att utåt verka för avspänning, nedrustning, samarbete och demokratisk utveckling.

Ett centralt delmål är därvid att bidra till fortsatt lugn och stabilitet i Norden och angränsande områden, med yttersta syfte att minska riskerna för att Sverige dras in i krig eller konflikter. Säkerhetspolitiken formas i ett samspel mellan utrikespolitiken och försvarspolitiken.

Det är självklart att den svenska säkerhetspolitikens utformning också förändras i ett Europa som förändras. Den nya politiska situationen skapar nya möjligheter för deltagande i utrikes- och säkerhetspolitiskt samarbete med andra europeiska stater.

De strategiska realiteterna i det nordeuropeiska och nordatlantiska området innebär dock att den hårda kärnan i vår säkerhetspolitik fortfarande är den militära alliansfriheten med dess skyldighet att upprätthålla en betryggande försvarsförmåga, för att vi skall kunna vara neutrala i händelse av krig i vårt närområde. Ingen annan försvarar Sverige, och vi försvarar bara Sverige, sägs det i några värdeladdade rader från propositionens säkerhetspolitiska avsnitt, som utskottet enigt står bakom.

Vidare säger utskottet: Den svenska utrikespolitiken är en del av säkerhetspolitiken och syftar till att främja en fredlig utveckling i vår omvärld, liksom att i vidare mening främja och tillvarata Sveriges säkerhetsintressen.

Fru talman! Underlaget för dagens riksdagsbeslut, regeringens proposition, har tagits fram på mycket kort tid och utan det traditionella kommittéarbetet. Nödvändigheten av att få ett försvarsbeslut tilläts denna gång väga tyngre än att man vid framtagningen av beslutet följde ett mera vanligt mönster.

Att fästa så stor vikt vid att det blev ett försvarsbeslut var i sig ett viktigt ställningstagande och i hög grad tillägnat försvarsmaktens anställda. De hade länge nog väntat på ett försvarsbeslut – man behövde fast mark under fötterna. Nu får försvaret och försvarsindustrin arbetsro efter flera år av politisk beslutsvånda.

Jag skulle kunna säga till Robert Jousma, som för en stund sedan tyckte att det hade varit skäl att bereda ärendet längre och mera omfattande, att det finns drag i Robert Jousmas tankegång som tyder på att tideräkningen började i höstas, då Robert Jousma kom till riksdagen. Men det finns en bakomliggande tid, Robert Jousma, då vi har sysslat med försvars- och säkerhetspolitik. Den är vi andra beredda att tillgodoräkna oss.

Jag hoppas att ett signum för dagens försvarsbeslut skall vara att de givna

förutsättningarna, såväl vad gäller materiellt innehåll som ekonomi, skall kunna gälla under försvarsperioden. Eventuella tillkommande delbeslut får inte som tidigare kilas in i de ekonomiska ramarna. Vi skall ha rent på bordet mellan oss och de myndigheter som skall tillämpa försvarsbeslutet. Det är en stor skillnad mellan det jag nu säger och tidigare försvarsbeslut.

Nu har försvaret getts en stabil men, vill jag säga, hårt pressad ekonomisk ram att rätta sig efter under de närmaste åren. Kraven på rationaliseringar inom försvaret är hårda och kommer att vara hårda men enligt min bestämda mening inte orimliga.

I uppvaktningar hos försvarsutskottet och i debatten kring det förestående beslutet har det framskymtat att ytterligare rationaliseringseffekter i besparande syfte går att göra. Oaktat att dessa besparingar nämnts som motiv för att undvika förbandsförändringar utgår jag från att militärledningen mycket noggrant kommer att ta fasta på och granska dessa besparingsmöjligheter. Det bör noga prövas vad de är värda. Det bör synas om de är debattinlägg, hastigt tillkomna, eller om de har fast substans i sig.

Från utskottets sida är vi naturligt nog nöjda med att förbanden anvisar besparingsmöjligheter – så mycket mer som det ekonomiska underlaget försvagats med drygt 100 milj.kr. i förhållande till propositionens förslag, då utskottet föreslår en nedläggning av F 13 i stället för F 6.

Då jag ändå berör de ekonomiska frågorna vill jag framhålla att jag inte betraktar det med 7,3 miljarder kronor, över femårsperioden, höjda ramanslaget som annat än en viss justering av de under en 20-årsperiod alltmer urholkade svenska försvarsanslagen. Medelstillskottet skall ses som en bromskloss i en försvarsekonomisk utförsbacke. Vi har under en 20-årsperiod befunnit oss i en utförslöpa då andra länder, under samma tidsperiod, ökat sina anslag till försvaret med, i vissa fall, 40–50 %. Det är i det perspektivet som det här ökade anslaget skall ses.

Fru talman! I klarhetens intresse tänkte jag beröra några kanske inte så stora men ändå intressanta enskildheter i utskottsbetänkandet. En sådan är pensionsfrågan för yrkesofficerskåren. Utskottet har ingående diskuterat frågan om åldersstrukturen inom officerskåren. Utskottet har därvid konstaterat att generaldirektören Mundebos förslag om höjd pensionsålder passar försvaret synnerligen illa. Det är i stället viktigt att åtgärder som leder till avgångar före pensionsåldern kan presenteras och uppvisa en effekt innan frågan om att höja pensionsåldern över huvud taget förs på tal. Det är dessutom av säkerhetspolitiska skäl av stor betydelse att åldersstrukturen inte försämras inom försvaret. Utskottet lägger med andra ord, trots vår aktning för de avtalsslutande parterna, betydande kallsinnighet i dagen inför förslaget om att höja pensionsåldern.

I fråga om förråds- och förplägnadsvärnpliktiga har utskottet följt regeringens principförslag. Nu återstår att invänta pliktutredningens uppdrag som skall redovisas i höst och som skall klarlägga hur många soldater som behövs och hur genomförandet skall ske. En viktig och grundläggande princip är att det enbart är krigsorganisationens behov av värnpliktiga som skall tillgodoses. Det skall vara styrande för såväl antalet värnpliktiga som för utbildningens innehåll.

Jag vill nämna det beredningsarbete som utskottet föreslår skall inledas

efter detta försvarsbeslut. Jag anser att det ligger väl i linje med försvarsministerns avsikter. Sture Ericson har berört denna fråga. Oppositionen är ju alltid glad åt att kunna utöva inflytande i så måtto att man är med och gör ett tillkännagivande. För dem som företräder regeringen är det mer naturligt att lita på att regeringen skall återkomma med den typen av beredning när tiden är inne. Att vi inte har varit särskilt motstridiga på den punkten är mer ett uttryck för att vi inte har sett det som särskilt prestigefyllt att göra en eftergift för den frågan – så mycket mer som den är i faggorna. Till skillnad från vad Sture Ericson har sagt om att vara full av prestige är det snarare avsaknaden av prestige som har fört oss fram till att göra ett sådant tillkännagivande.

Den parlamentariska beredningens uppgift är inte, som då och då har sagts, att komplettera försvarsbeslutet utan att kontinuerligt följa upp och förbereda eventuella beslut som kan bli aktuella tidigt under perioden – innan nästa försvarsbeslut motiverar ett kommittéarbete. Inte minst det i propositionen aviserade arbetet kring flygvapnets omstrukturering kommer att höra till beredningens uppgifter.

En annan fråga av lokal karaktär gäller samlokaliseringen i Värmland. Viss osäkerhet har rått avseende markförhållandena för samlokaliseringen i Värmland som föreslås av regeringen mellan I 2 i Karlstad och A 9 i Kristinehamn. Samlokaliseringen, som förutsätts ske till Kristinehamn, kräver, vilket inte framgår av propositionen, en utvidgning av befintligt övningsområde söder om Kristinehamn om ca 700 hektar. Detta ökade markbehov har inte redovisats.

Såvitt jag kan förstå har redovisningen brustit så långt tillbaka i kedjan att också chefen för armén har varit obekant med markbehovet. Härav har följt att överbefälhavarens redovisning till regeringen, liksom regeringens proposition till riksdagen, saknat varje som helst redogörelse för markbehovet. Än mindre har det funnits någon redovisning av att utvidgningen förutsatts ske i känsligt miljöområde.

Detta har utskottet funnit så otillfredsställande att man visserligen sagt att fusionen skall genomföras och att inriktningen skall vara att den i enlighet med propositionens förslag genomförs i Kristinehamn. Men om detta inte kan genomföras utan betydande avkall på beräknade övningsförutsättningar skall regeringen, enligt utskottets mening, ha fria händer att ändra lokaliseringsort i Värmland.

Som ett ytterligare uttryck för utskottets tvivel anförs i betänkandet att beslut nu inte bör fattas om avveckling av etablissemanget i Karlstad. Avvecklingen skall i stället göras på den ort som skall lämnas efter det att ett slutligt ställningstagande har gjorts. Detta ger utskottet regeringen till känna.

Likaså har utskottet gjort ett tillkännagivande som bygger på ett motionsyrkande från Hans Lindblad. Han har yrkat på att fria former skall tillämpas vid nedläggningen av I 14 i Gävle och P 6 i Kristianstad. Han har framhållit betydelsen av att förbandscheferna har stor frihet att hantera avvecklingarna till såväl de anställdas bästa som till den kvarvarande förbandsproduktionens fördel.

Jag tycker att detta är ett bra påpekande och att det bör göras ett tillkänna-

givande av detta. Jag anser att det bör vara möjligt att planerad förbandsproduktion fullföljs, samtidigt som personalens intresse för andra arbeten på andra arbetsplatser kan tillgodoses. Jag finner det ändå angeläget att framhålla att framför allt inryckta, men kanske också inkallade, värnpliktiga får fullfölja sin utbildning utan påverkan av förestående avveckling. Det är lätt att förstå att jag med detta vill undvika att en pågående utbildning avbryts. Det gjordes en gång i vintras när det gällde 5 månaders-värnpliktiga. Enligt min bestämda mening räcker det med en gång. Det var en gång för mycket.

Fru talman! Då har vi kvar den livligt diskuterade frågan om vilken flygflottilj som skall avvecklas. Frågan är inte oviss inför omröstningen här i kammaren i kväll. Utskottet är, Ny demokrati undantaget, enigt i denna fråga. En del ledamöter i denna kammare från de lokala orterna kommer sannolikt att vara tveksamma.

Som bekant föreslås i regeringens proposition att F 6 i Karlsborg borde läggas ned. Utskottsmajoriteten motsatte sig detta, och ställde därmed regeringspartierna inför ett 400–500 milj.kr. stort budgetunderskott. I den situationen valde regeringspartiernas företrädare att föreslå riksdagen nedläggning av F 13, vilket också föreslagits i den socialdemokratiska partimotionen.

Jag kan inte undgå att peka på att detta i den Östgötadebatt som har utbrutit har framställts som ett totalt planlöst och helt oförutsebart förslag från utskottets sida.

Detta är direkt felaktigt som beskrivning då det i överbefälhavarens underlag för försvarsbeslut 1992 (ÖB 92) i jämförbart ekonomiskt alternativ just föreslagits nedläggning av F 13 som enda förband. Försvarsutskottets andrahandsalternativ för lösning av frågan i den uppkomna situationen är således icke ogrundat, utan det är välgrundat.

Jag anser att eventuellt duktiga kampanjmakare i Norrköping förbisett detta förhållande litet väl lättvindigt och skapat en opinion, som jag inte vet hur man skall hantera i händelse av att det blir en nedläggning i Norrköping. Har man undanhållit väsentliga fakta för ett så stort antal människor som slutit upp, får man stora bekymmer med avvecklingen av den kampanjen, men det är också ett Östgötaproblem.

Fru talman! Vad har det då funnits för alternativ till regeringens proposition? I det socialdemokratiska partiets partimotion har lagts förslag i en relativt stor omfattning. Motionens huvudinriktning är att försöka lösa krigs- och fredsorganisationens samt materielförsörjningens problem inom oförändrad ekonomisk ram.

Det mest markanta draget i ett sådant alternativ är att arméns brigader minskas från regeringspropositionens 16 till 13 brigader. Ett betydande antal fredsförband har fått stryka på foten för denna låga och enligt mitt förmenande orealistiska nivå. Det harmonierar inte med den säkerhetspolitiska analys som vi gjort. Här har den socialdemokratiska gruppen dragit allvarliga felaktiga slutsatser. Med ett fullföljande av deras förslag skulle vi ha gett felaktiga signaler till omvärlden.

Jag tycker mig kunna konstatera att den socialdemokratiska motionen visar att en lösning med oförändrad ekonomisk nivå inte är ett verklighetstroget alternativ.

Fru talman! Jag vill gärna säga att Sture Ericsons i vissa avseenden patetiska inlägg hade ett märkligt drag över sig. Han började med att konstatera att regeringen hade lånat allt väsentligt från den gamla regeringens tankegångar. I logikens namn, Sture Ericson, hade det då varit lätt att vara nöjd och belåten med den utvecklingen. Men lika snabbt ramlar Sture Ericson in på att berätta att det krävdes 40 reservationer och ett betydande antal tillkännagivanden, vilket jag egentligen tycker är en logisk kullerbytta jämfört med det första konstaterandet. Någonstans måste sanningen finnas.

Är det rent av så att Sture Ericson som företrädare för den socialdemokratiska gruppen helt enkelt är en dålig förlorare? Han har stått här i 20–25 minuter och sökt efter konfliktpunkter. Vi står nu inför ett beslut som inte kunde åstadkommas under den socialdemokratiska regimen.

Resonemanget om en ubåtskommission bär samma prägel av kullerbytta. Det är ett halvt år sedan Socialdemokraterna lämnade Kanslihuset. Är det därefter som hemlighetsmakeriet har uppstått? Det är naturligtvis gamla surdegar från den socialdemokratiska tiden som skapar oro i den mån det över huvud taget finns någon. Det är inte särskilt väl genomtänkt.

Jag tycker att det låter än mer ogenomtänkt när Sture Ericson vill erinra om att Roine Carlssons initiativ vad avser ökade medel var väl så stora som den nuvarande regeringens. Det finns sanning i det. Men den väsentliga skillnaden är, att försvarsbesluten då fattades med låga ekonomiska nivåer. När sedan den råa verkligheten satte kniven på strupen på försvarsministern kom han med en peng då och då. Den var dessutom icke alldeles obetydlig, precis som Sture Ericson säger. Skillnaden mellan den nuvarande och den gamla regeringens politik är att den gamla regeringen betalade när det blödde i organisationen och man inte hade en enda vecka kvar att vänta. Då klämde man fram pengar för ubåtsskydd och andra saker. Lika ofta lade man beställningar på olika saker, t.ex. ubåt 90 och haubits 77, utan att finansiera dem. Det är Roine Carlssons heroiska insats i detta sammanhang. Det överraskade mig att det åberopades som en tillgång vid detta tillfälle.

Jag anser att regeringens proposition med det enligt mitt förmenande blygsamma, men mycket värdefulla, ekonomiska ramlyftet om 7,3 miljarder kronor inger förtroende därför att det är präglat av balans mellan mål och medel. Detta är mycket viktigt.

Fru talman! Jag yrkar bifall till hemställan i försvarsutskottets betänkande.

Fru talman! Låt mig tala med Catos ord: För övrigt anser jag att beridna högvakten bör ges möjligheter att verka vidare.

Anf. 6 JAN JENNEHAG (v) replik:

Fru talman! Arne Andersson berörde lika litet som jag själv, Robert Jousma och Sture Ericson den civila delen av totalförsvaret. Det är möjligt att andra företrädare för partiet kommer att beröra detta. Detta är ingen kritik, bara ett konstaterande att det förhåller sig så. Även jag har som sagt gått i den fällan, eller hur man skall uttrycka det. Jag vill inte säga att det är så. Det är en nödvändighet när det gäller de stora ekonomiska delarna – där intar det militära försvaret definitivt huvudparten – att det blir detta som diskuteras.

Jag konstaterar också att frågan behandlas på det här viset. När vi nu säger att vi alla vill ha en förändring till stånd är det min förhoppning att det verkligen blir så. Det är väl ett tecken på demokrati att det blir som alla vill.

Vi är inne på de ekonomiska frågorna. Jag vet inte om det är sant – jag har inte fått det bekräftat, men det är möjligen en tendens – att förutom Sverige är Turkiet det enda land som ligger någorlunda nära Sverige som ökar sina militära anslag för det kommande budgetåret realt sett. Det är möjligt att det finns flera, men tendensen är naturligtvis den motsatta. De flesta länder i Europa minskar realt sina anslag till de militära delarna av sina försvar. Detta grundas naturligtvis inte på brist på pengar. Om vi ser det historiskt har stater alltid haft pengar när det gäller den militära delen.

Nu kommer jag till den säkerhetspolitiska analysen. Där är frågan, Arne Andersson, hur vi ser på en föränderlig värld. Den svenska neutralitetspolitiken har funnits sedan 1800-talet. Vi kan inte hävda att den säkerhetspolitiska situationen inte har förändrats. Anser Arne Andersson att neutralitetspolitiken i den hittillsvarande tappningen och definitionen inte har någon uppgift längre? Det är kanske inte de säkerhetspolitiska förändringarna i sig, utan möjligheterna att ansluta sig till den kommande europeiska unionen som är orsaken till förändringarna.

Anf. 7 ARNE ANDERSSON (m) replik:

Fru talman! Jag borde kanske ha sagt att jag inte talade om den civila delen, då hade jag besparat Jan Jennehag att påpeka detta. Andra företrädare för regeringspartierna kommer att ta upp denna del, och det är inte så att vi förbiser den.

Jag har då och då till företrädare för den civila delen av försvaret sagt att de har ett alltid återkommande problem. I förhållande till krigsorganisationens behov och intressen har de svårt att hävda sig. Om det faktum att jag inte tog upp den här delen i mitt anförande är ett uttryck för detta, må det så vara. Men vi återkommer till detta.

Jan Jennehag nämner den föränderliga världen i vilken vi formulerar vår säkerhets- och försvarspolitik och ytterst beslutar om vår krigsorganisation. Det verkar som om Jennehag inte har varit hemma och hört medias rapporter på ett tag. Den politiska situationen i Europa är i stort förändrad, något som sannolikt inte, som vi brukar uttrycka det, ger någon vidare trovärdighet till argumentet om risken för ett storkrig i vår närhet. Det är inte heller det vi har sagt. Men däremot har vi sagt att det finns en genuin osäkerhet avseende konflikter av olika slag, och det måste vi ha beredskap inför.

Det pågår krig i Europa, Jan Jennehag, sedan månader tillbaka. Det finns en mycket stor osäkerhet i vårt stora östra grannland. Jag tycker inte att Jan Jennehag har någon vidare täckning för den bild han försöker skapa av att vi inte har hängt med i utvecklingen. Jag erinrade i mitt anförande om utförsbacken, som jag kallade det, för den ekonomiska utvecklingen när det gäller försvaret. Inte heller detta har Jan Jennehag velat ta till sig.

Fru talman! Jag är inte övertygad om att Jan Jennehag tar till sig dessa synpunkter, men nu är de ändå upprepade en gång till. Vi har olika syn på detta.

När Jan Jennehag började sitt anförande lät det som om det vore en del

av ett politiskt testamente. Han erinrade om när partiet bildades 1917, och kanske fattas det bara en eller annan liten boksida innan partiet upplöses. Partiet påverkar för närvarande inte vare sig den svenska säkerhetspolitiken eller den svenska försvarspolitiken. Det är väl sanningen kring det testamente som lämnades alldeles nyss.

Anf. 8 JAN JENNEHAG (v) replik:

Fru talman! Jag vill kommentera de sista meningarna. Det är naturligtvis så. Jag tillstår att partiet har bekymmer. Det är inte roligt att få stryk. Det är inte trevligt att läsa i tidningarna att endast 2,9 % av befolkningen tycker att vår politik är bra. I den delen var det en ganska lättköpt poäng att peka på att Vänsterpartiet har det kämpigt just nu.

Men om vi skall återgå till säkerhetspolitiken, har just den traditionella säkerhetspolitiken, alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig, visat sig fungera under mycket skiftande förhållanden. Jag menar att det finns anledning att ta till sig detta och konstatera att den förmodligen kan komma att spela en positiv roll även i framtiden. Den gjorde det i 1870-talets Europa, och den gjorde det under första världskriget och tiden därefter när vi hade parollen: Aldrig mera krig. Ingen kunde då heller föreställa sig att världen drygt 20 år senare skulle stå inför en ny förödande konflikt.

Är det verkligen den säkerhetspolitiska analysen som är grunden till glidningarna och förändringarna när det gäller vår alliansfrihet och neutralitetspolitik, eller är det andra faktorer som gör det möjligt och i vissa delar av det svenska samhället önskvärt att ansluta oss till den europeiska unionen? Det finns konspiratoriska tankar i detta. Är det en slump att vi inte bara i dag utan också sedan en tid tillbaka kunnat läsa i massmedia att det minsann inte har varit så mycket bevänt med neutralitetspolitiken? Skall vi lära svenska folket att vi egenligen inte har haft en neutralitetspolitik, och vad finns det då för fara i att ändra den?

Jag tror i och för sig inte på dessa konspirationer. Det finns tillräckligt med andra skäl som förklaring. Arkiv har öppnats, forskare råkar intressera sig för saker, och intresserar därmed också andra. Men visst har den traditionella neutralitetspolitiken visat sig hålla för mycket skiftande förhållanden, och den har i stort sett varit positiv för Sverige. Den har medfört att Sverige haft möjlighet att bidra positivt till fred och utveckling inte bara i vårt närområde utan också i andra delar i världen.

Anf. 9 ARNE ANDERSSON (m) replik:

Fru talman! Jag återgav några korta stycken från den säkerhetspolitiska delen av betänkandet. Jag var då inte medveten om att jag gjorde det i pedagogiskt syfte så att Vänsterpartiets representant i debatten skulle lära sig något av detta. Hade jag trott det, skulle jag nu veta att det var ganska meningslöst.

Nu kommer jag än en gång att återge några rader från betänkandet. Det gör jag av det enkla skälet, Jan Jennehag, att så gammalkonservativ som Jan Jennehag är, är det nästan omöjligt att undervisa honom. Han ändrar sig inte. Han har bestämt sig för att varje förändring, varje omformulering av den säkerhetspolitiska synen, är en eftergift för Europa. Märker inte Jan

Jennehag att Europa har förändrats? I betänkandet står: Den hårda kärnan i vår säkerhetspolitik är fortfarande den militära alliansfriheten med dess skyldighet att upprätthålla en betryggande försvarsförmåga för att vi skall kunna vara neutrala i händelse av krig i vårt närområde.

Talmannen anmälde att Jan Jennehag anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 10 STURE ERICSON (s) replik:

Fru talman! Arne Andersson tillhör de personer som under det senaste halvåret har haft svårast att överge den tidigare moderata försvarspolitiken. Han har ju ett förflutet i utskottet där han bundit sig mycket i detalj till vad som tidigare var den moderata politiken. Nu visar han här i dag ett berömvärt dåligt minne. Han går utan en enda kommentar eller några förklaringar alls förbi att hans parti nu ställer upp på det som tidigare var så förgripligt, nämligen socialdemokraternas mål och inriktning för försvaret.

Debatten här i dag handlar i stort om ett fullföljande av den socialdemokratiska försvarspolitiken, och vi tycker att det är bra att regeringen Bildt har tagit fasta på detta och fortsätter denna politik. Det är också därför som vi i huvudsak är eniga om de stora linjerna. Icke desto mindre har det avgivits 15 tillkännagivanden och ett antal reservationer.

Arne Andersson säger: Nu kommer trendbrottet. Det blir 7,3 nya miljarder under nästa beslutsperiod. Nu bryter vi den urholkning av försvaret som har pågått i 20 år. Låt mig då påminna Arne Andersson om att de två försvarsbeslut som enligt Arne Anderssons definition, men inte enligt min, handlar om urholkning, är de två försvarsbeslut som fattades 1977 och 1982 av borgerliga riksdagsmajoriteter. Det var då man låg kvar på oförändrad nivå. Sedan kom försvarsbeslutet 1987, då det var socialdemokratisk regering. Det är detta beslut som ÖB betecknade som ett trendbrott.

Arne Andersson säger nu: Ja, det är klart, Roine Carlsson ökade ju litet grand. Under den innevarande beslutsperioden, under Roine Carlssons ledning av försvarsdepartementet, fick vi en real ökning av försvarsanslagen som var ungefär dubbelt så stor som den Anders Björck nu har orkat med. I försvarsbeslutet 1987 gällde det exemplvis 6,8 miljarder i nya pengar. 6,8 miljarder i 1987 års penningvärde är översatt till dagens väsentligt mycket mer än de 7,3 miljarder som Anders Björck har orkat med, om vi nu skall spänna musklerna och visa hur duktiga vi har varit i detta sammanhang.

Historieskrivningen kräver att man inte förfalskar siffrorna. Till dessa 6,8 miljarder kom sedan pengar för ubåtsskyddet och till en del materielanslag, något som gjorde att det blev väsentligt mycket mer. Vill man se det ur den aspekt som Arne Andersson gjorde, är detta en återgång till de borgerliga försvarsbesluten av år 1977 och år 1982.

Fru talman! Jag skall nöja mig med att säga följande. Arne Andersson tyckte att det var bra med besluten angående I 14 och P 6, dvs. att vi tillåter att militära medel används för att hjälpa personalen. Det är utmärkt. Då kanske vi också kan tillåta att F 13 och Ing I får den möjligheten.

Anf. 11 ARNE ANDERSSON (m) replik:

Fru talman! För att ta det senaste först: Jag är rädd för att Sture Ericson överintecknar medel i frågan om I 14 och P 6. Det står inte ett ord om medel till detta. Det står skrivet om flexibilitet, att den lokale förbandschefen har möjlighet att, som jag uttryckte det i mitt korta anförande, fullfölja den planerade förbandsutbildningen och samtidigt förbereda och vara förekommande beträffande personal som kanske måste söka sig nya arbetsorter eller rent av nya arbeten. Detta är vad vi har uttryckt. Jag har absolut ingenting emot att detta används på andra förband. Mer förpliktigande är det inte.

Motionen innehöll litet längre gående ambitioner. Vi har skrivit dessa rader i anledning av motionen, men icke med anknytning till varje yrkande däri. På det sättet kommer det att bli.

Sture Ericson återkommer till att det är ett fullföljande av den socialdemokratiska politiken. Det är alldeles uppenbart att det är ett fullföljande av ett säkerhetspolitiskt tänkande. Anledningen till att försvarsberedningen havererade var att den socialdemokratiske ordföranden hängav sig åt säkerhetspolitiskt skrivande i ett intressant säkerhetspolitiskt skede, där så mycket förändrades vecka för vecka att han inte visste vilken vecka han skulle dra streck och avsluta sitt säkerhetspolitiska skrivande. Jag misstänker att han håller på fortfarande. Det var därför det inte blev något försvarsbeslut. Vi kom aldrig fram till vilken krigsorganisation vi skulle ha i den säkerhetspolitiska situationen. Han håller fortfarande på och vänder blad efter blad och finner att han lever i en tid som är så spännande att det bara inte går att avsluta skrivandet.

Vi drog ett streck här. Vi kunde finna att vi i betydande utsträckning hade en gemensam syn på hur världen omkring oss är. Sedan skiljer vi oss, precis som vanligt, när vi drar slutsatser om vilken krigsorganisation vi behöver i Sverige för att svara mot denna säkerhetspolitiska situation.

Det var väl patetiskt i överkant, Sture Ericson, att tala om 1987 års försvarsbeslut som ett trendbrott. 1987 års beslut är det enda i historien som inte har överlevt första sommaren efter beslutet. Vi har haft en genuin osäkerhet under hela femårsperioden just därför att harmonin mellan mål och medel inte stod att finna. Jag vill gärna harangera den gamle försvarsministern Roine Carlsson för att han beslutade att avbryta försvarsbeslutsperioden ett år tidigare, för att korrigera detta. Som jag nyss nämnde höll utredningen på med säkerhetspolitisk beskrivning så länge att det inte gick att få fram något beslut.

Sanningen om 1987 års försvarsbeslut är att det är det enda i historien som inte har överlevt en tremånadersperiod, än mindre en femårsperiod.

Anf. 12 STURE ERICSON (s) replik:

Fru talman! Det var faktiskt inte jag som talade om trendbrott. Det var ÖB. Nu har Arne Andersson slagit fast att ÖB var patetisk. Det må vara.

Arne Andersson säger också att det var dålig balans mellan mål och medel. Vi försökte få litet bättre balans genom att lägga ner tre infanteriregementen, bl.a. ett i min hemstad. Men då argumenterade Arne Andersson emot, och röstade emot. Han ville tydligen inte ha bättre balans.

Jag vill också säga några ord om detta med ubåtskommissionen. Arne An-

dersson talar om hemlighetsmakeri, som skulle ha varit under den socialdemokratiska regeringen. Men låt oss för Guds skull utreda det! Om Arne Andersson tror att det handlar om någonting skumt, låt oss då få en oberoende civil kommission. Varför går regeringen Bildt emot detta krav som nu ställs även på en lång rad borgerliga ledarsidor? Varför inte låta oss få en kommission som studerar vad vi höll på med under 80-talet, som gör det möjligt för oss att handla klokt i framtiden när det gäller misstänkta ubåtskränkningar? Det är egendomligt, detta blanka nej som kommer från den borgerliga sidan i detta sammanhang. Det skapar naturligtvis misstankar, som jag tror inte är alltför berättigade. Det skapar misstankar, detta att man inte vill utreda.

Det enda sättet för Carl Bildt att komma ifrån sin ubåtsskugga är att belysa den. Det går inte att jaga skuggan på annat sätt än genom att få ljus på den.

Anf. 13 ARNE ANDERSSON (m) replik:

Fru talman! Det ligger mycket i vad Sture Ericson säger, att det inte finns någon annan möjlighet än att belysa en skugga för att den skall försvinna.

Jag undrar hur mycket skuggor som kvarstår efter de senaste inläggen. Det låter som om Sture Ericson hade återgett ÖB:s synpunkter avseende ett trendbrott 1987, som om Sture Ericson trodde på dem själv. Jag visste inte det. Sture Ericson har säkert en annan mening om detta. Vis av det beredningarbete som hans minister startade måste Sture Ericson ha förstått att det var något galet med det s.k. trendbrottet.

Det var inget trendbrott som främjade svenskt försvar. Det var ett trendbrott där sammanbrottet skedde. Jag har svårt att se vem som nu kan åberopa detta och få det till en tillgång.

Fru talman! Med detta tycker jag att det är nog.

Anf. 14 Försvarsminister ANDERS BJÖRCK (m):

Fru talman! Det är mycket tillfredsställande att riksdagen i dag fattar ett beslut om försvarspolitikens inriktning under de kommande fem åren. När regeringen tillträdde i oktober 1991 stod frågan om ett försvarsbeslut under vårriksdagen högt upp på dagordningen. Vi utlovade ett försvarsbeslut. I dag blir det också ett försvarsbeslut, trots att många då inte trodde att detta skulle vara möjligt med tanke på den korta tid som har stått regeringen, utskottet och riksdagen till buds.

Då hade försvarsfrågan gått i stå, och situationen fordrade ett snabbt politiskt avgörande. Efter flera års omfattande utredande om försvaret är det nu äntligen dags att fatta beslut och ge besked. Detta är särskilt angeläget gentemot alla de tusentals människor som arbetar inom försvaret och försvarsindustrin, som under lång tid har fått vänta i ovisshet. I dag får de besked.

Den proposition som regeringen den 25 februari lade på riksdagens bord innebär en genomgripande omstöpning av försvarspolitiken. Denna omorientering är nödvändig med tanke på det försvarsekonomiska läget. Den är också angelägen och möjlig med hänsyn till det förändrade säkerhetspolitiska läget. Någon av talarna här har ännu inte upptäckt att Berlinmuren har fallit, att en supermakt har försvunnit och att det sker en lång rad omfattande

*Totalförsvarets fortsatta utveckling 1992/93 – 1996/97*

förändringar i vårt närområde, för det mesta positiva men också möjligen bekymmersamma.

För att möjliggöra en kvalitetsökning föreslås försvaret få ett realt resurstillskott under den kommande femårsperioden. Detta är i dag unikt i Europa. Det är helt unikt. Jag tycker att vi kan vara stolta, vi som är försvarsvänner, över att det nu äntligen sker en förändring på detta område.

Det omedelbara hotet mot vårt land har reducerats i och med det kalla krigets slut. Jag upprepar att jag talar om det omedelbara hotet. Warszawapakten har upplösts och sovjetstaten har fallit sönder. Tack vare denna gynnsamma utveckling har försvarsmaktens uppgifter kunnat formuleras på ett nytt sätt. Det långa och utdragna kriget tonas ned till förmån för försvaret mot snabba strategiska överfall. Någonting bör vi naturligtvis också lära oss av kriget i Kuwait.

Samtidigt vore det oansvarigt att i dagens läge rusta ned det svenska försvaret och sänka garden. Det vore lika ansvarslöst som att lägga ned brandkåren i en kommun där det inte har förekommit några eldsvådor på sistone. En snabb blick på vår närmaste omvärld räcker för att konstatera att historien inte är slut.

Herr talman! För första gången sedan 1945 utkämpas i dag reguljära strider med reguljära förband på Europas fastland. Risken för bakslag finns också i fortsättningen. Därför är försvarsanslagen väl använda pengar även i 1990-talets Europa.

I sin behandling av propositionen ställer sig försvarsutskottet bakom regeringens huvudlinje. Jag är glad och tacksam över uppslutningen på detta område. Det råder enighet om de säkerhetspolitiska avvägningarna, vilket är mycket värdefullt, inte minst för ett litet land som Sverige.

Även i övrigt har det gått att skapa en bred majoritet kring en ny försvarspolitik. Utskottet stöder 95 % av regeringens förslag.

Herr talman! Det har förekommit en debatt här – och jag förutsåg att den skulle komma i dag – om hur mycket utskottet egentligen stöder regeringens förslag. Vi har gjort en kontroll och en noggrann beräkning av detta. Det är bara att läsa punkterna och stämma av, så att vi slipper en fortsatt diskussion på den punkten, Sture Ericson. Jag förutsätter att Sture Ericson kan räkna, även om jag inte är alldeles säker. Sture Ericson tycks inte ha upptäckt att det finns ett försvarsutskott. Han räknar bara med sina egna reservationer och särskilda yttranden och vad det nu kan vara.

Utskottet stöder alltså 95 % av regeringens förslag. Detta innebär att det svenska försvaret under de närmaste åren kommer att genomgå den kanske mest genomgripande moderniseringen och omstruktureringen sedan andra världskriget. Den skulle ha skett tidigare. Kvalitet prioriteras framför kvantitet efter två decennier av materiell uttunning.

Det innebär bl.a. att satsningen på JAS 39 Gripen fullföljs. Det innebär att armén äntligen tillförs nya stridsvagnar, att svenska soldater förses med personligt skydd och att armén får utrustning för strid i mörker.

Vidare möjliggörs en fortsatt utveckling av svensk försvarsindustri. Regeringen anser att ett bibehållande av viktig försvarindustriell kompetens inom landet måste prioriteras, även i ett läge då försvarsindustrin måste genomgå omfattande strukturrationaliseringar. Med de begränsade ekonomiska ra-

mar som står ett litet land till buds måste man välja mellan bibehållen grundorganisation och en fortsatt satsning på svensk försvarindustri. Jag ser det som mycket positivt att utskottet, och förhoppningsvis riksdagen, på denna punkt gjort samma bedömning som regeringen.

Det som i praktiken uteslutande diskuterats i massmedia är inte de stora, avgörande principiella frågorna, utan försvarets grundorganisation. Samma frågor har givetvis också dominerat rapporteringen från utskottsarbetet.

Jag vill gärna slå fast att jag har all förståelse och respekt för de människor som vill diskutera detta när försvarsorganisationen måste reduceras, och att man då gärna slår vakt om förbandet på den egna orten eller i den egna regionen. Men samtidigt är det svårt att inte få intrycket dels att fel saker diskuteras i försvarsdebatten, dels att det inte alltid är försvarspolitiska skäl som avgör besluten i sådana frågor.

De förslag till försvarsstruktur som regeringen avgav i propositionen är en samlad och genomtänkt helhet. De förändringar som nu föreslås på några punkter har väckt en livlig och omfattande debatt. Om det skulle visa sig att de mindre väl passar in i regeringens förslag, eller ålägger försvaret högre kostnader, är det i sista hand skattebetalarna som får betala priset i form av ett mindre välfungerande försvar. Det går inte att trolla på det här området. De som driver fram förändringar tar på sig ett stort ansvar om man inte kan anvisa några nya medel.

Låt mig kort beröra försvarsutskottets förslag att tillsätta en parlamentarisk beredning, dels i syfte att komplettera utskottets uppföljning av försvarsbeslutet, dels i syfte att bereda vissa kommande avgöranden, t.ex. frågan om flygvapnets framtida grundorganisation.

Detta förslag, herr talman, ligger – precis som Arne Andersson har understrukit – väl i linje med försvarspropositionens tankar om en förändrad försvarspolitisk beslutsprocess i framtiden. Jag höll ett tal om dessa frågor redan i februari inför Svenska officersförbundet, där jag indikerade nyheter på området. Det är alltmer uppenbart att den nuvarande försvarsplaneringen inte riktigt förmår svara mot de krav som ställs av omvärldens snabba förändringar.

Därför är det naturligt och ofrånkomligt att försvarsplaneringen får en annorlunda och mer modern karaktär i fortsättningen. Utskottets förslag om en uppföljande beredning ligger väl i linje med denna utveckling. Det är också angeläget att frågan om försvarsplaneringen och den försvarspolitiska beslutsprocessens utformning blir föremål för en allsidig och genomlysande debatt under de närmaste åren.

Herr talman! Sverige har ett bra försvar. Den som haft tillfälle att ha utländska besökare på hög internationell nivå här vet att det finns mycket som de är imponerade av. Men – och det är viktigt – kvaliteten på materiel, utbildning och övning måste förbättras. Det finns brister som nu äntligen rättas till. Det kräver förändringar som naturligtvis är smärtsamma, men som vi icke får tveka inför.

Tack vare dagens beslut här i kammaren blir nu äntligen en verklig modernisering möjlig under 1990-talet. Oavsett vilken säkerhetspolitisk lösning Sverige väljer i framtiden är ett starkt och modernt försvar en avgörande tillgång.

Herr talman! Jag hade inte tänkt gå närmare in på vad Sture Ericson sagt under det senaste halvåret. Han har sedan regeringen tillträdde ägnat sig åt att attackera den beredningsprocess som finns. Han har riktat en lång rad attacker mot mig personligen. Jag tyckte att han i dag gjorde sig skyldig till ett direkt lågvattenmärke när han kallade försvarsutskottet för transportkompani och knähundar.

Sture Ericson åstadkom en intellektuell striptease av imponerande mått. Han började – precis som Arne Andersson påpekat – med att säga att det här handlar om att genomföra god socialdemokratisk försvarspolitik och försökte leda detta i bevis. Men bara någon minut senare trodde han sig kunna skryta med hur mycket utskottet har ändrat på och sablat ned denna goda socialdemokratiska försvarspolitik. Detta hänger naturligtvis inte ihop.

Sture Ericson har under den tid han har sysslat med försvarsfrågor gjort desperata försök att komma in i försvarsdebatten och bli tagen på allvar. Jag måste säga att han inte har lyckats särskilt väl. Han har inte ägnat försvaret någon omtanke, utan mera – som jag sade – ägnat sig åt personangrepp. Jag vill slå fast detta, herr talman, för jag tycker att hans uppträdande har varit skadligt, inte minst för försvaret. Vi vet ju bakgrunden. Vilt sprattlande bars han ut som vice ordförande från utrikesutskottet för att hans parti skulle bereda plats för Pierre Schori. Därefter har han t.ex. när vi diskuterat ubåtsfrågor och en ubåtskommission inte kunnat delta i diskussionen i utrikesnämnden, för där har hans parti inte placerat honom. Vid partiledaröverläggningarna om försvaret fann den socialdemokratiska partiordföranden Ingvar Carlsson för gott att ta med sig en annan expert på dessa frågor, nämligen gruppledaren. I dessa partiledaröverläggningar om försvaret deltog alltså inte Sture Ericson. Detta kan möjligtvis förklara varför han gjort sådana krumsprång som han faktiskt gjort.

När sedan utskottet föreslår en parlamentarisk beredning på det här området, väl i enlighet med de riktlinjer som jag var med om att föra fram redan i februari, går Sture Ericson ut till massmedia och säger att han skall bli en parlamentarisk överrock åt försvarsministern. Nej, Sture Ericson, därtill är ni för kort i rocken. Någon parlamentarisk överrock kommer ni icke att bli, möjligtvis en parlamentarisk nattmössa.

Anf. 15 STURE ERICSON (s) replik:

Herr talman! Tala om lågvattenmärken och personliga angrepp! Jag skall, i motsats till försvarsministern, försöka ta upp sakfrågorna.

Försvarsministern började med att säga att det nu pågår en genomgripande omstöpning av försvaret – den mest genomgripande modernisering som har skett efter andra världskriget och som borde ha skett tidigare. Ja, precis, Anders Björck, den borde ha kommit tidigare.

Den allvarligaste kritiken som man kan rikta mot den socialdemokratiska försvarspolitiken under 80-talet är att den tog alltför stor hänsyn till Moderaternas krav på många brigader och många regementen. Det var det som var Carl Bildts huvudlinje i 1984 års försvarskommitté. Det har inte minst Hans Lindblad i många sammanhang påpekat. Då gällde det att slå vakt om alla brigaderna – 29 stycken, om jag minns rätt.

På den tiden var det politiska läget detta, att vi socialdemokrater inte

förde försvarspolitik hand i hand med kommunisterna, utan vi såg alltid till att vi hade med oss något eller några av de borgerliga partierna. Följaktligen var det möjligt för Moderaterna och Carl Bildt att blockera en modernisering av försvaret, en neddragning av volymen, för att få pengar över för en höjning av kvaliteten. Det värsta man egentligen kan säga om Moderaternas försvarspolitik är att den skadade försvaret. Vi höll kvar en alltför stor organisation, och på det sättet fick vi inte pengar över för den nödvändiga moderniseringen.

Anders Björcks stora bidrag till det svenska försvaret och försvarspolitiken är just att han blev den person som fick leda reträtten från dessa ohållbara positioner, genom att helt enkelt över natten byta politik. Det skedde i oktober i fjol, då Moderaterna övergav allt vad de tidigare sagt om 27 ytterligare miljarder m.m. De åkte runt i valrörelsen och lovade att behålla alla förband, och sedan anslöt de sig till den socialdemokratiska målsättningen och inriktningen för försvaret.

Det är det som gör att den proposition som Anders Björck sedan lade fram, naturligtvis i tidsnöd – det är väl en av förklaringarna –, i huvudsak sammanfaller med den proposition i försvarsfrågan som en socialdemokratisk regering skulle ha lagt fram om vi hade klarat valet litet bättre.

Därför tycker jag att Anders Björck skall ha en eloge, för att han har tagit fighten med sitt eget parti – inte minst med Arne Andersson – och genomdrivit denna omläggning av den moderata försvarspolitiken. Och, handen på hjärtat, Anders Björck, inte som Cheney utan som Napoleon: titta ut över det svenska försvaret! Det är inte alls särskilt dåligt. Det räcker med att fullfölja de materielprojekt som vi socialdemokrater har startat. Det räcker med att fullfölja huvudlinjen, att ta andra steget mot en rejäl krympning. Ni protesterade vilt mot det första steget, men nu är det ni som svarar för det andra steget. Det är jag tacksam för.

Anf. 16 Försvarsminister ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Sture Ericson står än en gång och säger: Ni fullföljer socialdemokratisk försvarspolitik. Och sedan riktar han kritik mot just den proposition som han påstår är socialdemokratisk försvarspolitik. Han har en enorm rad förslag till förändringar och vill avslå propositionen på väsentliga punkter. Detta går ju inte ihop. Om detta är socialdemokratisk försvarspolitik, förstår jag inte varför Sture Ericson skryter med alla sina ändringsförslag, reservationer, särskilda yttranden och mycket annat. Sture Ericson påstår att det här är bra – varför röstar ni då inte för propositionen? Även Sture Ericson måste väl kunna bestämma sig. Nu försöker Sture Ericson sitta på två stolar, och det innebär naturligtvis att han till slut ramlar mellan dem med ett förfärande brak.

Sture Ericson är inte intresserad av det svenska försvarets bästa. Den socialdemokratiska partimotionen – där Sture Ericson naturligtvis haft åtminstone något finger med i spelet, även om han inte har skrivit den – går ut på att lägga ned ytterligare ett stort antal förband, att skjuta upp viktiga beslut, t.ex. om stridsvagnsanskaffningen, att få till stånd en beslutsprocess när det gäller upphandlingen av delserie 2 för JAS som skulle innebära enorma kost-

nadfördyringar, med tanke på åtaganden till utländska underleverantörer och mycket annat.

Sture Ericson! Får vi nu ett besked: Är denna proposition socialdemokratisk försvarspolitik? Rösta då för den! Var modig och gå upp i talarstolen och dra tillbaka yrkandena om bifall till de socialdemokratiska reservationerna! Annars är den andliga stripteasen total.

Anf. 17 STURE ERICSON (s) replik:

Herr talman! Vad vi föreslår är att man skall ta ett något längre steg. Vi tog det första steget 1989, då vi drog ned organisationen ganska kraftigt, med besparingar på ungefär 5 miljarder. Nu kommer Anders Björck med det andra steget i omstöpningen av försvaret, och det är något kortare än det första steget. Vi tycker att det steget gott hade kunnat vara något längre, att man hade kunnat ta ytterligare litet av organisationen för att just lösgöra medel till den kvalitetshöjning som jag tror att vi är överens om. Det kommer nämligen att bli penningbrist – och det är redan penningbrist inom försvaret. Man hör redan talas om att hundratals miljoner saknas hos de olika myndigheterna, och det kommer att kräva ytterligare neddragningar – Anders Björck har insett det och har bett ÖB att komma med förslag om ytterligare en flygflottilj under den här perioden.

Anders Björck har inte orkat gå hela vägen, inte orkat ända fram. Det är på de punkter där han inte riktigt har fullföljt den socialdemokratiska politiken som vi kritiserar honom, och det är där som vi har väckt en motion. Vi ville hjälpa till och förbättra det förslag som Anders Björck har lagt fram. Men jag förstår att han har mött ett oerhört starkt motstånd bland alla de riksdagsmän och andra moderatpolitiker som har varit ute och lovat mer pengar – Lars Tobisson lovade exempelvis att man skulle ställa upp med 27 miljarder. Det är klart att det lockade en del väljare. Nu har man svårigheter att ta sig ur detta.

Jag vill inte göra Anders Björck personligen ansvarig för detta, därför att jag tror att han tillhör de moderater som har tänkt något så när i riktiga banor, att man måste krympa organisationen för att få pengar. Vi skall ha ett vassare försvar och ett mindre försvar. Jag är övertygad om att Anders Björck, med alla sina retoriska utsvävningar, inte skadar försvaret. Han är, i varje fall i sitt parti, en progressiv kraft när det gäller förändringarna inom försvaret.

Anf. 18 Försvarsminister ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Om det vore så att Sture Ericson verkligen var intresserad av att få balans, varför föreslår man då mindre ökningar? Varför föreslår man att ett antal förband skall läggas ned, t.ex. i Umeå och i Karlstad? Varför föreslår man att tre brigader skall försvinna? Jo, helt enkelt därför att man väckte den socialdemokratiska försvarsmotionen uteslutande för att ställa till trassel för regeringen, i förhoppning om att man i några fall skulle kunna tillfoga regeringen voteringsnederlag.

Men man fick kalla fötter när man plötsligt upptäckte att man riskerade att få igenom förslag, som t.ex. nedläggningen av F 10 i Ängelholm. Sture Ericson blev då så rädd att han omedelbart sprang ifrån det förslag om att

lägga ned F 10 som finns i partimotionen. Då grinade nämligen verkligheten Sture Ericson i ögonen. Det här visar väl att den socialdemokratiska försvarsmotionen inte kan tas på allvar. Jag tycker att Sture Ericson är en riktigt dålig förlorare i de här sammanhangen. Det hade varit bättre om Sture Ericson hade varit konstruktiv i den försvarsberedning som han satt med i.

Det här visar väl att den socialdemokratiska försvarsmotionen inte kan tas på allvar. Sture Ericson har gått ut i massmedia och sagt att man inte velat tala med honom. Den beredning som Sture Ericson satt med i hade 14 sammanträden; nog hade Sture Ericson tid att tala där. Försvarsutskottet har haft 20 sammanträden om propositionen; nog har Sture Ericson haft tid att tala där. Att han inte har fått vara med på partiöverläggningar och liknande är något som han faktiskt får ta upp med sin egen partiledning.

Talmannen anmälde att Sture Ericson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 19 JAN JENNEHAG (v) replik:

Herr talman! Efter att ha åhört såväl Anders Björcks huvudanförande som replikskiftet mellan honom och Sture Ericson skulle jag vilja säga att de får träta bäst de vill. Men framför allt när det gäller försvarsministern tycker jag att uppträdandet förstärker klichén att politik handlar om träta och personliga angrepp. Jag måste säga att jag hyser en viss beundran för Sture Ericsons saktmod i replikskiftet.

Nu övergår jag till att kommentera Anders Björcks påstående om att det här förslaget innebär väl använda pengar. På den punkten har vi naturligtvis olika åsikter. Man säger att Sverige inte skall sänka garden. Det gör däremot ett antal andra länder i vårt närområde. De är så aningslösa; t.o.m. när Sverige behåller sin gard är de aningslösa nog att sänka sin.

Om pengarna är väl använda eller inte är naturligtvis beroende av vilken plattform man står på när man börjar använda sina pengar. På vilken nivå befinner vi oss när vi nu realt höjer anslagen? Enligt min utgångspunkt befinner vi oss på en ganska hög nivå. Om vi ser det internationellt har Sverige med tanke på sina uppgifter i nordeuropeisk säkerhetspolitik inte haft ett svagt militärt försvar – det har varit överdimensionerat, enligt vår mening.

Hur kan det komma sig, försvarsministern, att den säkerhetspolitiska bedömning som den nuvarande regeringen gör, så väsentligt skiljer sig från övriga länders i Europa? Det gäller frågan om väl använda pengar och frågan om hur man anslår pengar för framtiden – om vi ökar dem realt eller om vi anser att en nedrustning i Nordeuropa borde vara möjlig och önskvärd. Om vi kommer till den slutsatsen måste det också förhålla sig så, att om vi skall påverka den processen måste vi själva göra detsamma som vi vill att andra skall göra, dvs. faktiskt sänka garden.

Anf. 20 Försvarsminister ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Jag tackar Jan Jennehag för de vänliga orden. När det gäller saktmod kan jag bara försäkra att jag har varit saktmodig i drygt ett halvår inför alla de angrepp som riktats från visst håll. Jag tycker att det faktiskt kan vara dags att säga ifrån någon gång. Jag tyckte att det var lämpligt nu.

Jag har inte gjort det tidigare, och jag tänker inte ägna mig åt det i fortsättningen heller.

När det gäller frågan om att använda pengarna skall konstateras att det inte sker någon nedrustning i vårt närområde. Det är tvärtom så att betydande truppstyrkor från Central- och Östeuropa flyttas norrut, precis till den del av Europa där vi finns. Det sker, herr talman, även en kvalitetsförbättring av dessa truppstyrkor just nu. Det innebär att det militära hotet mot Sverige fortfarande existerar. Det finns, herr talman, i varje fall en risk för att vi kan utsättas för angrepp – även om jag inte tror att länder i vårt närområde just nu, med de regimer som finns, har några tankar åt det hållet. Det är därför inte läge för någon nedrustning i Sverige.

Herr talman! Jag vill citera vad en utländsk försvarsministerkollega med erfarenhet av krig sade häromdagen: En försvarsministers uppgift är att alltid tänka på det otänkbara. Det är därför vi har ett försvar. Det är därför vi planerar för situationer som vi hoppas aldrig skall inträffa, situationer som är fruktansvärda och som vi i Sverige ibland har svårt att föreställa oss, eftersom vi dess bättre inte har haft krig sedan 1815. Men de länder som har upplevt krig vet sannerligen värdet av att man även i djupaste fred planerar för och har kraft och är förutseende nog att avsätta rimliga resurser till sitt försvar. Det är en mycket god investering som vi skall fortsätta att göra. Det försvarsbeslut som riksdagen skall fatta i dag har bäring långt in på 2000-talet när det gäller människor, materiel och organisation. Det är inte ett försvarsbeslut som bestämmer hur vi skall klara av våra uppgifter de närmaste åren. Det har andra sett till att vi förhoppningsvis klarar av. Nu gäller det framtiden långt långt borta. Det är den som vi som är här i dag måste ta ansvar för.

Anf. 21 JAN JENNEHAG (v) replik:

Herr talman! Vänsterpartiet och Moderaterna företräder naturligt nog skilda roller i svensk politik. Moderaterna står för den försvarsvänliga delen i det politiska spektrumet, och vi står för den del som har varit kritisk mot den militära apparaten som ett verksamt medel att hävda Sveriges oberoende och möjlighet att bidra till en fredlig värld. Slutsatsen av det är att det inte är så mycket i det som händer i dag och i den situation som vi kan förutse för framtiden som påverkar våra olika ståndpunkter, utan det är traditionella roller i svensk politik och föreställningen om åt vilket håll vi skall dra för att gynna en önskvärd utveckling.

Jag vill ha nedrustning. Då hamnar jag naturligtvis inte i samma läge som försvarsministern. Vi skiljer oss åt när det gäller de ekonomiska konsekvenserna, men också när det gäller bedömningen av vilken betydelse förändringarna i norra Europa har och vilken betydelse det har att Ryssland totalt sett minskar sina militära satsningar. Man lägger naturligt nog en hel del av ny materiel och förbättrade resurser på Kolahalvön. Det är ett uttryck för totalt sett minskad satsning: en koncentration på områden som man anser oundgängliga av geografiska skäl. Det är där man traditionellt har en position att bevaka för att komma ut i Nordatlanten. Med krympande ekonomi och med krympande ambitioner för den militära apparaten blir det en koncentration kring detta område. Det är ingenting konstigt med det.

Jag har ingen anledning att ifrågasätta Anders Björcks bedömning. För-

svarsministern gör den med utgångspunkt från sin roll både som regeringsföreträdare och som god representant för en traditionell moderat försvarspolitik. Vad jag kan säga är att det inte stämmer med min uppfattning om hur Sverige bör agera och om hur vi i riksdagen bör hantera de medel som av svenska folket ställs till vårt förfogande.

Anf. 22 Försvarsminister ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Jag tackar Jan Jennehag särskilt varmt för betygsättningen av det jag sysslar med, "god traditionell moderat försvarspolitik" – i all synnerhet som jag fick ett annat betyg av en tidigare talare här i kammaren. Jag kan försäkra kammarens ärade ledamöter att det i den frågan är Jennehag som har rätt.

Sverige är ju ett litet land i ett känsligt område av Europa. Vi har ett utpräglat defensivt försvar. Vi deltar inte i några militärallianser. Vi hotar ingen – det är en viktig skillnad gentemot länder som har en annan inriktning på sitt försvar. Denna vår försvarspolitik har när det gäller huvudinriktningen byggts upp i bred enighet – det vill jag gärna säga.

Just med hänsyn till uppläggningen av vårt försvar – att vi är defensiva, att vi bara försvarar Sverige och inte drömmer om att försvara någon annan – kan jag verkligen säga att den försvarspolitik som Sverige för bidrar till stabilitet och därmed också till fred i den del av Europa där Sverige ligger.

Det farligaste som kunde hända vore om vi lät Sverige bli ett militärt vakuum. Det skulle, herr talman, inte få någon omedelbar effekt – det skulle inte hända någonting i morgon eller i övermorgon – men på litet sikt skulle det innebära betydande bekymmer och ett betydande risktagande. Det är därför som den här försvarspropositionen är en av de få propositioner som läggs fram i Europa – möjligvis den enda – där försvarsanslagen realt räknas upp. Det är nödvändigt på grund av de försummelser som tidigare förekommit, men det är nödvändigt också med tanke på att osäkerheten om framtiden är så stor som den faktiskt är.

Anf. 23 IRÉNE VESTLUND (s):

Herr talman! Vid flera tillfällen här har förändringarna i vår omvärld tagits upp. Självfallet är det så att förändringar i vår omvärld påverkar också våra attityder till det militära och till det civila försvaret. Bilderna i våra TV-apparater lyfter in det civila samhällets sårbarhet och människornas utsatthet i våra vardagsrum. Flyktingströmmen från det forna Jugoslavien är måhända bara början på en mer omfattande folkomflyttning på grund av de påfrestningar som befolkningen utsätts för i krigs- och sanktionsdrabbade områden.

Även vi trygga svenskar, som så länge förlitat oss på att det civila samhället är okränkbart och fungerande i alla situationer, har börjat fundera. Vatten, värme, elektricitet, fungerande barn- och äldreomsorg, sjukvård, transporter, ja, allt som hör till det fredstida samhällets självklarheter, kan komma att ifrågasättas i en framtid. Medvetenhet om att det inte behöver vara ett krigstillstånd som utlöser kriser i vardagen har vi fått vid några tillfällen, t.ex. då det blivit stora elavbrott.

Bristen på rent vatten är ett av de miljöhot som vi ser. Egendomligt nog

är det just nu ett svenskt samhälle – Vansbro – som inte längre har rent vatten. Kanske det kan få ett antal andra kommuner att se över sin beredskap. Kriget i Persiska viken fick många att ta reda på hur vardagen skulle kunna klaras med enkla medel.

Vi socialdemokrater har i vår partimotion lyft fram två för oss viktiga områden inom totalförsvarets civila del. Det civila försvaret, som har som en av sina deluppgifter att stödja det militära försvaret, har genomgått ett antal delutredningar. I den förra försvarsutredningen – 1988 års – arbetades det mycket förtjänstfullt fram delrapporter, t.ex. om sjukvården i krig, som gav oss en delvis ny och samlad bild av detta område.

Vi socialdemokrater har vänt oss mot att man i propositionen snävat in de fyra huvuduppgifter som tidigare har legat som grund för det civila försvarets uppbyggnad. Utskottet har sedan vid sin behandling av propositionen utökat skrivningen, men vi socialdemokrater ser ingen anledning att frångå den tidigare inriktningen, dvs. de fyra uppgifterna. I detta har vi också en samsyn med ÖCB, som särskilt tar upp samhällsfunktionerna som en självständig uppgift.

Vi har i vår partimotion också yrkat på en utredning om det totala civila försvaret, ett yrkande som också andra partier instämt i, och utskottet har fattat det kloka beslutet att ge regeringen i uppdrag att tillsätta en kommitté.

Vi har då från vår sida naturligtvis hävdat att de fyra grunduppgifterna skall ingå i detta, men vi tycker att tillsättandet av en kommitté är det väsentligaste i sammanhanget.

I uppdraget ingår också att se närmare på övriga konsekvenser av förändringar i det civila samhället. Vi vet i dag inte riktigt hur överflyttningen av olika beredskapsåtgärder till det kommunala ansvaret kommer att slå, hur man ute i kommunerna kommer att kunna hantera det och vilka eventuella bekymmer som kommer att uppstå. Framför allt behöver vi föra den här diskussionen också i en framtid, så att inte vi som just nu talar för det civila försvaret hamnar i samma situation som de som talar för det militära försvaret: att det blir en obalans mellan uppgifter och ekonomi. Det här är en mycket viktig del av den framtida kommitténs arbete.

ÖCB har naturligtvis också tagit fram en mängd andra faktorer, som vi från socialdemokratisk sida instämmer i, t.ex. att se över hur den totala servicen ute i samhället eventuellt kommer att förändras genom bolagiseringar och utförsäljningar av statliga företag och myndigheter.

Hur kommer televerket att klara av den del som man har tagit ett stort ekonomiskt ansvar för, nämligen olika signalsystem? Hur kommer Vattenfall att kunna agera i dessa frågor? Det finns alltså många väsentliga och stora uppgifter för den framtida kommittén att arbeta med.

Jag vill i detta sammanhang även säga att det inte handlar enbart om ÖCB utan även om räddningsverket, som på ett mycket bra sätt – det tycker åtminstone jag, och jag tror att min syn delas av många – prövar sin förmåga att snabbt rycka ut vid katastrofsituationer. Det är inte enbart i Armenien som man har prövat sin förmåga och gjort insatser. Man har gjort det även i andra katastrofområden.

Jag tror att detta har varit bra för t.ex. räddningsverket för att stimulera personalen att jobba vidare med sådana lösningar.

Jag sade att vi har tagit upp två viktiga områden i vår partimotion. Denna del av det civila försvaret är det ena området. Det andra området är frivilligorganisationerna. Jag tror att Sverige är unikt när det gäller intresse och engagemang i de frivilliga organisationernas arbete.

Vi har i vår partimotion tagit fram just den delen. Vi har också sagt att frivilligorganisationerna och frivilligrörelsen självfallet inte skall stryka på foten inför de omorganisationer och neddragningar som kommer att ske inom det militära försvaret. En stöttning och ett fortsatt samarbete är nödvändigt.

Vi måste också komma ihåg att det värde som ligger i de kunskaper som finns inom frivilligorganisationerna också är en del av det försvarsintresse som finns i vårt land. Jag tror att kunskaperna och villigheten att lära sig saker och ting har ett oerhört kraftfullt och positivt stöd inte bara för försvarsviljan utan även för svenskheten.

Vi socialdemokrater har sagt att vi vill ha ett uttalande, men det har vi inte fått stöd för det i utskottet. Vi tror ändå att det är viktigt att föra fram denna värdering.

Vi har också fört fram att det behövs ytterligare pengar till hemskyddet. Det har utskottet löst på annat sätt. Ytterligare talare som också är djupt engagerade i frivilligorganisationerna kommmer att ta upp detta, t.ex. stöd till instruktörsarvoden, m.m. Det är ett av de bekymmer som frivilligrörelsen för närvarande har.

Frågan om frivilligorganisationerna är viktig, och den är viktig för oss socialdemokrater.

Vi har i debatten inte i första hand talat om motioner. Men det finns några motioner, bl.a. från socialdemokratiskt håll, som jag vill beröra, eftersom det har varit ganska mycket skriverier i pressen. Det gäller prövningen och intagningen av hemvärnsmän samt reglerna för vapenförvaring.

Vi i utskottet har tagit detta på så djupt allvar att vi i båda dessa delar ger regeringen till känna att vi önskar en skärpning på dessa områden. Jag tror att det är bra för den framtida debatten att vi tar upp dessa saker. Misstankar om att det inte sker en noggrann intagning av personer som skall hantera vapen får inte drabba frivilligorganisationerna.

Det finns naturligtvis många saker att säga om det civila försvaret. Men jag nöjer mig, herr talman, med att haka på frågan om trendbrott, även om jag gör det med en något annorlunda vinkling.

Jag anser att det är ett viktigt trendbrott att så här i början av en debatt om totalförsvaret behandla och lyfta fram det civila försvaret och frivilligrörelsen.

Anf. 24 HANS LINDBLAD (fp):

Herr talman! Innan jag går in på ämnet vill jag be stenograferna om ursäkt för alla de år som jag har varit i riksdagen. Jag vet att det är en plåga för dem när jag går upp i debatten. Men det blir samma sak också nu.

Jag har varit med om ett antal försvarsbeslut – de senaste fyra – och försökt följa även de tidigare. Bakgrunden är nu mycket glädjande. Vi har ett läge då vi kan tro att Europa kommer att bli ett fredligt Europa.

Jag brukar säga att allt elände kommer från Hegel. Hans idéer har innebu-

rit förtryck i länderna och krig, från Vilhelm II, Hitler och Lenin. Jag är därför jätteglad att denna riksdag nu kan reagera på en kvarvarande kommunistregim i Serbien. Det är dessa tankar i denna världsdel som har lett till att det har varit förtryck och att det har stått mer väpnade styrkor här än någon annanstans. Europa har varit en fruktansvärt drabbad kontinent till följd av dessa idéer. Samtidigt har samma kontinent haft idéer om demokrati, frihet. För mig är Hegel Europa och Jefferson Amerika. Man kan nu äntligen tänka: Var andra världskriget Europas sista stora krig? Den bakgrunden är naturligtvis oerhört positiv.

Därmed har jag sagt vad jag vill säga om hotbilden. Resten är offentlig sektor.

Ett grundläggande problem rörande Sveriges försvar har varit hur man parlamentariskt skall kunna kontrollera en så stor verksamhet.

Jag blev en aning irriterad över det tonläge som försvarsministern och företrädaren för det största partiet hade. Den stora konfrontationen mellan Socialdemokraterna och Moderaterna i försvarsfrågan har gjort att det är de som egentligen har varit det stora problemet. Militären har liksom legat i lä. Jag har hela tiden upplevt att vi i åtskilligt tycker ganska lika. Men vad är det som gör att det inte går att få ett vettigt försvarsbeslut? Jo, det är byråkratin.

Det känns ibland litet patetiskt, t.ex. när jag försöker beskriva pansarbåtsutredandet 1906 till 1909. Vi vet att den tidens militärer ogillade demokrati också. Det gör inte dagens. Men deras sätt på försvarsområdet är att säga att det är de som har kunskapen och att det skall ni politiker inte skall blanda er så mycket i.

Jag har hållit på länge med försvarspolitik, men det är sällan som jag har blivit kritiserad av politiker. Men rader av generaler och överstar, framför allt pensionerade sådana, skriver att jag är det okunnigaste som finns och att jag inte begriper någonting. Det är möjligt att jag är okunnigare än andra.

Jag trodde att det var ett speciellt förhållande när det gäller att kunna behandla försvarets stora byråkrati. Det är en gammal byråkrati, det är en hierarkisk organisation. Det är få där som tänker på försvaret i stort. Man har ingen lojalitet mot försvaret, utan mer mot delar av det. Man är lojal mot något annat, som försvarsgren eller truppslag.

Man är t.ex. i flottan eller i kustartilleriet. De kom samman 1902, men de har aldrig kommit sams. Inom flottan är man för ytfartyg, eller för ubåtar. Vid det förra försvarsbeslutet ville vi dels förstärka ubåtsvapnet, dels kustrobotarna. Inom flottan var många irriterade över detta försvarsbeslut och har gjort åtskilligt för att sabotera det.

På samma sätt är det inom armén. Det är en fight mellan pansarfolk och infanterister, och den stackars helikoptern kommer aldrig in.

Det här har jag lärt mig, och det kan jag vara tacksam för. Men jag har lärt mig att förhållandet inte är något konstigt internationellt sett. Det är på samma sätt i andra länder, att särintressen driver.

Det som hände i Pearl Harbor, varför hände det? I och för sig visste man sedan 20 år att det gick att sänka fartyg med hjälp av flyg. Men det var försvarsgrensstrider, och slutsatsen stoppades.

Jag har haft nytta av att lära mig hur en byråkrati fungerar, hur den hela tiden försöker manipulera politiker och färga beslutsunderlag. Som riks-

dagsrevisor har jag haft tillfälle att följa några områden. Det har gällt sjukvården, gymnasieskolan och polisen. Det är samma problematik där. Riksdagen fattar beslut, men stora aktörsgrupper handlar mot besluten.

Det finns delar av det svenska försvaret som har fungerat mycket bra. Vi har förmodligen ett av världens effektivaste flygvapen i och med att det råder en ganska hyfsad balans mellan numerär och kvalitet, och det gäller också flera av de marina stridskrafterna.

Men hur kan det komma sig att den svenska armén är sådan, att om det hade blivit krig under de senaste åren, hade det blivit en fullkomlig slakt? Det skulle ta 14 dagar att mobilisera brigaderna. När de väl hade kommit in skulle det ha visat sig att en stor del av utrustningen inte fungerar, att man inte kan slåss på nätterna och att sjukvården snabbt skulle klappa ihop. Varför? Jo, därför att politikerna har följt råden från ÖB, och ÖB sade ju vid det förra försvarsbeslutet att 28 brigader är den rätta avvägningen.

Jag hade föreslagit att man skulle ta bort de äldre brigader som riksdagen i och för sig redan 1972 fattade beslut om att ta bort. Det var ett riksdagsbeslut om att tio brigader skulle bort, men detta beslut följdes inte. Vilka är de stora strukturbeslut som har tagits? Ja, det var väl 1972 års försvarsbeslut, när man beslutade att ta bort de tio brigaderna. Men det beslutet genomfördes alltså inte.

När det gäller fredsorganisationen fattades ett beslut 1982. Jag återkommer till det alldeles strax.

Sedan togs nya beslut om brigaderna. 1989/90 var det aktuellt med indragning av nio brigader, och nu gäller det ytterligare två. I den meningen är naturligtvis den strukturomvandling som genomförs nu mer begränsad.

Jag tycker ändå att det här är det bästa försvarsbeslutet, eftersom det, som jag brukar säga, är en principiell återgång till 1925 års försvarsbeslut. Det var tre moment i det försvarsbeslutet.

För det första en prioritering av kvaliteten. Det pratas ofta illa om 1925 års försvarsbeslut. Men då inrättades flygvapnet, och man tog bort mycket av kavalleriet. Det är klart att vi hade kunnat behålla ett stort kavalleri. Det hade Polen också 1939.

För det andra var det inriktningen på flexibiliteten, att vid behov skall krigsorganisationen kunna växa. Jag ser öppningar. Vi kan på flygvapenområdet ha ett större antal krigsdivisioner än fredsdivisioner.

För det tredje har en rationell värnplikt kommit tillbaka. Det är kombinationen av detta som är avgörande.

Olyckan i svensk försvarspolitik var låsningen i försvarsbesluten 1914 och 1942. Ingen civiliserad stat kan fatta långsiktiga försvarsbeslut under pågående världskrig. Då finns det ju inga ekonomiska restriktioner. Men det är 1942 års försvarsbeslut som har legat som en död hand över svenskt försvar i 50 år. Nu går vi tillbaka till idéerna från 1925.

Jag har i min motion citerat vad Bertil Ohlin skrev 1942: I krig skall man naturligtvis satsa oerhört mycket på att ge effekt i närtid, men man skall inte binda upp sig. Men det var i samband med världskriget som riksdagen gick tillbaka till det värnpliktssystem som rådde före 1925, och man låste sig också vid en organisation. En kritik mot det här huset är att man efter 1914 kunde

ompröva beslutet redan efter ett decennium. Men att gången efter skulle ta fem gånger så lång tid!

Frågan är vad som har varit det stora hindret. En faktor är naturligtvis myndigheterna, som har gjort allt vad de kunnat för att påverka politiken. Beslut man har ogillat har man ibland inte följt. Man har hela tiden försökt färga underlaget. Efter beslutet 1972, när riksdagen beslutade att ta bort tio brigader men myndigheterna ändå behöll dem, måste man inse att det inte funkar. Pengarna räcker inte till grejor till dessa brigader. Man måste då dölja bristen! Hade man angett de 14 miljarder som fattas i form av ammunition, livremmar, snökedjor och allt vad det är, hade det ju kommit fram. Men myndigheterna förnekade att bristerna fanns.

Försvaret är ett område där man kan hemlighålla saker och ting. Också höga befattningshavare kan säga att man inte kände till bristerna.

Det här gäller ju inte bara den militära sidan. Jag knyter an till vad Iréne Vestlund sade. 1987 års försvarspolitiska beslut innehöll nytänkande framför allt på den civila sidan. Också där hade särintressen styrt. Vi hade en uthållighet på tre år för teko och skor. Inget land har någonsin uppgivit sin frihet på grund av skobrist, och det har aldrig funnits någon risk för att Sverige skulle bli det första. Men för att möta det scenariot satsades hundratals miljoner kronor, och dessutom har vi de importrestriktioner som gör att en vanlig svensk barnfamilj fick betala 2 000–3 000 kr. mer för kläder.

Samma långa uthållighet gavs på livsmedelssidan, för att möta tre års avspärrning. Men sjukvården klappade ihop redan efter tre fyra veckor. Det fick vi oerhört mycket kritik för, att vi införde insatstider rätt över. Vidare minskade vi pengarna genom att vi gick över till ett system som innebar att vi inte skulle ha så stora lager och att vi skulle gå över till mindre oljeanvändning. Men det finns alltid myndigheter som säger att det gäller att få så mycket pengar som möjligt. Politikernas roll är enligt dem en och allena, nämligen att klå skattebetalarna på pengar att ge till myndigheterna. Men vår uppgift är ju att få saker och ting att fungera.

Nu börjar också skyddsrumsbehovet att prioriteras. Myndigheterna har tidigare intensivt motarbetat detta. Det har ännu inte kommit till stånd, och det är därför alldeles nödvändigt att riksdagen säger att vi måste göra en prioritering. Vi har stora hinder i ett centralt verk, och länsstyrelsernas försvarsenheter, där alla sitter som revirbevarare och även fungerar som opinionsbildare mot den politiska nivån.

Att civilförsvaret inte fungerar beror på att värnpliktiga endast förts till det militära försvaret. Vad är det som gör att Sveriges försvar har så stora obalanser? Jo, orsaken till detta är att försvarseffekten icke har varit det avgörande, utan det viktiga har varit den allmänna värnplikten som princip. Det spelar ingen roll om vi har 28 eller 20 brigader eller ingen brigad alls om man säger att varje man ändå skall utbildas minst i sju och en halv månad. Det här har varit en princip som sedan har blivit dogm och sedan har blivit hysteri.

Som liberal kan jag väl säga att idén om allmän värnplikt började med en artikel. Man kan naturligtvis gå tillbaka och säga att den i någon mening fanns redan århundraden tidigare i och med folkuppbådet och utskrivningssystemen. Men i den moderna meningen är det en artikel av Viktor Rydberg

i Handelstidningen 1859 som ligger bakom, och andra liberaler var August Blanche, Julius Mankell, S. A. Hedlund och Adolf Hedin. För dem hängde den här frågan ihop med den allmänna rösträtten.

Tanken att värnplikt går ut på att mycket folk innebär ett starkt försvar, den tanken dog bokstavligen vid Verdun 1916. Avsikten var inte att ta Verdun, utan Tyskland skulle döda så mycket som möjligt av Frankrikes unga manliga befolkning. Problemet var bara att Tyskland i stort sett förlorade lika många människor. Efter detta var idén död. När kulsprutan fanns räckte det inte med att man hade mycket folk.

Hur har då denna idé kunnat fortsätta att styra? Officersgrupper menar att har man allmän värnplikt kan man inte gå till politikerna och säga att alla regementen måste vara kvar, att alla officersbefattningar måste vara kvar och att man också måste få pengar till utrustning. Sedan märker man att organisationen är så stor att man måste dölja behovet av utrustning, för annars kommer politikerna att ändra på organisationen.

Det som är förödande är inte bara att det militära försvaret sedan andra världskriget har utbildat hundratusentals värnpliktiga som inte har behövts. Till dessa har försvaret sagt: Nu har du gjort dina sju eller tio månader. Tack för oss! Blir det krig kommer vi inte att kalla in dig.

Samtidigt har civilförsvaret inte fungerat, eftersom man där inte har fått utbilda unga. Nu pågår försöksverksamhet på det här området i Malmö och Göteborg, men till det fick man inte använda värnpliktiga. I stället fick man ta in vapenfria. Vad man ville veta var vad man kan lära sig på sex månader, men det finns en lag som säger att vapenfria skall ligga inne mycket längre. Då får man alltså lov att säga: Vad kan du efter sex månader? Räkna inte det du lärde dig under tiden därefter. Det råder alltså fullkomlig hysteri på det här området.

Det var väldigt nära att riksdagen 1982 fattade ett beslut som innebar en direktrekrytering till den civila sidan. Men detta stoppades av en överste i försvarskommittén som sade att det var ett hot mot den allmänna värnplikten. Partierna – utom folkpartiet – sade då nej till direktrekrytering. Det är tio förlorade år, som naturligtvis har inneburit att civilförsvaret inte fått en chans att funka. Om du inte utbildar 20-åringar kan det aldrig kompenseras senare. Du kan aldrig begära att 30- eller 40-åringar skall ställa upp på att med tvång bli utbildade tre eller fyra månader. Det är en helt bisarr tanke att de skulle tas från sina jobb.

Det som har hänt nu senast är att blockeringen har brutits. Jag ser för resten att Roland Brännström finns här i dag. Pliktutredningen under honom tittar mycket förutsättningslöst på dessa frågor. Det handlar om alla behov, såväl militära som civila. Frågan är vilken metod man skall tillämpa vid uttagningen. Förmodligen blir det en kombination. Man kan titta på individen. Det gäller att mäta och bedöma vederbörandes förmåga osv. Men det gäller också att se till vad vederbörande vill och vilken utbildning personen i fråga har.

När det gäller byggnadsberedskapen – det kan handla om byggandet av t.ex. befästningar och broar – är det mycket viktigt att ta vara på t.ex. en byggnadsarbetares erfarenheter i stället för att utbilda honom till skyttesoldat. Det vore ju litet "knäppt" att utbilda honom också till en sådan.

Om det är så att det för den som skall göra värnplikten handlar om resor som kostar 40 000 kr. är det bättre att ta en grabb som bor på andra sidan av regementsstaketet, även om den här grabben skulle vara någon centimeter kortare t.ex.

Det som jag tycker är avgörande här är att vi kommer bort från tidigare synsätt. Försvarsministern säger ibland att det här beslutet skulle innebära efterkrigstidens största strukturomvandling, men det är icke sant. I fråga om strukturomvandlingen av både krigsorganisationen och fredsorganisationen har det förekommit betydligt större beslut. Jag tänker på besluten 1972, 1982 och 1989/90. Det nya nu är den ändrade synen på värnplikten.

Det är alltså viktigt med en kombination av alla tre momenten från 1925: kvaliteten, flexibiliteten och ett rationellt användande av personalen. Det är förverkligandet av den här kombinationen som är det nya.

Jag måste något kommentera framför allt Arne Anderssons kritik mot 1987 års försvarsbeslut. När det gällde den civila sidan blev det helt enkelt fråga om ett politiskt kommando för första gången. Jag hävdar att nämnda försvarsbeslut var bra. Det innebar att vi skulle satsa på kvalitet vad gäller armén. Vi visste nämligen mycket väl att armén inte fungerade. Att det inte gick att fatta beslut i det sammanhanget berodde helt enkelt på att utlovat underlag inte kom.

Beträffande kritiken vill jag säga följande. Trots att jag nog var den som kom med mest kritik hade jag en alldeles för positiv inställning. Jag sade: Ta bort IB 66. Nu vet vi att ännu mer måste bort.

Tror någon att vi kunde säga: Ni får de här 6,8 miljarderna extra. Men sedan får ni en in blanco-fullmakt. Ni kan ju ha gömt undan grejer och det kanske inte funkar.

Det var mycket bra att man ändå tvingade fram sanningen. Vi visste mycket väl att åtgärder skulle ha vidtagits för länge sedan. Jag upplevde att det var positivt att de här bristerna kom fram i ljuset.

Dessutom – nu är jag litet personlig – var jag rätt irriterad över Carl Bildt. Vi båda satt alltså med i försvarskommittén, och jag hävdar att jag faktiskt var mera aktiv än han. Jag ifrågasatte myndigheternas siffror. Men när vi kom dithän att beslut skulle fattas ville Carl Bildt ha 2,5 miljarder mera. För nästan alla de pengarna skulle han köpa 15 Viggenplan till – men det var icke fråga om ett öre mera i prisreserv! Vi befann oss då i precis samma situation som nu.

En svårighet här är de problem som alla politiska partier har haft med myndigheter som vilseleder. Men då säger man i något parti att det är politikernas eller de andra partiernas fel att det är som det är. Det tycker jag på något sätt är att friskriva byråkratin, vilken ju alltid tjänar på att ett parti försöker lägga skulden på ett annat parti.

Rent sakligt kan man säga att det var mycket bra att vi inte satsade nästan 2 miljarder på ytterligare 15 Jaktviggar utrustade med annan radar än övriga, särskilt som problemet i nuläget är att vi har för många flygplan. JAS kommer alltså i ett för stort antal och för tidigt. Det innebär att vi måste skrota befintliga resurser i förtid.

Sture Ericson talade om materielindex. Men jag tycker att han har fel på den punkten. Själv tycker jag att det är riktigt att ha ett materielindex. Erfa-

renhetsmässigt vet vi att försvarsmaterielen utvecklas snabbare än vad ett allmänt konsumtionsindex gör.

Jag tycker att Sture Ericson gör samma fel som en del myndigheter verkar göra om han tror att vi har utlovat en ökning. Försvarsbeslutet kan ju mycket väl innebära att försvarsanslagen skall dras ner med 10 eller 20 %. Ramen minskas sedan i motsvarande omfattning. Men inom ramen skall ändå materielandelen finnas. På samma sätt är det med löneindex. Det spelar ingen roll om försvarsramen är på 20, 25 eller 30 miljarder. Oavsett vad som gäller skall det finnas ett löneindex.

Så några ord om fredsorganisationen. Det är nödvändigt att minska antalet fredsförband och att dra ner när det gäller den funktionen av krigsorganisationen. Jag är en av dem som tycker att det som gjorts både den här gången och förra gången är mycket olyckligt. Roland Brännström och jag tillhörde dödspatrullen. Vi var alltså några politiker från olika partier som åkte runt i landet och besökte olika förband. Vi vägde alla saker mot varandra. Det gällde byggnaderna, personalen, hur nära de värnpliktiga bodde, operativa förhållanden, sysselsättning etc. Det kan handla om ett tiotal olika variabler som vi vägde mot varandra.

Det här är inte konstigare än t.ex. byggandet av en bro. Öresundsbron kräver säkert många fler variabler. För exempelvis en ny gymnasiereform behövs det kanske hundra olika variabler.

Sedan säger man: Ja, men det här gick inte. Regeringen sade ju nej beträffande två av förbandsanläggningarna. Därpå säger riksdagen nej på ytterligare några punkter. Det var ju så att säga en nattlig uppgörelse mellan moderater och socialdemokrater. Det handlade om att behålla ett milo i Värmland, där det fanns en lokal opinion.

Riksdagen fattar beslut. Men myndigheter följer inte alltid fattade beslut. Jag vill som exempel nämna K 1 och Näsbypark. Socialdemokraterna – som jag kan glädja genom att nämna detta – har en reservation i anledning av min motion. Egentligen är det en makalös läsning beträffande det som har hänt.

Det är lätt att säga: Gör ingenting alls! Men jag tror att människor i dag ändå känner att det är nödvändigt att det kommer ett rationellt förslag.

Vad som hänt 1989 och vad som händer nu är att man låter de militära myndigheterna lägga fram förslag. Därför har det aldrig gjorts en samlad bedömning där allt har vägts in, utan någon har sett till att vi fått ett panikbeslut om I 21. Detsamma gäller egentligen flottiljerna.

Inför framtiden måste man gå tillbaka och se på vad som hänt. Men det skulle inte förvåna mig – jag säger detta efter att ha studerat dagens talarlista – om en stor del av anförandena i dag handlar om fredsorganisationen och ganska få av dem om krigsorganisationen. Här har ett fundamentalt fel gjorts från myndigheternas sida.

Jag tror att man hemma i Gävle skulle ha accepterat dessa saker mycket lättare om man hade känt att här har politiker vägt alla faktorer mot varandra. Men nu kan man på militär politisk resp. nivå skylla ifrån sig. Ingen har egentligen något ansvar. På liknande sätt har det varit på flygvapensidan.

Så en sista reflexion om flygflottiljerna. Det har gått till på följande sätt. I försvarskommittén i samband med föregående försvarsbeslut kunde man höra: Vi är i färd med att skaffa oss robot 15, som är en mycket bra robot.

Den skall användas till JAS, och den kommer att anskaffas och vara slutlevererad 1989 eller 1990, om jag minns rätt.

Då sade någon: Men snälla nån, den skall sitta på JAS, och första divisionen kommer 1995. Tänk om det blir krig 1991 eller 1992! Hur skall vi då kunna förklara för svenska folket att det finns sjömålsrobotar till ett värde av hundratals miljoner kronor i olika förråd – robotar som inte kan avlossas förrän senare under 90-talet? Det här går inte ihop. Vi kan inte förklara detta.

Ja, men skulle det inte gå att använda Viggen? frågar någon. Då säger man från myndigheterna: Det har vi inte tänkt på.

40 miljoner skulle det kosta – en liten summa. Det här är vad vi minns.

Det innebär att det när det gäller Attackviggarna kan bli två generationer, dels de med tidigare robotar, dels de nya. Det betyder egentligen en fördubbling av attackkapaciteten.

Men när det blir fråga om verkligheten hör man teknikerna på flottiljerna säga: Ja, stoppar man in den här lilla datorn för att kunna sätta robot 15 på Attackviggen, får man på köpet de andra vapnen också. Man kan sätta på bombkapslar, jaktrobotar och radarjaktrobotar.

Teknikerna visade att man kan sätta hela programmet på Spaningsviggarna också. Plötsligt har vi åtta och en halv division. Det är det som ligger bakom att det i det här läget är rimligt att gå ned till sju divisioner. Det är under alla förhållanden bortåt en fördubbling av den attackkapacitet vi har.

Slutsatsen blir naturligtvis att om vi gör den minskningen – eftersom JAS-systemet innebär att vi skall gå ned till 16 divisioner – är det en besparing som är rätt viktig. Men då måste man lägga ned en flottilj. Till dem som utgår från att flottiljerna är det viktiga kan jag säga att det är nödvändigt att lägga ned en flottilj. Sedan kan man diskutera vilken det skall vara. Men tanken att ha kvar alla flottiljer är i grunden alldeles orimlig, för då skulle vi den närmaste tiden lägga ned mycket pengar på att behålla en organisation.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag i dess helhet.

(Applåder)

Anf. 25 STURE ERICSON (s) replik:

Herr talman! Det här blir ett något ovanligt genmäle.

Eftersom detta är den sista större försvarsdebatt som Hans Lindblad deltar i här i riksdagen, då han har bestämt sig för att lämna riksdagen i slutet av detta år, tycker jag att det finns anledning att göra några konstateranden. Hans Lindblad har varit en mycket kunnig försvarsdebattör, så kunnig också i detaljer att det ibland har gjort det svårt för oss andra att riktigt hänga med. Han har därför ibland fått föra sin egen debatt mot konservativa krafter i politiken och framför allt inom den militära byråkratin.

Så här i efterhand kan man konstatera att Hans Lindblad har haft rätt i det mesta han har sagt om försvaret och försvarsbyråkratin. Ibland har han t.o.m. haft rätt när han har kritiserat oss socialdemokrater. Personligen är jag förvånad över hur Folkpartiet hushållar med sina resurser, när man nu släpper i väg Hans Lindblad från riksdagen, men det skall jag inte lägga mig i.

Det är en stor förlust för försvarsutskottet och för riksdagen när Hans

Lindblad nu drar sig ur verksamheten här i huset. Vi vill gärna hylla Hans Lindblad för en stor och självständig insats samt tacka för alla de inspirerande diskussionerna. Vi hoppas få fortsätta de diskussionerna även utanför riksdagen.
(Applåder)

I detta anförande instämde Christer Skoog (s), Karin Wegestål (s), Britt Bohlin (s), Iréne Vestlund (s), Jan Jennehag (v), Sven Lundberg (s) och Barbro Evermo Palmerlund (s).

Anf. 26 HANS LINDBLAD (fp) replik:

Herr talman! Jag tror att försvarsutskottet har en mycket viktig uppgift. Nu skall jag röja en hemlighet: det här utskottet har inte så mycket att göra som andra utskott. Men försvarsutskottet har möjlighet att följa upp det vi har beslutat. Det finns en riksdagsutredning som säger att utskotten måste gå tillbaka och se vad som har hänt. Det har det här utskottet gjort.

Sture Ericson påpekade att det gjorts 15 tillkännagivanden. Jag tycker att det är jättebra att ett utskott har tid att göra det. Det påstås att när jordbruksutskottet höll på med miljöpropositionen fick det ta 36 sekunder per yrkande, inkl. alla föredragningar. Fler synpunkter finner man också om man läser texten. Jag menar att myndigheter skall läsa dessa. Det gör de i och för sig inte. De bryr sig inte om vad riksdagen säger. Men man skall titta både på det som riksdagen säger och på de formella tillkännagivandena. Det är viktigt att besluten följs upp. Försvaret har haft femårsplanering. Vi är nu för hela statsförvaltningen på väg mot treårsbudgetering. Det kräver att utskotten tar mycket mer aktiv del.

Jag menar att det förmodligen inte hade gått så fruktansvärt illa med svenskt försvar om de nuvarande ledamöterna hade varit med tidigare, och det är egentligen tjejerna som är skillnaden. De går inte på sådana saker som att det skall vara ett jättestort försvar men att det inte spelar någon roll om grabbarna har skyddsvästar eller att pengarna som anslås till sjukvårdshelikoptrar stoppas in för att behålla en stor organisation. Med Iréne, Britt, Karin och Barbro, och tidigare Kerstin Ekman och Gunhild Bolander har vi fått ett stort kvinnligt tillskott. Det har varit lättare att prata sakligt med dem, för grabbarna har på något sätt varit styrda av eller vana vid att ha tilltro till myndigheter. Jag tror att det är oerhört viktigt för det svenska försvarsutskottet att ha en aktiv roll. Det här är ett område där det mycket ofta råder enighet över partigränserna, och då måste utskottet ta kommandot.

Detta är samtidigt en vädjan till försvarsministern. Nu får vi *en* myndighet i försvarsmakten. Det behövs, för den här organisationen har varit så splittrad. Det behövs en stark ÖB. Men det innebär att vi måste ha en politisk nivå över. Egentligen har vi SSLP eller motsvarande i departementet. Den funktionen måste stärkas. Det får inte vara så att överbefälhavaren talar om vilket hotet är. Nu gör han inte det. Han är egentligen kameral och talar bara om hur mycket de olika anslagen har ändrats. Det kan man mycket bättre använda riksdagens utredningstjänst till. Enligt min mening behövs det ingen ÖB-myndighet för detta. Operativa frågor vill man över huvud taget inte prata om. Men det är absolut nödvändigt att utvärderingen görs av par-

lamentet, och då är departementet parlamentarikernas organ. Kalla hellre parlamentarikerna ytterrock än nattmössa. Där tycker jag verkligen att försvarsministern knölar till det.

Det är mycket viktigt att parlamentet har ansvar. Men det gäller också de övriga utskotten. Jag tycker att försvarsutskottet kan berätta för socialutskottet och utbildningsutskottet att man måste göra en uppföljning när man beslutar någonting. Det jag tycker att jag har lärt mig mest av i det här huset är faktiskt att vara riksdagsrevisor. Jag blir mörkrädd när jag ser hur många av de beslut som vi fattar blir någonting helt annat än som avsetts och resp. fackutskott icke reagerar. Där tror jag att försvarsutskottet har haft det litet lättare i och med att vi har haft litet mindre att göra än de andra utskotten, lagutskottet undantaget. Men det är ändå mycket väsentligt att riksdagen tar på sig den funktionen, annars kan skattebetalarnas pengar aldrig bli riktigt använda.

Jag är också rörd över all den vänlighet som visas när så många i utskottet reser sig för min skull. Jag skall också resa mig för er någon gång.

Anf. 27 ARNE ANDERSSON (m) replik:

Herr talman! Jag skulle faktiskt också ha kunnat resa mig för en stund sedan, om jag inte redan hade begärt ordet för att harangera Hans Lindblad. Jag gör alltså inte det här inlägget för att kritisera att Hans Lindblad hade synpunkter på det jag sade om 1987 års beslut. Jag skulle kunna kommentera det med att säga att Hans Lindblad anser att 1925 års beslut var ett bra beslut. I det perspektivet tror jag att det är lättare att förstå att också 1987 års beslut var ett godtagbart beslut. Om detta kan vi ha olika mening.

Däremot kan vi inte ha olika mening om det salt som Hans Lindblad utgör i debatten. De stundtals väldigt många som har lyssnat till den del av debatten som har varit har märkt att Hans Lindblad i många avseenden inte är lik oss andra. Nästan uteslutande är detta en tillgång av det enkla skälet att de som vågar vara så pass annorlunda, såväl vad avser åsikter som debatteknik, kanske kommer att saknas i riksdagen av det skälet. Sedan fem sex år tillbaka har jag haft förmånen att var utskottskamrat med Hans Lindblad, och jag har aldrig kunnat bortse från att det i utskottet sitter en så kolossalt kompetent person, som ändå inte har spelat huvudrollen, utan spelat en alldeles egen roll, på sitt alldeles egna sätt. Det är en aktningsvärd roll.

Hans! Eftersom du i utskottet – jag kan inte minnas att du har sagt det här i dag – har talat om att du avser att inte finnas med när utskottet sammanträder i höst, i varje fall inte som ordinarie ledamot, vill jag å utskottets vägnar tacka dig och hoppas att du skall ha kul med det du tänker göra. Du har kanske skämtsamt, kanske med en glimt i ögat, kanske med berått mod sagt: Ni skall nog få reda på vad ni är för några, för jag skall gå hem och skriva. Oberoende av vad du skriver, Hans, vill jag gärna säga att det kittlar nerverna att vänta på det du skriver. Tack skall du ha för trevligt arbete tillsammans i utskottet.

Anf.28 HANS LINDBLAD (fp) replik:

Herr talman! Jag är naturligtvis tacksam för vad utskottets ordförande sade.

Det gällde beslutet 1925. Det är väsentligt att se vilka principer som gäller. Det är förenklat att säga att det är bra att rusta upp och dåligt att rusta ner. 1925 var man oerhört framsynt. Däremot kan man kritisera politiker oerhört kraftigt för att de på 1930-talet, efter det att Hitler hade kommit till makten, inte reagerade snabbare.

Till dem som berömmer 1936 års försvarsbeslut, som innebar en tioårig upprustning fram till 1946, och talar illa om 1925 års beslut vill jag säga: Titta på vilka nedrustningar de krigförande länderna gjorde. Det var oerhört mycket kraftigare neddragningar än Sveriges.

Här åberopades olika tolkningar av tillkännagivandet om nedläggning av vissa regementen. I 14 och P 2 nämndes därför att de brigaderna skall bort. Eftersom dessa brigader ändå skall bort, är det väl rimligt att låta det faktum att regementschefen vill ta hänsyn till personalen bli helt avgörande. Men det kan man inte säga om ett förband som producerar artilleri och luftvärn för andra. Man kan inte i samma situation säga att nu lägger vi ned utbildningen. När det gäller nedläggning av F 13 kan man tillämpa samma resonemang som för I 14 och P 6. Om vi hade en militär chef i riksdagsrestaurangen, och man skulle sätta in ett nytt bord, skulle han kunna säga:"Från den 18 september är riksdagsrestaurangen nerlagd." Men dagen efter öppnas en ny restaurang med annat innehåll i fråga om bord. De tänker så fyrkantigt.

En sista reflektion. Vi har sagt att det är väsentligt att man vid nedläggningen av dessa förband tar till vara alla möjligheter att sysselsätta personalen. Jag fick reda på en obehaglig sak i Växjö i förra veckan. Det finns en bra matsal, fint kök och duktig personal. Kommunen vill att personalen skall ta över mathållningen från en gammal skola. Kommunen skulle ta över personalen. Sedan skulle man skicka mat till skolan, ålderdomshem och dagis. Men så säger byggnadsstyrelsen nej till detta! Man säger nej, fast ingen annan människa tänker köpa den matsalen.

Samma sak får inte hända på de förband som nu läggs ned. Precis som utskottet har sagt måste man ta hänsyn till personalen, om man kan anställa den på något sätt. Om de anställda t.ex. vill fortsätta verkstadsverksamheten, reparera traktorer, lastbilar och bussar, måste de få göra det utan att någon central myndighet kommer och säger nej och ser oerhört byråkratiskt på det.

Jag vet att det är ministerstyre. Jag vet inte om försvarsministern instämmer med mig, men jag är övertygad om att han ändå tycker som jag.

Anf. 29 Försvarsminister ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Eftersom jag vet att kammarens ledamöter är mycket tystlåtna, kan jag väl ändå få säga att jag tycker som Hans Lindblad, bara det inte kommer vidare till byggnadsstyrelsen.

Herr talman! Mitt budskap från talarstolen är tvåfaldigt. Det ena är att jag instämmer i vad Sture Ericson och Arne Andersson har sagt om Hans Lindblad. Han har varit ett salt i debatten, men inte bara ett salt i försvarsdebatten. Genom sitt eminenta kunnande har han faktiskt kunnat påverka mycket mer än vad många är medvetna om. Det krävs oerhörda kunskaper

för att kunna ge sig på de komplicerade strukturer och den byråkrati som finns inom försvaret. Men det skall parlamentariker inte vara rädda för.

Jag instämmer alltså i Sture Ericsons och Arne Anderssons tack till Hans Lindblad. Jag har inte alltid tyckt som han, men det har varit ganska ofta jag har tyckt att han åtminstone har haft en ordentlig tavelträff. Det är mer än det ibland har varit fallet i debatten i övrigt. Hoppas att Hans Lindblad, när han nu lämnar riksdagen vid årsskiftet, inte förtröttas utan fortsätter att delta i den försvarsdebatt som är nödvändig.

Det andra som jag vill säga till bl.a. Hans Lindblad är: Eftersom jag delar Hans Lindblads uppfattning om att det här är ett svårstyrt pastorat för riksdagen, försvarsutskottet, departmentet och andra, kommer vi att genomföra en omorganisation av försvarsdepartementet den 1 juli, alltså i sommar. Den är avsedd att ge oss ett bättre grepp när det gäller styrning av de riksdagsbeslut som vi ändå är de första att försöka genomföra. Det är svårt med den gammalmodiga struktur som finns i dag inom departementet. Det är också svårt med den ledningsorganisation som fortfarande finns. Där har utskottet ställt sig bakom förslaget om en förändring den 1 juli 1994. Det står uttryckligen i propositionen att det är viktigt att man på den politiska nivån får tillräckliga styr- och kontrollmöjligheter. Båda delarna behövs nämligen. Sedan får vi försöka göra vårt bästa för att i samråd med riksdagen, den beredning som kommer att tillsättas, se till att vi får en bättre kontroll över verksamheten. Inte minst det svenska försvaret kommer att tillhöra vinnarna i det sammanhanget.

Anf. 30 HANS LINDBLAD (fp) replik:

Herr talman! Det är inget problem för mig att lämna försvarspolitiken, för jag upplever att vi har en försvarsminister och en regering som säger att kvaliteten är viktig. Det var en socialdemokrat, Sture Ericson, som talade precis som jag skulle ha gjort för 15 år sedan. Det som var alldeles omöjligt förut är nu allmän egendom. Jag är inte längre oense med någon, så det känns onödigt att sitta kvar.

Bara en liten varning. Här fattar vi beslut, men vad blir det sedan? Det kommer myndigheter som säger: "Vi vill kalla in värnpliktiga ändå." För det är inte säkert att alla har vänt på sin kant. Det är tragiskt att man fattar beslut men att det sedan blir någonting annat.

Jag är också övertygad om att det inte kommer att rymmas 16 brigader. Naturligtvis kommer vi att ha betydligt färre om några år, såvida hotbilden inte blir radikalt annorlunda. Men jag har inte fört något stort liv om detta. Frågan var vilken tidpunkt för nedläggningen man väljer. För att undvika kapitalförstöring kan man behålla brigaderna några år till. Men vill man spara pengar åt skattebetalarna skall man säga vilka förband inom fredsorganisationen som efterhand skall läggas ned. Det sticker folk i ögonen om man lägger ner förband året efter det att man investerat, men det vill inte riksdagen peka ut i dag. Man gör detta med öppna ögon, och det tycker jag är synd.

Väldigt personligt: Jag har inte varit särskilt kritisk i fråga om försvaret under det senaste året. Jag tycker att det är på väg åt rätt håll. Men jag märker att vi har samma problem inom hela den offentliga sektorn. Jag tror att – och det är ärligt menat – det försvarsutskottet har gjort under de senaste

åren, egentligen ända sedan 1971, nämligen beslutat följa upp planeringen, har andra utskott mycket att lära sig av.

Jag blir ibland som riksdagsrevisor chockad. Jag går t.ex. på ett sammanträde om svensk polis och tänker: Vad fasen har justitieutskottet gjort? Eller så tänker jag: Kan man aldrig utvärdera svensk gymnasieskola? Politikerna invänder med att säga att de inte har tid. Men vi kan inte ha ett parlament där politikerna inte har tid att se hur det är i den svenska verkligheten. Politiker som får skäll för besluten måste se till att det de beslutar är det väsentliga. Det får inte bli så att särintressen, byråkrater, stora organisationer och personal får styra. Här måste man ta sitt ansvar. Där har vi lärt oss oerhört mycket i försvarsutskottet.

Det har varit stimulerande för mig att se att det jag lärt mig på det här området förmodligen är applicerbart på de allra flesta områden och med all säkerhet också inom landsting och kommuner. Det är fundamentalt. Med tanke på politikerförakt får politikerna faktiskt stå till svars för vad alla dessa otaliga särintressen och byråkrater ställt till med och krånglat till. Vi kan ha olika meningar och tycka att någonting skall vara fem eller tio procent större, men alla har vi ett ansvar för det gemensamma. Det jag har engagerat mig mest för under de senaste åren är att se till att riksdagen faktiskt följer upp sina beslut och tar befälet. Varför skall vi annars ha allmänna val? Annars får vi ändra grundlagen och säga: All makt utgår från svenska folket, såvida inte myndigheterna anser annorlunda.

Anf. 31 BARBRO EVERMO PALMERLUND (s):

Herr talman! Omstruktureringen, som vi diskuterar här i dag, skall syfta till att höja kvaliteten i vårt framtida försvar. Diskussionerna förs ofta och enbart i termer av materiell kvalitet. Förutsättningen för en kvalitetshöjning ligger dock även i kunskaper, yrkesstolthet, engagemang och trivsel hos den personal som gör jobbet.

Vi talar ofta om att människan är den viktigaste tillgången i organisationen. Trots detta tas ofta inte den kreativitets- och kunskapsreserv som finns inom varje människa i bruk. För att den skall kunna utnyttjas krävs att de som samverkar känner trivsel, engagemang och känner sig delaktiga i organisationen. Oavsett om man är anställd, uttagen genom pliktlagstiftning eller frivillig, bör detta vara en grundläggande inriktning, menar vi socialdemokrater. Det är alltså hög tid att gå från ord till handling.

Omstruktureringen av försvarsmakten kommer i många avseenden att få stor inverkan på personalområdet. För oss socialdemokrater är det viktigt att omstruktureringen sker med stort hänsynstagande till människans bästa.

Vi förutsätter därför att alla möjligheter till kompetensutveckling, omplacering, naturlig avgång med pension osv. beaktas innan personal avvecklas. Då en avveckling i det enskilda fallet är oundgänglig förutsätter vi vidare att lagen om offentlig anställning följs, avseende både yrkesofficerare och civila anställda. Det kan tyckas vara så självklart att det inte ens skall behöva nämnas. Men jag skall förklara varför vi sett det som nödvändigt att ändå framföra det.

Herr talman! Personalbehovet i den framtida organisationen kommer att behöva minskas som en följd av omstruktureringen. Om detta råder det inga

delade meningar. Det som däremot ger anledning till oro och där vi befarar att lagen om offentlig anställning inte kommer att följas är när överbefälhavaren med stöd av propositionen anger att åldersstrukturen hos yrkesofficerarna bör förändras och anpassas för att bättre svara mot försvarsmaktens behov av yngre befäl. Det råder enligt regeringen ett samband mellan åldersstrukturen hos yrkesofficerare och personalens förutsättningar att klara sina uppgifter i främst krigsorganisationen.

Vi socialdemokrater anser att det för den enskilda människan och för officersyrket är en förödande inställning om man redan efter 40 års ålder skall anses för gammal och därmed inte kunna sköta sitt jobb. Gå ut i dag och fråga yrkesofficerare som uppnått den aktningsvärda åldern av t.ex. 50 år hur de känner det. Jag är säker på att de inte mår särskilt väl av de diskussioner och beslutsavsikter som föreligger. Det är en graverande människosyn som läggs i dagern, och jag ifrågasätter starkt om deras psykiska arbetsmiljö i dag är särdeles bra.

Det är också anmärkningsvärt att människor av kött och blod blir till kyliga matematiska räkneexempel inom myndigheterna och att "rätt åldersläge" kan få sättas helt godtyckligt och därmed upphöjas till den enda sanningen. Verkligheten är mer nyanserad än så. Jag undrar om regeringen även menar att detta är ett led i vad som beskrivs i propositionen som en "väl utvecklad arbetsgivarpolitik". Vår uppfattning är att det även inom försvaret behövs en varierad ålderstruktur bland personalen, som har de kunskaper och erfarenheter som ett långvarigt yrkesarbete ger.

Enligt vår socialdemokratiska mening måste försvaret formellt och moraliskt ta ansvar för den personal som är anställd och på sikt genom god personalpolitik åstadkomma en gynnsammare åldersstruktur. Den förestående omstruktureringen får således enligt vårt förmenande inte tas till intäkt för att avveckla den äldre personalen. Lagstiftningen om anställningsskydd bygger på prinicpen att en arbetstagare med lång anställningstid också skall ha större anställningstrygghet än arbetstagare med kortare anställningstid. Huvudprincipen är således "sist in först ut".

Herr talman! Anställningsformen i det enskilda fallet avgör hur avveckling av personal kan ske på grund av arbetsbrist.

Till övervägande del är yrkesofficerare anställda med fullmakt, vilket innebär att de inte kan sägas upp på grund av arbetsbrist. Inför förestående omstruktureringsarbete aktualiserar regeringen i propositionen fullmaktsinstitutets avskaffande.

Enligt direktiven till LOA-utredningen (dir. 1989:50 s. 14) bör utredaren undersöka möjligheten att i framtiden begränsa användandet av fullmakt som anställningsform till att bara avse ordinarie domartjänster och vissa professurer, liksom möjlighen vissa åklagartjänster. Finner utredaren att det är möjligt att begränsa användandet skall han föreslå de lagändringar som behövs. I anslutning härtill framhåller departementschefen: "Självfallet bör sålunda de personer som är anställda med fullmakt – bland andra ca 11 200 officerare m.fl. inom försvaret – övergångsvis få behålla sina fullmakter fram till dess de avgår från sin tjänst."

LOA-utredningen förväntas inom kort avge sitt betänkande.

Mot bl.a. denna bakgrund anser vi socialdemokrater att ett ställningsta-

gande till fullmaktssystemet bör anstå till dess frågan grundligt analyserats. Ett eventuellt avskaffande av fullmaktssystemet för officerare saknar konkret betydelse för det kortsiktiga personalavvecklingsarbetet. Vi anser det inte förnuftigt att nu i all turbulens för personalen avisera sådana långsiktiga åtgärder. Framför allt måste myndigheten liksom personalorganisationerna ges en reell chans och rådrum att få diskutera fullmaktssystemets vara eller inte vara. Den remissomgång som kan förväntas av LOA-utredningens betänkande skulle kunna ge åtminstone ett minimum av sådant rådrum.

Jag yrkar därför liksom Sture Ericson bifall till vår reservation nr 29.

Herr talman! Det har helt nyligen kommit till min kännedom att försvarsdepartementet redan utarbetat ett förslag till förordning om inrättande och indragning av vissa tjänster vid myndigheter som hör till försvarsdepartementet samt förordning om ändring i förordningen om försvarsmaktens personal. Förslaget går i korta ordalag ut på att fullmaktstjänsterna vid försvarsdepartementets myndigheter dras in allteftersom de nuvarande innehavarna lämnar tjänsterna. Innan riksdagen ens har fattat beslut i anledning av propositionen föreligger ett förslag att ta bort anställningsformen fullmakt för officerare. Därtill läggs förslaget fram innan LOA-utredningens betänkande ens har avgetts. Jag tycker att detta är högst anmärkningsvärt.

Regeringsförslaget till förordning är daterat den 18 maj 1992, alltså fyra dagar efter utskottets slutjustering, och eventuella erinringar skulle lämnas senast den 27 maj. Jag tycker att detta säger allt om möjligheter till rådrum utan ytterligare kommentarer från min sida.

Fullmaktssystemet har funnits i varierande form alltsedan 1600-talet och förmodas ha haft ett värde i sig under denna tid. Regeringen är den som i dag handlägger fullmakterna för officerare, men jag förutsätter ändå att riksdagen får frågan på sitt bord, även om det inte av formella skäl är nödvändigt. En ändring av gällande fullmaktssystem för officerare måste, anser jag, ses som en fråga av avsevärd betydelse, enär det berör anställningsformen för en hel yrkeskår.

Herr talman! Alla uppgifter inom krigsorganisationen är naturligtvis inte lämpliga när man har kommit upp i högre ålder. Kraven på krigsorganisationen och på de enskilda yrkesofficerarna ökar. Övergång till andra befattningar har varit och är därför nödvändig. I en slimmad och ändamålsenlig försvarsmakt, där grundorganisationen mera överensstämmer med krigsorganisationen, blir övergångsbefattningarna få för yrkesofficerare. Dessutom är befattningar som bemannas med äldre yrkesofficerare också sådana befattningar som den civila personalen kan göra anspråk på för att få en berättigad utveckling i sina yrken.

Mot denna bakgrund har vi i utskottet blivit eniga om att motsätta oss en generell höjning av pensionsåldern, en höjning som ytterligare skulle öka bekymren.

De civilanställdas kompetens och arbetsinsatser är viktiga för att få en väl fungerande grund- och krigsorganisation. Av särskilt intresse är den kompetensutveckling som enligt FÖPU (Försvarets personalutvecklingsutredning) tar sikte på de breda grupper av civila tjänstemän, vilka i sina fredstida funktioner svarar för uppgifter med återkommande inslag av rutinkaraktär. Det är väl känt att en stor del av dessa tjänstemän är kvinnor. FÖPU har med

kraft understrukit betydelsen av att tjänstemän tillhörande de breda grupperna bereds tillfälle till vidareutbildning i samma utsträckning som övriga personalkategorier.

Mot bakgrund av de förslag som FÖPU framfört är det särskilt viktigt med personalutvecklingsinsatser för anställda, vilkas arbetsinnehåll förändras i samband med utveckling av verksamhet, organisation eller teknik. Särskild hänsyn bör därvid tas till grupper med bristande utbildningsbakgrund. Myndigheterna bör vara medvetna om att personalutbildning vid sidan av arbetsrotation, arbetsutvidgning och delegering är en viktig förutsättning för att åstadkomma en bra personalutveckling.

Den nu aktuella omstruktureringen av försvarsmakten kommer i olika avseenden att starkt påverka förutsättningarna för de civilanställdas möjligheter till yrkesutveckling och avancemang.

Riksdagen har tidigare ställt sig bakom kompetens- och utvecklingsmöjligheter för den civila personalen. Hittills har inriktningen inte fått något större genomslag inom myndigheterna. Vi anser därför att de civilanställda måste ges goda förutsättningar i det förestående omstruktureringsarbetet till en bra personalutveckling.

Herr talman! Jag vill också göra några kompletteringar till vad Sture Ericson tog upp i sitt inledningsanförande, nämligen förslaget att ersätta civil personal i kök och förråd med värnpliktiga. Förslaget har av många utsatts för mycket stark kritik, vilken vi har tyckt vara berättigad.

Utskottet anser, som Sture Ericson tidigare nämnde, att pliktutredningen skall göra en grundlig genomgång av ärendet och lämna sina förslag, innan riksdagen fattar beslut i frågan. Trots att riksdagen ännu inte har sagt sitt i frågan – det skall vi göra i kväll – har tydligen verkställigheten ute på förbanden påbörjats. I ett fall har ett arméförband redan sagt upp civilanställda för att ersätta dem med värnpliktiga, med hänvisning till uttalandena i propositionen. Uppsägningen ägde rum den 25 mars i år. Detta anser jag vara ytterst graverande och fordra ett bestämt avståndstagande. Så får varken personalen eller riksdagen behandlas. Enligt vad jag i dag har erfarit kommer ärendet att få sin rättsliga prövning, och det finns därför ingen anledning att orda mer om detta nu, men vi förutsätter att ingen verkställighet ytterligare kommer att ske, innan riksdagens slutliga ställningstagande föreligger om förutsättningarna för inrättande av mobiliserings- och förplägnadsförband.

Slutligen, herr talman! I propositionen gör regeringen bedömningen att personalarbetet under försvarsbeslutsperioden måste koncentreras till främst avvecklingsfrågorna. Det omfattande personalavvecklingsarbetet måste naturligtvis få ta mycket tid i anspråk, enär det ytterst handlar om människor som mister sitt dagliga arbete och uppehälle, särskilt i en tid med få arbeten och hög arbetslöshet. Samtidigt anser vi att det är av väsentlig betydelse att personalarbetet snarast också får gälla de anställda som skall vara kvar i organisationen. Osäkerheten har under lång tid varit stor om både arbetets och försvarets framtid. Därför är det viktigt att snabbt stabilisera vardagen genom personalpolitiska åtgärder och långsiktig personalplanering, som ingjuter framtidstro och delaktighet i uppbyggnaden av ett kvalitativt bättre försvar.

Anf. 32 GUNHILD BOLANDER (c):

Herr talman! Riksdagen skall i dag fatta beslut om vår försvarspolitik för ett antal år framöver. Vi har sedan en lång tid tillbaka haft traditionen att fatta femåriga beslut, men huruvida detta blir möjligt också i fortsättningen återstår att se.

Förarbetet till dagens beslut är väl känt i denna församling: först en havererad försvarskommitté, sedan en försvarsberedning som upplöstes i september 1991 och därefter en ny beredning efter regeringsskiftet. Detta var ett nytt sätt att arbeta, och i utskottsarbetet har vi fått erfara att kanske inte alla förslag har varit föremål för den grundliga genomlysning som borde föregå beslut av denna karaktär. Ambitionen har dock varit att få så bra beslut som möjligt. Inte minst för försvarsindustrin är detta viktigt.

I utskottsarbetet har vi haft att ta hänsyn till den förändrade omvärld som vi befinner oss i när det gäller det säkerhetspolitiska området. Att bevara vårt lands frihet och nationella oberoende är alltfort syftet med säkerhetspolitiken. Många har vitsordat den mycket starka förändring som Europa genomgår på det säkerhetspolitiska området. Det kalla kriget är slut, och det är förmodligen på sitt sätt lika betydelsefullt för den säkerhetspolitiska strukturen i Europa som andra världskrigets slut var, även om det kalla kriget ju lyckligtvis har varit oändligt mycket lindrigare än andra världskriget.

Sveriges säkerhetspolitiska orientering kommer att kräva ingående analyser, och möjligheten att se framåt många år på detta område ter sig i ljuset av det som hänt de senaste två åren som en vansklig uppgift. Med denna i allt väsentligt positiva utveckling har dock följt en betydande osäkerhet. Olika grupperingar, etniska, religiösa, kulturella, har i frihetens namn tagit för sig och kräver sin egen identitet. Vi har dessutom faktiskt krig i Europa. FN har hittills misslyckats med att åstadkomma en hållbar vapenvila. Vi ser varje dag bilder från krigets härjningar. Det är alltså ingen särskilt fredlig situation ens i vår närhet.

På basis av denna vetskap och med hänsyn till den ekonomiska ramen har överbefälhavaren och militärledningen, försvarsberedningen och slutligen då utskottet planerat, övervägt och begrundat olika ställningstaganden, så att det på bordet i dag ligger det klarblå betänkande som en majoritet i utskottet står helt bakom, men där det också finns ett antal reservationer.

Den stora strukturförändring som försvarets grundorganisation i och med dagens beslut ställs inför kommer att kräva mycket av organisationen. Många människor och många familjer blir direkt berörda, och det är synnerligen angeläget att arbetsmarknadspolitiska åtgärder sätts in för den personal som berörs. Att vi befinner oss i en lågkonjunktur där både företagsamhet och offentlig sektor drar ned på antalet anställda gör ju inte situationen lättare. Vi är mycket väl medvetna om detta.

Betänkandet innehåller i förhållande till propositionen vissa ändringsförslag, justeringar som vi anser är till fördel för verksamheten med tanke på kravet på effektivitet och kravet på att få balans mellan uppgifter och resurser. Det har sedan lång tid rått en betydande obalans inom försvarsmakten, och ambitionen har varit att rätta till detta. Jag går här inte in på grundorganisationsförändringarna; de återfinns i betänkandet och har kommenterats av andra talare här i debatten.

Däremot vill jag kommentera den civila delen av totalförsvaret. Ett väl fungerande totalförsvar kräver att såväl den militära som den civila delen kan fullgöra sin uppgift. Baserat bl.a. på ÖCB:s programplan konstaterar regeringen i propositionen emellertid betydande brister inom flera av civilförsvarets funktioner. Regeringen menar att det krävs ett ökat civilt stöd till det militära försvaret. De civila delarna står vidare inför förändringar i sina grundförutsättningar. Detta är en följd av samhällsförändringar relaterade till EES-avtalet och Sveriges ansökan om medlemskap i EG, förändringar inom kommunerna och övriga delar av den offentliga sektorn, förändringar i jordbrukspolitiken och energipolitiken m.m.

Tidigare erfarenheter från försvarsutredningsarbete visar med all önskvärd tydlighet att det är den militära delen av totalförsvaret som tar nästan all utredningstid. De civila delarna har inte ägnats det utrymme och den uppmärksamhet som motsvarar den betydelse som uppgifterna innefattar.

Av den anledningen har vi från Centerpartiets sida sedan ett flertal år krävt att de civila delarna skulle utredas i särskild ordning. Det är något som också både den dåvarande och den nuvarande generaldirektören vid ÖCB mycket tydligt gett uttryck för. Det är därför som vi med särskild tillfredsställelse nu kunnat medverka till en skrivning i betänkandet som utmynnar i en anmodan till regeringen att låta utreda de civila delarna av totalförsvaret i en parlamentarisk kommitté. Jag anser att utskottets skrivning är ett bifall inte bara till centermotionen utan också till de övriga motionerna med ungefär samma innehåll. Jag yrkar därför avslag på reservation 33.

När det gäller huvuduppgifterna för de civila delarna av totalförsvaret föreslogs i propositionen en förändrad målsättning formulerad i två att-satser. Under utskottsbehandlingen har vi formulerat uppgifterna så här:

- att värna civilbefolkningen mot verkningar av krigshandlingar och under kriser och i krig trygga en livsnödvändig försörjning,
- att under kriser och under krig stödja försvarsmakten samt
- att för fullföljandet av dessa uppgifter under kriser och i krig upprätthålla de viktigaste samhällsfunktionerna.

Med den skrivningen anser vi att den tidigare målsättningen därmed ligger fast, om än något omformulerad, och att därmed reservation nr 2 inte utgör någon förstärkning. Jag yrkar avslag på reservation nr 2.

En av de frågor som intresserat och oroat frivilligorganisationerna är den s.k. optiska luftbevakningen. Denna värdefulla resurs har av ekonomiska skäl av överbefälhavaren bedömts som inte möjlig att vidmakthålla. I propositionen anmäls dock att även om den nya digitaliserade telefontekniken betraktas som ekonomiskt orealistisk, så bör det undersökas om det är möjligt att skapa en förenklad form av optisk luftbevakning.

Frågan har aktualiserats i motioner från Centerpartiet, Folkpartiet och Socialdemokraterna. De kan betecknas som tillgodosedda i och med att regeringen har givit ÖB i uppdrag att redovisa möjligheterna att utveckla ett nytt, enkelt och kostnadseffektivt optiskt system för underrättelseinhämtning.

När det gäller de frivilliga försvarsorganisationernas betydelse som komplement till övriga försvarsåtgärder så har utskottet i år såväl som tidigare år

understrukit detta genom förhöjda anslag. Det stora engagemang som framför allt kvinnorna i frivilligorganisationerna visar är en tillgång som måste stödjas och uppmuntras. Utöver den anslagsuppräkning som sker i propositionen från 72,5 miljoner till 77,8 miljoner så kommer ytterligare medel i form av inkomster från försålda oljeprodukter i storleksordningen 3 miljoner att tilldelas efter särskilt beslut i från regeringen. Något speciellt uttalande därutöver som krävs i reservation 32 kan inte anses relevant. Jag yrkar därför avslag på denna reservation.

Herr talman! Utskottsarbetet har resulterat i ett antal förbättringar i förhållande till propositionen. Vår främsta uppgift är att skapa förutsättningar för trygghet för vårt lands invånare inom begränsade ekonomiska ramar. Om vi har lyckats får framtiden utvisa. Jag yrkar härmed bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

Slutligen skulle jag vilja instämma i tacket till Hans Lindblad. Tyvärr finns han inte i kammaren just nu, men jag hoppas att detta kan fogas till protokollet. Han har i dag lämnat efter sig ett testamente, kanske främst till oss kvinnor i utskottet, som vi får försöka förvalta efter bästa förmåga. Ett särskilt tack till Hans Lindlad som under ett antal år har suttit på min vänstra sida i utskottssalen.

Anf. 33 KARIN WEGESTÅL (s):

Herr talman! Proposition 1991/92:101 om värnpliktsutbildning som behandlas i försvarsutskottets betänkande föreslår förändringar som kräver ändringar av flera lagar som rör värnplikt. Det gäller minskat värnpliktsuttag, avbrytande av försöken med den förkortade femmånadersutbildningen, förkortad utbildning för vissa kategorier av värnpliktiga som bl.a. hör samman med utbildning av värnpliktiga till mobiliserings- och förplägnadsförband samt ändrad utbildningstid för vapenfria tjänstepliktiga.

Den 16 maj 1991 beslutade den dåvarande regeringen att tillsätta en parlamentarisk kommitté med uppdrag att se över grunderna för totalförsvarets personalförsörjning genom pliktsystem. Direktiven lägger fast att grunden för en på plikt vilande försörjning av personal för totalförsvaret bör vara att var och en inom vissa åldersgränser efter sin förmåga skall deltaga i landets försvar.

Utredningen skall undersöka frågan om vilken åldersgräns som skall gälla för allmän värnplikt, utbildningstidens längd och andelen värnpliktiga som skall utbildas för krigsplacering inom det militära försvaret. I utredningens uppgifter ingår också att utreda frågan om utbildning av värnpliktiga i stödproduktion med utgångspunkten att utbildningen skall leda till krigsplacering.

Utredningen bör ta ställning till direktrekrytering av värnpliktiga till den civila delen av totalförsvaret och särskilt överväga hur sådan rekrytering kan påverka den vapenfria tjänsten. Utredningen bör utgå från att utbildningen inom den civila delen av totalförsvaret skall leda till krigsbefattning inom detta. Utredningen skall lämna sitt förslag senast den 31 december 1992.

På samtliga punkter i regeringens proposition föregriper man pliktutredningens arbete. I den borgerliga regeringens kompletterande anvisningar för programplanen för perioden 1992/93–1996/97 anförde man direkt efter till-

trädet den 24 oktober 1991 att en utgångspunkt för en krigs- och grundorganisation med tillräcklig kvalitet skall vara ett minskat värnpliktsuttag. Här bryter man i princip mot en mycket viktig grund för det svenska försvaret, nämligen den allmänna värnplikten.

Garantin för ett fortsatt folkförsvar finns dock kvar i pliktutredningens direktiv. Redan före detta viktiga principbeslut har värnplikten förändrats genom att arméorganisationen har minskats. De värnpliktiga får sin utbildning främst inom armén. Detta har lett till att s.k. värnpliktspucklar av varierande storlek har uppstått med personliga och samhällsekonomiska problem som följd. En allt större andel värnpliktiga har frikallats av hälsoskäl, på grund av personliga ekonomiska åtaganden och till följd av allergier och hörselskador.

Värnpliktslagen föreslås nu ändras så att endast de värnpliktiga som behövs för försvarets krigsorganisation eller fredstida beredskap skall tas ut till militär värnplikt. De värnpliktiga som inte tas ut till utbildning föreslås bli uttagna till en utbildningsreserv. De skall inte utbildas i fredstid. Regeringsbeslut fordras för att de värnpliktiga som finns i utbildningsreserven skall kallas in för utbildning. I avvaktan på pliktutredningens förslag godtar vi denna förändring.

Pliktutredningen arbetar för närvarande med att försöka finna former för en uttagning som kan upplevas som rättvis av de värnpliktiga. Däremot kan propositionens förslag tolkas så att man i utbildningsreserven avser att placera dem som bedöms mindre lämpliga än dem som tas ut till utbildning. Tveksamheten kring uttagningsförfarandet har ökat genom att försvarsministern i en tidningsartikel uttalat sig på följande sätt om uttagningsprinciperna:

"Genom att höja ribban i fysiskt och mentalt avseende kan vi sålla bort det antal värnpliktiga som inte behövs på objektiva kriterier."

Vi socialdemokrater anser att utbildningsreserven för alla befattningsgrupper skall utgöra ett tvärsnitt av de uttagna. Annars skulle svårigheter uppstå om situationen blev sådan att utbildningsreserven behöver kallas in till utbildning. Vi delar inte utskottsmajoritetens uppfattning att våra farhågor att mindre kvalificerade värnpliktiga skall placeras i utbildningsreserven är överdrivna.

För att motivera sitt ställningstagande anför utskottsmajoriteten att alla värnpliktiga vid inskrivningsprövningen skall tas ut till befattningar. Till många befattningar torde det därvid visa sig finnas så många som fyller kraven att de som tas ut till utbildningsreserven kommer att ha samma kvalifikationer som de som tas ut för utbildning, säger man. Detta bekräftar ju våra farhågor.

Vi anser att den som inte har kvalifikationer för en viss befattning skall placeras i en annan befattningsgrupp, inte i utbildningsreserven till en befattning för vilken han inte är kvalificerad.

När pliktutredningen lämnat sitt betänkande bör frågan om uttagningsförfarande återkomma till riksdagen för beslut. Jag yrkar därför bifall till reservationen nr 30.

I beslutet den 14 november 1991 avbröt regeringen försöken med förkortad grundutbildning av värnpliktiga och uppdrog åt överbefälhavaren att hemförlova de värnpliktiga som omfattades av besluten. Som skäl anförde

regeringen dels besparingsbehov, dels en utvärdering av verksamheten som visade på mindre goda resultat. Försöken avbröts av regeringen utan att riksdagen hördes och utan att hänsyn togs till de berörda värnpliktiga. De ställdes inför ekonomiska problem, arbetslöshet och ofrivilliga studieuppehåll. Regeringens behov av att visa handlingskraft vägde säkert tyngre än besparingsskälen, som verkligen kan ifrågasättas. Kostnaderna kvarstod ju för lokaler, för materiel och för personal.

ÖB:s underkännande av femmånadersutbildningen som för kort är också anmärkningsvärt, eftersom han tidigare själv föreslagit en kortare tid för värnpliktsutbildningen, nämligen två och en halv månad, ett förslag som underkändes av förre försvarsministern Roine Carlsson.

Förslag till upphävande av lagen om förkortad grundutbildning ligger i dag, ett halvår efter avbrytandet, på riksdagens bord, eftersom det inte är en fråga som regeringen själv kan besluta om. Den borde redan före avbrytandet ha underställts riksdagen. Den nu aktuella omstruktureringen inom försvaret kommer i största utsträckning att beröra den civilanställda personalen genom att antalet tjänster minskar mer än vad som blev fallet för den militära personalen, men också avseende yrkesmässig utveckling och avancemangsmöjligheter.

I regeringens proposition om värnpliktsutbildning föreslås ändring av värnpliktslagen för att utbilda mobiliserings- och förplägnadsvärnpliktiga. Besparingar skulle uppnås genom att civil personal skulle kunna ersättas med värnpliktiga. Frågan har tidigare hänskjutits till pliktutredningen för genomlysning. De ursprungliga förutsättningarna för förslaget har på grund av propositionens förslag att i fred inte utbilda alla värnpliktiga helt förändrats. Behovet av särskilda förband för förplägnad och mobilisering har inte heller kunnat styrkas på ett övertygande sätt.

Det är i strid med värnpliktslagen att söka besparingar i stödproduktionen genom att överutbilda värnpliktiga. Den enda godtagbara grunden för en värnpliktsutbildning är att den skall utgå från behov i krigsorganisationen eller från krav på försvarsmaktens beredskap i fred. Totalförsvarspropositionen och propositionen om värnpliktsutbildning anger heller inga andra motiv.

Beslutsunderlaget har ifrågasatts från många håll och kan inte ligga till grund för ett beslut i dagens läge. Vi har därför föreslagit att pliktutredningens förslag skall avvaktas innan frågan kommer tillbaka till riksdagen för beslut.

Vi har med stor tillfredsställelse noterat att utskottet enats kring detta ställningstagande och att detta har utmynnat i ett tillkännagivande. Mot propositionens förslag till förkortad utbildningstid för vapenfria tjänstepliktiga har vi inget att invända. Det är ett steg i riktning mot en normalisering av denna grupp. Nya möjligheter för utbildning av värnpliktiga behandlas av pliktutredningen, som kommer att lägga fram förslag härom.

Herr talman! Det är glädjande att så många har anmält sitt intresse för att deltaga i dagens försvarsdebatt. Det skulle vara av stor vikt om debatten någon gång kunde engagera utan att handla om det egna regementet eller den egna flottiljen eller huruvida vi skall ha en viss flygplanstyp. När vi fattar beslut om pliktlagarna påverkar detta många människors personliga hand-

lingsfrihet. När vi fattar beslut om ett svenskt försvar tar vi ansvar för den utrustning och utbildning som de värnpliktiga är beroende av, om de skulle ställas inför uppgiften att försvara oss mot ett väpnat angrepp. Jag ser fram emot att försvarsdebatten i framtiden också kommer att omfatta ställningstagande i dessa viktiga etiska och moraliska frågor.

Anf. 34 ARNE ANDERSSON (m) replik:

Herr talman! Jag vill på en enda punkt replikera på Karin Wegeståls anförande, nämligen där hon ifrågasatte regeringens motiv för att avbryta femmånadersutbildningen. Jag har redan tidigare i dag gett uttryck för att det kanske gav en mindre lyckad effekt att skicka hem värnpliktiga som redan påbörjat utbildningen. Det ger ytterligare kraft åt att det faktiskt inte var fråga om att visa handlingskraft, som det gjordes gällande.

Det var en dålig utbildning som vi avbröt, vilket hade fördelaktiga ekonomiska effekter. Men jag gav också uttryck för att det hade mindre fördelaktiga effekter för den enskilde värnpliktige.

Jag vill alltså på det bestämdaste ifrågasätta vad som sades om motivet för att göra detta. På den punkten har Karin Wegestål helt enkelt fel.

Anf. 35 KARIN WEGESTÅL (s) replik:

Herr talman! Arne Andersson och jag är inte överens i denna fråga, men jag anser inte att beslutet på något sätt skulle ha blivit sämre, om parlamentarikerna i denna kammare hade haft möjlighet att lämna sina synpunkter innan man verkställde ett beslut som vi faktiskt inte kan fatta förrän i dag.

Anf. 36 JAN ERIK ÅGREN (kds):

Herr talman! För många av oss i denna kammare – och jag tänker då inte bara på oss som är här nu, utan på alla dem som är här när kammaren är fullsatt – medförde valet i höstas stora förändringar. För min egen del är det onekligen en viss omställning att byta kyrkans predikstol och fridsbudskap mot arbete i riksdag och försvarsutskott – och det inför ett nytt försvarsbeslut.

Det känns för mig glädjande men också naturligt att kunna konstatera den stora enighet som råder om Sveriges säkerhetspolitik. För att bevara vårt lands frihet och nationella oberoende krävs också i fortsättningen en betryggande försvarsförmåga. För den nu aktuella försvarsbeslutsperioden är det fortfarande en huvudlinje i säkerhetspolitiken att vi skall vara militärt alliansfria i syfte att kunna vara neutrala vid en militär konflikt i vår omvärld.

Man skulle kunna jämföra försvaret med en försäkring – där försvarskostnaderna är den premie vi får betala för att säkra vår fred och frihet.

Det försvarsbeslut som kommer att tas framåt eftermiddagen eller kvällen emotses med litet blandade känslor runt om i vårt land, beroende på hur man själv berörs – glädje, lättnad, resignation, kanske t.o.m. ett stänk av bitterhet. Förändringar som innebär omflyttningar – minskning av personal, nedläggningar – är alltid svåra, oavsett vilket område det gäller.

I turbulensen som följer av dessa förändringar – enligt försvarsminister Anders Björck "den mest genomgripande strukturförändringen sedan andra

världskriget" – är det ändå viktigt att inte tappa bort det positiva som försvarsbeslutet också medför.

Herr talman! Det är nödvändigt att den alltför stora kostym som försvaret dragits med alltför länge nu minskas. Därom råder det stor enighet. Vi kristdemokrater ansluter oss naturligtvis till regeringens förslag när det gäller bantningen av armén, som nu föreslås minskad till 16 brigader.

Den minskningen är enligt vår uppfattning en förutsättning för den materiella förnyelse som är nödvändig. Kvaliteten måste gå före kvantiteten. För att möjliggöra nödvändig kvalitetshöjning behövs också det i propositionen föreslagna tillskottet på 7,3 miljarder under kommande femårsperiod.

Ett av de mera uppmärksammade förslagen i utskottets betänkande, ett förslag som har skapat mycket turbulens, gäller nedläggning av F 13. Jag vill helt kort nämna att försök har gjorts bl.a. från kds sida att undersöka möjligheten att avvakta med beslut om flygflottiljerna tills koncessionsprövning skett.

Tyvärr visade det sig inte vara möjligt att klara finansieringen av en sådan väntan. Det skulle ha inneburit ett ofinansierat åtagande på ca 500 milj.kr. under försvarsbeslutsperioden. Motiveringen till vårt, regeringens, ställningstagande redogörs för i särskilt yttrande nr 3, s. 199-200 i utskottets betänkande.

För oss kristdemokrater är totalförsvarets civila del – det som av många kallas civilförsvaret – mycket viktig. Den kommer att närmare beröras av Åke Carnerö i hans inlägg litet senare i dag.

Väsentligt för oss är – för att ta ett exempel på det som vi tycker är bra och som rör den enskilde på ett särskilt sätt – att den personliga skyddsutrustningen för den enskilde soldaten förbättras.

Detsamma gäller den kanske lilla men ändå principiellt viktiga förändringen för vapenfria tjänstepliktiga, som föreslås få en minskning av utbildningstiden. Den är helt befogad.

Herr talman! Det må vara mig tillåtet att som ångermanlänning också något beröra frågan om Sollefteå, I 21 och regionalpolitik. Det jag nu säger är främst ett försök att bemöta något av den felaktiga historieskrivning som enligt min uppfattning skett i den frågan.

Det är klart att man blir glad när ansträngningarna att få med I 21 i laget igen ger resultat, får en respons bland försvarsberedningsledamöter som leder till att ÖB får direktiv att ta fram ett annat förslag till nedläggning. Det var ett beslut som också fick ett fantastiskt stöd i en massiv manifestation i Sollfteå den 7 december.

Jag vill citera ur regeringens proposition 1991/92:102, där det står bl.a.: "Tidigare beslutad samlokalisering av Västernorrlands regemente (I 21/Fo 23) och Norrlands trängregemente (T 3) i Sollefteå skall genomföras. Överbefälhavaren har lämnat alternativ till avvecklingen av Sollefteå garnison. Regeringen anser i likhet med överbefälhavaren att Hälsinge regemente (I 14/Fo 21) i Gävle bör läggas ned och etablissementet avvecklas. - - - Ekonomiskt är förslagen likvärdiga eftersom förslaget avseende Gävle ger utrymme för rationaliseringar i Östersund."

Herr talman! För att inte onödigt förlänga debatten vill jag avslutningsvis uttala min glädje över att vi trots alla svårigheter ändå kan fatta ett försvars-

beslut i dag, ett beslut som förhoppningsvis skall kunna ge ett rimligt mått av arbetsro och framtidstro för alla dem som i olika funktioner har ett ansvar för vårt framtida försvar.

Jag vill också ta tillfället i akt att säga tack till Hans Lindblad för en mycket intressant och lärorik tid tillsammans.

Med dessa ord vill jag, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag.

Anf. 37 SVEN LUNDBERG (s):

Herr talman! Om vi tittar något i backspegeln, kan vi konstatera att försvaret genomgått en ganska kraftig minskning, volymmässigt sett, under en relativt kort tid. Det har berörts tidigare i debatten i dag att vi tog ett beslut våren 1989 om att minska antalet brigader från 29 till 21. Beslutet innebar att de gamla IB 66 avskaffades. Tydligen hade riksdagen tidigare, 1972, fattat beslut i den frågan utan att beslutet blivit verkställt.

I den proposition som vi behandlar i dag föreslås en minskning till 16 brigader, men vi socialdemokrater har den uppfattningen att nivån borde dras ned till 13 brigader, för att få balans mellan driften och behovet av investeringar i t.ex. ny materiel.

Jag har tittat i protokollet från kammardebatten den 14 december 1989 och funnit att Arne Andersson då inledde sitt anförande med att ondgöra sig över rubriceringen av den då aktuella propositionen. Rubriken på propositionen var "Arméns utveckling och totalförsvarets planeringssystem".

Om den rubriceringen hade Arne Andersson att säga följande: "Som var och en lätt kan förstå är det utomordentligt grovt vilseledande att försöka beskriva nedläggning och omflyttning av ett stort antal förband som en effektivisering, när motiven enbart är ekonomiska."

Det är inga dåliga motiv, anser jag. Jag tycker att det här citatet säger någonting om hur Moderaterna i varje fall då såg på förhållandet mellan ekonomi och organisation.

Nu är Arne Andersson inte inne i kammaren, men jag skulle helt stillsamt vilja fråga honom: Om rubriceringen då var så utomordentligt grovt vilseledande, vad har Arne Andersson då att säga om rubriceringen av den nu aktuella propositionen, som talar om en fortsatt utveckling, när det i själva verket handlar om mera omfattande nedläggningar och förändringar än i proposition 1989/90:46?

Herr talman! Det finns anledning att markera att det finns en samstämmighet mellan oss socialdemokrater och regeringen om behovet av ökad kvalitet i utbildningen och materiell förnyelse inom försvaret. I varje fall finns det en verbal samstämmighet.

För att åstadkomma ökad kvalitet är vi överens om att utrymmet framför allt skapas med hjälp av en fortsatt hård omstrukturering inom grundorganisationen.

Men i sak har det visat sig att regeringen – och det har också andra framfört i dag – inte har haft tillräcklig kraft och förmåga att genomföra den omstrukturering av grundorganisationen som är nödvändig för att åstadkomma en långsiktig balans mellan tillgängliga resurser och försvarets organisation. Regeringens förslag till omstrukturering av armén är således otillräcklig.

Att det förhåller sig på det här sättet tror jag har ett samband med de allt-

för långt gående utfästelser som företrädare för Moderata samlingspartiet ställde ut i den senaste valrörelsen. Då var en del av Moderaterna ute på galejan med de stora spenderbyxorna på, och då cirkulerade uttalanden om påslag till försvaret i storleksordningen 20–27 miljarder kronor. Sture Ericson berörde också detta tidigare i sitt anförande.

Nivån 27 miljarder kronor lär Lars Tobisson ha svarat för. Arne Andersson var något blygsammare än Tobisson och utlovade "endast" ett påslag om 20 miljarder kronor.

Men av de här utfästelserna återstår inte mycket. Inför den kalla verkligheten bleknar snabbt de storvulna uttalandena, och Moderaterna har fått inta en mera måttfull hållning i försvarsfrågan med tanke på uttalandena i valrörelsen.

Herr talman! Jag är övertygad om att det kommer att visa sig under den kommande försvarsperioden att regeringens förslag i det här avseendet inte är tillräckligt långt gående och att ytterligare omstruktureringar blir nödvändiga. Jag är också övertygad om att Arne Andersson och hans "drabanter" i försvarsutskottet inser att regeringens förslag till omstrukturering av armén är otillräckligt.

Det var olyckligt att redan i regeringens kompletterande planeringsanvisningar till ÖB i oktober 1991 låsa fast nivån till 16 brigader. Detta särskilt med tanke på att ÖB i sin programplan ÖB 92 ansåg att de tillgängliga resurserna endast medger en nivå på 10 brigader. Folkpartiets representant i försvarsberedningen förespråkade 14 brigader, dock under förutsättningen av en anslagsökning under femårsperioden på 7,8 miljarder kronor.

Herr talman! Jag tycker att detta visar att vi socialdemokrater, när det gäller nivån på antalet brigader, har en mera realistisk syn på det framtida försvarets utformning när vi förespråkar en neddragning med ytterligare tre brigader. Jag tror också att de borgerliga ledamöterna i utskottet till sist insåg att vi socialdemokrater hade rätt i våra bedömningar. Jag är också övertygad om att det var denna klarsyn hos de borgerliga ledamöterna i utskottet som öppnade möjligheterna till en överenskommelse, att i enlighet med den socialdemokratiska partimotionen förorda att en parlamentarisk beredning nu tillsätts med uppgift att följa försvarsbeslutets genomförande och att utarbeta kompletterande förslag.

Det är synd att Arne Andersson inte är här när han nu skall få en eloge av mig. Jag får tillstå att utskottets ordförande i det här avseendet har ådagalagt en oanad självständighet gentemot försvarsminister Anders Björck. Den här självständigheten från Arne Anderssons sida har medfört att vi socialdemokrater har fått med väsentliga delar av våra förslag i utskottsbetänkandet. Försvarspolitiken har blivit bättre, skarpare och klarare.

Herr talman! Det är på sin plats att Arne Andersson får en guldstjärna i protokollet för sina insatser på just det här området.

Det är klart att alla de diskussioner som har förts om nedläggningar av förband har varit smärtsamma för alla dem som har drabbats av förslagen. Utskottet har fått en mängd uppvaktningar från berörda regementen, förband och kommuner.

Alla som är involverade i försvarspolitiken inser att det är nödvändigt att

genomföra dessa strukturförändringar. Men det är naturligtvis samtidigt smärtsamt.

Precis som Jan Erik Ågren sade bor jag i Sollefteå och har på nära håll kunnat följa de reaktioner som kom till uttryck i Sollefteå när ÖB föreslog att all militär verksamhet skulle flyttas därifrån. Det är klart att känslorna upprördes. Det var en enormt stor demonstration den 7 december i Sollefteå med 13 000–14 000 deltagare.

Det här är naturligtvis ett problem, inte minst på en sådan ort som Sollefteå och andra liknande orter där försvaret spelar en så fantastiskt stor roll. Det är något av "brukssamhällets" problem. Den stora offentliga sektorn har utgjort en stor trygghet.

Det finns en skrivning i betänkandet med en liten uppmaning till alla de kommuner som är beroende av försvaret, nämligen att kommunerna bör aktivt försöka minska detta beroende och höja beredskapen inför kommande militära strukturförändringar i framtiden. Det är klart att detta är lättare sagt än gjort. Men ändock är det viktigt att markera att det militära försvaret kommer att fortsätta att genomgå förändringar.

Jag är faktiskt ganska stolt över att man i min hemkommun i Sollefteå har mentalt insett detta och börjat att kreativt satsa på att försöka finna nya verksamheter. Den 15 maj hyrde man Kungsträdgården i Stockholm. Där fanns representanter från företag, kulturella verksamheter och försvaret osv. som visade upp kommunen. Unga friska krafter hade sprungit med en budkavle från Sollefteå som överlämnades till riksdagens talman, som välvilligt ställde upp under denna dag. Det här var imponerande, och jag tror att det framför allt hade en betydelse för befolkningen hemma i Sollefteå. Jag vet inte om detta kommer att leda till några stora resultat, men jag tror att det är ofantligt viktigt att börja tänka i andra banor och försöka åstadkomma något annat. Även om man i Sollefteå var först på plan i december med demonstrationerna, har man nu också snabbt gått ut och visat att man har denna mentala beredskap.

Herr talman! När det gäller den materiella förnyelsen delar vi socialdemokrater regeringens uppfattning, som vi även angivit i vår partimotion, att arméstridskrafterna bör tillföras en förbättrad kvalitet. Men i fråga om anskaffning av en ny stridsvagn anser vi att ett sådant beslut bör anstå till 1994. Regeringen bör ge ÖB i uppdrag att göra en samlad bedömning av pansarvärnsförmågan, och då inte endast väga in behovet av stridsvagnar utan också behovet av lättare stridsfordon, pansarbrytande vapen och pansarvärnshelikoptrar. Först då kan vi få en samlad bedömning som kan utgöra ett underlag för att ta ställning till utformningen av vårt framtida pansarvärn.

I regeringens proposition föreslås att Wendes artilleriregemente, A 3, skall samlokaliseras med Skånska dragonregementet, P 2, i Hässleholm, vilket också utskottsmajoriteten tillstyrkt. Vi socialdemokrater anser att om A 3 flyttas till Hässleholm får inte hela trängutbildningen plats där, utan måste flyttas till Skövde. Vi anser också att A 3 skall ligga kvar i Norra Åsum. Skälet för vår uppfattning är att besparingseffekten av samlokaliseringen blir marginell i ett längre perspektiv. Till detta kommer att om A 3 blir kvar i Norra Åsum ges möjligheter till större utbildningsvolym och mindre resekostnader.

Utskottsmajoriteten har också tillstyrkt regeringens förslag om att samlokalisera Göta luftvärnsregemente, Lv 6, med Hallands regemente, I 16. Vi socialdemokrater motsätter oss en flyttning av Lv 6 av det skälet att vi anser att den kompetens – den är ganska unik – som byggts upp i Göteborg i stor utsträckning skulle gå förlorad vid en samlokalisering med I 16. Denna faktor har inte vägts in i den lönsamhetskalkyl som legat till grund för regeringens förslag.

Vi anser vidare att armén bör avstå från nyinvesteringar i avvaktan på den översyn av luftvärnets struktur som skall göras i samband med att luftvärnet ombeväpnas senare under 1990-talet. Vi tycker också att det inte är oväsentligt att det finns ett arméregemente i Göteborg. Här kan besparingar åstadkommas genom en organisatorisk samverkan med kustartilleriet och I 15 i Borås. Som en följd av detta motsätter vi oss också att LvTS flyttas från Göteborg.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till reservationerna 6, 8, 16 och 17.

Anf. 38 HANS LINDBLAD (fp) replik:

Herr talman! Det är mycket sant det Sven Lundberg sade om att orter där militären dominerar till karaktären mycket liknar brukssamhällen. Jag kommer från ett län där vi har brukssamhällen. Man börjar arbeta på bruket och blir kvar där tills man pensioneras.

Det är stor skillnad om man har en högskola. När människor har gått ut därifrån gör de något annat, och lärare startar också eget.

Det är ett problem att den som har börjat på ett regemente stannar där. Det finns även av andra skäl ett mycket starkt önskemål att folk skall sluta tidigt. Om man inte skall bli general eller överste är det egentligen en fördel om man lämnar försvaret i 30–35-årsåldern. Varför är det så? Jo, det finns osäkerhet om framtiden, och vi skall ha en flexibilitet i försvarsorganisationen.

När det gäller flygvapnet kan vi få flexibilitet när JAS kommer, genom att behålla ett antal utgående flygplan så att vi får en fredsorganisation med 16 divisioner och en krigsorganisation med kanske 19 divisioner. Man kan använda reservofficerare etc.

På armésidan kan vi klara detta genom att värnpliktiga kan utbildas oerhört snabbt eller också kan vi förlänga förbandsomsättningstiden, men det tar lång tid att få fram en kompanichef. Då är det en fördel om människor lämnar försvaret men står kvar i krigsorganisationen. För varje person som lämnat försvaret kan man anställa en ny så att man får många aktiva officerare i åldern 20–35 år och betydligt färre i åldrarna däröver. Detta är bra för att få en föryngrad officerskår. Det väsentliga är egentligen inte pensionsåldern, utan att man verkligen får dessa avgångar.

Det innebär att man varje år i t.ex. Sollefteå skulle få ett antal personer som säger att de varit officerare och nu gärna vill göra något annat framöver. Då kan vi låta dem gå på utbildning för att kunna starta ett företag. Man skulle kunna starta eget med ett antal konsulter i ledarskap eller vad det vara månde. Detta skulle vara värdefullt för dessa orter. Det är bra att få en föryngrad officerskår ur flexibilitetssynpunkt. Det är dessutom värdefullt för de här orterna.

Detta gäller de förband som blir kvar. När man lägger ner förband är det en självklarhet att man skall stimulera varenda en som kan hitta en annan verksamhet. Så är det hemma i Gävle. Det är inte önskvärt att de följer med någon annanstans. Det är tvärtom bra att försvaret får en föryngring. Den 24-åring som säger att han absolut vill vara officer skall vi naturligtvis inte hindra att flytta med någon annanstans. Det väsentliga är att ge dessa människor möjlighet att starta på nytt.

Detsamma gäller för den civila personalen. Det har i alla tider talats om att den civila personalen skall stöttas, men det har ju inte blivit så. Med så många äldre officerare har man inte fått ett bra utnyttjande av den kompetens som finns hos den civila personalen. Jag håller med Sven Lundberg om att man kan komma bort från karaktären av brukssamhälle genom att slå två flugor i en smäll. Vi skulle få bättre flexibilitet i försvarsmakten och litet mer liv på de orter där det finns förband. Det är en långsiktig process som skulle betyda oerhört mycket för dessa orter, Sollefteå, Boden, Arvidsjaur, Fårösund, etc.

Anf. 39 WIGGO KOMSTEDT (m):

Herr talman! Det försvarsbeslut som vi är på väg att fatta gör inte mig som sydsvensk representant särskilt lycklig. Jag har i valrörelsen talat om betydelsen av ett starkt svenskt försvar som tillgodoser hela vårt land och verkligen kan försvara hela vårt land. Jag har inte någon annan uppfattning i dag än vad jag hade före valet den 15 september förra året. Jag beklagar den åderlåtning av vårt försvar som nu sker i Sydsverige.

I Skåne bor över en miljon människor. Det är en åttondel av vårt lands befolkning. Många är oroliga och känner stor olust inför detta beslut. Jag blir nu påmind om löften som jag gav vid olika framträdanden i valrörelsen. Jag säger än en gång att en förutsättning för infriandet av dessa löften var att vi moderater hade fått ett starkare stöd av väljarkåren. Men drygt 21 % räcker inte till för att genomföra hela vår målsättning.

Nu gäller det att fördela de resurser som står till buds i en knapp ekonomi och som ger den största möjliga effekten. Som politiker måste vi lita på att den fördelning som görs av försvarsledningen är rätt och riktig. Men som skåning har jag fortfarande svårt att förstå den prioritering av fjällvärlden som sker, samtidigt som man missgynnar det tättbefolkade Skåne och övriga Sydsverige.

Jag beklagar nedläggningen av pansarregementet P 6 i Kristianstad. Jag anser fortfarande att vi behöver tre pansarbrigader i Skåne. I det skånska landskapet är det pansarförband och flygstridskrafter som gäller.

Det är också beklagligt att trängförbandet T 4, som ingår i Hässleholmsgarnisonen, skall flyttas till Skövde. Alla moderna krig visar den vikt och betydelse som underhållsförbanden har. Det är viktigt att de finns i omedelbar anslutning till övriga förband vid utbildningen.

Jag vill inte, som många andra, lägga tyngden vid sysselsättningen på de drabbade orterna. Jag vägrar att diskutera detta i de termerna. Det civila samhället får skapa sysselsättning på annat sätt. Vi skall ha ett försvar för att kunna försvara oss i händelse av en konflikt.

När nu alla tycks vara överens om att ytterligare banta det svenska försva-

ret är huvudargumentet den nya situationen i Europa, och särskilt i Östeuropa. Jag vill påstå att den bild som nu ges av detta är alltför glättad. Det som pågår i Jugoslavien borde få oss att göra halt eller åtminstone på stället marsch. Den nya situationen i det forna Sovjetunionen är naturligtvis glädjande, men kan man samtidigt påstå att landet aldrig varit en större krutdurk än i dag. Det oroar i alla fall mig och ett stort antal andra medborgare med försvarsintresse.

När det gäller nedläggningarna och förflyttningarna i Skåne råder det delade meningar om besparingseffekterna av dessa. De anställda vid exempelvis P 6 i Kristianstad har med hjälp av fristående konsulter tagit fram egna beräkningar. Tyvärr kom dessa i ett mycket sent skede dagarna före utskottets justeringssammanträde. Det har därför inte varit möjligt att på ett rättvisande och seriöst sätt göra jämförelser mellan de olika kalkylunderlagen. Jag beklagar verkligen detta. Utskottet gör ett tillkännagivande, vilket redan har nämnts i dag, om att avvecklingen skall ske på det för personalen bästa och mest tillfredsställande sättet.

Herr talman! Låt mig slå fast att jag verkligen inte omhuldar bevarandet av kaserner. Rationaliseringar är naturligtvis nödvändiga för att tillföra försvaret ny materiel. Det är absolut nödvändigt med anskaffandet av en ny stridsvagn. Beslutet hastar. Det har alltför länge förhalats av tidigare regering. Min förhoppning är att det beslut vi skall fatta i dag i stort sett skall bli ett för försvaret bra beslut.

Fyrpartiregeringen har med moderat försvarsminister lyckats att på kort tid få fram ett försvarsbeslut med modern inriktning, vilket inte tidigare har gjorts under den senaste tjugoårsperioden. Som alltid när vi står inför ett nytt försvarsbeslut är det en kamp för olika förband och olika orter. Det är ganska naturligt med sådana många gånger mycket starka engagemang. Tyvärr blir det också ofta övertoner av dessa geografiska företrädare.

Utskottet har lyssnat till snart sagt alla militära och kommunala företrädare som representerar förband och orter som berörs av förändringar. Vi har nästan dränkts av brev och vykort från många av de människor som blir berörda av detta försvarsbeslut. Försvarsfrågor både splittrar och förenar företrädare för olika partier.

Det var med en viss förvåning som jag fick ett brev från det socialdemokratiska partidistriktet i Halland, där man verkligen ville slå vakt om sitt regemente i Halmstad, och man underströk vikten av att det fick vara kvar. Jag förstår egentligen inte varför jag som representant för regeringspartierna fick detta upprop, eftersom det i propositionen inte föreslogs en nedläggning av I 16. Det var i stället de socialdemokratiska partikollegerna i riksdagen som hade de tankegångarna.

När ÖB lägger fram sitt förslag till regeringen kan man alltid tycka att det är bra eller dåligt. Men det är ett pussel, och lyfter man en enda av dessa pusselbitar har man ställt till oreda. ÖB:s förslag om nedläggning i Sollefteå kom inte med i propositionen. Det blev Gävle i stället. I ett särskilt yttrande beklagar jag själv att utskottet inte följt propositionens föslag om nedläggning av F 6 i Karlsborg. Den alltmer förekommande konstellationen av socialdemokrater och nydemokrater vill ha kvar F 6, och i stället offrar man F 13 i Norrköping.

Nu vill dock nydemokraterna även ha kvar F 13, vilket de markerar med sin reservation. Det är ett populistiskt inslag, eftersom man inte skickar med några pengar för att bibehålla båda flottiljerna.

I en intervju i Svenska Dagbladet fredagen den 22 maj i år säger Ny demokratis partiledare Ian Wachtmeister att det i dag finns mycket pengar att tjäna på de befintliga flottiljerna. Han säger också följande: "Jag har personligen talat med överbefälhavaren och flygvapenchefen och fått beskedet att det går att göra besparingar så att F 13 skall kunna räddas."

Jag frågar mig vad detta är för någonting. Antingen är det som sägs inte sant eller också har det begåtts tjänstefel av ÖB och flygvapenchefen. Om det går att spara så mycket pengar som man hävdar i artikeln, är det försvarsledningens förbaskade skyldighet att göra dessa besparingar även om man inte lever under hot om förbandsindragningar. Jag vill fråga försvarsministern om han har förtroende för den försvarsledning som gör sådana uttalanden. Militärledningen har i varje fall inte inför försvarsutkottet redovisat dessa åsikter.

Samma generositet präglar de stora utfästelser som chefen för F 13 gör om vilka besparingar man nu helt plötsligt kan göra om man får bli kvar. Jag har samma synpunkter på detta som på uttalandena av ÖB och flygvapenchefen.

Det är min förhoppning att dagens försvarsbeslut ändock skall leda fram till effektivitet och en god försvarsmakt som kan försvara hela vårt land i den händelse vi skulle bli angripna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Det har i dag varit många hyllningskörer till Hans Lindblad. Det är klart att vi kommer att sakna hans inlägg, även om de inte alltid har varit helt enkla att följa. Men det har varit stimulerande att hänga med. Möjligen är det bara en kategori som inte instämmer i denna hyllningskör, nämligen riksdagens stenografer.

Anf. 40 STURE ERICSON (s) replik:

Herr talman! Wiggo Komstedt inledde sitt anförande med att försöka förklara varför Moderaterna har gått ifrån de mycket stora överbud som lämnades i valrörelsen, när man som Arne Andersson utlovade 20 miljarder eller som Lars Tobisson 27 miljarder. Nu säger Wiggo Komstedt: Det beror på att vi bara fick 21 % av rösterna, och med 21 % av väljarstödet kan man inte genomföra alla sina löften, utan då får man pruta.

Men inte trodde väl Wiggo Komstedt när han gick ut och deltog i denna löftesgivning att Moderaterna skulle få 51 % av rösterna? Hade inte Wiggo Komstedts främsta syfte varit att vilseföra väljarna, borde han ha sagt, att om vi får 51 % av rösterna kommer vi att höja försvarsanslagen med 27 miljarder, eller vad det nu var. Jag tycker faktiskt att Wiggo Komstedts inlägg här på något sätt bekräftar detta medvetna vilseförande av väljarna.

Sedan säger Wiggo Komstedt att de nya kalkyler som presenterades de sista dagarna kom litet för sent, och egentligen borde inte A 3 flyttas till Hässleholm. Men om nu Wiggo Komstedt har den uppfattningen, varför då inte stödja den skrivning som finns i Socialdemokraternas reservation nr 15? Hade Wiggo Komstedt gjort det i utskottet, hade detta blivit utskottets skrivning, och A 3 hade kanske t.o.m kunnat bli kvar i Kristianstad. På detta sätt

gör sig Wiggo Komstedt personligen ansvarig för att detta olyckliga beslut nu tydligen blir genomfört.

Anf. 41 WIGGO KOMSTEDT (m) replik:

Herr talman! Jag vill till Sture Ericson säga att skillnaden mellan honom och mig möjligen är den, att om jag går ut och talar om vad jag vill genomföra och vad jag har som målsättning, innefattar det naturligtvis att jag får väljarnas förtroende att göra det. Det är möjligt att Sture Ericson inte har den ambitionen, utan att han i stället är ute efter att vilseleda. Det har inte varit min uppfattning och målsättning.

Man måste genomföra det som man har möjlighet att göra. Vi har i denna fyrpartiregering inte kunnat nå längre än vad vi nu har gjort. Sture Ericson kan ju hänvisa till att han inte hade stöd av sina regeringsvänner från Vänsterpartiet, så att han på sin tid kanske inte heller hade kunnat genomföra allting.

När det nu gäller den fråga som jag tog upp, och där jag framförde ett beklagande, har jag inte sagt att kalkylerna inte höll. Jag sade att det var synd att de kom så sent att man inte kunde göra en seriös bedömning av dem och deras innehåll och jämföra dem med andra kalkyler vilka låg till grund för beslutet. Jag har nämnt att P 6 försvinner som regemente och att jag beklagar detta. Jag har däremot inte nämnt A 3. Jag representerar inte Kristianstads kommun, utan jag representerar Kristianstads län. Som sådan representant tycker jag inte att man skall ge företräde för någon av länets 13 kommuner.

För mig är det ingen riksolycka att man flyttar ett regemente tre mil inom samma län. Om man nu flyttar trängen till Skövde – vilket kanske inte heller jag tycker är riktigt, men om man nu gör det – vore det samhällsekonomiskt vansinne att inte använda de lokaler som blir tomma i Hässleholm, där trängen flyttade in vid samlokaliseringen för fyra år sedan. Där finns nya kaserner. Skulle de inte användas, Sture Ericson, vore det faktiskt mer än slöseri.

Jag tycker att det är ganska naturligt att man använder de lokalerna i det läget. De lokaler som finns på Södra Åsum är inte bra. Där måste man investera mycket stora pengar. Då är det bättre att använda de lokaler som står tomma tre mil bort. Har Sture Ericson en annan uppfattning, förstår jag att han är mycket lättsinnig.

Att vi nu inte har nått längre än vi har gjort i det som blir försvarsbeslutet beror också, som Sture Ericson vet, på att det i det råttbo som vi övertog inte fanns de pengar som vi hade trott skulle finnas.

Anf. 42 STURE ERICSON (s) replik:

Herr talman! Jag kan inte förstå det på annat sätt än att det Wiggo Komstedt nu säger är att han egentligen inte vill flytta trängen till Skövde. Det hade gått bra att motsätta sig det. Då hade det inte funnits något motiv att flytta A 3 till Hässleholm. Wiggo Komstedt fastnar hela tiden i sin egen argumentation.

Han säger: Vi nådde inte längre än till 7 miljarder. Vi lovade visserligen 27 miljarder, men det blev 7. Menar Wiggo Komstedt att det i dagens läge

hade varit motiverat att höja försvarsanslagen med 27 miljarder, i ett läge då alla länder runt omkring oss drar ner på sina försvarskostnader? Står Wiggo Komstedt fast vid övertygelsen att detta vore klok försvarspolitik, att höja anslagen med 27 miljarder, som ni lovade före valet?

Anf. 43 WIGGO KOMSTEDT (m) replik:

Herr talman! Kan Sture Ericson precisera när jag har lovat några 27 miljarder? Det har jag nämligen inte gjort. Om Sture Ericson har hört detta, vill jag veta när och var. Jag har inte vid något tillfälle nämnt någon siffra. Jag har sagt att det är angeläget med ett starkt svenskt försvar. Det innefattar även Skåne. Jag tycker att det är viktigt med pansarregementena och flyget. Ni ville lägga ner flyget. Ni ville ta F 10. Ni ville byta F 10 mot A 3. Det är att blanda ihop äpplen och päron. Jag tror att ÖB:s förslag är balanserat när det gäller luftstridskrafter och landstridskrafter. Det var en dålig bytesaffär ni erbjöd i det sammanhanget.

Är det en riksolycka om man flyttar ett regemente tre mil inom samma län, Sture Ericson? För mig är det definitivt inte det. Jag tycker att det är viktigt att det finns kvar i Sydsverige.

Andre vice talmannen anmälde att Sture Ericson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 44 Försvarsminister ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Jag fick en direkt fråga av Wiggo Komstedt om de beräkningar som har gjorts i olika sammanhang. I detta fall rörde det bl.a. flygsidan.

Jag kan inte underlåta att säga att jag, under debatten om fredsorganisationen, har blivit mycket förvånad över de högst olika siffror som har kommit fram. De har nämligen följt ett mönster. Så fort ett förband har blivit nedläggningshotat, i propositionen, i motioner eller på annat sätt, har företrädare för förbandet plötsligt sagt att de kan klara av verksamheten också i fortsättningen till en betydligt lägre kostnad, i vissa fall med en bemanning som ligger närmare hälften av den nuvarande.

Det naturliga är då att kontrollräkna, kontrollräkna och åter kontrollräkna, och helst låta olika personer eller institutioner göra det. Det tycker jag är bra. Det är utmärkt att försvarsutskottet verkligen har försökt räkna med olika metoder.

Det intressanta är emellertid att man nästan alltid kommer fram till ungefär samma resultat. Det innebär inte, herr talman, att man inte kan spara pengar. Det kan man säkert. Men att man plötsligt med bibehållen verksamhet och effektivitet skulle kunna halvera kostnaderna för ett förband, det är långt bortom realismens gräns. Det vore utmärkt om det vore så.

Herr talman! Risken med denna typ av plötsliga utspel är naturligtvis att man får som man vill, att man blir ålagd att uppfylla det man har sagt i media, nämligen att driva verksamheten på ett visst ställe med halva anslaget. Klarar man inte det, är man sannerligen illa ute. Har man gått ut och lovat sådant och sedan inte klarar av det i verkligheten, skall man nog ägna sig åt annan verksamhet i fortsättningen.

Herr talman! Vad som också förvånar mig är att det från de förband som inte har berörts av fredsorganisatoriska förändringar inte har sagts att de kan driva verksamheten till halva priset.

Sensmoralen i detta är att man skulle varsla samtliga förband om nedläggning och då uppnå en besparing på 50 %, om jag nu tillåter mig att vara ironisk – det är väl bäst att säga det, så att ingen missförstår mig.

Det är självklart att det tas till överord i en debatt av detta slag. Jag har den största respekt för de människor som nu slåss för sina förband. Jag tycker t.o.m. att det är sällsynt fint att man gör det, att man i ett land som Sverige, till skillnad från i vissa andra länder, vill behålla förbanden. Det finns inte så långt härifrån ställen där man med största glädje skulle vilja bli av med sina förband. Här är det annorlunda.

Jag kan försäkra Wiggo Komstedt att vi från departementets sida skall göra vad vi kan för att se till att rationaliseringar verkligen kommer till stånd. Det fina med detta försvarsbeslut är att rationaliseringsvinsterna stannar inom försvarsmakten. Så var det inte tidigare. Nu kommer nya bestämmelser. Jag tror att det är omöjligt att få människor att verkligen gå in för rationaliseringar i den egna verksamheten om de vet att pengarna försvinner någon annanstans. Om man vet att man kan använda pengarna till förbättrad materiel eller vad det nu kan vara, har man en ordentlig anledning att verkligen spara och jobba på. Det är möjligt fr.o.m. den 1 juli.

Anf. 45 WIGGO KOMSTEDT (m) replik:

Herr talman! Jag får tacka försvarsministern för hans synpunkter. Samtidigt vill jag säga att man kan gå ytterligare ett steg. Om det nu finns förbandschefer i vårt land som helt plötsligt gör utfästelser till olika politiker om hur mycket de kan spara, vore det då inte rimligt att de redan hade gjort de besparingarna, utan piskan på ryggen, med hotet om indragningar?

Eftersom det handlar om flygvapnet kan jag passa på att ställa en fråga. Med dessa utfästelser är det väl inte tal om någonting annat än att flygvapnet ligger på ett rasande fint plus detta år? Flygvapnet har väl en bra bit kvar till att förbruka de totala medlen.

Anf. 46 Försvarsminister ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Får jag bara säga till Wiggo Komstedt att jag hoppas att alla de som nu ser rationaliseringsmöjligheter utnyttjar dessa. Det behövs inga särskilda beslut för att vidta rationaliseringar i verksamheten. Framför allt behövs inga beslut för att komma med förslag på detta område.

Det skall bli intressant den 1 juli, när vi kan överblicka utfallet för de olika försvarsgrenarna för det gångna budgetåret och se om de redan med den tidigare nivån har lyckats hålla sig inom ramarna med angiven verksamhet. Jag utesluter inte att det kan bli svårt för en och annan, trots att man nu har varit frikostig med stora rationaliseringslöften. Jag skall naturligtvis avvakta de siffror vi får.

Anf. 47 CHRISTER SKOOG (s):

Herr talman! En väldigt viktig del av det svenska totalförsvaret är marinen och dess verksamhet. Vårt land har ju stort behov av att kunna försvara hela

sin långa kust. Marinen med moderna kustartilleriförband, jägarbataljoner, amfibieförband, KA-batterier och kustflottan har, vill jag påstå, en modern och effektiv flotta i Sverige.

Det har ibland i debatten förekommit påståenden om att vi inte skulle ha en helt tillräcklig flotta. Då mäter man oftast i antal enheter. Jag tror att man gör ett misstag när man enbart mäter i enheter och storlekar på fartyg. En del gör t.o.m. jämförelser med när vi hade de stora slagskeppen. Jag tror det är riktigt att i debatten föra in att de fartyg som finns i dag i den svenska flottan – liksom i utländska flottor – är mycket effektivare och vassare och kan göra många fler konster. Jag vill alltså påstå att vi har en mycket effektiv flotta.

Vi har lyckats få fram produkter som är världsledande tack vare det unika samarbete som finns i Sverige mellan dem som hanterar fartygen till sjöss och varvsindustrin, framför allt givetvis Karlskronavarvet och Kockums i Malmö. Det har också visat sig i de ansträngningar industrin gjort att exportera. Vi har lyckats sälja fartyg till sådana nationer som Australien, USA och Singapore.

Detta är, tycker jag, en sak som vi i Sverige har all anledning att slå vakt om.

Det har också tidigare i debatten sagts att det skulle kunna gå att betälla delar av fartyg i andra länder. Jag vill påstå att det är ett misstag om man tror att det fungerar på det sättet. Det är så pass komplicerat i dag att bygga ett fartyg att det måste göras efter hand på plats, skiva för skiva så att säga. Det går inte att göra som förr, att beställa skrov, bogsera dem till Sverige och utrusta dem här. Jag hoppas tankarna på detta är borta.

Vi har i en del reservationer till betänkandet utvecklat våra tankar vad gäller marinen och kustartilleriets utbildning. Jag skall inte förlänga debatten genom att upprepa. Jag vill bara hänvisa till reservation 20. Där pekar vi på möjligheten att flytta över utbildning till Marinkommando Ost och till Marinkommando Syd ifrån Härnösand och Göteborg för att få en effektivare utbildning. I en krympande organisation är det viktigt att se till att samordna så mycket som möjligt av verksamheten.

När vi, herr talman, fattar detta stora försvarsbeslut i dag innebär det tyvärr att en del människor som jobbar i försvaret mister sina anställningar. Det är baksidan på strukturomvandlingen eller minskningen av organisationen som vi i stora drag är överens om.

På marinens område försvinner ca 1 500 jobb under femårsperioden, och bara nere i Marinkommando Syd försvinner 500 jobb.

Det är att beklaga att vi inte kunnat följa upp våra förslag om att satsa särskilda pengar för att göra regionalpolitiska insatser på de områden som drabbas. Det hade faktiskt underlättat ganska mycket.

Herr talman! Jag har inget övrigt yrkande. Sture Ericson har för vår del yrkat bifall till de reservationer vi tänker rösta för i kammaren.

Anf. 48 GUDRUN NORBERG (fp):

Herr talman! Dagens försvarsdebatt och beslut röner mycket stort intresse, både inom och självklart utanför riksdagen. Jag tänker för min del kort beröra två områden.

Det första är försvarsmaterielindustrin. Personligen har jag alltid haft uppfattningen att Sverige skall ha en egen försvarsindustri. Vi kan inte vara självförsörjande när det gäller försvarsmateriel, men det är angeläget att vi inom olika delområden behåller kompetens och produktion.

Svensk försvarsindustri är en av de främsta i världen. Industrin präglas i hög grad av teknologi och därmed också av mycket duktiga människor och flyktig kompetens. För att behålla kompetensen – till gagn för svenskt försvar – krävs intressanta utvecklingsuppdrag.

I Sverige finns en enda kund, FMV. Det är alltså nödvändigt med en viss export för att kunna upprätthålla produktion och kompetens. Och svensk försvarsindustri har hävdat sig väl internationellt.

Men glädjande nog har det skett en avspänning mellan supermakterna, och den internationella marknaden intar en avvaktande hållning vad gäller materielanskaffning. Volymerna har alltså minskat kraftigt, och försvarsindustrin har överkapacitet både i Sverige och i övriga Europa.

Den strukturförändring som pågått några år är långt ifrån avslutad ännu. Bl.a. vid Bofors AB i Karlskoga har mycket kännbara neddragningar skett kontinuerligt i flera år, och forsatta marknadsanpassningar är att vänta.

Industrin har alltså tagit ett stort ansvar i denna strukturprocess och hittills klarat den omställning som krävts. Man har klarat det utan att gå under, och därmed lyckats behålla och utveckla vissa spetskunskaper som troligen har stor betydelse i det svenska försvaret framöver.

Därför är det mycket glädjande att både regeringen och utskottet tydligt deklarerar att "det är av stor säkerhetspolitisk betydelse att vi inom landet kan behålla en försvarsindustriell kompetens även i framtiden."

Det andra området jag vill beröra, herr talman, är det icke-militära motståndet.

Såväl propositionen som betänkandet talar nästan enbart om hur svensk försvarsmakt skall kunna möta ett väpnat angrepp, ha förmåga att motstå angrepp och hindra en angripare att få fast fot på svensk mark. Och det är naturligtvis det allra viktigaste, att vi verkligen lyckas slå tillbaka ett angrepp.

Men: Det måste finnas all tänkbar beredskap även för en situation där en angripare fått rejält fotfäste i landet. Om exempelvis en del av Sverige ockuperas, hur försvarar vi oss då mot en ockupant? Det enda egentliga om detta, som står i regeringens proposition, är följande mening: "Om en angripare genom sina operationer lyckas bryta vårt organiserade motstånd skall alla tillgängliga resurser utnyttjas för att fullfölja försvaret i alla de former som folkrätten medger."

Några av oss som är verksamma i Delegationen för icke-miltiärt motstånd har i en motion ansett att riksdagen bör tydliggöra vad verksamheten handlar om och kan ha för betydelse i totalförsvaret.

Det är långt ifrån allmänt känt ännu att det i Sverige finns en planering för hur en motståndsrörelse skall starta och verka i ett tillstånd där landet – eller delar därav – är ockuperat. Men där informationen nått ut i internationella kretsar väcker det uppseende. Det är unikt att ett land i fredstid lägger grunden för en motståndsrörelse.

Det är mycket viktigt att framhålla att motståndsrörelsen inte är ett alter-

nativ till det militära försvaret, utan ett komplement. Motståndsrörelsen ingår i totalförsvaret.

Längre tillbaka – på 1970-talet – pågick stundom en debatt i vårt land om att bygga upp ett slags motståndsrörelse, vilken successivt skulle ersätta det militära försvaret. Detta var en orealistisk tanke, som inte heller vann gehör i riksdagen.

Däremot föddes senare tankar på att olika motståndsformer från allmänhetens sida kan bli mycket besvärande för en utländsk makt som försöker kontrollera svenskt territorium och svenska folket. En enhällig riksdag beslöt 1986 att "i vårt totalförsvar skall som komplement ingå icke-militära motståndsformer."

Motstånd kan av allmänheten bedrivas på många olika sätt, alltifrån enkla demonstrationer till sabotage. Det icke-militära motståndet är alltså inte bara civilmotstånd, utan kan även omfatta våldsinslag. Det skall kosta en ockupant stora resurser att kunna behålla ett fast grepp. Därmed skall också det icke-militära motståndet ha en krigsavhållande effekt.

Förebilder om motståndsrörelser finns i bl.a. Norge och Danmark under krigsåren. Under senare tid har icke-militära motståndsformer visat sig mycket verkningsfulla i de stora politiska omvälvningar som ägt rum i Central- och Östeuropa.

Syftet med den svenska motståndsrörelsen är alltså att komplettera ett vasst militärt försvar med en bred allmän uppstudsighet mot främmande makt som inkräktar.

Vår motion avstyrks visserligen, men dess innebörd blir väl tillgodosedd. Vi ville få en skrivning som framhåller *alla* försvarsformer – även motstånd. Det har vi fått i utskottets betänkande, och det tackar jag för.

För att delegationen sedan skall kunna genomföra sina uppgifter behövs också ekonomiska resurser. Vi rör oss fortfarande med mycket små ramar. Det finns anledning att återkomma till den frågan, men i nuläget har vi avstått från att yrka på utökade medel.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 49 ARNE ANDERSSON (m) replik:

Herr talman! Om jag kan säga de här få orden jag avser att säga utan att det uppfattas som en replik i meningen invändning, skall jag försöka göra det.

Det som Gudrun Norberg har sagt om möjligheterna att komplettera svenskt försvar med en motståndsrörelse är alldeles riktigt. Men vi måste i varje fas veta, att när en motståndsrörelse har en uppgift har det militära försvaret förlorat – då har vi en fiende innanför landets gränser, en fiende som rör sig i Sverige. Det betyder att vi får hålla en distans till tanken om icke-militärt motstånd, då det ligger ett misslyckande bakom detta.

Det är det enda, fru Norberg, jag vill komplettera detta anförande med.

Anf. 50 GUDRUN NORBERG (fp) replik:

Herr talman! Jag tror att Arne Andersson och jag är helt överens om den saken, men det innebär inte att man får bortse från att ett misslyckande kan

ske. Vi skall då inte stå handfallna, utan fortsätta att i alla former försöka försvara oss.

Anf. 51 BRITT BOHLIN (s):

Herr talman! Jag har tänkt ägna min taletid åt flygstridskrafterna och flygvapnets organisation.

Flygvapnet och dess personal har blivit vana vid att leva med ständiga förändringar, ny och bättre utvecklad materiel har tillkommit, och för att man skall kunna hänga med i den tekniska förnyelsen har organisatoriska förändringar inte hört till ovanligheterna.

Nu står vi på tröskeln till ytterligare en stor omdaningsprocess. Det nya flygplanssystemet JAS 39 Gripen skall introduceras och successivt inlemmas i vår krigs- och grundorganisation. Till detta kommer anskaffning av en rad andra materielobjekt, t.ex. den flygburna spaningsradarn PS 890, nya stridsledningscentraler och beväpning till 39 Gripen-systemet. Flygstridskrafterna är därmed det vapenslag som får det ojämförligt största inslaget av materiell förnyelse och utökad teknisk kompetens. Det blir ett avsevärt kvalitetslyft, och det är bra.

För att möjliggöra detta inom en rimlig ekonomisk ram måste flygvapnet minska antalet divisioner till 16 samt organisera fredsverksamheten i större flottiljenheter. Detta råder det stor enighet om både här i kammaren och inom flygvapnet. Vi kallar dessa flottiljer för storflottiljer, och vi menar därmed att de kan organisera tre eller flera divisioner per flottilj. Benämningen storflottilj kan man nog påstå i viss mån är missledande.

Om man tittar litet tillbaka i tiden, har normalflottiljer alltid haft tre divisioner. Av ekonomiska skäl har det under årens lopp blivit så att antalet divisioner på flertalet flottiljer har minskats till två. Detta vill jag påstå har varit en felaktig väg. Det har inneburit att en ökad fredsadministration har skett på krigsorganisationens bekostnad. Vi vill nu snarast återgå till normalflottiljer eller, om man så vill, storflottiljer med tre eller flera divisioner per flottilj. Detta är inte bara nödvändigt av ekonomiska skäl, utan det är också en fråga om effektivt utnyttjande av fredsresurserna.

Ryggraden i det svenska flygvapnet är och kommer under relativt lång tid att utgöras av 37-systemet, Viggen. Viggen har sedan den började levereras till flygvapnet för snart 20 år sedan ständigt utvecklats och förbättrats, och så sker i dag också. Nu pågår t.ex. AJS-modifiering, vilket innebär att attack- och spaningsviggarna ges ökad allsidighet, kort uttryckt.

S.k. livstidsförlängning utreds för närvarande också. Det innebär inte – vilket man ibland kan tro – att Viggen blir en evighetsmaskin, utan det handlar om att undersöka om man med rimliga kostnader kan förlänga flygtiden något. Ett flygplans livslängd bestäms av antalet flygtimmar, och bristen på flygförare i första hand under 1980-talet, vilket gjorde att vi flög färre timmar än planerat, gör att vi nu har något mer flygtid kvar i systemet.

Men ett flygplans livstid måste ses både i ett tekniskt och i ett taktiskt perspektiv, och om Viggensystemet är gårdagens och dagens system, är Gripen morgondagens. Våra synpunkter i övrigt på handläggningen av beställning av delserie 2 har Sture Ericson tidigare redogjort för.

I regeringens förslag till organisatoriska förändringar inom flygvapnet in-

gick en nedläggning av F 6 i Karlsborg. Vi avvisar detta förslag, av många skäl, men för vår del inte av regionalpolitiska skäl. Vi anser att F 6 behövs i grund- och krigsorganisationen. Det är den minsta flottiljen, men den är mycket kostnadseffektiv. F 6 har ett garnisonsansvar i Karlsborg. Dess läge gör att det finns möjlighet att utnyttja samordningsvinster med den närliggande flottiljen F 7 i Såtenäs. På F 6 finns i dag versionskontoret, som huvudsakligen ansvarar för AJS-modifieringen. Vi tror att det med hänsyn till miljön finns goda möjligheter att flyga vidare på Karlsborg också i framtiden.

När det gäller den ekonomiska besparingen är det de facto så, att skillnaden mellan F 6 och F 13 rör sig om 35 milj.kr. under en tioårsperiod, till fördel för F 13. Men då har man inte räknat med det garnisonsansvar som F 6 har.

I det underlag som ÖB och chefen för flygvapnet lämnade i december, ÖB 92 komplement, föreslogs avveckling av bl.a. F 13 i Norrköping under den första femårsperioden och F 10 i Ängelholm under den andra. Vi delar ÖB:s uppfattning. Dock anser vi att även F 10 bör läggas ned under denna period, varvid hela J 35 Draken-systemet kunde utgå, vilket totalt sett – med drift, underhåll, reservdelar, expertis – skulle innebära mycket stora och snabba besparingar. Men med hänsyn till att ingen majoritet kunde nås för detta förslag, accepterar vi att beslut om F 10 får senareläggas till 1995. Då vet vi också vilka koncessionsbeslut vi har för alla våra flottiljer och har möjlighet att i den försvarsberedning som avses börja arbeta redan i höst förbereda ytterligare reducering av fredsorganisationen.

De som påstår att vi har frångått vårt förslag om avveckling av Drakensystemet har alltså fel. Om vi hade gjort på annat sätt, skulle olika utskottsmajoriteter ha kunnat innebära att vi fått för få divisioner. Och det viktiga är antalet krigsdivisioner. De socialdemokratiska förslagen skall ses som en samlad bild, och när vi nu bara delvis kan realisera vår politik måste vi ta hänsyn till det.

Tvärtemot vad man kan ha fått intryck av under den debatt som föregått dagens beslut, är det alltså ÖB och chefen för flygvapnet som mot bakgrund av ekonomiska ramar och av militära skäl föreslagit en nedläggning av F 13. Det borde rimligen vara så att de militära skälen skall komma just från ÖB och chefen för flygvapnet, och inte från lokal eller regional militär nivå eller från någon kommunal instansnivå.

Vad gäller vårt ställningstagande för avveckling av F 13 före F 10 och varför vi avvisar propositionens förslag om avveckling av F 6 i Karlsborg, har våra skäl legat till grund för det nästan eniga betänkande vi i dag behandlar. Jag skall något senare återkomma till dessa skäl.

I den debatt som har förts har betonats en oro över den framtida spaningskapaciteten. Jag vill nu betona och understryka att det aldrig någonsin har varit riksdagens uppgift att avgöra var våra olika divisioner skall baseras. Detta är en fråga som helt ankommer på de militära myndigheterna, i detta fall ÖB och chefen för flygvapnet. De beslutar om antalet divisioner av olika sort och deras lokalisering utifrån de prioriteringar och beslut som riksdag och regering fattar.

Den prioritering vi har gjort utifrån den säkerhetspolitiska bilden är en

prioritering av luftförsvaret. Detta är vi fullt eniga om. Vi har därför också ställt oss bakom regeringens förslag att en och en halv Viggendivision skall avvecklas. I enlighet med vad jag tidigare anfört ankommer det nu på ÖB och chefen för flygvapnet att genomföra beslutet på det, med utgångspunkt i militära skäl, bästa sättet. Låt mig åter betona att det är ÖB och chefen för flygvapnet som föreslagit nedläggning, vilket försvarsutskottet också funnit vara det bästa under rådande förutsättningar.

Mot bakgrund av det betänkande som vi behandlar här i dag har chefen för flygvapnet i PM-form angivit förutsättningar och målsättning samt inriktning när det gäller flygvapnets grundorganisation efter det försvarsbeslut vi fattar här i dag. Jag är osäker på om det är ett fastställt dokument eller endast ett arbetspapper. Men i chefens för flygvapnet beslutsavsikt anvisas bl.a. att en spaningsviggendivision, S 37 vid F 13, avvecklas och en spaningsdivision vid F 17 omlokaliseras till F 6. En halv attackdivision vid F 6 omlokaliseras till F 15 i Söderhamn, och en halv attackdivision AJ 37 avvecklas. Denna organisation är en prioritering av luftförsvaret och jakten. En avveckling sker också av en och en halv Viggendivision av de äldsta versionerna. Även om det är vår bestämda uppfattning att det i första hand borde ha varit de äldre Drakendivisionerna som skulle ha avvecklats, accepterar vi denna inriktning.

Så över till spaningsflygsresursernas kapacitet och möjligheter i framtiden. Detta är åter en fråga som ansvariga militära chefer skall besvara. På detta område är de experter, men jag skall ge mig ut på hal is och försöka redovisa vår syn på denna inriktning.

Låt mig först bara säga några ord om JAS 39 Gripen-systemet. JAS står för jakt–attack–spaning. De första två JAS-divisionerna organiseras 1995–1996 på F 7 i Såtenäs, varvid två divisioner attackviggar avvecklas. Då tillförs MILO Götaland och flygkommando Götaland ett påtagligt tillskott främst vad avser luftförsvars- och spaningskapacitet och också en något ökad attackkapacitet.

Jag uppfattar det så att i avvaktan på att JAS 39-systemet ersätter attack- och spaningsviggarna – det kommer att ske mellan åren 1995 och 2002, sju år alltså – kommer den huvudsakliga spaningskapaciteten i fredstid att vara lokaliserad till F 6 i Karlsborg och F 21 i Luleå. Vad gäller Luleå och F 21 förblir det som i dag. På F 6 i Karlsborg övertar F 6 resurser och ansvar från F 17 och F 13, om än i reducerad omfattning. Det positiva i denna lokalisering är att flygvapnet kunnat genomföra en nödvändig reducering av grundorganisationen med förhållandevis små krigsorganisatoriska konsekvenser. I realiteten innebär det att antalet spaningsförare – och därmed krigsuthålligheten – minskar under perioden 1994–1996 med ca 30 stycken. Detta uppvägs successivt genom tillkomsten av JAS och modifiering till AJS. Vad gäller modifieringen av attack- och spaningsviggar till AJS innebär samlokaliseringen i Karlsborg en viss positiv effekt.

Det har då anförts att omlokaliseringen till F 6 och nedläggningen av F 13 skulle medföra att nödvändig havsövervakning, spaningsberedskap och flygövning kommer att bli svåra att genomföra och mycket kostnadskrävande. Det är självklart så att flygvägen till och från Östersjön från Karlsborg är längre än från Norrköping eller Ronneby. Men å andra sidan är flygvägen

till västerhavet kortare från Karlsborg. Om det nu är så att vi även fortsättningsvis skall ha tyngpunkten av vårt intresse i Östersjön måste man fråga sig hur stor procentuell del av spaningsflygverksamheten som måste förläggas till Östersjön. Incidentberedskapen upprätthålls i dag med förhållandevis låga tidskrav. Framgruppering kan alltså även fortsättningsvis ske till Visby och Kallinge – ja, även till Bråvalla om så skulle bli nödvändigt. Största delen av spaningsflygdivisionens verksamhet kan bedrivas över land, över Vänern och Vättern och över västerhavet. Men den del som måste bedrivas över Östersjön är en mycket viktig del, och den kommer självklart att kosta mer pengar.

Det är många som har tyckt att vi borde avvakta koncessionsbeslut innan vi fattar beslut om någon nedläggning. Jag har stor förståelse för den ståndpunkten, och det hade naturligtvis varit idealiskt om fakta legat på bordet i dag. Nu gör de inte det, och det utomordentligt ansträngda likviditetsläget och planeringssituationen i flygvapnet gör att vi tyvärr inte kan vänta. Tvärtom är det så att vi så fort som möjligt måste fatta beslut om ytterligare flottiljnedläggningar.

För oss socialdemokrater är det tillfredsställande att vi har fått gehör för vårt förslag att omedelbart börja arbeta med dessa frågor i en parlmentarisk beredning. I debatten som föregått detta betänkande har det framkommit förslag om stora besparingsmöjligheter. Det förvånar mig mycket och gör mig mycket upprörd, precis på samma sätt som försvarsministern nyss redogjorde för. Hur kan man från enskilda flottiljer, ofta under hotet om nedläggning, säga sig kunna göra stora besparingar på uppåt 10 %? Vi säger: Varför i hela världen har ni inte gjort dem redan? Varje möjlig besparing skall göras omedelbart. Ni kan vara övertygade om att vi med största intresse skall följa dessa besparingsförslag. Det är nämligen precis som Hans Lindblad säger, att i försvarsutskottet försöker vi följa upp våra beslut.

Jag har sagt det tidigare: Det är en mycket, mycket ansträngd ekonomi i flygvapnet i dag. Ingen har råd att inte spara; det slår bara tillbaka på ens egen verksamhet.

Ett annat förslag, som vi dess värre inte kunde få majoritet för i utskottet, är frågan om ledningsorganisationen. Vi menar att två flygkommandon hade varit till fördel för flygvapnet.

I övrigt tänker jag inte kommentera de olika opinioner som har försökt påverka de beslut som vi skall fatta i dag. Det är självklart så att det är en rättighet att slåss för sitt jobb och för sin ort. Jag har i stället försökt att något redogöra för hur vi ser på denna sakfråga.

Herr talman! Vi går nu in i en omvälvande tid för flygvapnet; allt i syfte att få bättre och vassare flygstridskrafter. Det positiva i den utvecklingen är vi nog överens om. Men det innebär förvisso också stora påfrestingar på de anställda i flygvapnet. Vi är beredda att göra vad vi kan för att underlätta denna omställning. Jag vill här hänvisa till Barbro Evermo Palmerlunds redovisning på den punkten.

Låt mig säga, med direkt adress till flygvapnets alla anställda: Vi vet vilken kompetens och kunskap ni har. Vi vet att det svenska flygvapnet är väl ansett och känt långt utanför landets gränser, bl.a. på grund av dess duktiga perso-

nal. Vi uppskattar och värdesätter på det högsta det ni gör – det gäller all personal.

Herr talman! Jag vill instämma i Sture Ericsons bifallsyrkande till de reservationer som han angav. I övrigt vill jag yrka bifall till hemställan i betänkande nr 12 i de delar som jag nu har berört. Det innebär också att jag yrkar avslag på reservationerna nr 22, 23, 24 och 25.

Anf. 52 HANS LINDBLAD (fp) replik:

Herr talman! När det gäller flygvapnet har kvaliteten varit ledstjärnan. Under andra världskriget hade vi ett flygvapen som egentligen inte fungerade därför att materielen var omodern. Man sade att det inte skulle få upprepas. Därför var det svenska flygvapnet det första som hade enbart jet.

När vi talar om bristande kvalitet handlar det om armén, som varit hämmad av den bisarra värnpliktstolkningen. Men flygvapnet har hållit kvaliteten uppe. Ett led i detta var nedläggningen av F 1, F 2, F 3, F 8, F 9, F 11, F 12, F 18 och flottiljverksamheten på F 14. Hade man resonerat på samma sätt som i fråga om armén hade man haft alla dessa flottiljer kvar. Då hade man haft kvar sina Hawker Hunter eller köpt in Piper Cub för att hålla antalet uppe. Då hade vi haft ett flygvapen som, liksom armén, varit ett träsk. I stället har man hållit fast vid kvaliteten. Det är viktigt, och det är rationellt.

Det svenska flygvapnet klarar med sina 8 000 anställda 450 stridsplan. Det italienska flygvapnet har 70 000 anställda. Det är en skillnad från 1 till 10 om vi jämför det svenska flygvapnet med t.ex. det amerikanska eller engelska. Vi har i personaltäthet färre anställda i det svenska flygvapnet än vad man har i det norska, trots att vi har långt större flygplansflotta. Flygvapnet har verkligen kvalitet; där har aldrig fredsorganisationen fått styra.

Därför har jag tillhört dem som har varit mycket negativa till att man nu skulle behålla alla flottiljer, och sedan fatta beslut om en krigsorganisation med två divisioner färre. Då skulle man på två ställen gå ned till endivisionsflottiljer. Eller också har man sagt: Vi skall behålla två divisioner bara för att sysselsätta en flottilj till. Det kostar då två miljarder kronor under en femårsperiod. Varifrån skall de i så fall tas? Jo, från motmedel, jaktrobotar, etc. Det vore verkligen att skada det svenska flygvapnet.

Att en flottilj skall läggas ned är självklart. Sedan är jag ödmjuk och säger: Vilken som bör läggas ned kan man inte objektivt avgöra. När vi vägde F 12 i Kalmar mot F 17 i Ronneby – var det alldeles rätt det? Det kan jag inte i efterhand säga. På samma sätt är det naturligtvis när vi väger Norrköping mot Karlsborg. Det finns skäl för båda.

Men det väsentliga i de båda fallen är att det är precis samma krigsorganisation, det är samma antal flygplan, det är samma flygplan, det är samma divisionsantal, det är samma bassystem, det är samma stridssystem – det är bara fråga om var någonstans flottiljen finns i fred, och den skillnaden är liten; det är två flottiljer som ligger på sju minuters flygavstånd från varandra, så det är ingen väsentlig fråga. Men någon bör läggas ned.

Det är viktigt att man låter krigsorganisationen styra. Vill vi satsa på kvalitet skall vi lägga pengarna på att skaffa grejer och inte på att bränna upp en massa extra flygbränsle och ha mer motorunderhåll för att sysselsätta en flottilj. Ett flygvapen som styrs av fredsorganisationen blir inte ett flygvapen

med kvalitet. Det är viktigt. Men sedan kan man alltid diskutera vilken av flottiljerna som skall läggas ned, och det kan aldrig objektivt fastställas vilken det bör vara – det är olika saker som vägs mot varandra.

Anf. 53 SVEN-OLOF PETERSSON (c):

Herr talman! Försvarsfrågorna engagerar, och temana i anförandena växlar.

Ett försvarsbeslut är egentligen ett beslut av mycket långsiktig karaktär. Det är ett beslut som berör de ekonomiska resurserna, som berör utrustning av skilda slag, som berör byggnader och markområden och som berör det kanske absolut viktigaste för ett bra försvar – de personella resurserna, de många människor som på ett eller annat sätt är involverade i det svenska försvaret. Jag avser då såväl dem som är anställda som dem som är där som värnpliktiga.

Det svenska försvaret bygger på principen om den allmänna värnplikten, en princip som ger en god och bred bas både vad gäller rekrytering av såväl de värnpliktiga som den övriga personalen och vad gäller förankring av kunskap och kännedom om försvaret i olika delar och sektorer av vårt samhälle. I takt med att tiderna och förhållandena runt oss under årens lopp har förändrats har – det är självklart – såväl värnpliktsutbildningens form som dess innehåll kommit att förändras. Så kommer det troligtvis att bli också i framtiden.

Självfallet är det viktigt och riktigt att endast de som behövs för försvarsmaktens krigsorganisation och för den fredstida beredskapen tas ut till utbildning. Vi har här i dag fått många bevis på att många ser fram emot resultatet av pliktutredningens arbete när det gäller att finna de framtida formerna för detta.

Det förslag om ändringar i värnpliktslagen som nu ligger på riksdagens bord har, kan man säga, sin grund i den minskade volym som det militära försvaret står inför. För oss i Centern är det angeläget att principen om den allmänna värnplikten liger fast, att alla män mönstrar och tas ut till utbildning och placeras på den plats som de är mest lämpade för. Det är viktigt att den utbildningsreserv som vissa av de värnpliktiga kommer att placeras i får en sådan utformning att de som hamnar där har samma kvalifikationer av olika slag som de som tas ut till den direkta utbildningen. Utskottet har också behandlat detta och, som jag ser det, gjort den korrekta bedömningen att så också kommer att bli fallet. Dock är det ju så att det kan ta sin tid innan allt detta finner sina rätta former, men jag är övertygad om att detta inom en snar framtid kommer att få en bra och positiv lösning.

Jag vill i det här sammanhanget också peka på att det framöver kan bli mer aktuellt med en ökad direktrekrytering till den civila delen av vårt totalförsvar. Försök med sådan rekrytering pågår just nu, och det har hittills givit mycket positiva resultat. Det är viktigt att också den civila delen av totalförsvaret ges sådan kapacitet och utformning att den kan verka på det sätt vi alla vill att den skall.

En föryngring av den personal som finns inom de civila delarna är angelägen. Förhoppningsvis kommer en sådan åtgärd att effektivisera verksamhe-

ten och även öka möjligheterna för den civila delen av totalförsvaret att lösa de uppgifter som ligger på den.

En ökad direktrekrytering kan och skall givetvis innebära att vi får bättre förutsättningar att få rätt man på rätt plats, att vi kan se till att vi får en större delaktighet och en ökad kunskap om det svenska försvaret. Vi kanske också kan få en större flexibilitet.

Jag tror också att det är viktigt att den civila och den militära delen av totalförsvaret jämställs. Om man i dag vill ha någon annan utbildning än just den militära är det ett undantag från principen, och då hamnar man i speciella prövningsförfaranden som jag tror att man kanske kan komma ifrån, till nytta för såväl samhället som den enskilde.

Även om vi talar om att vi har allmän värnplikt i landet försvinner en tredjedel av alla killar som mönstrar på vägen och rycker aldrig ut från någon värnpliktstjänstgöring, dvs. de blir aldrig krigsplacerade. I vissa områden av landet faller bortemot 20–25 % av grabbarna bort redan vid mönstringsförfarandet. Detta är fel sätt att nyttja resurserna. De killarna skulle mycket väl kunna fylla en viktig funktion i vårt gemensamma försvar i andra delar av samhället, och det är viktigt att vi tar till vara dem, så att de inte faller ut under resans gång.

Här i debatten har också tagits upp frågan om de värnpliktiga inom den s.k. stödproduktionen, dvs. organiserandet av mobiliserings- och förplägnadsplutoner. Jag vill i det här sammanhanget bara understryka att de som skall tas ut till den utbildningen skall tas ut därför att de skall vara en del i krigsorganisationen.

Vi har också noterat att det antal tjänster som tidigare har angivits när man har diskuterat hur många personer som skulle behövas för detta har förändrats under resans gång och att det har blivit en bred debatt runt detta. Även i det här sammanhanget har utskottet hänvisat till det nu pågående arbetet inom pliktutredningen, och riksdagen kommer framöver också att få ta del av dess synpunkter på de här frågorna, inte minst vad gäller det antal värnpliktiga som skall tas ut och utbildningens innehåll.

Jag tycker att det är viktigt att man går igenom alla förutsättningar och ser till helheten. Det är viktigt att det vi gör blir rätt, och att den utbildning som meddelas är utbildning för faktiska uppgifter.

Låt mig också ta upp något som Barbro Evermo Palmerlund tidigare nämnde, nämligen att man på en del håll inte bara har varslat utan rent av gjort uppsägningar med hänvisning till den nu föreliggande propositionen. När man gör uppsägningar på den grundvalen visar man egentligen, tycker jag, ringa respekt för såväl den personal som det drabbar som för dem som är satta att fatta besluten, dvs. riksdagen, och för beslutsfattandet i sig; man vet ju inte vad riksdagen kommer att fatta för beslut.

En proposition är alltid ett förslag, och ett riksdagsbeslut är det som följer därpå. Jag tycker att det finns anledning att se över de former som man agerar i, så att det här inte upprepas. Det är bara att beklaga att man har agerat på det här sättet – sprungit fortare än vad man borde göra – och ställt till onödiga problem för många människor, som har blivit drabbade av detta i varje fall innan besluten har fattats.

Det är en annan sak som jag också skulle vilja nämna, herr talman. Som

jag sade tidigare varierar de ämnen som tas upp från kammarens talarstol. Jag skulle vilja gå över till att tala om en motion som jag har väckt med anledning av propositionen, en motion benämnd Fö22. I den har jag tagit upp en del frågor som berör verksamheten inom Marinkommando Syd.

Vi vet ju att den södra delen av Östersjön fortfarande är och mänskligt att döma också framgent kommer att vara av stor betydelse för samtliga Östersjöstater, såväl när det gäller militära intressen som när det gäller andra intressen, vilka i och för sig har blivit mer och mer påtagliga de senaste åren – jag tänker då på olika ekonomiska intressen, både när det gäller traditionell sjöfart och fiske och när det gäller utnyttjande av andra naturresurser, exempelvis oljeprospektering och liknande.

Vi vet också att det i de södra delarna av Östersjön, trots att Warszawapakten har försvunnit, fortfarande pågår betydande marina övningar och att det är en rätt stor intensitet i den verksamheten.

Detta och mycket annat har lett till att jag i motionen pekar på att det kan vara befogat med en ökning av den marina verksamheten vid Marinkommando Syd. Där finns det en betydande kompetent och bra personal som ger verksamheten en god kontinuitet och stabilitet. Vi vet också att den här personalen är eftertraktad. I många fall får den också tjänstgöra inom andra delar av landet inom den marina sektorn.

Vi vet att det här nere finns erforderliga anläggningar som gör att verksamheten kan bedrivas på ett rationellt och ändamålsenligt sätt. Där finns det varvskapacitet, övningsområden och närhet till de områden som i mångt och mycket kan ses som de viktigaste att bevaka och ha kontroll över när det gäller den marina sektorn.

Jag ser det som mycket positivt att utskottet delar uppfattningen om betydelsen av ett effektivt marint försvar i södra Östersjön. Jag noterar vidare att utskottet skriver att Marinkommando Syd och Marinkommando Ost i regeringens förslag prioriteras i relation till övriga marinkommandon.

Jag vill understryka att det även i framtiden, när vi ser på marinens verksamhet, kan finnas skäl att särskilt beakta Marinkommando Syd och verksamheten där. Vi vet att man där har en bra verksamhet som ger ett bra resultat till nytta för hela det svenska försvaret. Jag tycker att vi skall ta till vara den här resursen, vårda den väl, och låta den bli något som vi har nytta av också i framtiden.

Anf. 54 IAN WACHTMEISTER (nyd):

Herr talman! Än en gång konstaterar jag något förvånat att riksdagsordningen innebär att debatten förs efter det att alla har bestämt sig. Därför blir det en lika omfattande som fullständigt verkningslös debatt i denna långa dags färd mot natt. Det gäller att spara tid även här i riksdagen. Jag skall försöka spara någon minut.

Robert Jousma har redan sagt sitt och framfört Ny demokratis ståndpunkt. Han har därmed gjort sitt jobb i försvarsutskottet på ett förträffligt sätt.

Jag vill lämna ännu en komplimang till Hans Lindblad. Han börjar väl så småningom bli trött på komplimanger. Hans anförande var intressant. Jag

noterade för min del att 1925 års försvarsbeslut var det senaste kloka beslutet. Jag hoppas att det inte gäller hela riksdagsarbetet utan bara försvaret.

Jag noterade också att överbefälhavaren, åtminstone allt som oftast, skulle kunna ersättas av riksdagens utredningstjänst, RUT. På det sättet skulle man kanske kunna initiera en ny utredning av RUT för att se om RUT kan ersätta ÖB. En viss skärpning från ÖB:s sida tycker vi kanske skulle behövas. Jag återkommer till det.

Låt mig summera vår inställning till detta. Den är ganska enkel. Sverige behöver ett effektivt försvar. Vårt läge är utsatt. Världen är orolig. Det är krig i Europa, och det kommer säkert att bli fler. Fantasier om att det skulle bli frid på jorden i och med att Sovjetimperiet sprack har redan visat sig vara just fantasier.

Försvaret måste vara effektivt, modernt och slagkraftigt i ordets egentliga bemärkelse. En teknisk upprustning av främst armén är alltså nödvändig i detta läge. Hur viktigt försvaret är framgår om vi ställer oss en fundamental fråga, nämligen: Varför finns Sverige? Varför grundades Sverige? Ja, varför slöt sig folk samman över huvud taget och bildade länder och nationer en gång i tiden? Jo, det fanns egentligen två skäl. Det ena var att försvara sitt land mot yttre fiender. Det andra var att garantera medborgarnas inre säkerhet. Detta tror jag att svenska politiker borde tänka på även andra dagar än just den här dagen.

Statens huvuduppgift är alltså inte att instruera folk att äta sju skivor bröd om dagen, att rapportera antalet kakelplattor ovanför handfatet eller att betala in några tusenlappar var till organisationer som politikerna har för att roa sig med. Detta var en liten utvikning.

Tillbaka till försvaret och försvarsindustrin i det här fallet. Vi har en försvarsindustri. Alltså skall vi ge den en chans att existera. Det betyder att den skall exportera, att den skall ha rätt att samarbeta och att den skall ha rätt att fungera precis som alla andra industrier. Inom detta avsnitt har vi en världsberömd dubbelmoral som vi har skojat om förut, men jag kanske inte skall uppta kammarens tid med det. Men det går att göra många roliga historier kring den. Jag har själv skrivit en bok som handlar om när man ersatte vapenexportförbudet med spritexportförbudet. Ni kan själva läsa den.

Det har alltså lett till ganska skrattretande reaktioner och observationer när vapen hamnar hos dem som använder vapen. Det är ett mycket stort problem för oss i Sverige. Vi vill nämligen att bara de som inte använder vapen skall få vapen. Helst skall de ha vapnen i källaren.

Vi har ett vapensystem som heter JAS. JAS är bra. Det är svensk spetsteknologi, alltså blir det kritiserat. Det finns något slags masochistisk njutning med vilken vi alltid försöker bestraffa oss själva så fort vi har något som är riktigt bra. Därför finns det givetvis en del förslag om att lägga ned JAS, eller också blir en del snurriga kompromisser, så att man gör JAS till jaså eller något annat.

Man kan dra en parallell till kärnkraftsteknologin, en annan svensk spetsteknologi. Den ligger långt fram i världen, och den är en fantastisk tillgång för oss. Det fanns t.o.m., och finns väl fortfarande, förbud att tänka på fortsatt utveckling inom det området just därför att det är svensk spetsteknologi.

Vi i Sverige har ofta någon sorts attityd – svensk spetsteknologi, nej tack. Vi måste givetvis alltid säga ja tack, och det gör vi i Ny demokrati.

Att denna negativa attityd uppstår är många i denna kammare medskyldiga till – om de vore här, vill säga, med det är de ju inte.

All right, åter till försvarets omorganisation. Egentligen borde inte vi i riksdagen hålla på att diskutera detaljer. Vi borde diskutera inriktningen och omfattningen. Resten skulle rimligen den verkställande ledningen, dvs. överbefälhavaren m.fl., sköta om. Men nu har det ju blivit på detta sätt. Enligt Hans Lindblad, om jag uppfattade honom rätt, var det lika bra, eller lika dåligt. Hur som helst tycker jag faktiskt att överbefälhavaren, försvarsgrenschefer och andra skulle sticka ut huvudet, och de skulle ha stuckit ut huvudet mer än vad de har gjort, för att tala om vad de kan åstadkomma.

Jag är ingen försvarsfantom. Mina betyg från min tjänstgöring i det militära kännetecknades av att jag var mer framstående i militär duglighet än i militär lämplighet. Jag har emellertid varit med om en del annat i mitt liv.

Jag vet att en icke konkurrensutsatt verksamhet kan rationaliseras. Det gäller hela den offentliga sektorn. Där finns enorma rationaliseringsmöjligheter. Det är självklart att det går att rationalisera inom försvaret. Vi vet det, och det har för säkerhets skull gjorts utredningar. Jag tror inte att det var RUT som gjorde den då, utan det var riksrevisionsverket som utredde hur mycket man kan spara bara på inköpssidan. Man skulle kunna spara belopp som motsvarar driften av flera flottiljer.

Det var någon som sade här tidigare: Om det går att rationalisera, varför har man inte gjort det förut? Det är faktiskt, förlåt mig, ett ganska dumt påpekande. I krislägen kan folk nämligen åstadkomma saker som de inte kan åstadkomma annars. När man sätter trycket på, går det att rationalisera det som inte gick att rationalisera förut. Man måste ha rätt "incentives" för att få göra det. Det tyckte jag mig höra också försvarsministern säga förut, dvs. att de som rationaliserar skall ha glädje av det som de rationaliserar. Men det går att göra. Det går att göra massor.

Jag vill sedan säga något om ansvaret. Den här politiska inblandningen har tagit bort en del av det ansvar som ÖB & Co. alldeles entydigt borde bära.

Vems är då till slut ansvaret för att vi öppnar en blotta i flygförsvaret genom att lägga ner F 13 i Norrköping? Observera att man med en rationalisering i Norrköping hade kunnat bibehålla kanske 1 000 jobb i arbetslöshetens Sverige och kunnat fortsätta sin mycket viktiga strategiska och taktiska roll i försvaret av Sverige.

Vad var det då som hände? Blev Norrköping ett politiskt offer när Socialdemokraterna och regeringspartierna plötsligt, efter långt ältande, skulle visa att de minsann bestämde och inte behövde lyssna på Ny demokrati, eller vad var det som hände?

Räddades Sollefteå, på samma sätt som Gävle offrades, på grund av allmän politisk opportunism – jag säger "allmän", vilket innebär att jag kanske också inkluderar oss själva –, av den cyniska orsaken att det gäller att vara först med att hotas av nedläggning, eftersom chansen då är störst att det inte blir någon nedläggning? Läxan till Sverige är alltså: Var först med att ropa "Nu håller de på att lägga ned mig", och se till att ni verkligen blir nedlägg-

ningshotade, för den första som råkar ut för det klarar sig alltid. Det blir sedan de andra som får åka dit i stället.

Okej, nu har riksdagen snart gjort sitt, och jag hoppas att regeringen och försvarets ledning gör någonting bra av det här, någonting bättre än det som framgår av utskottets betänkande. Ny demokrati har redan framfört sina reservationer via Robert Jousma, och vi har på det viset yrkat bifall till dem.

Jag vill bara till slut understryka att vi vill medverka till att Sverige får ett starkt, modernt och högteknologiskt försvar.
(Applåder)

Anf. 55 HANS LINDBLAD (fp) replik:

Herr talman! Wachtmeister talar om rationaliseringar. Detta är en central fråga. 1982 sade vi att vi behöver en modernisering av försvaret och en kvalitetshöjning. Hur skall den åstadkommas? Jo, vi ställde på all statsförvaltning ett krav på en rationalisering motsvarande 2 % per år. Vi sade att vi skulle minska anslagen efter inflationsuppräkning med så mycket och att förvaltningen kunde ha oförändrad verksamhet om man kunde åstadkomma en produktivitetsökning på 2 %. Hade man en starkare produktivitetstillväxt kunde man realt utöka verksamheten och tvärtom.

Till försvaret sade man: Vi ställer det kravet också på er, men ni får behålla pengarna. Omräknat till dagens penningvärde motsvarar beloppet för de två femårsperioderna 1982–87 och 1987–92 ungefär 15 miljarder kronor. Det var det som gjorde att vi inte behövde utöka ramarna. 15 miljarder kronor i dagens penningvärde skulle kunna användas för inköp av mörkerstridsmedel, elektronik, robotar och vad det vara månde. Vad som hände var i stället att försvaret hade så negativ produktivitetsutveckling att det blev en dramatisk minskning av inköpen. År 1987 plussade vi på en summa på 6,8 miljarder, vilket i dagens penningvärde motsvarar bortåt 10 miljarder.

Vi hörde talas om "svarta hål". Försvarsstaben sade till departementet att det nog skulle bli dyrare, men ÖB förklarade tillsammans med försvarsgrenscheferna att man hade läget under kontroll. Vad hände sedan? Jo, marinen behövde ytterligare en miljard, och pengar som avsatts till armén – 400 milj.kr. till luftvärnsrobotar och 400 milj.kr. till helikoptrar – gick åt till den allmänna fördyringen ute på regementena.

Det som riksdagen ville genomfördes alltså inte. Detta gör att vi är väldigt negativa till att tro på att vi skall inteckna den här rationaliseringen i förväg. Vi är verkligen brända.

Vad som hände 1982 var följande. Man identifierade rationaliseringsområden, och det var framför allt fråga om stödproduktion, nämligen förplägnad, underhåll, förråd, osv. ÖB hävdade länge att rationaliseringsmålet skulle uppnås, eftersom försvaret genomförde dessa besparingar. Det gjorde han också på de områdena, men den stora verksamheten – utbildningen – bara rusade upp i kostnader. ÖB hävdade fortfarande att försvaret har klarat av rationaliseringarna. Sorry, men huvuduppgiften blir mycket dyrare. Det är ungefär som om lantmäteriverket skulle säga att man har rationaliserat men att man tyvärr drog över budgeten med 100 milj.kr.

Det har alltså visat sig att försvaret är oerhört dåligt på detta. En möjlig anledning kan vara att man är så fixerad vid värnplikten att rationaliseringar

inte var intressanta. Man kan i och för sig säga att även andra delar av den offentliga sektorn har haft en negativ produktivitetstillväxt, och det är inte möjligt att inteckna besparingar innan de har kommit. Skulle man kunna göra rationaliseringar på ett antal 100 milj.kr. vill inte jag att de skall läggas på en ny flottilj, utan i så fall skall man skaffa mer grejor. Kvalitet är att skaffa grejor, inte att köpa mer flygbränsle.

Anf. 56 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Rationalisering är möjlig i alla företag, framför allt i stora företag. Varenda konsult vet att det är mycket lämpligt att sätta målet "lätt som en plätt" vid 20 %. Det blir kolossala belopp i den offentliga sektor som Hans Lindblad och jag väl har lika stor – dvs. lika liten – respekt för. Man skulle alltså kunna göra enorma besparingar: sjukvården 20 miljarder per år av de 100 miljarderna, riksdagen själv skulle kunna göra mycket, osv.

Jag vill understryka en sak beträffande möjligheterna till besparingar på inköp. Vi som kommer från näringslivet vet att försvarsorder jämt är de bästa orderna, inte bara därför att kunden i allmänhet kan betala utan också därför att han betalar rätt så bra.

Vad man skall göra i ett sådant här läge är att ställa upp målen för vad som gäller inom försvaret, man skall öka trycket på den verkställande ledningen så att det går ner genom organisationen, och man skall skapa ett krismedvetande – ett medvetande om kostnaderna. Då kommer det fram resultat. VD, dvs. ÖB, skall hela tiden rapportera till styrelsen, dvs. åstadkomma den uppföljning som jag tror att Hans Lindblad har nämnt förut. Då får man resultat, och då får man ett bra försvar. Dessutom får man människor som tycker väldigt mycket om att jobba där – människor tycker alltid om att jobba i välskötta företag.

Anf. 57 HANS LINDBLAD (fp) replik:

Herr talman! Glömsk som jag var kom jag inte att tänka på vad Wachtmeister sade om vad politikerna tidigare har sagt om JAS. Jag vet att en riksdagsman har jämfört JAS med en jordfräs. Han bor ganska nära domkyrkan i Skara, om jag inte minns fel.

Vad är rationalisering? Vi skall minska på fredsorganisationen, vi skall försöka få ut så mycket som möjligt av krigsorganisationen – kvalitet, utbildning och materielanskaffning. Jag menar att om man inte behöver så många regementen och så många flottiljer, så är det där man skall göra minskningar för att vidmakthålla krigsorganisationen.

Jag kan se bakåt. Jag tror att jag har varit med om att vi har lämnat 34 etablissemang – från Luleå i norr ner till Malmö i söder. Hade de 34 etablissemangen varit kvar, skulle naturligtvis oerhört mycket mer pengar gå till drift. Kan man minska flygvapnet med en flottilj, så är det klart att vi skall göra det. En del säger att det vore bra att i ännu högre grad försöka gå mot storflottiljer, men det finns naturligtvis operativa argument för hur få flottiljer man kan ha.

Att man bör minska en flottilj tycker jag därför är en självklarhet, särskilt om man minskar krigsorganisationen. Sedan kan jag alltid ha respekt för om man vill välja flottiljen A eller B. I den diskussionen är jag inte alls lika säker

på att det ena alternativet är bättre än det andra. Om jag kan rationalisera skall syftet inte vara att jag skall lägga de slantarna på att behålla fler kasernområden eller fler flottiljområden.

Jag brukar titta på hur många flygplan eller hur många fartyg olika länder ute i världen har, men jag brukar aldrig titta på hur många flottiljer och hur många regementen de har. Det är effekten jag är intresserad av. Hur många robotar, flygplan och fungerande krigsförband har de?

När Ny demokrati har talat om flygvapnet har man aldrig över huvud taget nämnt krigsorganisationen. Säger ni ja till eller är ni emot att man minskar krigsorganisationen med två divisioner? Detta har ni inte motionerat om. Är det, eftersom Wachtmeister inte har något emot det, meningen att vi skall ha två flottiljer som går att köra med halv kapacitet, för att sedan, efter några år, möjligen på det ena stället återanställa dessa människor? Är det inte rimligt att försvaret har en uppgift, att det är krigsorganisationen som är väsentlig, inte husen, flottiljen och kasernområdena? Det är också en rationalitet att det är krigsorganisationen som är det väsentliga.

Anf. 58 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Ja, krigsorganisationen är mycket väsentlig.

Nej, det är ingen idé att tala vidare om alla detaljer kring flottiljer, regementen osv., eftersom det redan i alla läger är beslutat vad man vill göra.

Kanske skall vi försöka spara litet tid. Därför vill jag till sist bara säga följande. Humor i politiken är inte särskilt vanligt, men den är för den skull inte så dum.

Det här med JAS som världens dyraste jordfräs var faktiskt rätt så kul. Men vad vi gärna vill medverka till, och som nu verkar ske, är att världens dyraste jordfräs utvecklas till ett av världens bästa vapensystem.

Anf. 59 ÅKE CARNERÖ (kds):

Herr talman! Ett försvarsbeslut innebär en långsiktig planering av totalförsvaret. Dess konsekvenser gäller inte enbart den närmaste femårsperioden utan får avgörande betydelse också för hur vårt försvar kommer att vara utformat i början av nästa sekel. Det är därför synnerligen viktigt att belysa totalförsvarets olika delar. Jag kommer i mitt anförande att ägna mig åt totalförsvarets civila del – det som i dagligt tal kallas civilförsvaret.

Vårt totalförsvar skall motverka att Sverige dras in i krig eller kriser i omvärlden, skydda landet mot verkningarna i detta sammanhang och trygga för landet nödvändig försörjning.

Dessutom skall totalförsvaret värna civilbefolkningen mot verkningarna av krigshandlingar genom att bereda skydd, rädda nödlidande, ombesörja vård och trygga en livsnödvändig försörjning. Möjligheterna att klara dessa uppgifter bestäms i hög grad av det fredstida samhällets tillgångar, robusthet och förmåga till omställning. Detta är grunden för totalförsvarets civila del.

Totalförsvaret skall vara uppbyggt och organiserat så, att det är en hela folkets angelägenhet. Av största betydelse är att medborgarna så långt som möjligt bereds tillfälle att efter egen förmåga bidra till landets försvar. Detta krav tillgodoser vi i vårt land genom att vårt totalförsvar bygger på plikt-

tjänstgöring. De frivilliga försvarsorganisationerna gör också viktiga insatser härvidlag.

Formuleringarna beträffande civilförsvarets huvuduppgifter har diskuterats i utskottet. I regeringens proposition angavs två huvudpunkter: att värna civilbefolkningen och att stödja försvarsmakten.

Utskottet menar att det här är de egentliga huvuduppgifterna men tillägger att upprätthållandet av de viktigaste samhällsfunktionerna är en så viktig förutsättning för att man skall klara dessa uppgifter att det bör betraktas som en särskild huvuduppgift.

Vi kristdemokrater stöder härvidlag det som sägs om att huvuduppgifterna för totalförsvarets civila del är:

- att värna civilbefolkningen mot verkningarna av krigshandlingar och att under kriser och krig trygga en livsnödvändig försörjning,
- att under kriser och krig stödja försvarsmakten samt
- att, för fullföljandet av dessa uppgifter, under kriser och i krig upprätthålla de viktigaste samhällsfunktionerna.

Det är av stor vikt att civilförsvaret har tillräckliga resurser för att kunna lösa dessa uppgifter. Ju större förmåga civilförsvaret får i detta avseende, desto bättre försvarsvilja erhåller allmänheten. Därav följer att det blir lättare för försvarsmakten att fylla sin uppgift.

Beredskapen inför krig, krigsfara och andra säkerhetspolitiska hot bygger till stor del på vårt samhälles inneboende styrka. Till detta kommer beredskapsåtgärderna inom den civila delen av totalförsvaret. Om vi tidigt tar hänsyn till sårbarhet och risker minskar behovet av kostnadskrävande beredskapsåtgärder. Dessutom ökar säkerheten i det fredstida samhället. Ansvar för en verksamhet i fred innebär motsvarande ansvar i krig.

Den lokala förankringen av beredskapsarbetet betonas. Kommunerna har ju övertagit uppgifter från staten. Således är kommunstyrelsen sedan 1986 högsta civila totalförsvarsmyndighet på lokal nivå, vilket innebär att kommunerna har ansvaret för ledningen av civilförsvarsverksamheten vid beredskap och i krig samt för den planläggning som sammanhänger med detta.

Herr talman! I Kds-motionen Fö8 behandlas frågan om det svenska samhällets sårbarhet. Det är befogat att ställa frågan om vi över huvud taget bryr oss om den civila beredskapen tillräckligt mycket. Det moderna samhället är komplicerat. Även en relativt liten, naturlig händelse kan leda till stora problem.

Ett kraftigt snöfall kan innebära att många av oss blir utan elektricitet åtskilliga timmar. Utan elektricitet slutar spis, kyl, belysning, radio/TV m.m. att fungera, och många bostäder kyls ner.

Sårbarheten har blivit allt större i bl.a näringslivet och sjukvården, där utvecklingen har gått mot specialisering, integrering och beroende av datorer och elektronik.

Det faktum att vårt land fått allt fler äldre människor ökar kraven på civilförsvaret.

Behovet av information om totalförsvaret är stort med tanke på alla de människor som har invandrat till vårt land.

Transporter, telekommunikationer och elförsörjning benämns vitala samhällsfunktioner. Dessa tre funktioner förväntas givetvis ha tillräcklig kapacitet och kunna motstå en angripares bekämpning. Här måste vi verkligen ha stryktåliga och flexibla system.

Vårt viktigaste livsmedel, dricksvattnet, hör till det livsnödvändiga. Dricksvattnet är sårbart. Undermåliga vattenledningar, avsaknaden av reservkraft för pumpar och laboratorieberedskapen för hygienkontroll är saker som måste uppmärksammas.

Storstädernas försörjningsberedskap måste särskilt uppmärksammas liksom storstads- och tätortsmänniskornas livsvillkor.

Herr talman! Som nämnda exempel visar är det av stor vikt att samhällsfunktionerna är robusta och att de har en sådan kapacitet att grundläggande behov kan tillgodoses.

I kds-motionen Fö8 hävdas det att det är av stor vikt att en grundlig utredning får visa på samhällets sårbarhet och konsekvenserna härav för civilförsvaret. En utredning skulle också innebära ökad förståelse bland oss medborgare för civilförsvarets stora betydelse. Det gläder därför oss kristdemokrater att utskottet delar motionärernas uppfattning att det finns skäl att överväga samhällets beredskap mot olika fredstida hot. Enligt utskottets mening bör regeringen ge en parlamentariskt sammansatt kommitté i uppdrag att utreda den civila delen av totalförsvaret enligt propositionens inriktning.

Herr talman! Med det sagda yrkar jag bifall till utskottets hemställan i betänkandet.

Anf. 60 INGVAR BJÖRK (s):

Herr talman! Jag skall i detta mitt anförande i försvarsfrågan behandla försvarsutskottets förslag om avvecklingen av Bråvalla flygflottilj F 13 i Norrköping.

Försvarsutskottets majoritet har funnit ett sådant beslut nödvändigt, medan jag har röstat emot och således har reserverat mig. Det är min uppfattning att F 13 skall vara kvar som flygflottilj.

Herr talman! Låt mig först säga några ord med en säkerhetspolitisk motivering. F 13 är ju ostkustens enda flygflottilj. Den har därför en strategisk nyckelposition. Basen ligger i närheten av Östersjön, och från basen har man kunnat bevaka en stor del av Östersjön. Man har också kunnat ingripa vid kränkningar mot vårt land.

Om F 13 lades ner skulle man därmed avsevärt försämra denna förmåga genom att det skulle bli längre flygtider. Dessutom skulle man avsevärt minska tiden över Östersjön.

Om F 13 läggs ned, hamnar man i en omöjlig situation. Den s.k. flyttkarusellen med F 13:s moderna plan, som skall än till Ronneby, än till Karlsborg och än till Uppsala, löser inte den kris för flygvapnet som man har försatts i. Att behålla Norrköping som flygbas är det enda alternativet.

Nå, hur är Norrköping som flygbas? Vi har alla här, som skall besluta, fått kort, brev och skrivelser där man säger: Lägg inte ned F 13! Det är en mycket modern flottilj. Man har under de senaste åren bl.a. investerat 300 miljoner. Man har byggt en bergshangar, vilket bara finns på någon plats till i riket, och en hangar som dessutom är anpassad för JAS. Allt detta skulle man

alltså tvingas att lämna. Nej, det kan inte vara möjligt att riksdagen skall tvingas att fatta ett så pass galet beslut.

Om man ser på kostnaderna finner man att de uppskattas till 500 milj.kr. för statens del för åren fram till 1995. Men dessa kostnader är beräknade på flygflottiljerna F 6 och F 13. Den mindre delen av dessa 500 miljoner får man vid nedläggning av F 13. Det här har man räknat och räknat på. Jag fastnade för en uträkning. Den gällde F 13.

Här har man först räknat kostnader för den militära personalen och sedan kostnader för de civilanställda. De sistnämnda är omkring 500 människor. Det är alltså 500 människor som har sin bärgning från F 13 och som nu skall gå ut i arbetslöshet. Dessa människor är oftast gifta och har makar som arbetar. Även för dessa är hotet arbetslöshet. I de tider av arbetslöshet som vi nu lever under måste staten, enligt min mening, driva en politik som inte gynnar uppkomsten av arbetslöshet; i synnerhet inte då en mängd skäl talar för att man skall bibehålla sysselsättningen, som vid F 13 i Norrköping.

Vid de gjorda beräkningarna kommer man fram till siffror som ligger på flera hundra miljoner. Det gör faktiskt att man kan ställa sig frågan: Är det här lönt? Vem har nytta och glädje av detta? Varken staten, dess försvar, de anställda i Norrköping med kringliggande orter eller skattebetalarna gör någon vinst på det här. Det blir en affär som i bästa fall slutar med plus minus noll för staten och skattebetalarna.

Herr talman! Koncessionsnämndens beslut blir klart 1995. Då vet man var man kan bilda storflottiljerna, som skall innehålla tre – fyra divisioner, alltså betydligt fler flygplan än för närvarande. Enligt min mening borde den parlamentariska grupp som vi får efter detta riksdagsbeslut verkligen göra en uttömmande och effektiv undersökning av detta. Var skall den ytterligare indragningen av flygflottiljer ske? Det är frågan som borde ställas.

Vi har inte koncessionsnämndens utslag ännu, och ingen parlamentarisk beredning har börjat arbeta. Vänta alltså med detta beslut till 1995, då alla undersökningar är klara, och låt Norrköping vara med då man bedömer flygets framtida möjligheter.

Herr talman! Låt mig säga några ord om sysselsättningssituationen i Norrköping. Den är mycket besvärlig. Man har en högre arbetslöshet än riksgenomsnittet och arbetslösheten fortsätter att öka. Ett mycket stort antal människor kommer, om försvarsutskottets majoritet får som den vill, att utöka arbetslöshetsköerna. Min mening är att detta är ogörligt.

Jag vill, herr talman, yrka bifall till min reservation nr 22.

Anf. 61 ARNE ANDERSSON (m) replik:

Herr talman! I all enkelhet och korthet vill jag bemöta det något patetiska i Ingvar Björks inlägg. Han säger att försvarsutskottets majoritet har beslutat om nedläggning av F 13 och att han har reserverat sig mot detta.

Det är egentligen alldeles riktigt. Men det betyder egentligen att Ingvar Björk står vid sidan av den partimotion som hans parti har lagt fram. Han ställer sig vid sidan av realbehandlingen i utskottet. Det var först vid justeringstillfället som Norrköpingsopinionen hade gett honom kalla fötter och han gjorde sin reservation. Jag vill att detta skall vara noterat för Norrkö-

pingsborna, som menar att Ingvar Björk är en rese i denna fråga. Jag tycker att hyckleriet har nått sin gräns med det hållna anförandet.

Anf. 62 INGVAR BJÖRK (s) replik:

Herr talman! Jag gjorde på så sätt, Arne Andersson, att jag först röstade för att Karlsborg inte skulle läggas ned. Det var min absoluta mening att det inte skulle ske. Jag var glad för det.

Vid nästa omröstningstillfälle gällde det Norrköping. Då fanns ett förslag från socialdemokrater, moderater, folkpartister, centerpartister och kds:are som talade för att man skulle lägga ned Norrköpingsflottiljen. Jag vägrade att gå med på detta och röstade emot.

Anf. 63 ARNE ANDERSSON (m) replik:

Herr talman! Jag har ingen anledning att lägga ytterligare sten på denna börda. Jag har talat om hur det gick till i utskottet.

Anf. 64 HENRIK LANDERHOLM (m):

Herr talman! Jag skall i mitt anförande i huvudsak uppehålla mig vid att kommentera den uppsjö av socialdemokratiska reservationer som följer med utskottets betänkande. Jag skall inte ta upp alla, eftersom Gunhild Bolander och Åke Carnerö tidigare har behandlat dem som rör den civila delen av totalförsvaret, men också av den anledningen att många av reservationerna helt enkelt saknar substans att kommentera. En viss klåfingrighet tycker jag att mängden reservationer visar. Många är egentligen ganska onödiga. Jag tycker faktiskt att jag gör Socialdemokraterna en tjänst genom att gå förbi en del av reservationerna med tystnad.

Ledande socialdemokrater har betecknat propositionen som ett hafsverk. I jämförelse med hur lång tid det tog för den tidigare socialdemokratiska regeringen att inte lämna något förslag till riksdagen är det klart att underlaget har producerats mycket snabbt. Utskottets betänkande har emellertid visat att propositionen är ett hållbart underlag för beslut. Det kan man inte med bästa vilja säga om den socialdemokratiska partimotionen och de reservationer som den resulterat i. I delar är motionen, liksom en del av reservationerna, en uppvisning i hugskott och ganska osammanhängande idéer.

Låt mig bara ta några exempel. Luftförsvaret, en säkerhetspolitiskt avgörande faktor, är vi alla överens om att prioritera. Men, eftersom Socialdemokraterna inte längre sitter i regeringsställning och har de åtaganden detta innebär, föreslogs i motionen att Drakensystemet skall avvecklas så snart som möjligt. Nu har man visserligen dragit tillbaka kravet och vill bevara jakten i Ängelholm, men hur gick den ursprungliga tanken om nedläggning av F 10 i Ängelholm och jakten där ihop med den prioritering av luftförsvaret som vi var överens om?

Den samlade förmågan att bekämpa sjömål är ett annat sådant exempel, även det säkerhetspolitiskt viktigt. Samtidigt som man menar att sex robotbåtar kan läggas i malpåse – och inte moderniseras – eftersom sjömålsbekämpningskapaciteten redan är så hög och hotet om kustinvasion numera är så litet, avvisas i motionen regeringens förslag att lägga ned en och en halv division av de äldsta Attackviggen. Även här har Socialdemokraterna klokt

nog ändrat uppfattning och stöder numera till fullo regeringens förslag till krigsorganisation. Men man måste fråga sig: Hur, och om, var det över huvud taget tänkt från början?

Hur det var tänkt från början förstår jag däremot vad gäller de fullföljda reservationerna avseende JAS-projektet. Det gäller alltså reservationerna 10, 11 och 12 om anskaffning av radarjaktrobot, om bemyndigande att beställa delserie 2 och om betalningsförskjutningar rörande JAS-systemet, det s.k. tusenkronorsanslaget.

Jag kan inte se några andra motiv till dessa demonstrationer än att vilja, trots att man stöder projektet, ifrågasätta det genom att angripa formfrågor. Möjligen är det till för att i någon mån glädja de mer JAS-fientliga delarna av den socialdemokratiska riksdagsgruppen?

Litet anmärkningsvärt är det också att man fyller sina reservationer med både nya motiv och nya förslag. Jag trodde i min enfald att motionsrätten på propositionen slutade den 16 mars. T.ex. skall anskaffningen av radarjaktrobot till JAS, reservation 10, ovillkorligen göras till en riksdagsfråga, trots att detta krav inte finns i partimotionen.

Möjligheterna till samförstånd och överenskommelse i sådana här frågor är ju inte direkt uppenbara, eftersom vi andra i utskottet inte givits möjlighet att ta ställning till de argument som framförs i flera reservationer. Jag hoppas att detta förfarande är en engångsföreteelse.

Vad gäller reservationerna 11 och 12 är Socialdemokraternas njugghet mot regeringen, som jag ser det, både onödig och obefogad. Det bemyndigande att beställa delserie 2 som Socialdemokraterna motsätter sig, liksom avslagsförslaget vad gäller möjligheten till betalningsförskjutningar gentemot det s.k. 1 000-kronorsanslaget, kan jag inte se som annat än obstruktion i opposition. Det underlag i form av förhandlingsresultat som redovisats för utskottet den 12 maj visar att de 9,3 miljarder som den tidigare regeringen i praktiken accepterat som fördyring nu faktiskt underskrids ganska ordentligt. Räcker inte det för den socialdemokratiska oppositionen?

Möjligheten till betalningsförskjutningar var en nödvändighet när propositionen lades fram, eftersom förhandlingarna med IG JAS inte var klara då. Socialdemokraterna skulle själva i regeringsställning ha varit tvungna att tillgripa samma metod. Men jag måste ha förståelse för att ett parti som just förlorat regeringsmakten gärna vill avgöra så många beslut som möjligt i riksdagen. Jag måste också inse att mitt förtroende för regeringen är större än Socialdemokraternas. Det ligger ju i sakens natur.

I flygvapenfrågorna i övrigt har utskottet nått en god samstämmighet. I praktiken har detta skett genom att Socialdemokraterna övergivit sina yrkanden vad gäller krigsorganisationens utveckling men också, som tidigare påpekats, i sista minuten övergivit kravet på nedläggning av F 10, som socialdemokraterna kunde ha fått majoritet för tillsammans med Ny demokrati, i så fall utan att behöva lägga ner F 13.

På armésidan har Socialdemokraterna några viktiga säryrkanden. Man vill minska brigadantalet till 13 och utreda stridsvagnsfrågan ytterligare en gång. Om Socialdemokraternas förslag om nedläggning av Värmlandsbrigaden, Hallandsbrigaden och Lapplandsbrigaden hade inneburit stora och nya pengar till materiell förnyelse av de övriga, hade jag möjligen kunnat förstå

bevekelsegrunderna. Men så är det inte. Tvärtom säger man nej till den viktigaste kvalitetshöjningen i nuvarande läge, nämligen anskaffningen av 200 nya stridsvagnar till Skåne och övre Norrland.

Stridsvagnsfrågan har utretts i snart 15 år. Bara förband med stridsvagnar kan ta tillbaka terräng som hålls av en motståndares fientliga stridsvagnar. Angripare har inte i dag annat än förband som faktikt innehåller just stridsvagnar. Vill vi någonsin kunna slå en angripares styrkor, behöver vi moderna stridsvagnar. Erfarenheterna från Gulfkriget – där förhållandena förvisso var exceptionella för alla vapensystem – visar att av de 3 480 irakiska stridsvagnar som slogs ut bekämpades 2 890 under hundratimmarskriget av den amerikanska stridsvagnen M1A1. Endast 400 slogs ut av helikoptrar och 200 av attackflyg. Att nu kräva utredningar är rent ut sagt att förhala arméns kanske viktigaste materielprojekt.

Att minska brigadantalet till 13 är ett onödigt risktagande. Förvisso kan ingen säga exakt var en gräns går för en rimlig möjlighet att försvara hela landet, det är jag väl medveten om. Helt klart måste det emellertid stå för alla att 13 ger avsevärt sämre möjligheter – särskilt utan den förnyelse som regeringens förslag innebär – än 16 brigader.

De socialdemokratiska nedläggningsförslagen vad gäller I 2 i Karlstad, I 16 i Halmstad och I 20 i Umeå är alltså både onödiga och riskfyllda.

Reservation 7 till förmån för en brigadtyp i södra Sverige som skulle ersätta IB 77, MekB och PB förtjänar inte att tas på allvar så länge Socialdemokraterna vägrar dessa brigader tillförsel av det slagkraftigaste vapen som finns i moderna markstridskrafter, nämligen stridsvagnar.

Vad gäller flyttningen av Lv 6 och LvTS vill jag särskilt påpeka att Socialdemokraterna också här passat på att ändra sina motiv kraftigt. Egentligen, och enligt partimotionen, har man inget emot en flyttning, men eftersom Socialdemokraternas förslag innebär att I 16 i Halmstad skall läggas ned, blir det svårt att flytta den dit. I partimotionen krävs dessutom nyinvesteringsstopp på Kviberg och talas om en tänkbar framtida nedläggning. Konsekvensen hade krävt att denna reservation hade varit villkorad med nedläggningen av I 6. Jag tycker att det är ovärdigt, även om det är ett hårt ord, att försöka vinna lokala poäng genom att ännu en gång helt byta argumentation mellan motion och reservation.

Litet av samma sak gäller flyttningen av A 3 till Hässleholm. Liksom i fråga om flyttningen av Lv 6 har siffrorna, på socialdemokratisk begäran, kontrollräknats av en utomstående opartisk konsult. Denne utredningsman vidimerar besparingar i den storleksordning som departementet och ÖB presenterat. Varför låtsas inte Socialdemokraterna om detta?

Jag vill också nämna reservation 4, där man föreslår att hela Sverige skall bli ett militärområde med två armékårer, en i syd och en i norr. Det är ett förslag som skulle innebära ett enda militärområde från Smygehuk ända upp till Treriksröset. All sakkunskap säger att det är omöjligt att leda och samordna operationer på detta sätt på de 449 000 kvadratkilometer som Sveriges land utgör. Det är ett orealistiskt förslag.

När det gäller personalfrågorna saknar flera reservationer faktiskt substans. Det är som om misstänksamheten mot regeringen måste manifesteras på något sätt, även när vi egentligen, som i det här fallet, ligger väldigt nära

varandra. Reservation 28 är ett exempel på det, men också reservation 30 om utbildningsreservens sammansättning som jag tycker har en krystad motivering.

När det gäller utbildningsreserven är vi alla överens om, och det har vi diskuterat igenom i pliktutredningen, att de värnpliktiga som placeras där skall svara upp mot de krav som ställs på befattningen. Det är själva idén. Annars kan man inte ta dem från reserven och eventuellt utbilda dem senare i händelse av krig. Att alla i reserven skall utgöra ett absolut tvärsnitt av de uttagna i hela befattningsgruppen, som krävs i reservationen, är en omöjlighet, eftersom den samlade lämpligheten måste vara styrande. Motivationen, den värnpliktiges önskemål, avstånd till utbildningsort och krigsuppgift påverkar naturligtvis lämpligheten, även om den objektivt mätbara psykiska och fysiska statusen förvisso kan vara lika i de båda grupperna. Därför kommer de uttagna naturligtvis att passa bättre än en del av dem som placeras i utbildningsreserven. Detta vet både Karin Wegestål och Sture Ericson. Varför då reservera sig?

Herr talman! I praktiken är den socialdemokratiska politiken, som den presenteras i reservationerna, inget alternativ. Den utgör – det är jag glad för – bara strimmor av missnöje i ett brett stråk av samförstånd kring regeringens politik. Krigsorganisationens volym är vi efter utskottsbehandlingen nu överens om, bortsett från 15 000 soldater i tre infanteribrigader. Kvalitetssatsningar är vi överens om i ord, men när det verkligen gäller, när det kommer till handling, så lyser röd lampa för viktiga moderniseringar i de socialdemokratiska reservationerna.

Jag instämmer i Arne Anderssons yrkande om bifall till försvarsutskottets hemställan.

Anf. 65 BRITT BOHLIN (s) replik:

Herr talman! Henrik Landerholm är försvarsutskottets sakkunnige. Jag förstår efter hans anförande att han är sakkunnig på socialdemokratisk försvarspolitik. Jag vill gratulera honom till det, fortsätt gärna på den vägen. Med tiden kommer Henrik Landerholm att bli en mycket duktig försvarspolitiker genom det handlingsförfarandet.

Problemet är kanske att Henrik Landerholm läser våra motioner som en viss potentat läser Bibeln. Jag skall inte kommentera alla våra reservationer, för då skulle debatten börja om där vi var kl. 9.00 i morse. På en punkt vill jag dock göra det, nämligen prioriteringen av luftförsvar. Det Henrik Landerholm fullständigt glömt bort, eller valt att bortse ifrån, är att det när vi vill prioritera luftförsvarsförmågan inte handlar bara om Draken 35-systemet. Till bilden måste också läggas att AJS-modifieringen de facto innebär en uppdatering av luftförsvarsförmågan.

Den andra viktiga sak som vi inte heller får glömma bort är att JAS 39 Gripen kommer att tillföras vår krigsorganisation 1995/96, vilket också innebär en uppdatering av luftförsvarsförmågan. Vi står fast vid denna prioritering, precis som vi tidigare angivit.

När det sedan gäller resonemanget om att med stöd av Ny demokrati kunna agera på det ena eller andra sättet, konstaterar jag bara att detta tyvärr är omöjligt. Detta partis ställningstagande i olika frågor ändrar sig sju

gånger per dag, och det går dess värre inte att utforma en försvarspolitik på dessa grunder.

Anf. 66 HENRIK LANDERHOLM (m) replik:

Herr talman! Menar verkligen Britt Bohlin att förslaget att lägga ned två divisioner J 35 – vilket ni har krävt i en motion och som ni sedermera har frångått –, som är en mycket viktig del, både för incidentberedskapen och för vårt luftförsvar totalt sett, var i överensstämmelse med den prioritering av luftförsvaret som vi gemensamt har gjort?

Regeringen föreslog ju en nedläggning av en och en halv attackdivision Viggen, som egentligen skulle ha kunnat ha uppgraderats till AJS-standard. Även om den hade uppgraderats till AJS-standard, hade den inte förmått att komma upp till samma nivå som Drakenplanen har efter den modifiering för många hundra miljoner, som har skett under de senaste åren, en modifiering som skulle ha varit bortkastad, om Drakensystemet omedelbart hade lagts ned.

Anf. 67 BRITT BOHLIN (s) replik:

Herr talman! Jag vet inte om det är meningsfullt att fortsätta den här diskussionen om 35- resp. 37-systemet. Jag vill bara påminna Henrik Landerholm om att enligt min mening är det god försvarspolitik att försöka begränsa antalet flygplanssystem.

Det är dyrbart och exklusivt att hålla sig med flera olika system. Ett litet flygvapen som vårt har tyvärr inte råd med det. I det läget tror jag att den luftförsvarsförmåga som vi kan uppnå genom modifiering till AJS-standard plus tillförandet av JAS 39 Gripen kommer att vara tillfredsställande.

Anf. 68 HENRIK LANDERHOLM (m) replik:

Herr talman! När det gäller antalet flygplan håller jag till fullo med Britt Bohlin. Det handlar ju om en övergångsperiod fram till dess att JAS införs i organisationen, dvs. till början av 1995 – 1996. Vi har bedömt att attackfunktionen inte är så viktig under denna övergångsperiod, utan att det är luftförsvarsfunktionen som är det allra viktigaste. Det är därför som vi har velat behålla de två Drakendivisionerna, som är avgörande för luftförsvaret, enligt vårt sätt att se.

Förste vice talmannen anmälde att Britt Bohlin anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 69 BARBRO EVERMO PALMERLUND (s) replik:

Herr talman! Henrik Landerholm sade att det saknas substans och att det är fråga om missnöjesyttringar när vi uttalar oss om personalområdet. Jag vet inte om Henrik Landerholm riktigt har läst det här avsnittet i propositionen och vad resonemanget där går ut på. I propositionen nämns ingenting om hur viktig personalen är. Vad som beskrivs är hur avvecklingen skall gå till och att man skall inrikta sig på att den skall ske skyndsamt. Det står ingenting som skulle vara av värde för en kvalitetshöjning inom försvaret.

Därtill lade jag också märke till att Henrik Landerholm när det gäller per-

sonalområdet endast hänvisade till reservation 28. Jag tror att Henrik Landerholm har ett alldeles speciellt skäl till detta. I reservation 29 trampar vi nämligen litet grand på ömma tår.

För dem som inte tagit del av dessa reservationer kan jag tala om att reservation 28 bl.a. handlar om lagen om offentlig anställning och hur åldersstrukturen skall se ut, vilket jag tidigare tog upp i mitt anförande.

Befälsbehovsutredningen bedömde i sitt betänkande att en yrkesofficer skulle kunna vara kvar i fältförbanden upp till 45 års ålder. Detta är vad en utredning kommit fram till, en utredning som för oss andra utgjort en typ av plattform. Vad ÖB anser och regeringen sanktionerar är att man godtyckligt skall gå ned till en gräns på 40 år. Om man nu efter personalavvecklingarna fastställer gränsen till 40 år, innebär det att det kommer att återstå ytterligare en stor övertalighet av yrkesofficerare. Det är en arméutredning som har beräknat detta.

Om man sedan höjer åldersgränsen till 45 år, uppstår helt plötsligt en undertalighet, vilket beror på att man är så inriktad på att avskeda den äldre personalen. Är det detta som Henrik Landerholm avser när han säger att det saknas substans i det som vi framför i reservation 28? Här skiljer han och jag oss faktiskt väldigt mycket åt.

I reservation 29 redovisar jag hur regeringen har handlagt fullmaktstjänsterna.

Anf. 70 HENRIK LANDERHOLM (m) replik:

Herr talman! Som jag ser det har Barbro Evermo Palmelund redan medgivit att reservation 28 saknar substans annat än i den bemärkelsen att den är ett sätt att manifestera sitt misstänkliggörande av regeringens goda avsikter när det gäller att ta till vara både den civila och militära personalens kompetens och kunnande.

Det är klart att man alltid kan efterlysa kompletteringar och ytterligare vänliga rader i propositionen i fråga om personalsidan. Här handlar det ju inte om skillnader i hur vi ser på personalen som resurs i försvaret, utan det handlar om att utskottsmajoriteten inte har velat skriva regeringen på näsan att lagen om offentlig anställning skall följas, eftersom man har förutsett det.

Jag har själv varit yrkesofficer i sju år. Därmed har jag haft en ganska hård och praktisk tjänst, både i den dagliga verksamheten i armén – dvs. inom utbildningsverksamheten – och i stora delar av de andra försvarsgrenarna. När det gäller den tjänst som vi utbildas att bli krigsplacerade i är åldersstrukturen ett stort problem, oavsett om gränsen sätts vid 40 eller 45 år. Det finns inte relevanta vare sig freds- eller krigsbefattningar för den stora mängd överåriga officerare, som är ett resultat av pensionsåldershöjningen 1971–1972. Det är ett problem som vi står inför. Vi kan inte "avskeda" dessa officerare av den enkla anledningen att nästan alla i den här åldersgruppen har fullmaktsanställning.

Sedan kan man naturligtvis diskutera vad som är saklig grund. Där är möjligheten att genomföra arbetet i fredsorganisationen och ens lämplighet för placering i krigsorganisationen som måste vara saklig grund för om man skall få behålla sin anställning i försvarsmakten eller inte. När vi nu skall dra ned med 1 500 yrkesofficerare och minska krigsorganisationen och fredsorgani-

sationen finns det inte lika mycket "slatt" som den gamla organisationen hade i form av inre tjänst-befattningar för äldre yrkesofficerare. Det här inser alla som själva har arbetat inom verksamheten.

Anf. 71 BARBRO EVERMO PALMELUND (s) replik:

Herr talman! I den diskussion som har föranletts av propositionen har det inte funnits någon ambition att försöka undanröja den misstänksamhet mot propositionen, som vi faktiskt har haft. Av diskussioner som har förevarit vet vi också att det förhåller sig på det sätt som jag har redovisat. Skillnaden mellan Henrik Landerholm och mig består i hur vi ser på äldre arbetskraft. Vi socialdemokrater vägrar att acceptera att människor blir betraktade som förbrukningsvaror. När de inte längre platsar i organisationen skall de skickas ut ur den. Det är därför som vi anser det nödvändigt att lyfta fram lagen om offentlig anställning, dvs. "sist in, först ut".

Herr talman! Jag skall läsa upp vad utskottsmajoriteten uttalade beträffande fullmakterna: "Utskottet har vidare inhämtat att ett ställningstagande i frågan att avveckla fullmakterna för yrkesofficerare kommer att föregås av ingående överväganden i regeringskansliet med möjlighet för berörda parter att framföra synpunkter." Jag redovisade tidigare att förslaget till förordningen daterades den 18 maj, alltså fyra dagar efter det att detta betänkande justerades. Parterna fick nio dagar på sig att göra erinringar mot förslaget. Jag antar att det är därför som Henrik Landerholm över huvud taget inte ville lyfta fram denna reservation.

Anf. 72 HENRIK LANDERHOLM (m) replik:

Herr talman! Jag skall inte sticka under stol med att jag anser fullmaktsfrågan vara en praktisk detalj, som inte riktigt har den dignitet som Barbro Evermo Palmelund hävdar att den har. Snarare är det en fråga av stor psykologisk betydelse för officerarna. Av den anledningen valde jag att inte ytterligare kommentera denna fråga.

När det gäller den allmänna ambitionen, dels i propositionen, dels i utskottsmajoritetens skrivningar, kan jag bara beklaga om vi inte till fullo har lyckats undanröja den misstänksamhet som Barbro Evermo Palmerlund och övriga socialdemokrater tydligen har i vad avser regeringens och utskottsmajoritetens goda vilja i sättet att hantera personalen.

Förste vice talmannen anmälde att Barbro Evermo Palmerlund anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 73 LARS STJERNKVIST (s):

Herr talman! För någon vecka sen speglades den försvarspolitiska debatten i TV-programmet Glashuset. I programmet raljerade man friskt med oss riksdagsledamöter. I slutet av programmet förutsåg man att dagens försvarspolitiska debatt enbart skulle handla om bypolitik, dvs. lokala frågor. Efter att ha lyssnat på ungefär hälften av debatten och efter att ha noterat vilka övriga ledamöter som finns kvar på talarlistan, kan jag konstatera att man i programmet Glashuset kommer att få rätt.

Jag skall villigt erkänna att skälet till att jag står i talarstolen inte är att

jag är någon försvarspolitiker. Jag kan t.o.m. erkänna att jag dessutom är kronvrak och inte har någon som helst anknytning till försvarspolitiken eller till försvaret. Jag står här därför att jag är Norrköpingsbo, och det skall jag inte hyckla om. Jag står här därför att jag har lyssnat på de åsikter och synpunkter som har framkommit från dem som är berörda i Norrköping av det försvarsbeslut som nu skall fattas.

Jag vill ändå försvara bypolitiken. Bypolitik används ofta som ett skällsord. Jag tycker att det är viktigt att vi i den här församlingen faktiskt tar hänsyn till lokala opinioner. Det finns ändock en viss poäng med att vi i den här församlingen representerar olika delar av landet. Men om vi enbart såg till vår egen orts intresse – lokalpatriotism –, vore det allvarligt. Det som emellertid ligger i hela vårt arbetssätt är ju att väga ihop de lokala synpunkterna med helhetssynen. När det gäller F 13, flygflottiljen i Norrköping, skulle jag vilja pröva och väga de lokala argumenten – kalla dem gärna bypolitiska – emot de argument som anförs när det gäller helheten i försvarspolitiken, eftersom det säkert finns andra som behärskar det här mycket bättre än jag.

Det första argument som lokalt har lyfts fram är att F 13 i Norrköping är en mycket modern flottilj. Såvitt jag förstår finns det ingen i den här församlingen som har som sin uppgift att värna om försvarspolitiken som motsäger detta påstående. I utskottets betänkande säger man tvärtom att F 13 är en utomordentligt modern flottilj. Den är t.o.m. så modern att det inte finns någon som funderar på att lägga ned eller ens reducera den verksamhet som bedrivs på F 13 i Norrköping, utan verksamheten skall flyttas. Det är inte någon enkel operation.

Efter färdigställandet av utskottets betänkande har flygvapenchefen redogjort för de anställda i Norrköping och på andra orter, där F 13 har verksamhet, vad en flyttning innebär. För att kunna lägga ned eller flytta F 13 skall man först flytta jaktdivisionen med personal och flygplan från Norrköping till Ronneby. För att få plats med den verksamheten i Ronneby skall delar av spaningsdivisionen flyttas från Ronneby till Karlsborg. För att kunna ta emot delar av spaningsdivisionen i Karlsborg måste man flytta viss verksamhet från Karlsborg till Söderhamn. Och för att ekvationen i slutänden någorlunda skall kunna gå ihop skall vissa uppgifter som tidigare F 13 ansvarat för övertas av F 16 i Uppsala.

Kan det verkligen kallas för bypolitik och lokalpatriotism att ställa frågan om det är försvarspolitiskt förnuftigt med dessa omflyttningar? Är det klokt att sätta i gång den här flyttkarusellen? Naturligtvis skulle man få sådana här konsekvenser oavsett vilken flottilj man än lade ned. Man behöver väl inte vara lokalpatriot för att ställa sig frågan om det inte är "svårare" att lägga ned en flottilj vars verksamhet alla tycker är bra. Det måste vara extra svårt.

Så till det andra argumentet. Många här har redan sedan i morse betonat att det är svårt att få pengarna att räcka till, och att proceduren i försvarsutskottet har varit en oerhört smärtsam. Man har försökt att få kronorna att räcka till till den organisation som man vill ha. Vid studerande av betänkandet och de handlingar som överbefälhavaren har lagt fast ligger till grund för betänkandet, undrar man egentligen hur mycket ekonomin spelat in i slutänden. För att referera till det underlag som försvarsutskottet har haft visar det

sig nämligen – utan att lägga några försvarspolitiska synpunkter på det hela – att besparingen om man skulle välja att avveckla F 10 i Ängelholm skulle bli drygt 2 miljarder kronor.

För att referera regeringens förslag när det gäller F 6 i Karlsborg står det i betänkandet att de förändringar som totalt föreslås kommer under de närmaste fem åren att ge ungefär 400 milj.kr., varav merparten ligger i nedläggningen av F 6. När det gäller nedläggningen av F 13 i Norrköping skriver man: "Enligt kalkyler som redovisats inför utskottet ger en nedläggning av F 13 inte lika stora besparingar under femårsperioden som en nedläggning av F 6 skulle ha gett."

Jag frågar mig då åter igen när jag läser detta med mina lokalpatriotiska kronvraksögon om jag är fullständigt ute och seglar när jag ställer mig frågan: Kan man verkligen med ett så här svagt underbyggt ekonomiskt argument komma fram till ståndpunkten att det är mest lämpligt att avveckla F 13 i Norrköping? Är underlaget till betänkandet av det slag att man med nödvändighet kommer fram till den slutsatsen? Handlar det enbart om lokalpatriotism när man frågar sig om försvarsutskottet har halkat snett?

Jag kan framföra ett tredje bypolitiskt argument – för att fortsätta att använda det litet vulgära språkbruket. I försvarsutskottets betänkande refererar man till den socialdemokratiska motionen, vilken jag har invändningar emot. Majoriteten i försvarsutskottet delar uppenbarligen uppfattningen som framförs där. Ett skäl att ha kvar F 6 i Karlsborg sägs vara närheten till Östersjön. Jag har varit inne på det här tidigare i dag, och om jag vore lagd åt det Wachtmeisterska hållet, det nydemokratiska hållet, skulle jag litet raljant ta fram en Sverigekarta och redovisa för riksdagen att Norrköping faktiskt ligger ännu närmare Östersjön än Karlsborg.

Britt Bohlin och andra har visserligen i dag sagt att det här argumentet inte är det enda. I försvarsutskottets betänkande används faktiskt påståendet att Karlsborg ligger så nära det känsliga, det försvarspolitiskt så viktiga området Österjön som ett argument. Återigen frågar jag mig om man kan kalla det bypolitik eller om det är trångsynt att fråga sig huruvida detta argument är riktigt, hederligt och klokt.

Det finns ytterligare ett argument som har nämnts lokalt. Man har naturligtvis refererat och följt den debatt som har förts de senaste månaderna, ja hela året, sedan ÖB lade fram sitt förslag. Det är rätt som det har sagts att överbefälhavaren av outgrundliga skäl har kommit fram till att F 13 är den flottilj som bör avvecklas först. Men man kan konstatera att inget politiskt parti i den här församlingen säger att man i första hand borde avveckla F 13 i Norrköping. I kväll kommer vi att fatta ett beslut som innebär att endast en flottilj läggs ned.

Det finns som sagt inget parti som säger att det skall vara F 13. Socialdemokraterna säger att om man skall avveckla en flottilj skall det vara F 10 i Ängelholm. De borgerliga säger att om man skall avveckla en flottilj skall det vara flottiljen i Karlsborg. Ny demokrati säger att om man skall avveckla någon flottilj, vilket man inte skall, skall man avveckla F 16 i Uppsala. Då är det väl inte särskilt förvånande eller bypolitiskt trångsynt att som Norrköpingsbo ställa sig en fråga. Är det egentligen så klokt att komma fram till kompromissen att avveckla F 13 i Norrköping?

Jag tycker att vi i denna kammare skall anföra lokalpatriotiska skäl. Problemet i den här diskussionen är egentligen inte att jag och en del andra talare försöker framföra de argument som nämnts på våra orter. Det stora problemet är att det inte finns någon som konsekvent har stått upp och försvarat helheten. Försvarsministern har tyvärr lämnat kammaren, men redan när han presenterade sin proposition bjöd han upp till den här regionalpolitiska krigsdansen. Han sade att om riksdagen av någon anledning inte vill lägga ned Karlsborg får man väl lägga ned flottiljen i t.ex. Norrköping. När inte ens försvarsministern konsekvent och envist slår vakt om de försvarspolitiska argumenten, vem skall då göra det?

Avslutningsvis har jag en fråga till försvarsutskottets ordförande Arne Andersson, som redan på morgonkulan angreps av den lokala opinionen ifrån Östergötland. Sedan angrep han Ingvar Björk, vilket jag tycker var ett grovt övertramp. Det hedrar Ingvar Björk att han har lyssnat på opinionen och tagit intryck. Däremot är det mera allvarligt att Arne Andersson inte ens lyssnar på sina egna argument. Arne Andersson säger sig vilja försvara F 13, men han står inte konsekvent fast vid den uppfattningen och driver den inte här i kammaren. Det är i så fall mera klandervärt att inte ens lyssna på sig själv än att lyssna på andra kloka människor. Är Arne Andersson, efter det att han har hört argumenten i denna kammare, beredd att ta hänsyn till de argument som har framförts ifrån Norrköping? Dessa argument är förvisso lokalpatriotiska och bypolitiska, men jag har svårt att se att de strider mot den försvarspolitiska målsättning som Arne Andersson säger sig vilja försvara.

I detta anförande instämde Sonia Karlsson, Maj-Inger Klingvall, Viola Furubjelke, Inge Carlsson, Berit Löfstedt och Ingvar Björk (alla s).

Anf. 74 ARNE ANDERSSON (m) replik:

Herr talman! Jag skall direkt besvara Lars Stjernkvists fråga. Efter det att jag har hört Lars Stjernkvists inlägg är jag fullkomligt säker på att beslutet är riktigt. Stjernkvist har utan att man kan skönja en enda röd tråd velat omkring i ett anförande på 10–12 minuter, där han uteslutande talar om att det är bra med bypolitik om han får använda den själv medan andra inte göre sig besvär i denna bräckliga bransch. Ett av kammarens mest märkliga inlägg har faktiskt avlevererats av Stjernkvist.

Herr talman! Jag vill bara kortfattat ge uttryck för och klargöra den kritik jag riktade mot kampanjen från Norrköping. Den gäller inte de enskilda människorna som deltar i kampanjen – vilket jag sade redan i förmiddags – utan det gäller dem som har initierat kampanjen utan att använda de skäl som fanns för nedläggningen. Detta stöter Stjernkvist bort genom att säga att ÖB av något skäl i anvisningar givna för ungefär ett år sedan pekat ut denna flottilj. Det kan man inte bortse från. Jag har lyssnat och klargjort att när Lars Stjernkvist partivänner i försvarsutskottet icke möjliggjorde en nedläggning av F 6 i Karlsborg, har vi som andrahandsalternativ valt det som överbefälhavaren har pekat ut. Det är inte gripet ur luften. Det anförande som nyss hölls var långt mer gripet ur luften, men det är inte mitt problem.

Anf. 75 LARS STJERNKVIST (s) replik:

Herr talman! Nej, Arne Andersson behöver inte bekymra sig för min del. Jag glömde bort att yrka bifall till reservation nr 22, vilket jag nu gör så att ingen missförstår mina avsikter.

Jag var nyfiken, Arne Andersson, på det faktum att de borgerliga i försvarsutskottet säger sig vilja behålla F 13 i Norrköping. Sedermera har jag förstått att det av olika skäl är omöjligt att avveckla F 6 i Karlsborg. Jag förstår dock inte varför Arne Andersson omedelbart drar slutsatsen att det innebär att man måste lägga ned flottiljen i Norrköping. Av flera skäl menar jag att man faktiskt kan fundera på om det är en nödvändigt följd av att man behåller F 6.

Det kan hända att man lägger ned en flottilj som man i förlängningen upptäcker är mycket värdefull. Det kanske visar sig att man lägger ned "fel" flottilj. Vad skulle ett sådant beslut kosta?

Om man nu avvisar regeringens förslag, vad är det då som hindrar att Arne Andersson och de övriga borgerliga ledamöterna tar sig den tid som krävs för att göra analyser av vilken flottilj som i så fall ur försvarspolitisk synvinkel skall behållas? Jag förstår att det här är ett krav som är svårt att ställa på mina partivänner, eftersom de redan i utgångsläget har sagt att de vill lägga ned F 13. Men Arne Andersson borde faktiskt vara frestad att hålla med om ett sådant resonemang.

Opinionen i Norrköping har inte till varje pris krävt att man skall behålla F 13 – så har i alla fall inte jag uppfattat det. Däremot kräver man att det skall göras en lika noggrann analys av vilka konsekvenser det får att avveckla F 13 som man har gjort beträffande F 6 i Karlsborg. Är detta, Arne Andersson, ett fullständigt orimligt krav?

Anf. 76 ARNE ANDERSSON (m) replik:

Herr talman! Lars Stjernkvists senaste anförande är inte mindre lustbetonat än det föregående. Han tillstår att det är svårt att ha några krav på sina egna partivänner. Jag delar hans uppfattning att man kan diskutera om man skall ha det. I vårt parti har vi krav på våra partivänner. Jag är så till vida hedrad av att Lars Stjernkvist ställer något högre krav på mig.

Jag har emellertid redan två gånger i dag redovisat varför vi har hamnat i situationen att vi vill lägga ned F 13 i stället för F 6. Nu gör jag det för tredje gången.

Efter en voteringsförlust i utskottet, som Lars Stjernkvists partivänner bidrog till, kunde vi inte lägga ned det förband som föreslagits i regeringens proposition. Vi hade då en minuspost på 400 milj.kr. för de första tre åren – icke fem år, som sades nyss – beroende på att nedläggningen i Karlsborg inte kom till stånd. Vi hade då att välja ett näst bästa alternativ, och vi valde det som ÖB för något mindre än ett år sedan hade rekommenderat, nämligen att lägga ned F 13.

Så till vida tycker jag att detta förslag är utomordentligt välgrundat, och jag hoppas att jag inte behöver upprepa det en fjärde gång. Det borde vara möjligt också för Lars Stjernkvist att förstå.

Anf. 77 LARS STJERNKVIST (s) replik:

Herr talman! Arne Andersson sade att mitt tidigare inlägg var ett av de mest märkliga som han hade hört. Jag har försökt att säga att jag i den här frågan har en annan uppfattning än mitt parti – sådant händer. I just den här frågan råkar det såvitt jag förstår faktiskt vara så att min personliga uppfattning ligger närmare Arne Anderssons uppfattning än socialdemokraternas.

När jag här i kammaren talar om att jag faktiskt tycker att den borgerliga gruppen i försvarsutskottet har en del sympatiska uppfattningar och en del poänger i det som man skriver, och när jag beklagar att man faktiskt inte är beredd att stå upp och slåss för sin mening, blir Arne Andersson magsur och arg på mig. Om något är anmärkningsvärt, borde det rimligtvis vara att man i den här församlingen blir sur när någon – måhända från ett annat parti – säger att han instämmer i den förres resonemang.

Förste vice talmannen anmälde att Arne Andersson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 78 HANS LINDBLAD (fp) replik:

Herr talman! Jag tycker att bypolitik är helt okej. Om det så skulle vara bara ett enda regemente kvar i landet, är det inte alldeles orimligt att boråsarna säger att det bör ligga i Borås. Jag är övertygad om att man i Norrbotten skulle säga att det borde ligga i Boden. Det är riktigt att man för fram sina argument för detta. Man skall aldrig kritisera dem som för fram dessa.

Vad jag nu har tyckt varit jobbigt är att vi varken i det här eller i det föregående beslutet hade med politikerna. Det är två regeringar som har handlat på detta sätt. Man har ställt frågan direkt till armén vilket regemente som skall läggas ned. När man sedan inte kunnat lägga ned det föreslagna regementet säger man: Det gick inte, vi får försöka med ett annat.

Det är fråga om ett antal ganska enkla faktorer. Man kan lägga ihop vad olika verksamheter kostar i drift och de investeringar som behöver göras. Utöver summan av detta får man lägga in olika värderingar, möjligheter till närrekrytering osv. Det finns kanske tio sådana variabler. Vi här i kammaren vet alla att detta är intressant. Debatten i dag handlar mer om sådana här frågor än om annat.

Det rimliga hade varit att tillsätta ett politiskt organ för dessa frågor. Det hade vi inför 1982 års beslut. Vi som var med i "dödspatrullen" tog ledigt från riksdagen och åkte runt för att titta på alla de aktuella regementena. Jag tror att det sammanlagt rörde sig om 70 myndigheter. Jag hinner inte redogöra för alla upplevelser i samband med detta, men jag kan nämna att jag skrev en bok om detta, "Leve dödspatrullen!". Man kunde då väga saker och ting mot varandra, och vi kom fram till mycket mer än vad myndigheterna hade kännedom om. De visste inte ens om att nyutbildade pansarsoldater stoppades in i en personalreserv därför att de inte fungerade. Det fann vi när vi besökte Skåne.

I ett fall ändrade sig armén därför att man hade haft ett möte – jag förmodar att pansarinspektören hade varit den drivande – utan att ens hinna ändra sin argumentering. Det är synd att man överlämnar detta till en myndighet, dessutom till en enmansmyndighet, som kan ändra på detta sätt.

Jag är inte övertygad om att det var riktigt att lägga ned regementet i Växjö i stället för regementet i Halmstad. Politikerna överlät till militärerna att komma med förslagen. Jag har i en motion framhållit att vi borde lyssna på argumenten.Man kan inte överlåta det hela till myndigheterna och sedan bolla saken mellan dem och regeringen. Det är olyckligt.

Ett enigt utskott har sagt att jag i princip har rätt. Men att inget göra kostar pengar. Det skulle i flygvapnets fall såvitt jag förstår kosta 2 – 2,5 miljarder att invänta detta. Det skall först göras en bedömning, och sedan kommer den politiska hanteringen här i riksdagen. Därmed är vi framme vid 1996, och då kommer naturligtvis många att säga att man bör vänta in 1997.

Jag var med i arbetet inför 1987 års försvarsbeslut. En av ledamöterna, numera statsminister, hoppade av det vi sagt om arméns organisation och sade: Låt oss vänta in nästa försvarsbeslut! Erfarenheterna säger att fem års verksamhet i en flygflottilj kostar oss fem gånger 500 miljoner, alltså 2 1/2 miljard. Två divisioner mer i flygvapnet motsvarar 10 % av organisationen, och även de kostar 2 1/2 miljard.

Anf. 79 LARS STJERNKVIST (s) replik:

Herr talman! Jag har en fråga till Hans Lindblad. Jag har stor respekt för och ifrågasätter naturligtvis inte Hans Lindblads kunskaper på det här området, men när han redogör för de diskussioner som har förts om olika orter, får man intrycket att de olika förbanden och regementena är utbytbara enheter och jämförbara storheter. Jag vill fråga om det verkligen är korrekt.

Såvitt jag förstår efter att ha läst handlingarna ger under den femårsperiod som vi nu diskuterar en nedläggning av F 10 i Ängelholm strikt ekonomiskt 2 miljarder kronor. Hur mycket en nedläggning i Karlsborg skulle ge är osäkert, men det blir någonstans i storleksordningen 400 miljoner, och en nedläggning i Norrköping ger x kronor.

Är det då verkligen riktigt så enkelt som Hans Lindblad säger, att man kan – jag skall inte säga godtyckligt – ställa de olika orterna mot varandra som utbytbara enheter?

Anf. 80 HANS LINDBLAD (fp) replik:

Herr talman! Ibland säger man att man i försvarspolitiken inte skall ta hänsyn till regionalpolitiken. Detta är bisarrt. Skall vi bygga en Öresundsbro, skall vi självfallet ta hänsyn till alla faktorer, oavsett om de är 20 eller 100. Sedan är det upp till varje parti att värdera dem. Man kan inte se på Öresundsbrofrågan utan att ta hänsyn till miljön och inte heller se på gymnasieskolan utan att ta hänsyn till barnen. Man skall naturligtvis väga in alla relevanta faktorer.

En faktor som aldrig vägs in inom försvaret är markvärdena. Militärerna har aldrig behövt räkna med marken, trots att den är mer värd på vissa ställen. Alla faktorer skall vägas in, och det skall göras av politikerna.

Vad sedan gäller utbytbarheten har min uppfattning varit mycket klar beträffande F 10 Ängelholm. Vi har ett för svagt luftförsvar i Sverige. Det gäller en luftförsvarskapacitet, och vi har lagt ned pengar på att modifiera den. Det är jättebra att ha kvar Drakenplanen. Drar vi ner antalet divisioner kan vi ändå undvika att friställa en enda pilot. Flygplanen kan köras fram till dess

att en stor översyn skall göras, och under tiden kostar underhållet av en division i stort sett hälften av underhållet för en Viggendivision.

Det är jaktplan som vi behöver, och divisionerna i Ängelholm är därför inte utbytbara mot några andra. Jaktsystemet är viktigt. Vad vi skall minska på är i stället på attacken.

Det värsta argumentet i detta sammanhang är när man talar om "de där gamla flygplanen i Karlsborg". Flygplan är faktiskt rörliga. Om det hade gällt en bro eller ett torn hade jag förstått argumentet, men det som kostar på det rörliga flygplanet är på sin höjd att måla om en siffra på det. När JAS kommer till Såtenäs skrotar man inte Viggenplanen där. De äldsta Viggenplanen finns i Söderhamn, Såtenäs, Ronneby, Karlsborg, Luleå osv., och de ingår i ett samlat system.

Man gör sig vidare skyldig till ett tankefel när man talar om att flytta förband. Det kan t.ex. vara så att en division i Ronneby får konvertera till att bli en jaktdivision. Det tar väl ungefär ett år för den att omskola sig. Den här divisionen har en gång betecknats "torped". Sedan fick den beteckningen "bomb", därefter "attack" och vidare "jakt". I dag har den beteckningen "spaning", och sedan blir det "jakt" igen. Varje division eller skvadron ute i världen har växlat mellan flygplan vart femte eller vart tionde år. Det är under alla förhållanden fråga om mycket mindre störningar än vad som skedde under den tid när man hade ett stort antal avhopp till SAS och Linjeflyg.

Om det hade förekommit en längre politisk process, skulle folk naturligtvis ha blivit på det klara med det här, men det har gått mycket snabbt. Det beror på att vi i försvarspolitiken mycket ofta har låtit myndigheter ta över ansvaret för besluten. De flesta regementsnedläggningar som har skett under 80-talet har skett på myndigheternas villkor. Jag bor själv i Gävle och är i samma situation som Lars Stjernkvist. Det hade varit mycket lättare om det hade varit politikerna som gjort bedömningen i Gävle, men det är de facto myndigheterna som gjort dem. Man har bollat över ansvaret till dem. Försvarsutskottet har sagt att man inte vill att det skall vara så.

Nästa gång måste vi göra ungefär som på gamla dödspatrullens tid. Jag rekommenderar er att läsa den lilla skriften som jag talade om förut, för det är i väldigt mycket samma sak som upprepas.

Anf. 81 LARS STJERNKVIST (s) replik:

Herr talman! Först vill jag beklaga att vi har bara två repliker, för jag upptäcker ju att en dialog med Hans Lindblad gör att man lär sig mycket.

Mitt försök att debattera försvarspolitik här i dag må ha varit förvirrat, som Arne Andersson sade, men jag konstaterar ändå att den som enligt ett enigt försvarsutskott besitter en utomordentligt stor kunskap om försvarspolitik inte på någon enda punkt har motsagt vad jag påstod i mitt anförande. Inte på en enda punkt har han sagt att de skäl som jag anförde – av bypolitisk natur – var i grunden felaktiga.

Om nu inte min argumentation eller min person har övertygat församlingen, hoppas jag att det faktum att Hans Lindblad inte har hittat några invändningar gör att man förstår att det vore klokt att ompröva sitt ställningstagande när det gäller F 13 och låta F 13 ingå i den översyn av flygförsvaret

som skall göras, så att vi inte i dag lägger ner en flottilj som vi sedan upptäcker att vi borde ha behållit, av en rad goda försvarspolitiska skäl.

Anf. 82 BENGT HARDING OLSON (fp):

Herr talman! Nu står riksdagen inför sitt försvarsbeslut – äntligen, efter alla dessa turer! Jag tycker att det är bra, men jag nödgas nog sluta mitt beröm där.

Dagens riksdagsbeslut utgör inte det bästa möjliga försvarsbeslut som vi skulle kunna få, och det beror på ett undermåligt beslutsunderlag. Det finns många förklaringar till det, men huvudorsaken är försvarskommitténs haveri 1990. Man var då i kommittén på rätt väg att skapa det verkligt moderna svenska försvaret, men Socialdemokraterna upplöste tyvärr försvarskommittén. Detta kom särskilt att drabba Skåne.

Den säkerhetspolitiska hotbilden är inte och får därför inte heller göras ensidig. Sverige behöver ett försvar även i söder. Det finns ett starkt behov av ett effektivt skånskt försvar. Särskilt handlar det då om pansarsidan. Det är en erfarenhet som man otvivelaktigt gjorde av Gulfkriget.

Det aktuella beslutet innebär att pansarkraften minskas drastiskt. Tre pansarbrigader blir en pansarbrigad plus en mekaniserad brigad. "Våra" stridsvagnar, Sveriges modernaste, flyttas från Skåne och placeras delvis på Gotland. Stödfunktionerna artilleri och underhåll försämras samtidigt.

Det här är beklagligt. Dessutom är det helt onödigt. Det finns nämligen alternativa lösningar som t.o.m. är godkända av försvarsexperter, lösningar som ligger inom samma ekonomiska ramar som vi nu diskuterar och som är utan de nu ofrånkomliga regionalpolitiska nackdelarna.

Herr talman! Det skånska alternativet bygger på en omsorgsfullt utformad principmodell. Det innebär en satsning på storgarnisoner som utbildningsplatser för kompletta brigader, som samorganiseras med en eller flera minigarnisoner, och den gemensamma personalkåren utbildas genom cirkulationstjänstgöring. Om det säkerhetspolitiska läget så kräver, kan minigarnisonerna växlas upp till kompletta brigader.

För Skåne skulle den här modellen få följande utformning.

Kristianstad skulle få en minigarnison för pansar och territorialförsvarsutbildning – det är P 6 – samlokaliserad med artilleriutbildning, A 3, en förvarsområdesstab samt militärområdesstab.

Hässleholm: en storgarnison för pansarutbildning, P 2, samlokaliserad med underhållsutbildning, Skånska terrängbataljonen.

Revinge: en minigarnison för pansar- och territorialförsvarsutbildning, P 7, samt en försvarsområdesstab.

Den gemensamma personalkåren för de här förbanden cirkulationsutbildas på dessa tre platser med där tillgängliga övningsområden.

Kampen för den här skånska modellen har jag fört intensivt med utnyttjande av, vill jag påstå, alla tillgängliga men tillåtna medel. Jag har bedrivit en intensiv opinionsbildning i media under ca tre års tid. Jag och andra intresserade – den kanske inte helt okände förre militärbefälhavaren i söder Carl Björeman inte att förglömma – har producerat rader av tidningsartiklar och medverkat i flera TV-inslag.

Trots detta har reaktionen från berörda och från dem som borde vara in-

tresserade varit i det närmaste obefintlig, fram till de allra senaste månaderna. Då har man visat intresse men samtidigt resignerat förklarat: Det är nog bra i och för sig, men nu är det för sent att komma med nya alternativ.

Jag har riktat direkta krav till överbefälhavaren. Så har skettdels i en artikel i DN – som kanske är landets viktigaste talartribun, om jag förstått det rätt – och dels i form av ett öppet brev till överbefälhavaren med begäran om en preciserad redovisning av hans s.k. D2-alternativ, som ligger väldigt nära just det skånska alternativ som jag har beskrivit. Men det blev avslag från ÖB:s sida, eftersom det var jag och inte regeringen som hade gjort den här begäran.

Jag har utnyttjat den parlamentariska vägen. I flera motioner har jag drivit idén med den alternativa modellen, och senast i anledning av propositionen begärde jag i all enkelhet en kompletterande utredning. Men det blev blankt avslag.

Slutresultatet är att det inte blev någon komplettering av det dåliga beslutsunderlaget. Försvarsbeslutet, såvitt avser Skåne, blir förstås inte bättre än underlaget.

Det bästa, det optimala, försvarsbeslutet måste tillgodose tre grundläggande krav. För det första skall det vara ett flexibelt försvar, som Hans Lindblad i flera olika omgångar har talat sig varm för, med anspassningsförmåga till de varierande hotbilder som vi alltid måste räkna med. För det andra måste det vara ett markförsvar, som är förberett för det alleuropeiska försvarssamarbete som är en ofrånkomlig framtidsvision, och för det tredje måste beslutet ha en ekonomisk hållbarhet över hela försvarsperioden, inte bara några månader.

Tack vare en försvarspolitisk innovation – så får jag ändå kalla det – kan jag som en positiv människa åtminstone tycka att en hoppingivande öppning skönjs. Riksdagen skall ju redan i dag besluta att omedelbart – jag understryker omedelbart – tillsätta en ny försvarsberedning för genomförande av det beslut som vi fattar här i dag.

Det här innebär – jag använder de ord försvarsministern själv har använt – både styrning och kontroll. Rimligen måste därmed också följa en befogenhet för försvarsberedningen att vidta erforderliga korrigeringsåtgärder för att uppnå de mål vi alla bör vara överens om, nämligen högsta försvarskvalitet inom givna ekonomiska ramar. Det här gäller den utomordentligt viktiga period som ligger framför oss fram till nästa försvarbeslut 1997.

Det finns anledning att särskilt nämna pansarförsvaret i Skåne. I de yttersta av dessa dagar har öppnats en intressant möjlighet, nämligen att i en svensk-tysk motköpsaffär anskaffa tyska stridsvagnar mot betalning i svenska stridsflygplan. För varje JAS kan man rimligen erhålla tre stycken moderna Leopard 2-stridsvagnar. Det här innebär naturligtvis en ny och mer förmånlig kostnadsbild för försvarsbudgeten. Den logiska konsekvensen borde vara att man med det här som bakgrund än en gång funderar över den moderna skånska försvarsmodellen och seriöst överväger den inom den nya försvarsberedningen innan dagens försvarsbeslut slutligen verkställs, dvs. den 1 juli 1994.

Herr talman! Låt mig avslutningsvis säga följande. Ett starkt försvar är viktigt för Skåne och därmed för hela Sverige. Vårt lands försvarsmakt är

den bästa och enda garantin för vår lands demokratiska framtid. Det bör vi särskilt besinna här och nu i detta parlament.

Anf. 83 KARIN WEGESTÅL (s) replik:

Herr talman! Jag vill gärna hålla med Bengt Harding Olson om att 1988 års försvarskommitté var på rätt väg när det gäller att lägga fram ett förslag som skulle ha kunnat utgöra underlag för ett bra försvarsbeslut. Men jag vill gärna korrigera verklighetsbeskrivningen av hur kommittén lades ned.

Carl Bildt gick ut med ett pressmeddelande och krävde att försvarskommittén skulle läggas ned. Därefter blev det en partiledaröverläggning, varvid man beslöt att kommittén skulle läggas ned.

Den socialdemokratiske ordföranden i försvarskommittén, som jag var med i, ville att kommittén åtminstone skulle slutföra det arbete som pågick. Vi var så långt fram i arbetet att vi hade börjat läsa texter. De borgerliga representanterna gick emot och ville lägga ned allt arbete. Allt material skulle helst "tuggas" omedelbart, och inget fick lämnas över till eftervärlden.

Jag beklagar i allra högsta grad detta. Det är min uppfattning att detta berodde på att vi närmade oss ett valår och att det fanns borgerliga partier – jag påstår inte att det var Folkpartiet – som ville ha fritt spelrum att gå ut i valrörelsen med ogrundade löften. Vi kunde sedan se att det blev så.

Jag vill påpeka att det är Socialdemokraterna som återigen har tagit strid för att få till stånd en ny beredning när det gäller ett nytt försvarsbeslut. Det här var en korrigering av beskrivningen av det händelseförlopp som jag själv upplevde.

Anf. 84 BENGT HARDING OLSON (fp) replik:

Herr talman! Jag vill tacka Karin Wegestål för kompletteringen.

Jag vill inte bestrida att det här kan vara en riktig beskrivning av orsakerna till varför försvarskommittén havererade. För mig är det egentligen likgiltigt vem som är orsaken till det. Den eller de som är det bör känna ett tungt ansvar. Jag beklagar, lika väl som Karin Wegestål, att det blev så.

Faktum var att detta moderna, flexibla svenska försvar – som Hans Lindblad talat sig så varm för, och som jag tycker är en självklarhet – höll på att skapas i försvarskommittén på grundval av mycket kompetenta modeller från bl.a. FOA. Jag har sedan byggt vidare på dem. Det är beklagligt att det blev så här.

Jag är beredd att ge en eloge till den eller dem som har sett till att en ny försvarsberedning omedelbart har kommit till stånd. Men jag vill understryka att den inte kan och inte får bli en Potemkinkuliss så till vida att den sitter passivt och tittar på. Den skall vara aktiv, offensiv och även styra och inte bara vara passivt kontrollerande. Då finns det en möjlighet att åtminstone delvis komma upp ur diket. Det vore faktiskt särskilt angeläget för det skånska försvaret att då beakta den nya situation jag talade om, dvs. motköp med Tyskland som skulle förbättra pansarstridskrafterna i Skåne. De har en nyckelroll i skånskt försvar.

Anf. 85 ARNE ANDERSSON (m) replik:

Herr talman! Jag har kanske inte så stor anledning att lägga mig i det senaste resonemanget om varför försvarsberedningen havererade. Det är knappast ens en akademisk debatt.

Den som vet att försvarsberedningen inte hade kommit längre än till att möjligen producera mycket text, men inte ens var nära att avsluta det säkerhetspolitiska betänkandet – bl.a. återstod freds- och krigsorganisationerna – behöver inte fundera över varför man under de första dagarna i december för ett och ett halvt år sedan beslutade att lägga ned arbetet och att det inte skulle bli något försvarsbeslut. Denna råa verklighet behöver inte nötas särskilt mycket för att man skall förstå att uppgiften var omöjlig.

Bengt Harding Olson bör med varsam hand frisera uttalandet om den förskräckliga brådskan, som han har poängterat gång efter annan. Det sker väl till hösten eller vintern. Men det är ingen ko på isen, helt enkelt därför att ett försvarsbeslut nu skall fattas. Det är inte fråga om att detta försvarsbeslut på något sätt skall korrigeras. Det är inte fråga om någon granskningsuppgift i den meningen. Men det har sagts att beredningen parallellt skall kunna ha en uppföljande uppgift, och det är viktigt.

Jag ser att Bengt Harding Olson skakar på huvudet. Jag tillåter mig härvidlag att ha tolkningsföreträde, så därom behöver vi inte strida.

Anf. 86 BENGT HARDING OLSON (fp) replik:

Herr talman! Det är säkert riktigt som Arne Andersson säger att det i försvarskommittén producerades mycket text men inga förslag. Det har också sagts att Carl Johan Åberg tyckte att hotbilden hade förändrats så kraftigt att man inte visste i beredningen vad man egentligen skulle komma fram till och vilka beslut som skulle fattas.

Men det är just det som var poängen. Det kommer ständigt att bli så att hotbilden är oklar. Vad drar man för slutsatser av en oklar hotbild? Jo, att man skall ha ett flexibelt försvar. Det skall vara ett försvar som kan möta de olika hotbilderna. Fienden kommer inte bara från norr, som det under lång tid har talats om. Redan det faktum att man förutsätter att fienden kommer norrifrån gör att han säkert kommer från söder.

Vi måste vara öppna för att hotbilden är osäker. Det försvar vi skapar i dag är egentligen till för att användas omkring år 2000. Men hur hotbilden då kommer att se ut har vi inte ett dugg aning om.

Poängen med min modell är att den är flexibel och att den kan växa till i efterhand som hoten ökar i omfattning.

Nu skall vi inte dribbla, Arne Andersson, med försvarsutskottets skrivningar. Tanken är, om jag har förstått rätt – det får vi väl höra av Sture Ericson eller något annat sanningsvittne – att beredningen skall tillsättas omedelbart. Jag påstår bestämt att det inte skall handla om passivt, retroaktivt kontrollerande, utan beredningen skall utgöra en styrfunktion. Där är tydligen Arne Andersson och jag oense, men jag påstår att det är försvarsministern som har tolkningsföreträde här. Försvarsministern har sagt att det handlar om en styrfunktion. Det kan vi kontrollera i snabbprotokollet i morgon.

Anf. 87 ARNE ANDERSSON (m) replik:

Herr talman! Vi har nog ungefär lika stor tilltro till försvarsministern, så jag är fullkomligt lugn på den punkten. Det är skönt att vi är överens om det.

Beträffande försvarets flexibilitet vill jag gärna säga att vi är överens. Men det behöver kanske sägas i sammanhanget att en flexibilitet för försvaret över Sveriges stora landyta förutsätter en ganska stor försvarsmakt som finns rimligt regionalt fördelad. Det har egentligen inte med fredsorganisationen av förbanden att göra, utan med att krigsorganisationen har den organisationen. Det är viktigt att den inte ligger på för låg nivå, därför att då har den inte denna flexibilitet och denna möjlighet.

Säkerhetspolitik är att ha beredskap för det oförutsedda och att inte bara kunna värja sig för det man kan se framför ögonen just nu eller ett antal år framöver, utan att ha beredskap för den oförutsedda situation som ligger litet längre fram. Det är säkerhetspolitik, och det är också det som ryms i ett flexibelt försvar. Det tror jag att vi rent av är överens om, Bengt Harding Olson.

Anf. 88 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag om kvällsplenum nu har satts upp.

Anf. 89 BENGT HARDING OLSON (fp) replik:

Herr talman! Jag tror att vi är överens om principerna, Arne Andersson. Jag hade bara hoppats att de hade återspeglats litet tydligare i försvarsbeslutet, men jag vet att Arne Andersson inte har haft någon lätt situation här.

Det är korrekt att det om man skall få ett flexibelt försvar måste finnas en minimikvantitet, annars är det inte mycket man kan göra. När vi talar om flexibilitet antyder Arne Andersson att det är en flexibilitet över land och att att gäller att flytta trupper från det ena stället till de andra. Det är viktigt. Men det jag talar om som extra angeläget är en flexibilitet över tiden. I en fredssituation har man en nivå på det flexibla försvaret. När orosmolnen börjar komma nere i Centraleuropa eller i Östeuropa skall man växla upp under tiden, så att man är parat och färdig på ett rimligt sätt, om vi skulle råka illa ut i en krigssituation. Det är den flexibiliteten som är mycket viktig. Det är den flexibiliteten som ligger i den skånska modellen, där man har en tillväxtförmåga. En ynka pansarbrigad kan växlas upp till först två och sedan ytterst till tre fullvärdiga moderna pansarbrigader.

Anf. 90 INGE CARLSSON (s):

Herr talman! Under den senaste månaden har personalorganisationer från F 13 med stor kunskap och sunt förnuft övertygat många riksdagsledamöter om att en nedläggning av F 13 förmodligen är århundradets sämsta försvarsbeslut. Personalorganisationerna och samtliga anställda förstår inte varför de skall bestraffas, och det gör inte jag heller.

Försvarsutskottet anser att F 13 är en modern flottilj. Dess strategiska placering är viktig med närheten till ostkusten och Östersjön. Trots detta konstaterande och de skäl som Lars Stjernkvist och Ingvar Björk framhöll i sina anföranden skall verksamheten upphöra.

Vad är då skälet till att F 13:s verksamhet skall upphöra i Norrköping? Jo, enligt utskottets mening skall vi inte i första hand ha ett försvar för att försvara vårt land, utan vi skall ha ett försvar där främst regional- och arbetsmarknadspolitiska argument skall råda. Detta betraktar jag som horribelt. Det är i grunden fullständigt felaktigt. Flottiljernas existens skall avgöras av försvarspolitiska skäl och inte av arbetsmarknadspolitiska skäl.

Hur kommer det annars att se ut? Flottiljer och regementen skulle vara utplacerade efter i vilket stödområde kommunerna befinner sig. Om försvarsutskottet fortfarande anser att arbetsmarknadsskäl skall beaktas, torde detta tala för F 13:s fortlevnad med tanke på den mycket besvärliga situation som Norrköpings kommun befinner sig i.

I Norrköping är arbetslösheten långt över genomsnittet i dag, 5 %. Över 4 000 Norrköpingsbor är öppet arbetslösa. Dessutom befinner sig kommunen i en mycket besvärlig ekonomisk situation. Flera hundra människor väntar med stor oro på besked om kommande uppsägningar. Den sista textilfabriken, Strömma i Norrköping, upphör inom kort med sin verksamhet och televerket har varslat över 100 anställda.

Att i detta läge av arbetsmarknadsskäl flytta och lägga ned F 13 med 1 100 anställda är och förblir en mycket dålig lösning.

Herr talman! Mitt samvete och förnuft gör att jag kommer att rösta för reservation 22, som innebär att Bråvalla flygflottilj, F 13, skall vara kvar i den svenska försvarsorganisationen.

Anf. 91 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! Jag tänker ta upp fem områden i mitt anförande. Det gäller det icke-militära motståndet, Skånes försvar, den flyttkarusell som drabbar mitt hemlän, Kristianstads län, ganska hårt, F 10 och ett eventuellt miljöregemente i Näsby.

När det gäller det icke-militära motståndet vill jag i stort instämma i vad Gudrun Norberg anfört för att vinna tid. Vi har ju en gemensam motion på detta område. Där har vi anfört värdet av det icke-militära motståndet. Vi har också uttryckt besvikelse och förvåning över att det inte omnämns i propositionen. Men nu kan vi konstatera att vår motion har resulterat i ett uttalande i betänkandet om att det icke-militära motståndet är en viktig del av vårt totalförsvar och förtjänar ett omnämnande. Det är bra.

Herr talman! I min motion Fö39 betonar jag vikten av att hela landet skall försvaras. Det måste även inkludera Skåne. Jag har tagit upp detta därför att jag oroar mig för hur det skall vara möjligt mot bakgrund av de stora förändringar som föreslås i propositionen. Följden av propositionens förslag blir bl.a. att en av Skånes tre nuvarande pansarbrigader, Norringebrigaden, som är knuten till P 6 i Kristianstad, läggs ner. Vidare innebär propositionen också att underhållsutbildningen vid skånska trängbataljonen, T 4, i Hässleholm flyttas till Skövde.

I betänkandet görs bedömningen att trots detta är den framtida krigsorganisationen så stark att den svarar mot aktuella uppgifter i Skåne. Jag får för närvarande nöja mig med det svaret.

När det sedan gäller A 3 i Kristianstad och artilleriutbildningen i södra Sverige föreslås i propositionen att Wendes artilleriregemente i Kristianstad

omlokaliseras till Hässleholm och där samlokaliseras med P 2. De skäl som anges för omlokaliseringen är behovet av investeringar på A 3, bl.a. renovering av kaserner, samt att detta skall leda till minskade driftskostnader.

Jag vill starkt ifrågasätta detta. Det har alltid visat sig att flyttningar har blivit dyra. Det har varit svårt att få ut de i förväg utlovade vinsterna. En stor del av de egentliga fördyringarna har inte tagits med i beräkningarna från början vid flyttningar. Det som aldrig har redovisats är de ökade personalkostnaderna och de därav orsakade försämringarna av krigsförbanden. Det finns många exempel på dyra förflyttningar. Jag tänker på S 1, I 1 och Ing 1 som har flyttats i Mälardalen och i Stockholm till stora kostnader. T 4 flyttades inom Hässleholm för bara några år sedan, för att sedan läggas ner.

Det är som sagt mycket tveksamt vilken ekonomisk vinst man gör av detta. Kvaliteten på produkterna går också ner, och man förväntar t.ex. att kvaliteten på utbildningsverksamheten kommer att försämras rejält. Bl.a. är det nuvarande närövningsområdet idealiskt, eftersom det ligger i anslutning till A 3, medan Hovdalafältet i Hässleholm är betydligt sämre. Det finns alltså flera skäl som talar för att man skall ha kvar A 3 i Norra Åsum. Jag skall för att vinna tid inte ta upp alla, eftersom de nämnts här tidigare. Jag yrkar bifall till reservation 15. Om man behåller A 3 i Norra Åsum skulle det innebära att även T 4 kan bevaras i Hässleholm.

När det gäller miljöregementet i Näsby, tycker jag att det är en mycket intressant idé. Det är viktigt att avvakta Riokonferensen och se vad som sker, men idén är som sagt intressant.

Slutligen känner jag mycket starkt för att även F 10 bör bevaras för framtiden.

Anf. 92 MAGNUS PERSSON (s):

Herr talman! Jag har nu under ett par timmars tid suttit och lyssnat till debatten, och jag har hört många kloka inlägg. Jag saknar en person i den här församlingen, och det är Ian Wachtmeister. Han har en förmåga att vid alla tillfällen gå upp i talarstolen och fråga: Var är riksdagsledamöterna? Var är nu Ian Wachtmeister när vi utifrån regionerna diskuterar dessa frågor – kalla det gärna bypolitik, eller vad det nu är? Jag tycker att Ian Wachtmeister skall sluta med att efterlysa kammarens ledamöter, när han själv försvinner bakom skynket så fort han kan.

Jag skall, herr talman, övergå till vad jag tänkte säga. Vi socialdemokrater på Värmlandsbänken har i en motion skriftligen förklarat var vi står när det gäller ÖB:s programplan, inrymmande en avveckling av I 2 i Karlstad. Vi tycker inte om förslaget. Vi står fast vid vår tidigare deklarerade ståndpunkt i denna fråga, och vi motionärer förordar således vad som sägs i utskottsbetänkandet angående samlokalisering av Värmlands regemente I 2 och Bergslagens artilleriregemente till en plats. Vi kan med andra ord i allt väsentligt instämma i majoritetens slutliga bedömning.

Den miljöprövning som måste komma till stånd är självfallet nödvändig för att man på ett tidigt stadium skall kunna tillgodose såväl Boverkets som Naturskyddsföreningens berättigade särintresse. I avvaktan på att denna miljöprövning görs bör inte heller planering av en avveckling av I 2 i Karl-

stad ske. Det är en logisk följd av tidigare resonemang, och borde rimligtvis i sammanhanget lugna alla upprörda känslor på hemmaplan.

Den miljöprövning som utskottet förordar ligger också väl i linje med de tankegångar som vi i miljöskyddskommittén arbetar med i bred samförståndsanda. Skulle miljöprövningen så småningom utmynna i att exempelvis övningsfältet i Kristinehamn blir mindre ändamålsenligt, bör det vara regeringens huvudvärk att slutgiltigt avgöra den frågan. Den utredning som aktualiseras bör tillgodose samtliga de partsintressen som utifrån helt skilda ståndpunkter deltagit och alltjämt deltar i den tidvis infekterade miljödebatten.

Jag vill med dessa ord förklara att jag fullt och fast tror på sammanslagningen. Utöver att samövningsmöjligheterna förbättras ger åtgärden en nettobesparing på ca 170 milj.kr. fram till år 2002. Med andra ord är de dokumenterade fördelarna av en samlokalisering av de båda fredsförbanden I 2 och A 9 mycket betydande. Jag yrkar härmed bifall till utskottets hemställan i den del som avser samlokalisering av Värmlands regemente.

Vi har i vår motion framfört vår oro inför den minskning av personalen som skett och alltjämt sker vid Swedish Ordnance i Karlstad. Man har minskat från 1 075 anställda till 350 anställda vid Zakrisdalsverken. Samtidigt sker det en successiv minskning av personalen vid Karolinen, som är försvarets administrativa byggnad i Karlstad. Det slår hårt mot en redan hårt drabbad region och Värmland. Utskottet avstyrker våra motionskrav med motiveringen att regeringen och berörda myndigheter på lämpligt sätt genomför nödvändiga åtgärder, exempelvis i form av regionalpolitiska insater när och om så erfordras.

Herr talman! Vi motionärer tycker nog redan i dag att regeringen bör handla – och den bör handla snabbt – och ge Karlstadregionen och Värmland det stöd som de så väl behöver. Det är bara att beklaga att inte såväl arbetsmarknadsutskottet som försvarsutskottet tillmötesgått våra angelägna motionskrav för att trygga jobben i Karlstadregionen.

Så till en helt annan fråga och en annan motion. Det gäller motion Fö26 där jag och Gullan Lindblad begärt en översyn och en förenkling av nuvarande bestämmelser vad gäller yttrande från kommunernas sida vid antagande av hemvärnsmän. Jag noterar med tillfredsställelse att vår motion jämte en annan motion rönt samma öde, och behandlats synnerligen positivt.

Ett riksdagens tillkännagivande till regeringen kommer att ske för att förhoppningsvis kunna få en annan tingens ordning till stånd. Frågan har tidigare varit föremål för riksdagsbehandling, och då har motionskraven bemötts något mer kallsinnigt. Den välvilliga behandling som motionen nu fått är ett steg i rätt riktning, och det tackar vi motionärer alldeles särskilt för. Det är möjligt att det finns anledning att återkomma till denna fråga.

Herr talman! Vi är nöjda med detta. Jag har med råge underskridit den tidsram som står till förfogande, för att på ett föredömligt sätt hålla kammarens tidsplan så att vi kan komma ut i den vackra vårsolen. Tack.

Anf. 93 DAN ERICSSON i Kolmården (kds):

Herr talman! När den försvarspolitiska propositionen kom gladdes man åt att regeringen hade det stora förnuftet att föreslå ett bibehållande av Brå-

valla flygflottilj. Detta trots att många argumenterat för en nedläggning av F 13. Sedan kom dessvärre en motion från Socialdemokraterna om att avveckla Bråvalla i Norrköping. I det läget började man ana ugglor i mossen, och därför skrev jag själv en motion där jag sökt motivera varför just F 13 skall finnas kvar och varför man redan nu borde slå fast att östra Sverige också långsiktigt måste ha ett trovärdigt luftförsvar, där F 13 och flygvapnet är en central faktor.

Det är helt uppenbart att Bråvalla täcker upp ett för Sverige synnerligen operativt viktigt område. Befolkningscentra, industrier, sjukhus, ledningsfunktioner och kommunikationer är exempel på viktiga försvarsobjekt. F 13 är vidare den flottilj som har den nödvändiga närheten till Östersjön och Gotland, vilket här också påtalats tidigare under debatten. Närheten till viktiga insatsområden kan vara helt avgörande i en krigssituation. Utan F 13 kommer övervakningen av Östersjön att avsevärt försvåras.

Närheten till försvarsindustrin, bl.a. SAAB, gör att ett utprovningsarbete med JAS kan ske smidigt och utan större föranstalter. Vid fortsatt taktikutprovning är närheten synnerligen positiv. De investeringar som gjorts i fastigheter m.m. på senare tid gör att en avveckling av F 13 skulle framstå som kapitalförstöring av helt oförsvarliga mått. Den inlösen av fastigheter som F 13 genomfört, tillsammans med övriga bullerdämpande åtgärder, gör att Bråvalla i förhållande till andra flottiljer från bullersynpunkt har goda förutsättningar att klara en framtida placering av JAS. Genom att banorna på F 13 korsar varandra med 90° blir bullerfördelningen optimal.

F 13 fungerar i dag mycket tillfredsställande avseende flygtidsproduktion, personalbemanning, moderna lokaliteter och lokalrekrytering av värnpliktiga. Flottiljen servar också andra förband.

Den skrivning om utvecklande av storflottiljer som fanns i propositionen borde enligt min mening resultera i att F 13 behålls också långsiktigt. Med de exempel på motiv som jag angett saknas relevanta skäl för att avveckla en ur strategisk synpunkt väsentlig flygbas.

Dessvärre har jag nu fått rätt i mina farhågor. Den oro som jag kände när den socialdemokratiska motionen väcktes, fanns det fog för att känna. Socialdemokraterna har emot regeringens vilja lyckats samla en majoritet i försvarsutskottet, vilket nu innebär att det som kallas Ostkustens enda flygflottilj skall avvecklas.

Det är ett hårt slag mot den samlade försvarspolitiska syn som regeringen har, och det är ett hårt slag mot Norrköping, som redan nu har ett synnerligen ansträngt sysselsättningsläge. Det har också redovisats här tidigare.

Det är närmast ett hån mot alla de tusentals som redan i dag går arbetslösa i Norrköping att, som utskottet, motivera behållandet av F 6 i Karlsborg med att "Karlsborgs kommun skulle drabbas mycket hårt av effekterna av en nedläggning". De effekter som nu kan komma att drabba Norrköping är definitivt värre.

Herr talman! Jag noterar ändå det särskilda yttrande i betänkandet som fyrklöverpartierna har skrivit. Jag vill citera det. Där skrivs bl.a.: "Med bakgrund av att en majoritet motsatt sig regeringens förslag har vi tvingats acceptera den socialdemokratiska partimotionens förslag att lägga ned Bråvalla flygflottilj F 13 i Norrköping. En nedläggning av F 13 är dock en sämre

lösning än en nedläggning av F 6. Den kan dessutom komma att leda till onödigt kostsam omflyttnings- och omskolningverksamhet jämfört med den nedläggning av F 6 som regeringen föreslagit." Det framgår här mycket klart att fyrklöverpartierna egentligen inte vill ha detta beslut och att ansvaret för detta skall utkrävas någon annanstans.

Herr talman! Det bästa i den situation som nu har uppstått är ett bifall till regeringens proposition avseende mom. 77, dvs. det moment som handlar om Bråvalla flygflottilj. Pehr Löfgreen kommer senare i debatten att lägga fram ett sådant yrkande. Om det sedan blir omröstningar om flera förslag om att F 13 skall behållas, kommer jag givetvis i en slutvotering att stötta det förslag som då finns till förmån för F 13.

Anf. 94 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Regeringens beskrivning av det säkerhetspolitiska läget i Europa är ofullständig och inkonsekvent. Man får ett intryck av att regeringen gör sitt yttersta för att konstruera möjliga hotbilder och överdriva möjliga risker. Det framstår som anmärkningsvärt att regeringen beskriver den säkerhetspolitiska situationen i hela Europa som positiv utifrån svensk säkerhetspolitik och samtidigt lägger fram förslag till betydande kostnadsökningar. Låt mig ta några exempel ur regeringens proposition.

Ryssland är i dag helt inriktat på samråd och samarbete med väst, sägs det i propositionen. Vidare sägs att NATO:s klassiska hotbild, det storskaliga överraskande angreppet mot Centraleuropa, numera är avskriven. Vidare sägs: Tendensen att minska rustningar och stående styrkor underbyggd såväl av ett starkt förbättrat internationellt klimat som av växande krav på besparingar torde komma att bestå. Ytterligare nedskärningar är att vänta.

Angående Rysslands möjligheter att attackera Sverige från hav eller över land skriver regeringen i propositionen att möjligheten att attackera Sverige från Östersjön knappast finns längre, dels på grund av att man har förlorat Polen och DDR, dels på grund av att man inte har flygkapacitet för understöd. Dessutom säger man att de ryska styrkorna är otillräckliga för omfattande offensiva operationer.

Jag anser att regeringen här i grunden för ett resonemang som är positivt och ger hopp om en relativt fredlig europeisk utveckling. Men för att rättfärdiga de höjda militärutgifterna måste regeringen lägga in motargument, som man knappast kan tro på. Det rör sig återigen om utvecklingen i Ryssland.

De motsägelser som finns är inte övertygande, och det finns därför i dagens läge, enligt min mening, inte skäl att göra de satsningar som föreslås. Om man gör det, skulle det innebära att Sverige, tillsammans med Turkiet, blir det enda land i Europa som satsar på mer än marginellt ökade militärutgifter. Mellan 1990 och 1991 minskade NATO sina militära utgifter med 16,2 %. Tyskland gör mycket kraftiga minskningar. Inom OSS skärs militärutgifterna och styrkornas numerär ner kraftigt. Som framförts tidigare i dag presenterar regeringen en ökning av militärutgifterna med beräknade 7,3 miljarder under fem år.

Dessutom sägs ökningen inte innebära en upprustning utan endast en strukturrationalisering av försvaret. Denna beskrivning är inte korrekt. Det handlar de facto om en militär upprustning av i vart fall luftförsvaret med

JAS, av flottan med nya ubåtar och ytfartyg, och av delar av armén med nya stridsvagnar, ammunition och missiler. Dessutom ingår nyinköp av militär elektronik och radar.

Om regeringsförslaget godkänns betyder det att Sverige genomför en militär utgiftsökning på 1,5 miljarder om året under fem år, vilket motsvarar en ungefärlig årlig ökning med 4,3 %. Det vore en politik som står i strid med vad som sker i det övriga Europa. Det finns alltså inga skäl att öka försvarsutgifterna på detta sätt. I stället borde man låta dem ligga kvar på samma nivå eller t.o.m. sänka dem.

Jag yrkar därför bifall till de reservationer och yttranden som står i överensstämmelse med dessa synpunkter.

Jag vill särskilt säga några ord om JAS-projektet, eftersom jag på denna punkt har ett yrkande. Det finns en rad starka skäl för att ifrågasätta en fortsättning av JAS-projektet. Vad jag här nämnt om avspänningen i Europa gör att det inte finns skäl att ge regeringen ett bemyndigande att beställa delserie 2.

Det är för överskådlig tid tillräckligt att bibehålla det luftförsvar som vi har genom modernisering av Viggen och genom de JAS-plan som redan är beställda. Sverige har i förhållande till jämförbara länder ett mycket starkt flygvapen. Vi har mycket större flygvapen än Finland, Schweiz, Österrike och Irland, för att jämföra med neutrala länder i Europa. Det finns också utrymme för en minskning, inte en ökning, av det svenska luftvapnet.

JAS-projektet riskerar att bli en gökunge i det svenska försvaret. Jag konstaterar också, enligt försvarsutskottets betänkande på s. 71, att av planerade 2 200 provpass bedöms endast 600 ha genomförts till den 1 juli, trots att det finns ett behov av långt fler provflygningar.

Det sägs att projektläget är tidsmässigt och ekonomiskt ansträngt, att programmet är kraftigt försenat, att industrigruppen JAS anmält osäkerheter beträffande vissa underleverantörer, att utvecklingsläget bedöms medge att flygplan kan börja levereras först i slutet av år 1995 och att delserie 2 kommer att levereras tidigast under budgetåret 2001/02, vilket är cirka två år senare än ursprungligen planerat.

De omständigheter som jag här har anfört är tillräckliga för att inte ge regeringen det bemyndigande som föreslås om beställning av delserie 2.

Jag yrkar därför bifall till det särskilda yttrande som finns av Jan Jennehag, där han yrkar bifall till den motion som jag tillsammans med fyra andra socialdemokrater har framlagt under beteckningen Fö303.

Anf. 95 ARNE ANDERSSON (m) replik:

Herr talman! Även om tiden är kort vill jag tillåta mig ett par ord med anledning av Hans Göran Francks inlägg om försvarsramen.

Det tillhör denna debatts obegripligheter att Hans Göran Franck gör sig omaket att över huvud taget motivera sitt motstånd mot ökade försvarsanslag. Min uppfattning är att Hans Göran Franck alltid har haft den uppfattningen, oberoende av det säkerhetspolitiska läget, att försvarsramen är för omfattande. Följaktligen tycker jag att det var väldigt mycket av kammarens tid som gick åt till att motivera precis samma ställningstagande, oberoende av det säkerhetspolitiska läget.

Anf. 96 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Herr talman! Det är riktigt att jag även tidigare har intagit en position som har inneburit att det gäller att iaktta mycket stor restriktivitet med ökning av militärutgifterna. Den omständigheten att jag även tidigare ansett att det har funnits behov av denna restriktivitet innebär inte på något sätt att jag inte i dag skulle framföra de synpunkter jag har gjort. Det innebär bara att skälen för att framställa dessa yrkanden har blivit oändligt mycket starkare.

Anf. 97 MIKAEL ODENBERG (m):

Herr talman! Tiden börjar nu ta ut sin rätt. Vi tycks ha passerat försvarsdebattens debattstadium och kommit över i det skede då vi i stället ägnar oss åt att framföra något disparata anföranden från talarstolen. Jag skall dra mitt strå till stacken, men från en något annorlunda utgångspunkt än flertalet tidigare talare.

Jag har ägnat en del av min tid åt att studera de motioner som väckts i anledning av regeringens försvarsproposition. Jag har funnit att aktiviteten varit stor. 39 enskilda motioner har väckts, varav 6 främst behandlar frågor med anknytning till totalförsvarets civila delar. De resterande 33 som vi behandlar i samband med dagens betänkande tar upp olika aspekter på det militära försvaret.

Med min smak har jag funnit att fyra av dessa motioner utgör en särskilt positiv och upplyftande läsning. Utöver Hans Lindblads – om jag får kalla det så – testamentariska föreskrifter, har föregående talare, Hans Göran Franck, tillsammans med andra socialdemokrater ur nedrustningsfalangen väckt två motioner där man ifrågasätter regeringens säkerhetspolitiska analyser. Ifrån dessa ifrågasättanden förordas kraftiga anslagsminskningar och inställd anskaffning och utveckling av ny försvarsmateriel, som flygplan 39 Gripen, nya stridsvagnar, ubåtar och luftvärnsrobotar. I en kds-motion tycker man att regeringens slutsatser av de säkerhetspolitiska förändringarna i omvärlden inte är helt korrekta, och att man borde kunna nöja sig med mindre medelstillskott än regeringen har föreslagit.

Jag betraktar inte de tre sistnämnda motionerna som en positiv och upplyftande läsning därför att jag delar deras sakliga innehåll – jag vill gärna understryka det. Tvärtom! Men jag tycker att läsningen är positiv därför att dessa fyra motioner åtminstone behandlar just de säkerhets- och försvarspolitiska principer och avvägningar som rimligen borde vara huvudfrågan för det folkvalda parlamentet. Av samma skäl tycker jag att det är närmast beklämmande att de resterande 29 motionerna, dvs. 90 % av ledamöternas energi, har ägnats åt att försöka hindra föreslagna förändringar, dvs. i praktiken flyttningar eller nedläggningar i försvarets fredsorganisation.

De skäl som anförs i motionerna är heller nästan aldrig operativa. De har att göra med regionalpolitik och arbetsmarknadspolitik.

Till yttermera visso råder ett närmast matematiskt samband mellan å ena sidan ledamöters vilja att bevara ett visst regemente och å andra sidan det geografiska avståndet från sagda regemente till ledamotens hemvist. Enligt min uppfattning ger detta påtagliga samband – som naturligtvis *kan* vara ett rent sammanträffande – ändå inte så stor respekt för det parlament som ju

rimligen har att tillvarata nationens försvars- och säkerhetspolitiska intressen.

När överbefälhavaren för några år sedan presenterade sin s.k. Verksamhetsidé 90 (VI 90) innebar det mycket av ett brott mot det traditionella tänkandet inom försvaret, kanske särskilt inom armén och kustartilleriet, som har längst att gå från fredsdrift till krigsdrift. VI 90 syftade till att sätta krigsförbanden i centrum. Det var mycket lovvärt. Man skulle möjligen önska att något av VI 90-andan kunde sprida sig också in i Sveriges riksdag.

Under senare år har snart sagt alla delar av offentlig sektor i Sverige påverkats av nya idéer kring management, målstyrning, rambudgetering och decentralisering. Jag tycker man kan se VI 90 som ett uttryck för samma strävan inom den del av offentlig sektor som utgörs av försvarsmakten. Men riksdagen envisas alltjämt med att lägga sig i vilka kaserner som skall användas i försvarets fredstida verksamhet. Jag menar att den hittillsvarande erfarenheten av denna klåfingrighet inte är särskilt uppmuntrande.

Sanningen är att försvarets utförskana under gångna år har sin grund dels i den förra regeringens oförmåga att ta tag i strukturfrågorna, dels också i hög grad i att riksdagen faktiskt aktivt hindrat försvarsmakten från att genomföra nödvändiga rationaliseringar av fredsorganisationen som den har bett om att få genomföra och har velat genomföra.

Försvarsministern har tidigare i den här debatten vältaligt utvecklat vilket trendbrott dagens beslut kan innebära. Äntligen kan vi återställa en balans mellan försvarsmaktens uppgifter och dess resurser. Äntligen kan vi ge försvaret medel till en sedan länge eftersatt modernisering och materielanskaffning. Men hela trendbrottet förutsätter att kammarens ärade ledamöter är beredda att acceptera ett borttagande av den del av fredsorganisationen som inte behövs.

Ian Wachtmeister redovisade tidigare vilka enorma rationaliseringar han anser möjliga att göra i fredsorganisationen. Men rationaliseringsvinsterna vill Ny demokrati just använda till att rädda diverse förband från nedläggning.

Den stillsamma fråga som infinner sig är naturligtvis: Vad är det för vits med att rädda och driva vidare fredsförband som faktiskt inte behövs för att försörja krigsorganisationen? Det är just den typen av populistisk bevarandepolitik som har grundlagt urholkningen av försvarets förmåga och lett oss fram till den situationen där det av regeringen föreslagna trendbrottet är en absolut nödvändighet.

Jag kan gärna, herr talman, instämma i delar av den kritik som framför allt Hans Lindblad och i någon mån också Ian Wachtmeister har gett uttryck för, nämligen kritiken mot tröghet och byråkrati inom försvarsmakten. I fråga om svårstyrbarhet är det klart att det inte är någon stor skillnad mellan försvarsmakten och andra delar av svensk offentlig sektor, men ett av skälen till den här trögheten är att riksdagen beredvilligt lämnar ifrån sig resurser och anvisningar men inte ansvar till myndigheterna.

Det är givet att rationaliseringstakten i försvaret påverkas av vetskapen om att litet tidsutdräkt ger hyggliga möjligheter till nya politiska räddningsaktioner i riksdagen. En sådan räddningsaktion har nyligen utspelats här i kammaren, till förmån för F 13 i Norrköping. Utan att gå in på skälen för

och emot, vill jag ändå säga att det blir särskilt uppseendeväckande när företrädare för Socialdemokraterna och Ny demokrati äntrar talarstolen och ondgör sig över utskottets förslag till nedläggning av F 13. Det är ju Socialdemokraterna som har drivit frågan om nedläggning av F 13, och det är Ny demokrati som slutligen har beseglat flygflottiljens öde. De borgerliga partierna hade ett bättre förslag men fick inte gehör för det.

Herr talman! Enligt min uppfattning är vårt sätt att bereda och besluta i försvarsangelägenheter förlegat. Enligt min mening är det nödvändigt att etablera en ordning som innebär att riksdagen anger de säkerhetspolitiska och försvarspolitiska målen, att man gör nödvändiga prioriteringar och avvägningar, att man anslår erforderliga medel och att man beställer den krigs- och beredskapsorganisation som anses behövlig. Hur, var och när dessa krigsförband utbildas och övas borde över huvud taget inte vara föremål för diskussion i denna kammare. Det är i grunden en ren verksledningsfråga, dvs. det borde ankomma på ÖB och försvarsmakten, inte på kammarens ledamöter, att besluta om hur riksdagens krigsförbandsbeställningar skall levereras.

Med det, herr talman, ber jag att få yrka bifall till hemställan i försvarsutskottets betänkande.

Anf. 98 STURE ERICSON (s) replik:

Herr talman! Det fanns en hel del som var positivt i det som Mikael Odenberg anförde. Han är ny i riksdagen, så det må vara honom förlåtet att han inte har ägnat några djupare studier åt vad hans eget parti har åstadkommit här. Det var en förödande kritik av den moderata försvarspolitiken under 80-talet som han levererade. Han talade om försvarets utförsbacke, oförmågan att ta i strukturfrågorna och på det sättet hindra försvaret att moderniseras, att man inte hade fått medel till materiel, osv.

Det räcker att titta i protokollet från 1989, under den förra riksdagsperioden. Vilket parti var det då som mest energiskt motsatte sig nedläggning av fredsförband? Tidigare här i dag har Sven Lundberg citerat Arne Anderssons prestationer i den debatten.

Det är faktiskt så att Moderaternas bidrag till svensk försvarspolitik – där Carl Bildt spelade en mycket aktiv roll under 80-talet – har bestått i att man har bevarat en alltför stor armé, med 28 brigader, m.m. Tyvärr – det är vår huvudsakliga kritik i dag – tar man inte steget fullt ut, utan man bevarar fortfarande för mycket. Det kommer inte att hålla särskilt länge, innan man måste ta mer. Man kommer inte att klara av den materiella förnyelse som både vi och Moderaterna anser är nödvändig.

Jag vill bara påminna om att försvarsministern i ett av de senaste inläggen ganska tydligt antydde de likviditetsproblem som man har exempelvis inom flyget. Vi föreslår i dag nedläggning av fler flygflottiljer, och vi kommer att bli bönhörda under innevarande period. Men Mikael Odenberg och hans försvarsminister orkar inte ta tag i frågorna nu, och det kommer att innebära ytterligare problem med likviditeten inom flyget. Flyget har redan nu bränt ungefär ett års kostnader för JAS och vill nu ha ett förslagsanslag på 1 000 kr., som man skall kunna tappa på miljarder räntefritt.

Det är vad det handlar om. Det hade varit mycket klokare, Mikael Oden-

berg, att gå mera radikalt fram i det här sammanhanget. Då hade talet om höjd kvalitet kunnat hålla.

Anf. 99 MIKAEL ODENBERG (m) replik:

Herr talman! Kritiken för att vi inte skulle orka ta tag i frågorna är skäligen häpnadsväckande, när den kommer från en företrädare för det parti som i försvarsfrågan inte lyckades åstadkomma ett enda dugg under de gångna sex åren. Det finns skäl därtill, att skilja mellan de krigsorganisationsfrågor som vi borde diskutera mer i kammaren och de fredsorganisationsfrågor som vi i huvudsak ägnar diskussionen åt.

Det är inte konstigt att Moderata samlingspartiet har legat på en högre nivå när det gäller krigsförband än Socialdemokraterna, eftersom vi har varit beredda att anslå mer medel till försvaret än Socialdemokraterna. Det är precis vad vi kommer att göra också i dag, när kammaren så småningom formar sig till ett beslut.

Vad jag kritiserade Socialdemokraterna för var att de inte vill ta tag i anpassningen av fredsorganisationen till krigsorganisationen. Det må vara att Sture Ericson kan skryta med att Socialdemokraterna nu föreslår fler nedläggningar än den borgerliga majoriteten i utskottet. Det vore märkligt om de inte gjorde det, med hänsyn till att de inte vill ge försvaret några medelstillskott och vill banta krigsorganisationen betydligt hårdare än vad regeringen har föreslagit.

Den historia som Sture Ericsons parti har i närtid är inte imponerande. Vad vi nu får är det försvarsbeslut som Sture Ericsons parti aldrig mäktade med att få fram under den gångna mandatperioden – en nesa som borde få Sture Ericson att rodna, en skammens rodnad, herr talman!

Anf. 100 STURE ERICSON (s) replik:

Herr talman! När Mikael Odenberg nu försöker få oss att glömma de bravader som hans partiledare och gruppledaren i försvarsutskottet har åstadkommit i det här sammanhanget, är det en beklämmande advokatyr. Gå till protokollet för 1989! Då ville vi lägga ned I 3, I 11 och I 12, med brigader. Vilka var det som kämpade emot? Det var en lång rad andra strukturanpassningar som till omfånget var betydligt större än dem som Anders Björck nu har föreslagit.

Anders Björcks andra steg i denna reform är betydligt kortare än det första steg som vi tog 1989. Det är vår huvudsakliga kritik, att man inte orkar med vad man säger sig vilja, nämligen att skaffa fram ett mindre men mycket vassare försvar. De pengar som blir över kommer inte att räcka till för att vässa försvaret. Det är vår huvudsakliga kritik. Det är beklämmande att man kan gå upp och hålla ett långt anförande och vara så historielös som Mikael Odenberg är.

Anf. 101 MIKAEL ODENBERG (m) replik:

Herr talman! Det är inte nödvändigt för mig att gå tillbaka till riksdagens protokoll från 1989 för att få belagt att Socialdemokraterna beredvilligt lägger ned både krigsförband och fredsförband. Det kommer att räcka alldeles

utmärkt att gå till protokollet från debatten inför det beslut vi skall fatta senare i dag för att få svart på vitt om den ambitionen.

Regeringen, de borgerliga partierna och jag gör en annan bedömning än Sture Ericson. Vi menar att den bantning av krigsorganisationen och den anpassning av fredsorganisationen till sagda krigsorganisation som regeringen nu föreslår är tillräcklig för att frigöra resurser till nödvändig materielförnyelse och materielanskaffning.

Det hot som möjligen skulle kunna finnas är naturligtvis att några av kammarens ledamöter, genom den bypolitik som en partikollega till Sture Ericson för någon timme sedan berömde sig för att föra i talarstolen, slår sig ihop och förhindrar den anpassning av fredsorganisationen till krigsorganisationen som vi i likhet med regeringen bedömer som entydigt nödvändig. Det är hotet, men det kan Sture Ericson säkert i kraft av sin gruppledarställning hjälpa till att förhindra.

Anf. 102 BÖRJE NILSSON (s):

Herr talman! Regeringen och försvarsutskottets majoritet föreslår i detta betänkande beträffande arméns grundorganisation att P 6 i Kristianstad avvecklas samt att A 3, också det beläget i Kristianstad, flyttas till Hässleholm och samlokaliseras med P 2. Det står helt klart att de här förslagen får stora konsekvenser för Kristianstadsregionen, och reaktionerna över detta är också mycket starka.

P 6 och A 3 är ju en mycket viktig del av Kristianstad ekonomiskt, socialt och arbetsmarknadsmässigt. Flera tusen personer kommer att kastas ut i en mycket oviss arbetsmarknad om förslaget går igenom. Detta är ju inget unikt för Kristianstad; motsvarande effekter uppkommer på alla de platser där det är aktuellt med reduceringar av förband. Skillnaden är dock att det i Kristianstad, med regeringens förslag, försvinner två regementen och att vi därmed blir mer utsatta än andra regioner.

Kommunen betecknar med all rätt förslaget som ett dråpslag mot bygden, och det kommer naturligtvis att ta mycket lång tid för regionen att återhämta sig. En nedläggning av den här omfattningen kommer i olika avseenden att sätta mycket djupa spår. Det har man också framfört i uppvaktning till utskottet, men man har inte nått någon större framgång i den borgerliga gruppen. Länet, och alldeles speciellt Kristianstad, är alltså mycket starkt beroende av militär verksamhet. Det är väl helt klart att sådana här dramatiska förändringar slår mycket hårt mot regionen.

Socialdemokraterna föreslår i sin reservation nr 15 att A 3 skall stanna kvar på Norra Åsum i Kristianstad. Det hälsas med tillfredsställelse. Vi grundar vårt förslag närmast på att utbildningsbetingelserna där är betydligt bättre än i Hässleholm och att det därför vore fel att flytta regementet som regeringen och utskottsmajoriteten vill. Det är väl alldeles klart att ekonomin spelar en mycket stor roll vid bedömningar av det här slaget. Men kostnadsskillnaden mellan regeringens Hässleholmsalternativ och det socialdemokratiska förslaget blir faktiskt liten i ett längre perspektiv. Det finns mycket starka sakskäl för att bifalla den socialdemokratiska reservationen och låta A 3 stanna kvar i Kristianstad. Jag hoppas naturligtvis att kamma-

rens ledamöter tar detta till sig, särskilt alla de som tidigare gett intryck av att anse att någon nedläggning eller flyttning inte skall ske.

Det är väl helt klart att många i dag är mycket besvikna på de borgerliga partiernas agerande i frågan. Speciellt Moderaterna, med nuvarande skatteminister Bo Lundgren i spetsen, profilerade sig mycket starkt i frågan om regementet i Kristianstad under valrörelsen och lämnade upprepade garantier för att såväl P 6 som A 3 skulle få vara kvar vid en borgerlig valseger. Också andra ledande moderater deltog lokalt på torgmöten under valrörelsen och backade upp det moderata förslaget. Många trodde naturligtvis på de här löftena. Det handlade t.o.m. om ett ekonomiskt tillskott till försvaret på över 20 miljarder, som skulle garantera att regementena skulle finnas kvar. Man hade alltså en uppfattning före valet och en annan uppfattning efter valet. Jag tycker inte att det är vidare hederligt att agera på det sättet. I dag gäller alltså något helt annat. Det vi nu upplever betecknar jag som en politisk skandal. Jag tycker inte att man får bete sig så här i något sammanhang – inte heller i det politiska livet. Jag tycker att det är ett anständighetskrav att Moderaterna hade levt upp till det man sade i valrörelsen.

Jag noterar också att utskottet ställer sig positivt till att regementsledningen, bl.a. vid P 6, får stor frihet att själv besluta om kvarvarande förbandsproduktion i syfte att finna nya verksamheter för de anställda. Det skulle då bli ett tillkännagivande till regeringen på den punkten. Därmed öppnas möjligheten att använda pengar som annars skulle gått till värnpliktsersättningar, ammunition, drivmedel, övningar och till personalinsatser av olika slag. Det är, som jag ser det, en klok uppläggning.

De borgerliga partierna i utskottet avstyrker dock den socialdemokratiska partimotionens krav på särskilda medel för de orter som drabbas. Det beklagas. Konsekvenserna för Kristianstadregionen av regeringens förslag, som här följs upp av den borgerliga majoriteten, blir mycket svåra, vilket jag har pekat på tidigare. Indragningarna kommer att sätta mycket djupa spår i kommunen, och staten bör naturligtvis ta ansvar för investeringar i ny sysselsättning.

Till sist, herr talman, vill jag något kommentera min motion som föreslår att P 6 i Kristianstad blir platsen för ett miljövärnsregemente. I behandlingen av motionen säger utskottet att man erfarit att FN-konferensen i Rio de Janeiro skall behandla en rapport om bl.a. civil användning av militära resurser som kan användas för miljön och att en nationell aktionsplan görs upp. Innan Sverige vidtar några åtgärder i denna riktning bör konferensens resultat avvaktas, säger utskottet. Tanken på ett miljövärnsregemente är god och bör sättas i verket, som jag ser det.

Sverige, som initiativtagare till frågan i FN, bör också mycket snabbt agera och ta det första steget för att omvandla militära resurser till miljövärn. Jag hade naturligtvis hoppats på en mer offensiv inställning till ett miljövärnsregemente på P 6 i Kristianstad. Jag respekterar dock att man nu vill avvakta FN-konferensens resultat, och jag får för egen del snabbt återkomma i frågan efter det att konferensens resultat har utvärderats och vi har fått ett positivt besked från FN.

Herr talman! Jag ansluter mig till samtliga socialdemokratiska reservationer, men nöjer mig med att yrka bifall till samma reservationer som Sture

*Totalförsvarets fortsatta utveckling 1992/93–1996/97*

Ericson, särskilt till reservation nr 15 som föreslår att A 3 skall stanna kvar i Kristianstad.

Anf. 103 WIGGO KOMSTEDT (m) replik:

Herr talman! Eftersom Börje Nilsson och alla andra socialdemokrater i den här debatten har framhållit vad vi sagt före valet vill jag erinra om att jag i mitt anförande i dag sade att jag i dag inte har någon annan uppfattning än vad jag hade före valet den 15 september. Jag beklagar att vi tappar ett pansarregemente i Skåne, ur försvarssynpunkt – inte av det skäl som Börje Nilsson argumenterar för, nämligen sysselsättningen i Kristianstads kommun. Det är bra att regementen har den bieffekten att de skapar sysselsättning, men det kan inte vara det primära. Det måste vara kommunens uppgift i det civila samhället att skapa arbetstillfällena. Skall vi ha ett försvar för sysselsättningens skull är det inte mycket till försvar. Ett försvar skall vi faktiskt ha av andra skäl.

Jag har sagt tidigare, och jag kan upprepa det för Börje Nilsson, att jag beklagar att vi moderater inte har nått längre i förhandlingen mellan regeringspartierna. Vi hade velat gå längre – det sticker vi inte under stol med – men vi erkänner samtidigt att vi inte klarade det. Men Börje Nilssons parti har inte velat släppa till mer pengar, tvärtom är det ju knappt att man får dem så här långt.

När Börje Nilsson nu så varmt agerar för A 3 gör han det naturligtvis som boende i Kristianstads kommun. Jag har sagt det tidigare, och får väl upprepa även det, att jag inte tycker att det är den största olycka som kan drabba Kristianstads län att man flyttar ett regemente tre mil inom samma län, när det kommer att finnas moderna lokaler lediga. Av de etablissemang när det gäller arméregementen som finns i länet råder det inget tvivel om att det sämsta ur kvalitetssynpunkt i fråga om byggnaderna är A 3-området på Åsum. P 6 som läggs ned är bättre, och Hässleholm med sina ganska nya lokaler är bättre. Då kan det inte vara annat än ekonomiskt vansinne att inte använde de lokaliteterna i Hässleholm i stället för att satsa på nybyggnation på Åsum. Jag tycker att man faktiskt måste agera som riksdagsman för hela länet.

Och, Börje Nilsson, bytet bestod ju enligt motionen, även om det sedan slutade med bara ett särskilt yttrande – faktiskt i att i stället för A 3 lägga ned F 10. Jag kan undra vad Börje Nilssons partikollega som bor i Ängelholm har att säga i den debatten.

Anf. 104 BÖRJE NILSSON (s) replik:

Herr talman! Jag kan tillstå att Wiggo Komstedt själv har agerat ganska schyst i försvarsfrågan och inte sagt mer än han står för, men det har andra moderater i länet gjort, framför allt Bo Lundgren. Också andra ledande moderater har varit i länet och uppträtt; man har talat om tillskott till försvaret på mer än 20 miljarder och lämnat mycket bestämda garantier för att P 6 och A 3 skall vara kvar.

Det handlar inte bara om sysselsättning. Det är klart att lägger man ned två regementen slår det väldigt hårt i Kristianstad. Men jag menar att det

finns starka skäl för att ha kvar A 3 i Kristianstad. Utbildningsbetingelserna är bättre där – det tillstår också utskottet.

Jag menar att Moderaterna inte har uppträtt vidare hederligt i den här frågan. Man profilerade sig mycket, mycket starkt under hela valrörelsen – inte Wiggo Komstedt men andra. Det finns i dag en mycket stor besvikelse riktad mot Moderaterna, och med all rätt, eftersom man har lovat att regementena skall finnas kvar.

Jag förstår naturligtvis att också Kristianstad på ett eller annat sätt måste drabbas eller beröras av nedläggningar, men när det flyger två regementen är det ett för mycket. Jag menar att det finns starka sakskäl för att A 3 skall vara kvar i Kristianstad, och jag hade hoppats att också Wiggo Komstedt skulle agera så.

Jag lyssnade på Wiggo Komstedts anförande, där han beklagade att P 6 faller. Han sade också att A 3 egentligen inte bör flytta. Men Wiggo Komstedt har ju hela tiden medverkat till detta i utskottet.

Slutligen tycker jag att Moderaterna lokalt inte har agerat vidare hederligt, och egentligen borde Bo Lundgren själv ha uppträtt här och försvarat vad han har sagt. Jag tycker att det är svagt att han inte har gjort det.

Anf. 105 WIGGO KOMSTEDT (m) replik:

Herr talman! Jag hoppas att Börje Nilsson och Bo Lundgren kan ta den debatten hemma på torget i Kristianstad i sommar. Bo Lundgren är på utrikes resa i egenskap av minister, och kan av det skälet inte vara här. Av den anledningen får Börje Nilsson väl ge sig till tåls med att föra den debatten.

När det sedan gäller P 6 vill jag bara fråga, Börje Nilsson: Finns det ett enda socialdemokratiskt förslag om att P 6 skall bevaras? Har det förts fram av Socialdemokraterna i utskottet? Det skulle jag gärna vilja veta.

Anf. 106 BÖRJE NILSSON (s) replik:

Herr talman! Jag förstår, som jag tidigare sade, att också Kristianstad i det här läget måste beröras av neddragningar. Men två regementen är ett för mycket. Här borde Moderaterna åtminstone ha ställt upp för A 3. Jag förväntar mig också att man gör det i omröstningen. Detta är naturligtvis en oerhört viktig fråga ur olika aspekter.

Sedan har jag för egen del också föreslagit ett miljövärnsregemente på P 6, och det tycker jag är ett mycket bra förslag; jag får naturligtvis senare återkomma i den frågan.

Anf. 107 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! I betänkandet liksom i propositionen föreslås att det militära centret i Almnäs, Södertälje, skall läggas ned. Som jag har sagt flera gånger tidigare här i kammaren finns det en rad argument för att detta är oklokt. Det innebär dessutom att man avstår från välbehövliga besparingar.

Jag vill speciellt peka på de operativa, produktionsmässiga och ekonomiska fördelarna med att bevara Ing 1 och övriga enheter på Almnäs. I skuggan av kriget i Gulfen, oron i Baltikum och den militära upprustningen på Nordkalotten finns det all anledning att understryka den betydelse som Almnäs och Ing 1 har för huvudstadens försvar.

Enligt militär sakkunskap är Stockholmsområdet särskilt känsligt för angrepp efter kort militär förvarning. Ju mer överraskande en angripare kan göra en operation, desto mer har han att vinna på att han inriktar sig på Stockholmsområdet. Avgörande för försvarsområdets förmåga att lösa sina uppgifter är hur lång eller kort den förvarning blir som gör det möjligt att höja beredskapen, t.ex. genom att kalla in krigsförband.

Mot bakgrund av de erfarenheter som finns av modern krigföring är det inte realistiskt att räkna med att allmän mobilisering skall hinnas med före ett krigsutbrott. Därför är det av stor vikt att kunna disponera förband på nära håll.

Stockholm bedöms kunna bli inneslutet i ett mycket tidigt skede av ett angrepp. Försvaret av detta inneslutna Stockholm skall kunna ske ända till dess förstärkning anländer. Förmågan att försvara huvudstaden beror då på hur många förband som kan mobiliseras innanför "inneslutningsringen". Detta kräver dels att de värnpliktiga till 100 % är rekryterade från Stockholmsområdet, dels att reservbefäl och yrkesbefäl bor i Stockholm och dels att förbandets materiel finns i området och inte är utlånat till något utbildningsregemente utanför länet, t.ex. i Småland.

Det är helt orealistiskt att tro att det tänkta försvaret av Stockholm skall kunna fullföljas om utbildning skall ske i Eksjö. Ing 1 på Almnäs har därför en utomordentligt viktig operativ betydelse.

En nedläggning av Ing 1 innebär stor risk för att befälhavaren i Storstockholms försvarsområde inte disponerar några ingenjörsförband i det mest kritiska skedet. En nedläggning kan alltså innebära att länets olika delar blir skilda från varandra och från omvärlden utan att det finns resurser att upprätthålla förbindelser i form av väg- och brobyggnad och dessutom flygfältsreparationer.

Den operativa betydelsen av att ha två förband, I 1 och Ing 1, i Storstockholmsområdet är alltså odiskuktabel. Det är inte heller oväsentligt att ha ett skräddarsytt förband för att kunna lösa just förbindelseproblemen i Stockholm, "staden mellan broarna".

Betydelsen av Ing 1 i freds-, kris- och krigstid har också ökat för flera andra funktioner: utrymning och transporter från Storstockholm, transporter av förband till Stockholm för stadens försvar, försvar av Arlanda och samtidigt därmed också förbindelserna till övre Norrland.

Den produktionsmässiga fördelen är också helt oomtvistlig, liksom det faktum att Ing 1 och Almnäs är överlägset när det gäller kostnadseffektivitet.

- Anläggningen är modern.
- Den är skräddarsydd för utbildning av fältarbetsförband.
- Den ligger nära det område i Sverige där den allra största delen av värnpliktiga bor, vilket ger mycket låga kostnader för värnpliktsresor.
- Den har mycket goda sociala förhållanden för de värnpliktiga.
- Den har effektivt personalutnyttjande i utbildningen. Ing 1 utbildar samma antal värnpliktiga som Ing 2 med lika bra resultat men med 40 % färre yrkesofficerare.

De ekonomiska sakskälen talar för sig själva.

Chefen för armén har i en PM så sent som i januari i år redovisat nya beräkningar för omstruktureringen av armén. Efter att ha tagit del av dessa beräkningar är det helt klart att man utan kostnader kan spara 156 milj.kr. om Ing 1 behålls och Ing 2 avvecklas.

Dessa beräkningar, som chefen för armén redovisar, pekar på en sådan avsevärd besparing både i närtid och i perspektivet fram till år 2002 att det är ett ekonomiskt lättsinne att avveckla Ing 1 och Almnäs.

Utskottet vill nu göra gällande att huvudskälet till att Ing 1 skulle behållas vid det tidigare beslutet var femmånadersutbildningen. Det här är en efterhandskonstruktion i försöken att hitta argument för utskottets ställningstagande.

Besparingsargumentet är utskottet inte heller intresserat av. Också om man använder andra siffror än chefen för armén har gjort och tar utskottets beräkningar, som ger väsentligt lägre besparingar, är detta märkligt. I en tid då Sverige har ett budgetunderskott på 100 miljarder kronor, är riksdagen ointresserad av en besparing som enligt utskottet skulle ge 50 milj.kr. fram till år 2002 och därefter 40 milj.kr. per år.

Utskottet förtiger också det faktum att Ing 1 är så mycket effektivare än Ing 2. Klara utvärderingar visar att Ing 1 med samma eller bättre kvalitet kan prestera samma resultat som Ing 2 men med 40 % färre yrkesofficerare.

Personalen vid Ing 1, både den militära och den civila, är en mycket effektiv säkerhets- och försvarsenhet, som arbetat oerhört hårt för att göra anläggningen till den bästa i Sverige. Tyvärr är det i detta sammanhang uppenbarligen inte sakskäl och omsorg om huvudstadens försvar och skydd som styr beslutet.

Det är dessutom intressant att notera att ingen av mina kolleger från Södertälje finns med i debatten, vare sig Lars Biörck, Sören Lekberg eller Pär Granstedt, som ju tidigare har sagt sig vara för att bevara Ing 1. Betyder det också att de tänker rösta för en nedläggning?

Herr talman! Det är tyvärr bara att konstatera att skyddsbehovet för huvudstaden är ointressant, att besparingsmöjligheterna inte tas till vara, att Sveriges modernaste anläggning offras och att Sveriges effektivaste ingenjörsförband läggs ned. Detta, herr talman, är ett mycket högt pris för att försvarsministern skall få ha kvar regementet i sin egen valkrets.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 19.

Anf. 108 LENA KLEVENÅS (s):

Herr talman! Kära åhörare! I dag den 3 juni börjar FN:s konferens Miljö och utveckling i Rio. Där konstaterar man att en summa motsvarande världens militära utgifter under en vecka, 750 miljarder kronor, skulle behöva överföras till u-länderna varje år om vi skall kunna rädda miljön på jorden.

Samma dag, just i dag, kommer vi i Sverige att besluta om att höja våra militära utgifter. Det är skamligt, och jag skäms.

Vad jorden behöver är inte mer vapen och fler militärer. Det som hotar Sverige är inte en invasion utan en pågående miljöförstöring, med bl.a. ett uttunnat ozonlager, klimatförändringar och ett växande sopberg.

Många saker kan man förhandla om, men livet är inte förhandlingsbart. Vi håller på att föröda förutsättningarna för liv på jorden, därför att de flesta

av oss har skygglappar för ögonen och bara tittar på sin egen lilla ort, sitt eget lilla utskott eller har för mycket gammalt tänkande i huvudet och inte kan ta till sig nya kunskaper.

Utan ozonlager, utan rent vatten och utan matjord kan inte människor leva. Vi har kanske tio år på oss att vända utvecklingen rätt. Därför tycker jag att det är så beklämmande att vi här i dag diskuterar ökade militära utgifter i stället för att diskutera de verkliga hoten, dvs. hoten mot vår livsmiljö. Fienden kommer inte utifrån utan finns mitt ibland oss och består till stor del av vår egen livsstil. Miljöhoten är verkligen akuta och riktade mot oss som lever nu. Konsekvenserna kommer med oerhörd kraft att drabba våra barnbarn om vi inte besinnar oss.

Det mest tragiska i dagens försvarsbeslut är att vi förmodligen kommer att fatta beslut om att fortsätta JAS-projektet med delserie 2. Just nu skulle vi kunna avbryta projektet utan att drabbas av skadeståndskrav. Delserie 1 måste fullföljas, men varför vi skall fortsätta att bygga ytterligare plan som vi inte behöver och inte har råd med går över mitt förstånd. Det minsta vi borde göra är att använda de plan vi har så länge de duger och inte ersätta dem snabbare än nödvändigt. Det är ett upprörande slöseri!

I jämförelse med alla de besparingar vi kommer att tvingas till på alla andra områden, är jag övertygad om att väljarnas vrede kommer att drabba oss hårt när de ser att vi har satt militära behov före såväl miljön som vård och utbildning.

Om Ny demokratis ledare vore här i kammaren, men det är han ju inte, skulle jag be honom precisera hur man, som han sade här för en stund sedan, lätt som en plätt skulle kunna rationalisera 10 % inom sjukvården och där spara 20 miljarder kronor per år. Jag skulle också vilja fråga honom om motivet till att han vill spara och rationalisera inom sjukvården och inte inom försvaret. Det kan knappast vara vanligt folk eller sunt förnuft som har vägglett honom i det här fallet. Massmedia kanske kan hjälpa mig att få svar.

I går träffade jag en grupp arbetslösa från Gullmarsplans vuxengymnasium. De undrade vad vi håller på med i riksdagen, och vad vi socialdemokrater är för ett konstigt arbetarparti som vill slänga ut ytterligare 40 miljarder på ett förlegat militärt projekt, när det är så många mer angelägna behov som vi inte kan tillgodose. Jag kunde bara instämma och svara att vårt parti tyvärr är splittrat när det gäller JAS-projektets fortsättning.

Jag är övertygad om att vi politiker även i denna fråga har avskärmat oss från folkviljan och genomdriver ett förslag som inte är förankrat bland våra väljare, oavsett parti.

Enligt uppgifter från statistiska centralbyrån stöds den borgerliga regeringens förslag om ökade militärutgifter av endast 12 % av folket. Jag uppmanar alla övriga riksdagsledamöter att ta hänsyn till denna folkliga opinion. Jag stöder helhjärtat motionerna på detta område, skrivna av ledamöter från Broderskapsrörelsen, de kristna socialdemokraterna, från SSU och från kvinnoförbundet. Jag står också bakom motionerna från Hans Göran Franck m.fl.

Herr talman! Jag yrkar bifall till meningsyttringen när det gäller mom. 53, som innebär att delserie 2 av JAS-projektet stoppas.

För övrigt anser jag att vapenvägran skall avkriminaliseras och att de re-

surser som används till att sätta värnpliktsvägrare i fängelse skall föras över till anslaget för bekämpande av ekonomisk brottslighet.

Jag yrkar därför bifall även till motionerna Fö901 och Fö5, som tas upp i mom. 102.

Anf. 109 ARNE ANDERSSON (m) replik:

Herr talman! Jag vill med ett par ord korrigera en del av de missförstånd som Lena Klevenås gav uttryck för.

Det är inte någon lösning att ställa olika samhällsintressen mot varandra. Jag reagerar mycket bestämt emot att Lena Klevenås talar om de plan och den materiel som vi inte behöver. Vad vet Lena Klevenås om det?

I Kuwait vet man att om man hade haft motståndskraft under tio dagar hade oljekällorna inte brunnit och det hade funnits förutsättningar för landets välstånd, både när det gäller att arbeta med miljö och övrigt mänskligt välstånd, som inte finns på motsvarande sätt i dag. Då resonerar man inte så ansvarslöst.

Anf. 110 LENA KLEVENÅS (s) replik:

Herr talman! Mina kunskaper om att vi inte behöver dessa plan i den takt som de nu kommer att beställas har jag fått bl.a. här i kammaren i dag. Jag har lyssnat bl.a. på Hans Lindblad.

Att olika behov ställs mot varandra kommer vi nog snart att bli varse. Det är inte bara på miljöområdet som vi behöver oändliga resurser. Jag pekade på ett exempel, nämligen de 750 miljarder som u-länderna behöver för att rädda den miljö som vi alla är beroende av. Men även inom vårt land kommer vi att tvingas till stora besparingar som vi bara har sett början på med nedskärningar på många områden. Det kan väl inte vara främmande för Arne Andersson, som har suttit i denna kammare mycket länge, att vi ständigt väger olika behov mot varandra.

Anf. 111 INGEGERD SAHLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag vill i inledningen av mitt anförande betona att jag till största delen instämmer i de socialdemokratiska deklarationerna då det gäller inriktningen av vår kommande säkerhets- och försvarspolitik.

Det är min fasta övertygelse att vi skall arbeta för en mindre försvarsorganisation än den nu föreslagna. Jag vill framför allt poängtera vikten av ett stärkt och effektiviserat civilförsvar.

Tanken att i framtiden kunna bekämpa exempelvis miljökatastrofer med hjälp av försvaret bör uppmärksammas och utvecklas med det snaraste. Ett internationellt miljöhot finns, och militära resurser borde i framtiden kunna användas för att skydda, förbättra och återställa miljö.

Herr talman! Minskningen av försvarsutgifterna kan naturligtvis ske på olika sätt. Jag har sett en rationaliseringsvinst i den nu föreslagna samlokaliseringen av Lv 6 och I 16. Redan i dag övar Lv 6 på Ringenäs skjutfält, och det är endast här, bara några kilometer från I 16, som skarpskjutning kan ske med luftvärnskanoner. Samarbetet mellan Lv 6 och I 16 är sedan länge påbörjat. För den del av luftvärnet som är föreslagen att flyttas till Halmstad hyser jag inga farhågor då det gäller förlorad kompetens. Mig veterligt ser

inte heller personalen en flyttning från Göteborg till Halmstad som något dramatiskt.

Det bör också tilläggas att flygvapnets tekniska skola i Halmstad garanterar en teknisk kompetens, och en framtida robotutveckling kan ges goda förutsättningar i det här området.

Jag vill också, herr talman, erinra om processen för några år sedan kring Mästockas övnings- och skjutfält. Här finns landets enda anläggning för strid i bebyggelse med skarp ammunition. Mästockafältet tillsammans med övningsfältet vid Nyårsåsen och Ringenäs medger utbildning av samtliga funktioner inom en brigad, vilket torde vara ganska unikt i landet. Anskaffningen av Mästockafältet var halläningarnas bidrag till ett aktivt försvar. Inom fältet fanns på den tiden sammanlagt 57 registerfastigheter, flertalet skogs- och jordbruk av varierande storlek och ett antal fritidshus. Kostnaderna för all markanskaffning m.m. uppgick till 40 milj.kr. Fältet togs i anspråk så sent som för åtta år sedan. Stora uppoffringar gjordes för ett framtida försvar.

I 16 är en för Halland och landet i övrigt viktig del av försvaret. Herr talman! I 16 är den enda infanteribrigaden längs hela västkusten, och det är för mig viktigt att markera viljan till försvar också av denna del av landet.

Självfallet har I 16 också stor betydelse för Halmstad kommun. Med sina nästan 500 anställda är I 16 en av kommunens största arbetsplatser. Hälften av personalen är civilanställd. Sambruksprojekt av olika slag har startat med landstinget, kommunen och länsstyrelsen, och dessa arbetsformer vill vi, herr talman, fortsätta att utveckla. Det är goda exempel på hur civila och militära verksamheter tillsammans kan hushålla med offentliga medel.

Jag har, herr talman, tidigare i en motion deklarerat mina åsikter gällande I 16. Jag och övriga socialdemokratiska riksdagsledamöter på Hallandsbänken kommer i kväll att rösta för ett bevarande av I 16 och för en samlokalisering av Lv 6 med Hallands regemente.

Anf. 112 KARIN STARRIN (c):

Herr talman! I dag, den 3 juni, fattar riksdagen beslut om att lägga ned regementet I 14 i Gävle. I morgon åker hela riksdagen till Gävle för att fira 200 år; det är nu 200 år sedan riksdagen hade sitt riksmöte i Gävle. Vi kommer också att besöka I 14. Visst känns det en aning ironiskt. Ja, jag tycker att det är mycket mycket värre än så – det är allvarligt att ett regemente som är fullt av aktivitet direkt av oss skall behöva få beskedet att dagarna nu är räknade.

Hälsinge regemente har ett ur försvarssynpunkt viktigt strategiskt läge. Brigaden kan tillsammans med andra förband sättas in mot en luftlandsatt fiende i Arlandaområdet. Om en angripare skulle lyckas inta och hålla Arlanda, försvåras starkt en snabb transport av både militärer och förnödenheter till övre Norrland. För att kunna genomföra en mobilisering är det nästan nödvändigt att vi behåller det här regementet, den här brigaden. Eftersom Gästrikebrigadens befäl och värnpliktiga till huvuddelen bor inom närområdet, kan en snabb och säker mobilisering genomföras. Det innebär i sin tur att brigaden efter mycket kort förberedelsetid kan utföra sina stridsuppgifter.

Gästrikebrigaden har en dokumenterat hög kvalitet och kvantitet när det

gäller både personal och materiel. Brigaden är nyutbildad och en av de få som har repetitionsutbildats under de senaste åren. Detta har givit som resultat att ingen annan brigad i landet har högre betyg. Det är kapitalförstöring att avveckla en brigad med den här kvaliteten.

Hälsingeregementet har mycket låga utbildningskostnader, och det tycker jag att man måste väga in när man fattar ett totalt försvarsbeslut och försöker få till stånd bästa möjliga användning av statens medel. Skillnaden i kostnader mellan Hälsingeregementet och andra förband i Norrland är minst 300 milj.kr. på en tioårsperiod – till fördel för I 14. Det är 300 milj.kr. som vi borde kunna använda på ett mycket mycket bättre och effektivare sätt än till resekostnader för förflyttning av värnpliktiga.

Hela Gävleborg har deltagit aktivt för ett bevarande av I 14. Alla kommuner, landstinget, länsstyrelsen – ja alla i Gävleborg har deltagit. Vi på Gävleborgsbänken har varit fullständigt överens när vi har gjort allt vad vi har kunnat för att I 14 skall kunna bevaras. Men tyvärr har utskottet kört över oss. Jag förstår naturligtvis att utskottet i det här läget har ett oerhört tufft, svårt uppdrag, men jag tycker samtidigt att utskottet har gjort det mycket lätt för sig när man i betänkandet skriver bara två rader om motiveringen till varför det är I 14 som man väljer att lägga ner. Utskottet skriver: Regeringen anser i likhet med överbefälhavaren att I 14 bör läggas ner. Utskottet gör i denna fråga ingen annan bedömning. Det är kommentaren i betänkandet. Jag tycker att det känns nonchalant mot alla berörda, inte minst på I 14 – från regementschefen till alla värnpliktiga.

Vi vet vad ÖB:s ursprungliga förslag var. Det var att lägga ner I 21 i Sollefteå. Men efter starka regionalpolitiska påtryckningar frångick man försvarsstrategiska underlag och föreslog i stället I 14. Ett annat alternativ hade naturligtvis varit I 20 i Umeå.

Från försvarspolitisk synpunkt är avvecklandet av I 14 i Gävle det absolut sämsta alternativet, och jag anser att en nedläggning av det regementet inte är bra ur försvarssynpunkt. Det måste vara möjligt att ta hänsyn till regionalpolitiska motiv i andra bedömningar. Staten får i andra sammanhang hitta lösningar på sysselsättningsproblemen.

Herr talman! Jag yrkar därför bifall till motion Fö18, men jag tänker för att spara kammarens tid inte begära rösträkning.
(forts.)

## Ajournering

Kammaren beslöt kl. 18.00 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

## Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00.

## 6 § (forts.) Totalförsvarets fortsatta utveckling 1992/93–1996/97 (forts. FöU12)

Anf. 113 INES UUSMANN (s):

Herr talman! Jag vill beröra några delar av ett antal motioner som jag själv och andra kvinnor som är aktiva i det socialdemokratiska kvinnoförbundet har skrivit. Det gäller motionerna Fö312, 313 och 34.

När riksdagen 1982 beslöt att satsa på JAS-projektet beskrevs det som ett litet och billigt svenskt alternativ till dyra utländska stridsflygplan. Det trodde då den socialdemokratiska riksdagsgruppen och inte minst de socialdemokratiska kvinnorna på. Sedan dess har kostnaderna ökat alldeles oerhört. Regeringen konstaterar också detta i den proposition som vi nu behandlar.

Man konstaterar också att det nu aktuella prisläget förutsätter fortsatta flygplansleveranser efter delserie 2.

Enligt överbefälhavaren bör JAS produceras i minst 300 exemplar för att löna sig, dvs. mer än dubbelt så många som de 140 som vi i dag har att direkt ta ställning till. Det handlar alltså knappast om 57,8 miljarder utan om väsentligt mer pengar.

I ett läge när kvaliteten försämras i barnomsorg, äldreomsorg, vuxenutbildning och sjukvård och då välfärdssystemen raseras – jag vet att dessa jämförelser inte är populära, men vi måste faktiskt göra dem – kan det inte vara vare sig rimligt eller försvarbart att fortsätta med ett JAS-projekt som slänger miljard efter miljard i ett stort svart hål.

Ingen politiker skulle i dag komma på tanken att ta initiativ till JAS. Vi har nu en chans att sätta stopp efter delserie 1. Det är verkligen att beklaga att detta inte verkar bli det beslut som skall fattas här i dag.

Det är också något av slumpens cynism att vi här i riksdagen i dag skall fatta beslut om förlängning av en satsning på ett militärt högteknologiskt system som JAS samtidigt som FN:s stora miljökonferens startar i Rio.

FN antog i höstas en resolution om hur man kan använda militära resurser för miljöändamål. Resolutionen bygger på en FN-studie, som är utarbetad av en arbetsgrupp vars ordförande var Maj Britt Theorin. I den föreslår man att alla miljökrav som gäller det civila samhället också skall gälla all militär verksamhet. Den FN-studien kommer att behandlas på Rio-konferensen.

I vår motion Fö313 föreslår vi att regeringen skall ta fram en nationell aktionsplan för hur militära resurser kan användas för att rädda eller återställa förstörd miljö.

Utskottet menar att vi bör vänta på resultatet av Rio-konferensen. Jag tycker att det är ett väl defaitistiskt sätt att se på de här viktiga frågorna. I många andra sammanhang har vi i Sverige, åtminstone tidigare, kunnat gå före och fungera som spjutspetsar. Det vore inte mer än rimligt att vi kunde göra det också när det gäller miljö och militär verksamhet.

Det är inte så att jag inte har fullt förtroende för att mina partivänner som befinner sig i Rio just nu kommer att driva de här frågorna mycket aktivt på miljökonferensen, men jag tycker att det hade varit en styrka om de hade vetat att de hade haft försvarsutskottet mer aktivt bakom sig i sitt arbete. Nu är det inte så.

Jag förutsätter trots allt att det i framtiden kommer att bli ett mer aktivt miljöarbete också i försvaret.

Herr talman! Jag tänker inte framföra några yrkanden vad gäller de motioner som jag nu har berört, men jag står givetvis bakom de förslag som finns i dessa motioner.

Anf. 114 PATRIK NORINDER (m):

Herr talman! Under allmänna motionstiden lämnade Rolf Dahlberg och undertecknad in en motion inför det försvarspolitiska beslutet, där vi hävdade att Hälsinge regemente, I 14, bör bevaras.

Ur försvarspolitisk och ur försvarsekonomisk synpunkt är ett bevarande av I 14 att föredra framför t.ex. I 21 i Sollefteå. Detta är överbefälhavarens synpunkter, inte mina – tungt vägande skäl för bevarande av I 14, kan man tycka, när ett försvarspolitiskt beslut skall tas. Regeringen och försvarsutskottet väger dock in andra aspekter än de rent försvarspolitiska och ansluter sig till överbefälhavarens alternativ 2, avveckling av Hälsinge regemente. De regionalpolitiska effekterna i Sollefteå anses så viktiga att dessa går före de uppgifter i beredskap och krig som I 14 och försvarsområde 21 i Gävle har.

Bakom detta ställningstagande står ett enigt försvarsutskott. I kammaren finns alltså en enig politisk uppfattning att I 14 skall avvecklas och I 21 bevaras.

Samtidigt finns det från Gävleborgs läns ledamöter en enig uppfattning, som kommer till uttryck i en gemensam motion, att de försvarspolitiska och försvarsekonomiska aspekterna skall gå före de regionalpolitiska. Det gläder mig att vi riksdagsledamöter från Gävleborg, oavsett partitillhörighet, har kunnat visa upp en samstämmig uppfattning i denna fråga. Tyvärr har vi inte fått gehör för våra synpunkter inom resp. partier.

I 14:s avveckling är tyvärr ett faktum. Detta är ett tungt beslut, som berör inte bara Gävle utan många enskilda människor. Jag har personligen djupt engagerat mig inför detta beslut. Samtidigt som jag förstår att det är helt nödvändigt att banta den fredstida organisationen för att få ett långsiktigt effektivt försvar av hög kvalitet tycker jag att det känns svårt att medverka till att lägga ned Hälsinge regemente.

I den situation som vi gävleborgare nu ställs inför ges ingen reell möjlighet att här i kammaren fullfölja vår ambition att bevara I 14 i Gävle, då det inte finns något förslag till alternativ nedläggning av något annat regemente. Skall de försvarspolitiska ramarna hållas, måste besparingar ske någon annanstans, antingen genom att något regemente avvecklas eller genom andra besparingar, t.ex. på materiel. För avveckling av I 21 i Sollefteå, finns det definitivt ingen majoritet.

Det gäller nu att se framåt, och jag hoppas nu på att planerna på en utbyggd högskola på I 14:s område snabbt kan realiseras. Det gläder mig sär-

skilt att regementschefen är så positiv till planerna, vilket borgar för ett gott samarbete med högskolan.

I morgon skall riksdagen besöka Gävle. Jag vill inte sticka under stol med att det hade känts betydligt bättre att komma med den glada nyheten att regementet skulle bevaras. Nu blir det inte så.

Jag vill då passa på att hälsa er alla hjärtligt välkomna som har för avsikt att åka. Ni kommer att bli mycket väl mottagna, och ni kommer att få ta del av den gävleborgska gästfriheten. Välkomna till Gävle!

I detta anförande instämde Rolf Dahlberg (m).

Anf. 115 KENT CARLSSON (s):

Herr talman! Vårt försvar skall enligt riksdagens uppfattning formas utifrån det säkerhetspolitiska läget i vår omvärld och då utifrån de eventuella hot som vår nation kan stå inför. Det är den formella utgångspunkten.

Men verkligheten ser med mycket stor sannolikhet väldigt mycket annorlunda ut i dag. Vid de samtal som jag har haft med försvarspolitiker och militärer har jag ställt frågan hur man har kommit fram till de olika siffrorna, hur stor försvarskostymen behöver vara. Jag kan faktiskt säga att jag aldrig har fått något tillfredsställande svar på hur man har kommit fram till just den storlek som man föreslår på försvaret för de kommande åren.

Det här bekräftas ju också, när Hans Lindblad tidigare i dag visade hur det snarare är försvarsbyråkratin och gammalt konservativt tänkande som har styrt utformningen av försvaret än det säkerhetspolitiska läget och de hot vi kan stå inför.

Herr talman! Det är inte okänt, och det har några stycken sagt här i dag, att vår omvärld har genomgått en kraftig politisk förändring. Öst–väst-konflikten är borta. En anda av samarbete och gemensam konfliktlösning har trätt i dess ställe. Warszawapakten har liksom packat ihop, och Sovjetunionen har upplösts. Den här nya situationen ger oss givetvis både nya möjligheter och också en del nya svårigheter.

Slutsatsen av den här positiva utvecklingen har i princip i alla europeiska länder lett till omprövning av försvarspolitik och försvarsutgifter, dock inte i Sverige. Här föreslår regeringen och en majoritet i försvarsutskottet – och troligtvis också senare i kväll här i kammaren – att man realt höjer försvarsanslagen. Det finns fog för att fråga om man har uppfattat utvecklingen i vår omvärld. Jag måste tolka det här med försvarsanslaget som att majoriteten anser att hoten snarare ökat, trots att alla andra är eniga om att hoten mot Sverige har minskat.

I motion Fö34 har sex socialdemokrater försökt resonera kring det här och har också föreslagit en annan inriktning än vad försvarsutskottets majoritet har gjort. Vi skiljer oss från utskottsmajoriteten på ett antal principiellt viktiga punkter, och det finns också punkter där vi skiljer oss från den socialdemokratiska linjen i försvarsutskottet.

Med det förslag som vi har ges ett ekonomiskt utrymme såväl för att höja kvaliteten på utrustningen i försvaret som för att göra ökade säkerhetspolitiska insatser och givetvis för att kunna hantera de sysselsättningsproblem som blir en följd av minskad försvarsorganisation.

Herr talman! Jag har lyssnat mycket på den debatt som har förts under dagen här i kammaren. Många saker har diskuterats, och definitivt har många detaljer i försvarsorganisationen debatterats. Det har varit mycket om olika regementen och delar i försvarsorganisationen.

Det är självklart viktigt att diskutera en del av detta, men det jag saknar i debatten är ju grunden för hur försvaret skall utformas och hur stor försvarskostymen skall vara utifrån en säkerhetspolitisk analys.

I de olika dokument och diskussioner som föregått dagens beslut har jag inte kunnat finna att man redovisat något militärt hot som Sverige skulle stå inför i dag eller under överskådlig framtid. Personligen har jag frågat en hel del folk som sysslar med försvarsfrågan, om de anser att det föreligger ett militärt hot mot Sverige. Alla jag har pratat med säger att det gör det inte.

Argumentet för försvaret från dem som vill ha ökade anslag är, i brist på militära hot, givetvis den osäkerhet som utvecklingen i öst faktiskt innehåller. Man brukar säga att vi vet inte vad som kan hända i det forna Sovjetunionen, numera Ryssland, och i de baltiska staterna, som ligger närmast oss. Därför måste vi öka anslagen och ha en mycket stark försvarsmakt.

Herr talman! Det är ovedersägligen så att det råder osäkerhet om hur utvecklingen i vårt närområde kan bli. På den punkten måste jag ge försvarsivrarna rätt. Men vad är det då man föreslår för att minska osäkerheten, som kan leda till militära hot i framtiden? Ja, som jag ser det, förespråkar man en mycket passiv linje och stora inköp av stridsvagnar, flygplan och ubåtar.

Jag tycker att man i stället skall börja analysera vad osäkerheten består i och utifrån det säga vad vi från svensk sida kan göra. Den främsta osäkerhetsrisken finns givetvis i vårt närområde, i det gamla Sovjetunionen och framför allt i Ryssland.

Återtagandet av trupper från olika länder – Ungern, Tjeckoslovakien, Östtyskland och andra östländer – har skapat problem. Man har överfyllda förläggningar i S:t Petersburgsområdet och vid Murmansk. Den enorma bristen på bostäder och problemet att försörja de återvändande trupperna skulle kunna vara krutdurken som faktiskt kan leda till att andra politiska krafter, mera aggressiva, ser till att ta makten.

Om jag får ägna mig litet litet åt historia, vill jag säga att den bolsjevikiska statskuppen 1917 började faktiskt i arméförläggningar, på grund av dåliga förhållanden och brist på mat. Det är inte helt otroligt att historien skulle kunna upprepas. Det finns politiska krafter i Ryssland som redan i dag utnyttjar det här. Man kan också säga att en förklaring till att trupperna inte har dragits tillbaka från de baltiska staterna är problemen att finna förläggningar.

Det är klart att vi måste börja diskutera i Sverige vad vi gör åt detta. Vad gör vi åt de ekonomiska problem som finns på östsidan som kan skapa social oro och som i förlängningen ger möjligheter för andra politiska krafter att ta över, i Ryssland framför allt?

Vad gör man med de akuta miljöproblem som faktiskt också kan leda till social oro, därför att man inte klarar vattenförsörjningen? Om hälsosituationen blir akut, ges också utrymme för andra krafter, som vi inte från svensk sida skulle se som speciellt positivt om de styrde Ryssland.

Vad kan vi göra? Jo, vi kan använda de nya resurser som vi kan skrapa

ihop till att i större utsträckning göra insatser, hjälpa till att bygga bostäder för de hemvändande soldaterna, hjälpa till med snabbare återuppbyggnad av den ryska ekonomin och göra insatser för att stoppa miljökatastroferna. Det är vår slutsats som står bakom motion Fö34 att detta är vad man behöver göra.

Jag måste ändå få fråga dem som sitter i försvarsutskottet: På vilket sätt minskar osäkerheten i vårt närområde, hur försvagar vi de faktorer som skulle kunna leda till militära hot, med de här inköpen av utrustning? På vilket sätt kan fler stridsvagnar, fler ubåtar och mer annan sådan materiel leda till att det blir lugn och ro i Ryssland?

I vår motion föreslår vi också, för att få loss pengar till att göra den typ av säkerhetspolitiska satsningar som vi förordar och för att kunna se till att försvaret verkligen får den högkvalitativa utrustningen, att man säger nej till stridsvagnsinköpen, att man omprövar delserie 2 av JAS och att man också gör kraftigare neddragning av krigs- och fredsorganisationen.

Herr talman! Det totala försvarsanslagets storlek har varit det som mest har debatterats i den allmänna debatten. Det har också sagts av många att bantningen som man nu gör av organisationen och den samtidiga höjningen av anslagen ändå inte kommer att passa ihop och att det skulle behövas betydligt kraftigare nedbantningar. Vad vi gör i motion Fö34 är att vi föreslår oförändrat försvarsanslag och att man i konsekvens därmed måste minska försvarsorganisationen något mer än vad t.o.m. den socialdemokratiska partimotionen föreslår.

Det är också så, som några stycken har påpekat, att den folkliga opinionen mot ökade försvarsanslag är mycket stark. 70 riksorganisationer, nästan alla politiska ungdomsförbund, nästan hela det kyrkliga Sverige, fackföreningar, folkrörelser och andra har starkt uttalat sig mot höjda försvarsanslag.

Statistiska centralbyråns undersökning av hur svenska folket ställer sig till höjda försvarsanslag visar att 75 % vill ha oförändrade eller minskade anslag, trots att de har blivit upplysta om att det skulle innebära mycket kraftiga neddragningar av försvarsorganisationen.

Det beslut som vi i dag troligen kommer att fatta går emot det stora folkliga motstånd som faktiskt finns mot att använda mer pengar till försvaret. Jag tror att många svenskar tycker att det ter sig märkligt att riksdagen och dess folkvalda har råd att lägga betydande mängder nya pengar på försvaret när vi på andra områden måste göra kraftiga nedskärningar.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till motion Fö34 yrkande 1, 2, 5, 6, 7, 9 och 13. Jag vill också yrka bifall till reservationen 9 och till Vänsterpartiets meningsyttring vid mom. 53.

Anf. 116 HANS LINDBLAD (fp) replik:

Herr talman! Det är väl ingen som hävdar att hotbilden gör att det finns skäl att öka de svenska försvarsanslagen, dvs. att hotet skulle vara större nu än tidigare. I stället gäller detta det jag sade tidigare, nämligen byråkratin.

Det har i det svenska försvaret funnits så oerhört stora brister som till stora delar har varit dolda. Det har framkommit siffror som har visat att mängden materiel som har funnits på papper men inte i verkligheten har motsvarat

10–14 miljarder kronor. Grabbarna har inte skyddsvästar, och det finns andra stora brister.

Det normala hade varit att när man minskar på krigsorganisationen hade man också kunnat minska på anslagen. Tänk om det hade blivit krig de senaste åren! Då hade det blivit fullkomlig katastrof med dessa brister. Frågan är hur lång tid det får ta att reparera dessa brister. I det nya läget kan vi kanske ta ganska många år på oss.

Det pris vi nu får betala är för att återställa kvaliteten i en organisation som har varit i en oerhört stor obalans. Hos vem ligger skulden? Skulden ligger till stor del på de myndigheter som hela tiden har rått oss att behålla den stora organisationen och har hårt kritiserat de politiker som har velat genomföra strukturomvandlingar. Men det är också en kritik mot oss i det här huset som inte har försökt att sätta sig djupare in i detta.

Jag har själv framfört kritik, men jag borde också ha gått ännu tuffare fram. Det var egentligen först efter Kuwaitkrisen som alla insåg att det inte går att ha en försvarsmakt med så stora brister, som inte kan slåss nattetid, har för dålig kommunikationsutrustning och där skyddet är utomordentligt litet. De mekaniserade förbanden består av stridsvagnar från 50- och 60-talen och som delvis är utslitna. Om ett förband skall åka ut på övning med tio vagnar är det fem som tar sig ut utanför kaserngården. De andra blir stående. Det är en orimlig situation. Det är det här, inte hotbilden, som har lett till den väldiga obalansen.

Det är naturligtvis djupt tragiskt att den största statliga verksamheten, vilket det här ju faktiskt är, har drivits under sådana former med så ytterligt stora obalanser.

Men i mycket har värnpliktshysterin fått styra, inte balansen eller hotbilden. Därför blir det litet märkligt att öka försvarsanslagen i det här läget. Det är därför det är helt oacceptabelt med dessa brister. Vi måste både minska organisationen och åtgärda de värsta kvalitetsbristerna.

Anf. 117 KENT CARLSSON (s) replik:

Herr talman! Jag håller med Hans Lindblad om mycket av det han säger, dvs. att försvarsbyråkratin har fått styra och ställa på ett sätt som har gjort att vi sitter i den situation vi gör i dag. Vi har från de folkvaldas sida varit alldeles för flata och inte gjort några uppföljningar och inte kontrollerat att fattade beslut har blivit genomförda. Det ansvaret får riksdagen och regeringen ta på sig – både borgerliga och socialdemokratiska sådana.

Det är klart att vi står inför en situation där materiel behöver förnyas. Precis som jag sade behöver vi ett vassare försvar. Men för att då inte behöva gå så långt som den borgerliga majoriteten gör, dvs. att vilja höja försvarsanslagen i dag, och samtidigt få råd att skapa det vassare försvaret, måste man skära ytterligare i organisationen.

Det här handlar också om politiska bedömningar, dvs. om en avvägning mot andra intressen. Det är ju inte så att vi har obegränsat med pengar.

Det är väl också så, Hans Lindblad, att både i debatten, och även i de dokument som har funnits, har osäkerhetsmomentet, dvs. vad som kan hända, varit en viktig faktor i resonemangen om en höjning av anslaget. Det

är riktigt att vi i dag inte kan veta vad som händer i alla delar efter år 2000 och hur Ryssland skall uppträda.

Men denna osäkerhet får ha sina begränsningar i hur mycket den får kosta. I mitt anförande försökte jag framföra frågan om vad vi skall göra för att minska denna osäkerhet som skulle kunna leda till ett militärt hot. Jag har hört litet från försvarsutskottet och från regeringen om vad man har tänkt att göra för att minska riskerna för oroshärdar, även sociala sådana, i det forna Sovjetunionen, som skulle kunna leda till ett framtida militärt hot mot oss.

Jag tycker att det är sorgligt – och det bevisar ytterligare Hans Lindblads och min tes – att dagens försvarsbeslut inte är baserat på det säkerhetspolitiska läget utan snarare på ett slags baklängesräkning, som framför allt våra militärer har gjort, under parollen "behåll så mycket som möjligt av det gamla".

Anf. 118 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Det förslag till försvarsbeslut som riksdagen skall ta ställning till i dag innebär en kraftig satsning på svensk försvarsindustri. Det innebär inte bara beställning av ytterligare JAS-plan utan dessutom beställningar av ytfartyg, stridsvagnar, missiler, ammunition, utveckling av de nya vapensystemen Bamse och Bonus m.m. Det är därför som försvarsnotan blir så dyr. Inte minst i dag när ekonomin är i så dåligt skick att man måste dra ner på den sociala servicen och kulturutbudet är det oacceptabelt att plussa på försvarsbudgeten med över 7 miljarder.

Konkurrensen på den internationella vapenmarknaden har hårdnat betydligt, bl.a. beroende på att många industriländer har minskat på sina försvarsutgifter – dock inte Sverige. Detta har lett till att den svenska försvarsindustrin har tvingats till omstruktureringar och minskningar av antalet anställda.

Nu tvingas riksdagen besluta om miljardbelopp för materielanskaffning, och därmed hålla industrin under armarna med förhoppning om att reglerna skall förändras vad gäller internationellt samarbete om utveckling och produktion av krigsmateriel. Försvarsindustrin förbereder sig på ökad export.

I detta läge anser jag att det vore mera rimligt att planera för en omställning från militär till civil produktion. Jag har väckt en motion i den frågan.

En utredning gjordes redan 1984 av Inga Thorsson, som också kom med förslag till hur man skulle kunna gå till väga. Hade utredningens förslag följts då, hade vi inte befunnit oss i det prekära läge vi nu gör med den svenska försvarsindustrin.

I min motion har jag pläderat för hur angeläget det är att planera för en omställning. Tyvärr avstyrker utskottet motionen med hänvisning till att det i första hand åligger de aktuella företagen att själva ta initiativ till erforderliga strukturåtgärder.

Bofors nye VD Egon Linderoth har i en intervju i Svenska Dagbladet klart deklarerat att det inte är aktuellt med någon omställning till civil produktion. De civila produktidéer som kan komma fram skall i stället tas om hand av företag utanför koncernen.

Det nygamla Bofors har vidare klart slagit fast att affärsidén är att "ut-

veckla, tillverka och marknadsföra kvalificerad försvarsmateriel för det svenska försvarets behov och för den internationella marknaden."

Visionen är att Bofors vid sekelskiftet skall vara en av Europas ledande leverantörer av kvalificerad försvarsmateriel. Är det som vapenproducent Sverige skall profilera sig i framtiden? Jag tycker inte det.

Försvarsutskottets betänkande inleds med en beskrivning av inriktningen av säkerhets- och utrikespolitiken. Det slås fast: "Ett viktigt inslag i säkerhetspolitiken är att utåt verka för avspänning, nedrustning, samarbete och demokratisk utveckling." Det står vidare att: "Den svenska utrikespolitiken som del av säkerhetspolitiken syftar till att främja en fredlig utveckling i vår omvärld, att förhindra konflikter, att undanröja konfliktorsaker samt att även i övrigt främja och tillvarata Sveriges säkerhetsintressen."

En sådan inriktning går inte att förena med en aggressiv marknadsföring av krigsmateriel. Just nu pågår för övrigt en missilmässa i Stockholm som har upprört många fredsvänner. Sverige har inbjudit representanter från stater som har kränkt mänskliga rättigheter å det grövsta.

Tidigare motiverades en livskraftig svensk försvarsindustri med att det för att vår neutralitetspolitik skall vara trovärdig, behövdes att vi var oberoende att införskaffa krigsmateriel till det svenska försvaret. Nu tunnas neutralitetsbegreppet ut utan att egentlig analys och debatt förekommer. Man talar inte särskilt mycket om oberoende, utan nu är det tvärtom tal om att vi skall ha internationellt samarbete.

Utskottet refererar vad regeringen skriver i propositionen om behovet av att överväga svenska relationer till existerande samarbetsorgan i Europa på det försvarsindustriella området. I första hand talar man om The Independant European Programme Group, IEPG. Det är en samarbetsgrupp som består av europeiska NATO-länder förutom Island. Den här gruppen har till syfte att utveckla och producera vapen. Det kan ju knappast kallas att förhålla sig militärt oberoende till en allians när man nu vill söka kontakter med allierade stater och deras utveckling av försvarsmateriel.

Varken utrikesutskottet eller försvarsutskottet kommenterar förslaget om att överväga samarbete med IEPG. Jag tycker att man kunde ha gjort detta. Borde inte riksdagen diskutera en sådan viktig kursändring? Det är ändå allvarligare att man inte bara överväger, utan man har faktiskt redan tagit kontakter och ansökt om ett samarbete med IEPG. Men NATO-länderna har ställt sig tveksamma till att Sverige skulle ingå i gruppen. För övrigt är Sverige det första neutrala land som har ansökt om ett sådant samarbete.

Bofors vision är att vara ledande när det gäller att leverera vapen till världens länder. Min vision är att Sverige skall vara ledande när det gäller aktivt fredsarbete och att bidra till att konflikter löses med fredliga medel. Då kan vi inte tillsammans med Turkiet vara de enda stater i Europa som ökar försvarsanslagen.

Anf. 119 MARTIN NILSSON (s):

Herr talman! Ledamöter! Det har hänt ganska mycket sedan denna riksdag diskuterade försvarspolitik och fattade försvarsbeslut senast. Läget i vår omvärld och det världspolitiska läget har förändrats oerhört. Det kalla kriget

har ersatts av demokrati, samförstånd och öppenhet. Ett helt nytt läge har uppstått.

I dag kan ingen peka ut vilka hot vi ser. Det har verifierats i den debatt som har pågått här under dagen. Den enda hotet som kan tänkas anges är osäkerheten i sig själv. Trots detta läge med avsaknad av militära hot väljer regeringen, och tyvärr också mitt eget parti Socialdemokraterna, att satsa nya pengar utöver inflation och nuvarande ram. Detta trots att övriga världen gör en helt annan bedömning av det säkerhetspolitiska läget.

Om man utgick från osäkerheten som ett allvarligt hot skulle alla andra länder i Europa ha exakt samma utgångspunkt. Då skulle de också upprusta och öka sina kostnader för det militära försvaret. Det gör man de facto inte. Trenden just nu är minskade försvarskostnader eller eventuellt oförändrade kostnader.

Trots att Sverige befinner sig i ett oerhört svårt läge budgetmässigt, med stora budgetunderskott och stora nedskärningskrav på hela den sociala välfärdssektorn, väljer regering, och tyvärr även opposition, att öka anslagen. Trots den folkliga opinion som Kent Carlsson redovisade här, där 74 % säger nej till ökade försvarsanslag, ökar man anslagen. Om man skall göra en jämförelse med hur EG-frågan behandlats i Sverige, framstår den nästan som ett demokratiskt föredöme.

Man kan ju diskutera vilka orsaksgrunderna till den här satsningen är. Det finns ett par partier som redan i valrörelsen låste upp sig oerhört. De har låst upp sig historiskt för att i varje läge vilja satsa på försvaret, oavsett vilket hotläge vi ser runt omkring oss. Moderaterna är självfallet de främsta företrädarna för detta. Det är ingen hemlighet att regeringspartierna har varit djupt splittrade. Folkpartiet drev en helt annan linje innan valet. I dag är säkert inte heller Folkpartiets väljare glada. De låsta positionerna inom partierna är en av orsakerna.

Man kan också konstatera att de lokala befolkningsopinionerna och professionens tryck antagligen är andra orsaker. Professionen har diskuterats en hel del här i riksdagen i dag. Det har diskuterats på vilket sätt de styr försvarsbeslutet och på vilket sätt de egentligen har en oerhörd makt över vilka beslut som kommer att fattas.

När det gäller den lokala opinionen tror jag att samtliga ledamöter i den här kammaren har varit ganska utsatta och har ganska stor kännedom om vad lokala opinioner förmår att göra. Om riksdagen enbart skulle utgå från dessa opinioner, skulle vi ha kvar vart enda regemente och helst bygga tre nya i varje medelstor kommun.

Det hemska är inte att människor har kommit upp till Stockholm från orter med nedläggningshotade regementen. De har vallfärdat hit med sina overheadpapper och sina kompendier. Det hemska är att t.o.m. de städer som aldrig har diskuterats eller varit utsatta för nedläggningsrisker också kommer upp för säkerhets skull. Det finns ett oerhört tryck här. Tyvärr måste man nog säga att Sveriges försvarspolitiker, varken i försvarsutskott eller på försvarsdepartementet har vågat ta tag i detta. De har inte vågat lägga upp motbild och bemöta detta.

Grunden för den svenska försvarspolitiken borde handla om den hotbild, det säkerhetspolitiska läge vi ser runt omkring oss. Kent Carlsson redovisade

här förut att i dag är hotbilden inte främst militär. Den har andra grunder och karaktärer. Det rör sig om befolkningskriser, miljöproblem, hungersnöd, folkomflyttningar, kris inom andra militära styrkor osv. Det har i princip inte nämnts någonting om detta, varken i propositionen eller betänkandet. Det har inte föreslagits några konkreta åtgärder. Det är egentligen inte så underligt.

När militärer och försvarsbyråkrater skall skriva en proposition och ett betänkande är man inte fostrade till att göra den bedömningen. Militärer har ett militärt utgångsläge. Det kan man inte lasta dem för. Men det är litet fel och svagt av oss politiker att vi inte vågar bryta den metoden och att vi inte vågar gå in och peka på alternativa hot osv.

Vi är sex socialdemokrater som har lagt en motmotion Fö34. Jag vill passa på att i det här sammanhanget göra samma yrkande som Kent Carlsson. Det innebär i princip att vi säger ja till ett nollbud. Det handlar inte om att vi vill nedrusta, utan det handlar om att vi vill satsa samma pengar som vi har i dag plus inflation eftersom att vi vill avvakta och se vad som händer.

Vi säger nej till den teknikutvecklingsfaktor som med säkerhet kommer att innebära en konstant utgiftsökning, vilket också sannolikt kommer att vara inflationsdrivande. Tji fick de moderata politiker som ville sänka skatten! Det blir antagligen inte så mycket med det, eller så blir det ett ökat budgetunderskott.

På kort sikt vill vi förändra fredsorganisationen. Vi tror att det också är nödvändigt att gå längre än vad som föreslås i den socialdemokratiska motionen, även om den går åt rätt håll. Det är ingen omöjlighet att gå ner till tio brigader. Det är tvärtom antagligen nödvändigt om vi skall ha möjlighet att satsa på kvalitet, och det har varit ledstjärnan i hela denna debatt. Tyvärr har vi inte gått tillräckligt långt, eftersom vi har varit utsatta för tryck.

På lång sikt måste man börja diskutera vilket slags försvar som Sverige har störst nytta av. Det har inte diskuterats mycket. Vi har varit inne litet på den frågan. Vi har i vår motion pekat på att vi inte tror att det är det stora plattformsförsvaret med JAS, stridsvagnar och ubåtar som är det intressanta. Vi vet inte om det är troligt att Sverige skulle bli utsatt för något slags stort invasionskrig med front-mot-front-strider.

Vi är inte militärer, och vi har självfallet inte den kunskap som man i alla lägen borde ha. Däremot borde dessa tankegångar förts fram och diskuterats, men det har man inte gjort. Den debatten har inte förts, och inte heller detta är i försvarsbudgetens intresse.

Den enda av de heliga kor som egentligen har varit uppe till debatt är något som vi i grund och botten inte diskuterar i dag, men som vi kommer tillbaka till så småningom. Det handlar om värnpliktsfrågorna och den diskussion som förts om totalförsvarsplikten. Det är bra att vi där har lyckats nå fram till en konstruktiv lösning. Det visar just på vikten av att göra omprövningar och våga diskutera hur vi skall kunna lyckas upprätthålla demokratiska krav och ha kvar pliktsystemet. Vi har ju ändå ett pliktsystem som inte tvingar oss till onödigt höga försvarskostnader, och vi kan dessutom stärka det civila försvaret.

Det finns ytterligare en punkt där vi har riktat kritik mot detta förslag. Det rör sig om det sätt på vilket man har behandlat det civila försvaret. Just inom

det civila försvaret finns det oerhört stora problem som måste lösas och diskuteras. Men tyvärr finns inte heller här några lösningar. I dag har många av det civila försvarets uppgifter lagts över på kommunerna och blivit kommunaliserade. Däremot har inte finansieringen och inte heller pengarna blivit det.

Vi ser i dag hur många kommuner negligerar de krav som riksdagen ställer. Detta har inte diskuterats. De internationella civila hoten, som Kent Carlsson var inne på, har inte heller tagits med. Jag tycker därför att betänkandet är ofullständigt. De frågeställningar som är viktiga är inte med. På något sätt kan man få intrycket av att detta är det förra försvarsbeslutet, som omskrivits litet grand för att passa år 1992, och något som man gjort i stället för att försöka formulera svar på de nya frågorna. Det tror inte jag är rätt metod. Det behövs nya tankar och nya lösningar.

Med detta vill jag yrka bifall till de yrkanden som Kent Carlsson har avgivit.

Anf. 120 HENRIK LANDERHOLM (m) replik:

Herr talman! Jag tackar Martin Nilsson för hans anförande. Han beskriver världen med en ganska stor och bred pensel med rosa färg, en värld präglad av demokrati, samförstånd och öppenhet. Jag kan ge en bild av en annan värld, en värld av osäkerhet, där risken för storkrig har minskat, men där småkrigen faktiskt finns runt omkring oss. I vårt närområde finns politisk instabilitet med snabba skiftningar. Det är framför allt en värld där de militära resurserna i vårt närområde är fortsatt stora.

Jag skulle vilja be Martin Nilsson att tänka på skillnaden mellan politiska och militära hot. Visst har det direkta politiska hotet i form av expansionism i vårt närområde och snabbt användbara militära styrkor som kan användas mot vårt land minskat. Men så länge vi kan se stora militära styrkor i vårt närområde måste vi absolut upprätthålla ett starkt försvar.

Vi måste lära oss att skilja mellan militära och politiska hot. Politiska hot kan skifta mycket snabbt. De kan skifta under några dagar, som vid sovjetkuppen i augusti och september, under veckor och månader. Att bygga upp förlorad militär kapacitet tar inte veckor eller månader. Det tar år och decennier att utbilda soldater och utveckla vapensystem för framtiden. Det är därför som vi även för framtidens säkerhet behöver ett starkt försvar.

Även om vi kan se många positiva tecken skall vi komma ihåg att det även i vår omvärld kommer att vara de vassaste vapensystemen – marininfanteribrigader, luftlandsättningsdivisioner, modernt jakt- och attackflyg – som kommer att skrotas sist, de som är mest användbara och starka som försvar mot en tänkbar angripare.

Jag skall anknyta till det som Hans Lindblad tidigare sade. En av de viktiga anledningarna till att vi vill satsa 7,3 miljarder under dessa fem år och Socialdemokraterna vill satsa 3,8 miljarder, vilket också är en ökning av försvarsanslaget, är att de länder i vår omvärld som nu kan hösta in nedrustningens frukter, efter att ha upprustat under en stor del av 80-talet, har ett mycket bättre läge. De har redan köpt stridsvagnar, nya ubåtar, i de fall de har behövt dem och nya jaktflygplan. Det har inte vi kunnat göra, och därför måste vi genomföra den moderniseringen nu.

Jag är ledsen att behöva höra det försåtliga talet om att vi skall få ett vassare försvar med hög kvalitet i dessa tio brigader, dvs. 50 000 man, som skall utgöra vår fältarmé, när vi *inte* skall köpa nya stridsvagnar, något som är en förutsättning för att kunna föra effektiva markstrider, när vi *inte* skall köpa JAS och *inte* skall köpa nya ubåtar. Jag undrar verkligen om Martin Nilsson har tänkt efter vilka militära styrkor som faktiskt finns kvar och som kommer att finnas kvar under överskådlig framtid.

När stridsvagnarna smids om till plogbillar, skall jag vara den förste som står i denna kammare och säger: Nu är det dags att dra ner våra försvarsansträngningar.

Anf. 121 MARTIN NILSSON (s) replik:

Herr talman! Det är fint det, Henrik Landerholm. I grunden håller vi med varandra. Jag håller med om att det finns en instabilitet i världen, och vi har inte sagt någonting annat. Instabiliteten är ett problem. Vi säger också i våra motioner och förslag att vi inte vill avrusta, utan vi vill ha kvar samma summa pengar till det militära försvaret som sådant.

Men vi måste ju också diskutera hur vi bäst kan motarbeta och förebereda oss för de hot och den instabilitet vi ser. Det är detta som Kent Carlsson och jag här har försökt diskutera, nämligen vilka hotbilder vi ser och hur vi bäst skulle kunna möta dem. Då måste man tyvärr konstatera att det inte först och främst är fråga om militära medel. De pengar som vi lägger på militära medel skulle vi sannolikt kunna få ut mer av genom andra säkerhetspolitiska åtgärder.

Tyvärr är ni inte – herr Landerholm, som tillhör den profession som jag tidigare talade om – rätt personer för att komma till rätta med de problem vi ser i dag. De är i grund och botten inte militära. Man kan alltid vilja ha mer pengar till försvar och olika angelägna åtgärder. Det tycker också jag skulle vara mycket fint och bra. Men nu har det svenska samhället inte obegränsat med resurser. Det borde inte minst Henrik Landerholm veta, som är anhängare av stora skattesänkningar i samhället.

För att klara välfärden och de grundläggande uppgifter som finns i samhället, måste vi faktiskt kunna prioritera, och då kommer inte detta högst upp på dagordningen. Det finns andra saker som är mer angelägna. Satsar vi dessa 7,3 miljarder, plus teknikutvecklingsfaktorn, har vi bundit oss för högre utgifter inte bara för denna femårsperiod utan även längre fram i tiden.

Självfallet kan man som borgerlig majoritetsföreträdare tycka att det är fint med större försvarskostnader. Men detta kommer tillsammans med exempelvis vårdnadsbidrag och de skattesänkningar ni nu genomför att leda till att vi så småningom kommer att urholka välfärden ännu mer, och vi kommer att ha kvar ett högt skattetryck. Det är möjligt att det är detta ni önskar. Men jag tror inte att det är vad majoriteten av svenska folket önskar, nämligen att rasera välfärden för att vi skall ha råd att öka försvarskostnaderna och exempelvis införa vårdnadsbidrag.

Anf. 122 HENRIK LANDERHOLM (m) replik:

Herr talman! Martin Nilsson gör samma misstag som hans partikamrater gör när de byter argumentation från motion till reservation. Martin Nilsson

byter argumentation från anförande till replik genom att helt plötsligt säga att det nu inte är hotbilden som skall styra försvarets inriktning och omfattning, utan i första hand de begränsade ekonomiska resurserna. Hur Martin Nilsson skall förklara den logiska kullerbyttan vet jag inte.

Jag säger det igen: Martin Nilsson målar upp en annan säkerhetspolitisk bild än den som alla partier gemensamt utom vänsterpartiet har kommit överens om och som finns beskriven här i försvarspropositionen. Osäkerheten, den politiska instabiliteten och småkrigen är viktiga faktorer, och det militära hotet kvarstår. Även om det politiska hotet – den politiska riskbilden, om vi så kallar det – i dag ter sig ganska mycket snällare än vad den har gjort under en stor del av 80-talet, tycker jag att det är falskt av Martin Nilsson att beskriva vår omvärld som en omvärld med enbart demokrati, samförstånd och öppenhet, när dessa militära resurser fortfarande finns kvar.

Jag menar att vi måste anpassa vårt militära försvar efter i första hand de militära resurser som finns i vår omvärld och först i andra hand efter de ganska flyktiga och snabba politiska förändringar som kan ske.

De pengar som vi nu satsar på försvaret är inga gigantiska summor. Det är inte så fruktansvärt stor principiell skillnad mellan regeringens satsningar och den socialdemokratiska oppositionens satsningar. Oppositionen vill satsa 3,8 miljarder och regeringen vill satsa 7,3 miljarder. I summan 7,3 miljarder ingår faktiskt den teknikutvecklingsfaktor som Martin Nilsson hävdade skulle ligga utanför.

Nästa gång vi fattar ett försvarsbeslut, oavsett om det blir 1995, 1996, eller 1997, skall jag vara den förste att ta en ny debatt med Martin Nilsson och se om de moderna stridsvagnar som fortfarande sprutas ut ur ryska stridsvagnsfabriker har smitts om till plogbillar. Då skall jag vara den förste i kammaren att säga att Martin Nilsson fick rätt, vi kunde nedrusta. Men vi kan inte göra det nu.

Jag vill ha svar på frågan i min förra replik: Hur kan någon någonsin påstå att vi får ett vassare försvar om vi inte köper JAS, inte köper nya stridsvagnar och inte köper nya ubåtar? Att kalla det för kvalitet, för ett vassare försvar, är att lura inte bara den opinion som lyssnar på vår debatt utan också kamraterna i kammaren. Hur ser detta "vassare" försvar ut?

Anf. 123 MARTIN NILSSON (s) replik:

Herr talman! Henrik Landerholm säger att han skulle vara den förste att om fem eller sex år ställa upp på att minska försvarsanslagen, ifall vi skulle se att rustningen minskar osv. Det skulle vara hemskt kul. Det skulle nämligen vara en totalt revolutionerande nyhet bland moderata riksdagsledamöter. Jag tror inte att det har hänt någon gång. Oavsett vilket läge vi har befunnit oss i har Moderaterna sagt att vi skall rusta upp. När nu omvärlden rustar ner, bryter ni helt plötsligt mot era principer och säger att vi inte alls skall följa omvärlden. Nu skall vi bilda en ny och helt egen linje, dvs. vi skall öka omkostnaderna.

Henrik Landerholm menar att det finns en motsättning i det jag säger, att å ena sidan hotbilden skall styra och å andra sidan välfärden skall styra. Det är självklart att jag säger det. Det gör ni också. Om ni hade fått bestämma helt fritt och säga att det är en osäker värld som skall styra våra försvarskost-

nader, skulle ni ha satsat hur mycket pengar som helst, om ni hade haft dem. Men ni har inte de pengarna. Det finns andra angelägenheter i samhället som vi måste sköta gemensamt via skattefinansiering.

Den avvägningen gör ni i propositionen och i motioner precis lika mycket som vi gör den i vår motion. Men vi kommer fram till att resurserna till större del borde läggas på välfärden och på att bearbeta hotbilden där vi ser den, dvs. instabiliteten. Där finns också ett problem.

Ni säger att det finns en instabilitet i första hand i Östeuropa. Ni delar vår syn att det rör sig om sociala problem i första hand, som kan leda fram till ett auktoritärt samhällssystem i Östeuropa. Men ni vågar inte göra någonting åt det. Ni säger att det bästa sättet att motarbeta det är att satsa litet till på vårt eget militära försvar. Vi säger att det bästa sättet att åtgärda det är att satsa på bistånd där det bäst behövs, dvs. för tillfället i Östeuropa.

Det är mycket möjligt att vi skulle få ett vassare försvar med JAS och nya stridsvagnar, men jag tror inte det. Jag tror att det är ett gammalt, klumpigt försvarssystem. Men jag kritiserar inte först och främst det. Vad jag kritiserar är att försvarsutskottet, framför allt den borgerliga majoriteten, inte har vågat, inte velat ta diskussionen om hur ett framtida försvarssystem skall se ut, om hur hotbilden har förändrats och om behovet av ett nytt försvarssystem. Så länge ni inte är beredda att ta den diskussionen här i kammaren eller ute i samhället, kommer ni att måla upp en bild med bara två system, där det handlar om ja eller nej, och det blir en oerhört förenklad försvarsdebatt. Det tjänar varken Henrik Landerholm eller jag på, tyvärr.

Förste vice talmannen anmälde att Henrik Landerholm anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 124 IRÉNE VESTLUND (s) replik:

Herr talman! Jag inser naturligtvis att Martin Nilsson inte har kunnat följa debatten i dess helhet under dagen och i och med det kanske inte heller har haft klart för sig vad vi socialdemokrater har hävdat under dagens lopp.

Jag avslutade mitt anförande med att säga att jag tycker, när vi nu talar om trendbrott, att det verkligen har skett ett trendbrott i dag. Vi tar t.ex. fram det civila försvaret. Men vi har också gemensamt beslutat om en kommitté för en utredning av det totala civila försvaret, och framför allt en uppföljning. Det är ändå någonting som vi gemensamt har kommit fram till och som jag tror är mer väsentligt för den framtida diskussionen om totalförsvaret än många andra resonemang.

Martin Nilsson tar också upp de säkerhetspolitiska hoten. Diskussionen mellan Henrik Landerholm och Martin Nilsson tänker jag inte lägga mig i. Men jag vill nog framhålla att om det är några som har resonerat om de framtida säkerhetspolitiska hoten, så är det vi socialdemokrater i försvarsutskottet. Vi ser bl.a. miljöhoten som en av de stora frågorna. Själv pekade jag på bristen på rent vatten som kanske ett av de större hoten inför framtiden. Jag tog också upp andra saker, bl.a. konsekvenserna av de etniska och religiösa krig, eller skall vi säga historiskt grundade krig, som vi för närvarande ser i Centraleuropa. Allt detta kan få konsekvenser som vi i dag inte riktigt kan räkna ut.

Jag tror att det måste finnas en öppenhet i diskussionen om säkerhetspolitik. Det säkerhetspolitiska resonemanget måste innehålla en helhetsbild. Jag vill inte dela den något förenklade syn som Martin Nilsson företräder här, och som även andra talare har företrätt.

Anf. 125 MARTIN NILSSON (s) replik:

Herr talman! Jag delar Iréne Vestlunds syn på ett par områden. Jag menar också att Socialdemokraterna delvis har en bättre syn, både vad gäller beskrivningen av det civila försvaret och den säkerhetspolitiska hotbilden som finns i dag. Jag håller med henne. Utskottsgruppen har skrivit bra reservationer. Jag är nöjd med att ni har avgett dem. Men tyvärr går de inte tillräckligt långt.

Det kanske inte finns förutsättningar för att diskutera detta och klara ut det så lätt. Men det som i dag känns viktigt för det civila försvaret är inte först och främst en kommitté. Det skulle i första hand behövas lösningar på de resursproblem vi ser ute i kommunerna i dag. Det är möjligt att en kommitté så småningom kan komma fram till sådana förslag.

Det är litet tragiskt att man satsar 7,3 nya miljarder och i princip inte lägger någon enda krona, eller väldigt begränsade resurser, på det civila försvaret.

Även när det gäller de säkerhetspolitiska hoten finns en skrivning som är bättre än den skrivning den borgerliga majoriteten har förmått prestera. Men tyvärr leder inte heller den någonstans. Det är en skrivning som är till intet förpliktigande. Den leder inte till några nya resurser eller något nytt förhållningssätt i den praktiska politiken. Det är en bra skrivning. Men det fordras kanske litet mer än så. Jag hoppas att det blir nästa steg i den socialdemokratiska försvarsutskottsgruppen, att man kommer längre.

Anf. 126 IRÉNE VESTLUND (s) replik:

Herr talman! Detta med förhållningssätt tycker jag är mycket intressant. Dessutom är det intressant hur man för en sådan här debatt. Jag tror nog, Martin Nilsson, att det är viktigare att gå ut och diskutera dessa saker på plats, ute i kommunerna, för att också resonera om hur kommunerna fördelar de statliga bidragen. De statliga bidragen kommer ju att bli annorlunda konstruerade nu.

Jag är medveten om att Kommunförbundet och regeringen inte har kommit överens särskilt väl om de ekonomiska ersättningarna. Det har varat under ganska många år. Men det har också att göra med att kommunerna inte alltid kanske har haft klart för sig att fredstida beredskap också gäller för krig. Man har hela tiden sagt att elavbrott, bekymmer med vatten, värme, sjukvård osv. har med krigssituationen att göra, och då skall staten betala. Men det fredstida samhället måste också vara robust och klara av dessa saker.

Jag är medveten om att en utredning inte kommer att klara av detta, men jag är övertygad om att en mycket klar diskussion mellan kommunala politiker och oss försvarspolitiker måste komma till stånd för att man skall se helheten.

Det är ingen lätt materia, det vet vi, inte minst när man också har andra

prioriteringsdiskussioner som jag väl inser är ännu nödvändigare och hårdare. Då kan det vara lätt att skjuta ifrån sig det här.

Jag tog ett exempel på förmiddagen. Det är den situation man har i en kommun uppe i Dalarna, där hela dricksvattentäkten blivit förgiftad. Vad gör man där? Det kan hända många kommuner i framtiden. Det är ett av de faktiska miljöhot som finns nära inpå oss.

Den diskussionen tror jag Martin Nilsson och jag kommer att klara ut tillsammans. Man skall inte tala om korståg i detta sammanhang, men vi kan väl flagga för det.

Anf. 127 MARTIN NILSSON (s) replik:

Herr talman! Vi hoppas det. Jag tror att Iréne Vestlund och jag är överens i mycket. Problemet är att saken diskuterats i många år men inte kommit någonstans. Det vi ser i dag är det problem Iréne Vestlund tar upp, att kommunerna tvingas prioritera mellan olika verksamheter. Då ligger tyvärr inte det civila försvaret så högt.

Vi får hoppas att regeringen kommer med något slags rättighetslag även på detta område. Det brukar man vara rätt duktig på annars.

Anf. 128 PEHR LÖFGREEN (m):

Herr talman! Sveriges flygvapen står inför genomgripande förändringar. Flygvapnets betydelse har kommit alltmer i fokus tack vare de senaste årens internationella händelser. Tålighet och avancerad teknik har visat sig överlägset i ett modernt krig.

Sammanbrottet i Östeuropa har medfört att den stabilitet som Warszawa- och NATO- pakterna trots allt stod för, inte längre finns. Som exempel kan man peka på motsättningarna inom det gamla Sovjetunionen, sammanbrottet och inbördeskriget i Jugoslavien. Enligt flera bedömare är risken stor att den konflikten kan sprida sig till resten av Balkan.

Det är en mycket allvarlig felbedömning att tro att krigsrisken minskat i vårt närområde på grund av upplösningen av Warszawapakten och nedrustningen i Centraleuropa. Motsättningarna är tydligare än någonsin, och sannolikheten för väpnade konflikter är större än tidigare. Behovet av ett starkt och effektivt flygvapen har blivit viktigare än tidigare. Därför är det för tidigt att göra stora nedskärningar, nedläggningar eller omflyttningar av det svenska flygvapnet utan att samtidigt göra en bedömning av de säkerhetspolitiska konsekvenserna.

Under de senaste tio åren har flygvapnet satsat mycket på att bygga upp ett "tåligt" system. Vi har förändrat vår basfilosofi till att, i krig, ha så stor spridning av materiel och personal som möjligt. ÖB:s direktiv om försvarets organisation, att arbeta så "krigslikt" som möjligt i fred, för att övergången till krig skall kunna genomföras så snabbt och enkelt som möjligt, innebär att flygvapnet måste finnas nära de baser man kommer att använda i krig.

Besluten om flygvapnet och framför allt vår framtida organisation måste grundas på möjligheten att hävda vårt luftrum, att bibehålla en hög incidentberedskap och en effektiv havsövervakning.

F 13 i Norrköping spelar en viktig roll för vår närvaro i det strategiskt vik-

tiga Östersjöområdet. Att från andra flygflottiljer bedriva samma effektiva spaningsflygverksamhet är omöjligt.

Eftersom F 13 alltid bedömts ligga inom ett strategiskt viktigt område har omfattande investeringar gjorts här de senaste tre åren. Berghangaren, en av Sveriges två, är bl.a. förberedd för JAS 39 Gripen.

Sammantaget innebär detta att F 13 är en av Sveriges modernaste flygflottiljer. Flottiljens läge, uppgifter och kompetensnivå gör F 13 till ett av Sveriges viktigaste flygförband. En nedläggning av F 13 skulle avsevärt försämra Sveriges möjligheter att effektivt övervaka ett av norra Europas "hetaste" områden med en kraftig militär närvaro.

Tyvärr har den tidigare socialdemokratiska regeringen haft ett ganska ljumt intresse för de svenska försvars- och säkerhetspolitiska frågorna. Intresset har varit mer inriktat på länder långt från Europa. Urholkningen av försvarets resurser har lett till att vi bl.a. inte klarat skyddet av våra kuster. Försvarets trovärdighet har naggats i kanten. Socialdemokraternas oförmåga att fatta de nödvändiga strategiska besluten om försvarets framtid har lett till att den nuvarande regeringen tvingas fatta en rad svåra beslut som dess värre kommer att påverka många människor.

Sammanslagningar och nedläggningar av förband *är* nödvändiga. Om den tidigare socialdemokratiska regeringen fattat de nödvändiga besluten hade effekten för de orter som nu drabbas kunnat lindras eller uteblivit helt.

Riksdagens beslut om vårt framtida flygvapen måste fattas utifrån en säkerhetspolitik som bygger på vårt behov av skydd och säkerhet och inte av sysselsättnings- och regionalpolitiska skäl. Sådana beslut kommer att undergräva flygvapnets möjligheter att lösa sina uppgifter, dvs. försvara Sverige i händelse av ofred.

Herr talman! För att riksdagen skall kunna fatta ett långsiktigt beslut om vårt framtida flygvapen är det nödvändigt att chefen för flygvapnet tillsammans med ÖB gör en plan för hur freds- och krigsorganisationen skall se ut för att flygvapnet skall kunna lösa sina uppgifter effektivt. Det är nödvändigt att undvika förhastade beslut som leder till en omfattande flyttkarusell av flygplan, materiel och människor och som kommer att kosta skattebetalarna ansenliga belopp.

En nedläggning av F 13 kommer att leda till en mycket omfattande flyttkarusell, eftersom huvuddelen av verksamheten skall behållas i krigsorganisationen.

F 13:s uppgifter är omfattande, eftersom man tidigare övertagit verksamheterna från fyra nedlagda flottiljer. Om F 13 läggs ner kommer nuvarande verksamhet att flyttas till F 16 i Uppsala, F 17 i Ronneby och F 6 i Karlsborg.

Från Ronneby flyttas spaningsdivisionen till Karlsborg. För att ge plats i Karlsborg kommer ett antal Attackviggen att flyttas till Söderhamn. F 16 i Uppsala tar över ansvaret för baser, stridsledning och radarstationer. Så länge chefen för flygvapnet anser att ostkusten är värd att försvara kommer man att vara tvungen att ha personal stationerad i närheten.

En flyttkarusell av denna omfattning är oerhört kostsam. Kostnaderna för att flytta materiel och människor kommer att öka avsevärt. Detsamma gäller kostnaderna för flygspaningen, som nu bedrivs från F 13 och som kommer

att tas över av F 6. Dessutom kommer försvarseffekten att minska, enligt chefen för flygvapnet vid hans besök på F 13 fredagen den 15 maj.

Eftersom Karlsborg även kommer att överta spaningen från Ronneby, kommer våra möjligheter till effektiv havsövervakning att kraftigt försämras. Den ökade transporttiden för både jakt och spaningsflyg kommer att innebära att Sverige inte kan klara av en tillfredsställande incidentberedskap i norra och mellersta Östersjöområdet. "Gotland", Sveriges hangarfartyg, lämnas utan tillfredsställande luftförsvar.

Kostnaderna för en avveckling av F 13, tillsammans med den kraftiga försämringen av luftförsvaret inom Östersjöområdet, talar emot en nedläggning av F 13.

Det är nödvändigt att riksdagen bildar sig en uppfattning om hur flygvapnet skall vara organiserat, vilka förband vi skall ha kvar och var dessa skall vara placerade.

Alla delar inom flygvapnet skall beaktas, investeringskostnader, utbildning, administration, försvarsuppgifter, etc.

Flygvapnets operativa delar skall vara decentraliserade så långt som möjligt för att få bästa yttäckning. Däremot kan administrationen mycket väl centraliseras. I dag sköter i stort sett varje flottilj sin egen adminstration. Här borde det finnas stora möjligheter till rationaliseringar. Administrationen för de olika flygförbanden borde kunna slås ihop till att klara tre–fyra flygförband.

Historiskt har Östersjön alltid varit strategiskt viktigt för många nationer. Förutom handel och sjöfart har den militära närvaron alltid varit påtaglig. Vi delar också Östersjön med många nationer, alla med samma rätt att färdas över havet och genom luften men också med samma skyldighet att respektera varandras suveränitet. Denna skyldighet har tyvärr inte varit en självklarhet, Sverige har fått se sina gränser kränkta otaliga gånger. Genom vår närvaro i Östersjöområdet kan vi visa omvärlden att vi alltid kommer att hävda vårt territorium, att vi kommer att hävda vår rätt att finnas där.

När nu riksdagen skall besluta om F 13:s framtid kommer riksdagen också att markera för omvärlden vår syn på det viktiga Östersjöområdet.

Bevara Sveriges suveränitet, slå vakt om F 13!

Jag yrkar bifall till regeringens proposition i den del som avser bevarande av Kungl. Bråvalla flygflottilj F 13 samt avslag på utskottets förslag och samtliga motioner och reservationer. Yrkandet finns utdelat i kammaren.

(Pehr Löfgreens yrkande hade följande lydelse: beträffande nedläggning av Bråvalla flygflottilj (F 13) att riksdagen med bifall till proposition 1991/92:102 i denna del samt med avslag på motionerna 1991/92:Fö6 i denna del, 1991/92:Fö16 yrkande 2, 1991/92:Fö21 i denna del, 1991/92:Fö28 yrkande 23, 1991/92:Fö47 och 1991/92:Fö331 yrkande 1 godkänner vad regeringen föreslagit.)

I detta anförande instämde Mona Saint Cyr och Birger Hagård (båda m).

Anf. 129 BRITT BOHLIN (s) replik:

Herr talman! Jag finner Pehr Löfgreens säkerhetspolitiska bedömning milt uttryckt märklig. Pehr Löfgreen torde stå tämligen ensam i denna kam-

mare om denna bedömning. Inget parti i denna kammare har gett uttryck för en sådan bedömning tidigare.

Jag föreslår att Pehr Löfgreen snarast vänder sig till sin egen försvarsminister och sitt eget parti för att få rätsida på de frågeställningar han har kring den säkerhetspolitiska bedömningen.

Hans resonemang leder honom fram till att vi i dag över huvud taget inte kan vidta några förändringar i grundorganisationen därför att det säkerhetspolitiska läget anses så "farligt" just nu. Jag skulle vilja påstå att det är precis tvärtom. Har vi någon gång i modern historia kunnat använda tidsuppehållet till att vidta förändringar i grundorganisationen är det exakt just nu. Det är såvitt jag förstår samtliga partier i riksdagen överens om.

Pehr Löfgreen känner oro för att vi inte skall kunna hävda luftrummet. Men det är inte med fredsflottiljer vi gör det, utan med våra divisioner i krigsorganisationen. Dem har vi efter bästa förmåga försökt bibehålla på en hög standard. Det gäller också nästan alla partier.

Pehr Löfgreen talar om investeringar på F 13. Jag håller med om att F 13 är en modern, fin och bra flygflottilj. Problemet är att vi inte har några risiga, nedgångna flottiljer i flygvapnet i dag. Alla har en god standard. Det är alltså tyvärr inget bra urvalsinstrument som Pehr Löfgreen hänvisar till.

När det gäller antalet flottiljer vill jag påstå att det kanske vore klokt av Pehr Löfgreen att diskutera den frågan med regeringskollegerna i Folkpartiet.

Får jag påstå att det resonemang om Gotlands luftförsvar som fördes i talarstolen är fullständigt felaktigt. Jag skulle nästan vilja gå så långt att jag sade att Pehr Löfgreen borde fundera litet på devisen för första divisionen på F 13: Utan spaning, ingen aning. Är det så att Pehr Löfgreen inte har tillämpat någon spaning?

Anf. 130 PEHR LÖFGREEN (m) replik:

Herr talman! Först vill jag beklaga att jag hörde illa vad som sades av föregående talare, och det vore bra om det gick att tala litet tydligare. Jag hörde ändå i stort sett vad det rörde sig om, och jag vill hävda att en incidentberedskap är mycket nödvändig. Vad jag i övrigt har sagt vidhåller jag.

Vi är tvungna att ha ett starkt försvar, ett starkt flygvapen. Ryssland är i dag en stat som består av många delstater, och det finns alltså möjlighet att precis vad som helst kan hända, när som helst. Min uppfattning är att oron ute i världen är betydligt större än vad många vill framhålla.

Anf. 131 BRITT BOHLIN (s) replik:

Herr talman! Jag skall verkligen försöka att vara tydlig och klar. Mitt budskap till Pehr Löfgreen är: Incidentberedskapen skall inte förändras. Punkt.

Anf. 132 PEHR LÖFGREEN (m) replik:

Herr talman! Jag vidhåller vad jag har sagt i mitt anförande. Jag hoppas nu att flygvapnet skall få fortsätta att försvara det här landet.

Anf. 133 TORGNY LARSSON (s):

Herr talman! En lång dags debatt börjar närma sig sitt slut. Det har sagts mycket i dag, både sådant som är värt att komma ihåg och sådant som vi

kanske ganska snabbt glömmer. Det som somliga talare ändå har kunnat ställa sig bakom är att det kalla kriget är slut. Det är inte det intryck man får när man lyssnar på alla.

Det har i alla fall skett en dramatisk och positiv ändring i de internationella relationerna i Europa. Sovjetunionen är upplöst, och Warszawapakten existerar inte längre. Tillbakadragandet av sovjetiska trupper och upplösningen av Sovjetunionen har lett till en totalt förändrad situation i Europa. En mycket kraftig konventionell nedrustning pågår, liksom en kraftig nedrustning av kärnvapen.

Detta var några meningar i den motion nr 34 som företrädare för de socialdemokratiska sidoorganisationerna – Broderskapsrörelsen, Socialdemokratiska kvinnoförbundet och ungdomsförbundet – har skrivit under.

Det kan inte längre påvisas att det finns något verkligt militärt hot mot Sverige i dag. Varifrån skulle i så fall ett anfall kunna tänkas komma? Varken ÖB, regeringen eller utskottet kan ge något svar på den frågan.

Vi lever alltså i en ny situation, vilket även utskottet åtminstone delvis medger. Den logiska slutsatsen av detta faktum borde rimligtvis vara att även Sverige skulle kunna minska sina försvarsutgifter. Åtminstone borde vårt land kunna undvika att öka sina militära kostnader.

Det kalla krigets slut borde göra det möjligt att frigöra stora resurser av olika slag. Det hade varit bra om vi nu hade kunnat ta chansen och använda oss av den möjligheten.

Visserligen medger utskottet att den säkerhetspolitiska utvecklingen innehåller många positiva element, men det framhåller samtidigt att denna utveckling också innehåller stora osäkerheter. Därför kan man inte tänka sig vare sig att sänka militärutgifterna eller ens att behålla dessa på en oförändrad nivå.

Det finns ingen anledning att förneka att utvecklingen framöver kan innebära osäkerheter, men utskottet drar fel slutsatser med anledning av det. Den grundläggande frågan som bör ställas är om detta innebär ett hot mot Sveriges säkerhet. De konfliktrisker som kan tänkas uppstå i form av social oro, etniska och nationella motsättningar kan inte i första hand mötas med militära metoder.

I stället är bistånd till ekonomisk utveckling, försvar av mänskliga rättigheter och miljösatsningar exempel på insatser som bör göras. Därför finns ingen anledning att realt höja de militära anslagen.

I dessa dagar presenterar en av mina medmotionärer, Maj Britt Theorin, vid den stora konferensen i Rio en FN-studie om hur militära resurser kan användas för att rädda och återställa miljön.

Slutsatsen är att den ekonomiska ramen för det militära försvaret kan hållas oförändrad i jämförelse med dagsläget. Försvarskostnaderna bör inte fortsätta att öka.

Herr talman! Det är mycket som man skulle kunna säga med anledning av detta, men med hänsyn till den långa debatten nöjer jag mig med att i allt väsentligt instämma i det som Kent Carlsson och Martin Nilsson har sagt tidigare i debatten. Jag vill bara göra ett litet tillägg, en markering, och det gäller JAS.

Det har många gånger sagts, även i dag, att JAS är en gökunge i försvars-

boet. Det tål att upprepas. JAS-projektet borde aldrig ha kommit till stånd. I den situation vi är i nu, borde riksdagen i dag fatta ett beslut om att säga nej till delserie 2. Tyvärr kommer riksdagen inte att göra det, och jag beklagar det, herr talman.

Jag instämmer i de yrkanden som Kent Carlsson och Martin Nilsson här har framfört.

Anf. 134 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Herr talman! "F 13 är inte utbytbart i försvarets nedläggningsprocess. 400 miljoner kostar det att 'byta' F 13 mot F 6 i Karlsborg. Och det inryms inte i försvarsbeslutets ramar."

Det här sade försvarsminister Anders Björck i Linköping i april.

I maj var försvarsministern i Norrköping, och enligt Norrköpings Tidningar fällde han följande yttrande:

"Ett militärt sett felaktigt beslut. Så kommenterar en kritisk försvarsminister Anders Björck (m) försvarsutskottets beslut på tisdagen att offra F 13 i Norrköping." Enligt Björck kostar utskottets beslut flera miljoner mer än om F 13 fått vara kvar.

Regeringens proposition är ju klar: man föreslår en nedläggning av F 6 och ett bibehållande av F 13 – detta av försvarspolitiska och ekonomiska skäl. Vi har hört det av flera talare, och jag skall inte gå in i detalj på det. Vi vet av den debatt som har varit vilka skälen är. Mina kamrater på Östgötabänken har lagt fram dem mycket tydligt, nämligen Lars Stjernkvist, Pehr Löfgreen, Inge Carlsson, Dan Ericsson i Kolmården och Ingvar Björk. De har berättat om läget nära Östersjön, de gjorda investeringarna på F 13, ekonomin, de kortare flygtiderna i förhållandet mellan F 13 och F 6, transportsträckorna om F 6 får behållas och F 13 läggas ned.

Ett argument som har framförts flera gånger och som naturligtvis är besvärande för oss som försvarar F 13, är att ÖB och flygvapenchefen skulle ha förordat att F 13 skall läggas ned. Men jag tror att det kan vara skäl att påminna om att de gjorde det i ett läge när "ÖB 92 komplement" presenterades. Jag undrar om de skulle ha gjort samma bedömning i dag, när regeringen har föreslagit att en och en halv division AJ 37 skall avvecklas. Hade flygvapenchefen och ÖB haft de fakta i målet, tror jag att det inte är en alltför djärv gissning att de skulle ha föreslagit att lägga ned F 6 och behålla F 13. Det tror jag hade blivit den logiska slutsatsen.

Men när den socialdemokratiska partimotionen lades fram blev det naturligtvis en rejäl dolkstöt för F 13. I den föreslogs just en nedläggning av Norrköpingsflottiljen. Då förstod vi nog litet till mans att det kanske skulle bli litet besvärligt att rädda F 13. Men hoppet fanns naturligtvis, och nu hängde det på utskottet och den här kammaren. Vi skall snart gå till beslut, och fortfarande finns naturligtvis chans att vi kan följa propositionen, regeringen och försvarsministern.

I utskottet blev det en majoritet för ett bibehållande av F 6. Socialdemokraterna och Ny demokrati fann varandra. Detta gjorde det naturligtvis också besvärligt för de fyra borgerliga regeringspartierna att sedan gå vidare och föreslå att F 13 skulle vara kvar. Då skulle man inte få en nedläggning av någon flottilj. Det var den kniptång man satt fast i.

Jag frågar mig ändå: Var är de borgerliga reservationerna mot det här förslaget? När man fastnade för F 6 hade jag väntat mig att regeringsföreträdarna skulle ha reserverat sig till förmån för förslaget i propositionen.

I ett särskilt yttrande förklarar de fyra partierna sitt agerande. Det gör man mycket bra, tycker jag. Det är bara synd att det är ett särskilt yttrande och inte en reservation.

I yttrandet skriver man på följande vis: "Att Karlsborgs kommun skulle drabbas mycket hårt av effekterna av en nedläggning av F 6 är uppenbart. Inte desto mindre talar starka krigsorganisatoriska och ekonomiska skäl för en nedläggning. Nedläggning av något annat förband än F 6 sparar mindre pengar under försvarsbeslutsperioden och stämmer sämre överens med de prioriteringar avseende krigsuppgifterna som i enighet beslutats i avsnittet Säkerhetspolitiken och totalförsvaret."

Bakom detta står utskottets ordförande och de borgerliga ledamöter som företräder regeringspartierna.

Det kunde naturligtvis ha blivit ett annat beslut, om t.ex. Ingvar Björk, som har talat väl för F 13 här i dag, också hade röstat på ett sådant sätt att vi kunde ha bevarat F 13. Genom att yrka på och rösta för ett bibehållande av F 6 slog han – och det måste han ha varit medveten om – undan benen för möjligheterna att behålla F 13.

Hans Lindblad har också i debatten här i dag sagt att vilken flottilj som skall läggas ned – F 6 eller F 13 – inte objektivt kan fastställas. Jag vet inte riktigt vad Hans Lindblad menar med att det inte objektivt kan fastställas. Hans Lindblad har talat om olika variabler, och på något sätt måste man väl ändå kunna komma fram till vilket som är bäst att lägga ned – F 6 eller F 13.

Enligt det särskilda yttrandet, som Hans Lindblad ändå har ställt sig bakom, gör man bedömningen att det från försvarspolitisk och ekonomisk synpunkt vore bättre om man behöll F 13 än F 6.

Vad man nu har gjort är att man har tagit andra hänsyn än försvarspolitiska. Utskottet skriver när det gäller F 6: "Utskottet har noga prövat regeringens förslag att lägga ned *Västgöta flygflottilj F 6 i Karlsborg* och därvid funnit att övervägande skäl talar för att behålla flottiljen. Av betydelse har härvid varit att Karlsborgs kommun skulle ha drabbats mycket hårt av effekterna av en nedläggning." Det är det första argument man för fram – alltså ett arbetsmarknadspolitiskt, inte försvarspolitiskt, skäl. På den punkten finns ingen reservation.

Utskottets ordförande, Arne Andersson, har här i dag lagt fram ett särskilt yrkande, och det är jag glad över att han har gjort. I det sägs att vad utskottet har anfört om friare former vid nedläggning av I 14 och P 6 jämväl bör innefatta de för nedläggning föreslagna förbanden F 13 och Ing 1. Är det nu F 13 som kommer att läggas ned enligt beslutet här i dag är det naturligtvis bra. Skulle det bli F 6 som läggs ned kan ju F 13 utbytas mot F 6. Det är enligt vad jag förstår en motion av Hans Lindblad som ligger till grund för detta yrkande.

Alla de brev och andra påstötningar som vi har fått från dem som nu är oroliga i Norrköping har vi naturligtvis tagit intryck av. Men framför allt har det, precis som Lars Stjernkvist har sagt här i dag, funnits försvarspolitiska skäl. Enligt vad jag förstår blev Lars Stjernkvist egentligen aldrig rejält be-

mött på de konkreta punkter som han lade fram. Det är, som det står i det särkilda yttrandet, den bedömning man borde ha gjort när man tog ställning.

Jag skall slutligen bara läsa upp ett par saker som jag har fått mig tillsända. En anställd skriver så här: Om F 13 i Norrköping läggs ned och all dess verksamhet flyttas förstår jag inte varför. Varför är vi, 530 civilanställda vid flottiljen, värda mindre än 300 i Karlsborg, där dessutom den övervägande delen av de civilanställda jobbar för hela garnisonen? Alltså riskerar inte alla att bli helt arbetslösa som här i Norrköping. Vi skall ut på en arbetsmarknad som i dag består av 4 000 arbetslösa, med varsel och förvarsel på ytterligare tusentalet – en kris som är jämförbar med textilkrisen här i stan. – Skulle man nu ha arbetsmarknadspolitiska skäl för sin bedömning kunde man lika väl ha tagit de här argumenten.

Så här skriver en anställd som klagar över att de försvarspolitiska motiven lyser med sin frånvaro:

> Om vår Jakt var snabbare än tanken som Du tänker
> Och var byggnad utav guld och ädla stenar blänker
> Om vår berghangar var byggd så trygg och kostsamt stor
> att faktiskt alla rymdes där, i hela staden där vi bor
> Om vår spaning såg Moskva och ryssens Röda torg
> Allt tycks väga lätt mot F 6 och Karlsborg.

Med det här, herr talman, yrkar jag bifall dels till det yrkande som Pehr Löfgreen har lagt fram, dels till ett som är utdelat på bänkarna och där jag yrkar bifall till det som har anförts i propositionen när det gäller F 6 i Karlsborg, dvs. beträffande bibehållande av Västgöta flygflottilj, mom. 76.

(Karl-Göran Biörsmarks yrkande hade följande lydelse:

76. beträffande bibehållande av Västgöta flygflottilj (F 6) att riksdagen med bifall till proposition 1991/92:102 i denna del samt med avslag på motionerna 1991/92:Fö325, 1991/92:Fö6 i denna del, 1991/92:Fö21 i denna del, 1991/92:Fö28 yrkande 21, 1991/92:Fö35 yrkande 1 och 1991/92:Fö40 yrkande 1 godkänner vad regeringen föreslagit.)

Anf. 135 HANS LINDBLAD (fp) replik:

Herr talman! Karl-Göran Biörsmark tog upp mitt påstående att man inte objektivt kan fastställa vilken flottilj som skall läggas ned. Jag sade att jag var med i "dödspatrullen". När vi åkte runt och tittade på, jag tror det var sammanlagt 70 myndigheter – både civila och militära – använde vi samma sätt att räkna vid bedömningen; vi hade samma räntor när vi beräknade kostnaderna för investeringar och samma siffror när vi beräknade vad avgångar och rekrytering etc. kostade. De ekonomiska kostnaderna kan på det sättet beräknas objektivt.

Men när man skall avgöra vilken flottilj som skall läggas ned kan ett skäl vara att det på ett ställe är mera bullerstörningar. Ett annat skäl kan vara att arbetsmarknaden på orten är större. Det är svårt att sätta siffror på sådana faktorer, eftersom det är värderingar. En sådan fråga kan man aldrig bedöma objektivt, inte ens i efterhand.

Jag kan ta några exempel. Riksdagen fattade beslutet att lägga ned I 11 i

Växjö. Alternativet var då I 16 i Halmstad. Jag kan inte ärligt säga att detta var ett riktigt beslut. Jag kan t.o.m. personligen finna flera argument som talar för ett beslut i motsatt riktning.

Vi hade en gång – jag har redan nämnt det exemplet – att ta ställning mellan flottiljen i Ronneby och den i Kalmar. Nedläggningen skedde i Kalmar, men objektivt sett kan man inte säga vilken som borde läggas ned.

Ett annat exempel som kan vara intressant nu var vägningen mellan F 13 i Norrköping och F 11 i Nyköping. Det var alldeles uppenbart att bullerstörningarna var mycket större i Norrköping. F 11:s fält låg långt ut i skogen. Det fanns också berghangar och sådant som vägdes in. Men det som förmodligen gjorde att F 13 blev kvar var att man sade att Norrköping nyss drabbats av en stor textilkris. Det var bara det att den dag tre år senare när flottiljen i Nyköping lades ned stod man mitt uppe i en stålkris med risk för att hela Oxelösund skulle ramla bort. Det som var rätt när beslutet fattades gällde inte längre när beslutet verkställdes.

Jag är själv från Gävle. Jag tycker naturligtvis att det finns många skäl som talar för Gästrikebrigaden, men jag kan inte säga att det är objektivt och att det är fel att behålla regementet i Sollefteå; Ådalen har redan nyligen förlorat ett trängregemente, länet blev av med ett luftvärnsregemente i Sundsvall för ett antal år sedan, och risken är ganska stor att KA 5 i Härnösand också försvinner.

Ingen har alltså rätt eller fel i sådana här frågor, utan alla för fram sina värderingar. Siffror och sådant kan man fastställa objektivt, men värderingar kan inte göras objektivt. Det är det som är politik – man kan värdera regionalpolitik, miljö, statsfinanser, värnpliktssociala faktorer etc. på olika sätt.

Det är klart att vi har tagit oerhört mycket hänsyn till regionalpolitik i den meningen att man har lagt ned nästan alla förband i storstäderna och bygger nya förband t.ex. uppe i Arvidsjaur dit de stackars värnpliktiga får åka. Det har tagits väldigt litet värnpliktssociala hänsyn från riksdagens sida under det att man tagit stor hänsyn till regionala skäl. Detta är en värderingsmässig bedömning, men den är inte felaktig i någon objektiv mening. Därför tror jag inte att vi kan säga att det bombsäkert är riktigt att lägga ned den ena flottiljen och fel att lägga ned den andra. Jag är betydligt mer ödmjuk, därför att jag har varit med om många sådana beslut.

Anf. 136 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Herr talman! Jag respekterar Hans Lindblads ödmjukhet och förstår resonemanget att det är svårt att vara rent objektiv i detta och att väga faktorerna i en vågskål och få fram en absolut sanning. Jag respekterar det. Men samtidigt har ju Hans Lindblad varit väldigt vältalig när det gäller just hur man kan räkna med olika variabler, hur man kan ta in olika faktorer och väga dem mot varandra. Det jag saknar här är just detta underlag, när man nu ställer F 6 mot F 13. Det borde ha funnits en bättre presentation av de variabler som Hans Lindblad talar så vältaligt om. Då hade det kanske också varit lättare att ta ställning.

Den information som jag har fått ut av den här debatten – jag sitter inte i försvarsutskottet och ägnar mig inte så mycket åt de här frågorna annars –

är att de här variablerna talar för F 13. Det är vad jag har fått ut av den här informationen.

Tydligen är det så att Hans Lindblad själv har gjort samma bedömning som jag, regeringen, försvarsministern och många andra, nämligen att de här variablerna talar för F 13. Annars skulle ju inte Hans Lindblad skriva som han gör i det särskilda yttrandet. Låt mig bara kort citera det en gång till: "Inte desto mindre talar starka krigsorganisatoriska och ekonomiska skäl för en nedläggning" – av F 6. "Nedläggning av något annat förband än F 6 sparar mindre pengar under försvarsbeslutsperioden och stämmer sämre överens med de prioriteringar avseende krigsuppgifterna som i enighet beslutats i avsnittet Säkerhetspolitiken och totalförsvaret." – Det är ju Hans Lindblads egen bedömning, objektiv eller subjektiv.

Ni skriver vidare i det särskilda yttrandet: "Med bakgrund av att en majoritet motsatt sig regeringens förslag har vi tvingats acceptera den socialdemokratiska partimotionens förslag – – –."

Det är väl detta som har gjort att beslutet har blivit som det har blivit. Om Hans Lindblad hade fått göra dessa övervägningar med dessa variabler hade det, om jag har förstått texten, blivit F 13 enligt Hans Lindblads eget önskemål.

Anf. 137 HANS LINDBLAD (fp) replik:

Herr talman! Visst är det så. Men det finns ett alternativ som jag har vänt mig oerhört starkt mot, nämligen att man inte skall göra något alls utan behålla båda. Då är det fredsorganisationen som styr. Då skall det vara ytterligare två divisioner, och det kostar, som jag har sagt tidigare, 2,5 miljarder. Det är alltså sex gånger mer än hela det belopp som gjorde att bombkapseln riskerade att bli borttagen från attackflyget. Det är pengar som skulle kunna möjliggöra flygande radar eller jaktrobotar. Det kan inte vara rätt att i detta säkerhetspolitiska läge, då vi inte ser något stort hot i framtiden, lägga ned en väldig massa mer pengar på bränsle och underhåll. Det är detta som det de facto gäller.

Det som är olyckligt både nu och vid besluten 1989/90 är att man inte tar in alla dessa variabler. Det borde vara politikerna som skall väga in alla faktorer – miljö, värnpliktssociala faktorer, arbetsmarknadshänsyn, operativa faktorer etc. – och göra en vägning mellan t.ex. de fem mest aktuella regementena och de tre mest aktuella flottiljerna och får stå för det. Det är i stället myndigheter som gör detta, och dessutom är det enmansmyndigheter där det inte ens finns en styrelse, utan det är arméchefen, flygvapenchefen och ÖB som har lagt fram detta.

Utskottet har sagt att man i principiellt håller med mig om det som jag har sagt i motionen och såvitt jag förstår gjort ett tillkännagivande om att man nästa gång måste låta politiker vara med i detta sammanhang. Det gjordes sista gången för tio år sedan. Men problemet är att det beslutet fick så dåligt rykte.

Det var då fyra partier som i "dödspatrullen" var överens om vad man skulle lägga ned. Men en del stoppades i regeringen, eftersom ÖB helt plötsligt ändrade uppfattning. Då följde regeringen naturligtvis ÖB – det handlade om det minsta motståndets lag. Ett parti skulle ha en kongress på ett av

dessa ställen, och därför gick det inte att lägga ned det regementet. Sedan blev det en uppgörelse i riksdagen mellan två partier. Därför gick det inte att lägga ned den milostaben. Och i några fall struntar myndigheterna i beslutade avvecklingar.

Alla talade illa om "dödspatrullerna". Men ni har rätt. Det är precis på samma sätt som "mina människor" i Gävle tycker, nämligen att man inte har blivit just bedömd.

Folk talar i denna kammare faktiskt ytterligt litet om det operativa och ytterligt litet om det civila försvaret. Det talas nästan bara om fredsorganisationen. Fredsorganisationsfrågor måste också behandlas i ett politiskt organ. Det är väl utomordentligt olyckligt om så inte sker.

Det var på samma sätt förra gången. Det blev som myndigheterna hade föreslagit. Det gjordes de facto ingen politisk bedömning. Det är också bekvämt för politiker att säga att man utgår från myndigheternas förslag. På något sätt skyller man ifrån sig. Nu skyller politiker på myndigheter, och myndigheter skyller på politiker. Det är tyvärr på det sättet. Jag beklagade detta förra gången, och jag beklagar det nu. Men jag är inte beredd att lägga 2 500 milj.kr. av skattebetalarnas pengar på att behålla en organisation i ytterligare fem år för att man skall få titta på alternativen.

Anf. 138 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Herr talman! Jag respekterar naturligtvis Hans Lindblads ekonomiska resonemang. Något måste göras, och jag ställer upp på att en flottilj måste läggas ned.

Vad jag beklagar är att Hans Lindblad med sin goda förmåga att argumentera inte har lyckats övertyga Socialdemokraterna eller Ny demokrati eller båda i försvarsutskottet hur man skulle hantera denna fråga. Det kanske var övermäktigt för Hans Lindblad att övertyga dem. Bollen låg ju väldigt mycket hos Socialdemokraterna och Ny demokrati, och t.ex. hos Ingvar Björk som hade kunnat få vågen att tippa över åt andra hållet.

Det är litet tråkigt att höra att det är ett grunt underlag. Jag har under debatten mer och mer förstått att det är ett relativt grunt underlag som ligger till grund för besluten, och nu bekräftar Hans Lindblad det igen. Det är förödande att Sveriges riksdag sitter och fattar beslut om nedläggning av en bra flygflottilj på ett grunt underlag.

När vi kommer hem skall vi alltså berätta för de anställda på F 13 att det egentligen var ett grunt underlag och att det t.o.m. fanns en majoritet i riksdagen som ville bevara F 13 men att F 13 ändå läggs ned.

I detta sammanhang har Socialdemokraterna och Ny demokrati en nyckelroll. Ny demokrati vill bevara F 13. Men genom sitt agerande föredrar man att behålla F 6 i stället för F 13. Det är de facto på det sättet. Ny demokrati kan säga att man vill behålla båda, men genom sitt agerande vet man att genom att behålla F 6 lägger man de facto ned F 13.

Anf. 139 STIG GRAUERS (m):

Herr talman! Den långa debatt som vi nu har fört har praktiskt taget helt och hållet rört försvaret och detaljer i försvaret. Vad jag emellertid saknat

är synpunkter på de övergripande bedömningar som jag tror vore bra att väga in när försvarspropositionen och betänkandet nu kommenteras.

Låt mig därför snabbt redovisa motiven för att ett beslut nu behöver fattas och redovisa det som man skulle kunna kalla de dominerande idéer som legat till grund för betänkandet och till sist beskriva de principer som väglett oss vid den politiska hanteringen.

Jag skulle först vilja säga att det är viktigt att betona detta med hänsyn till att beslutet som sådant är ett systemval som måste tas i sin helhet. Man kan, som jag ser det, inte gripa ut skilda delar eller skilda komponenter, eftersom man då mister en del av den samverkan som är målsättning för försvaret och för beslutet.

Motiven till att ett beslut nu måste fattas är dels att planeringstiden nu har gått till ända, därmed behöver ett beslut fattas för en ny planeringsperiod, dels att de tekniska, de militärstrategiska och de omvärldsspecifika villkoren har förändrats.

Till motiven för att ett beslut nu måste fattas skall också fogas den för försvaret mycket olyckliga uppbromsningen av utvecklingen och planeringen, som den tidigare regeringens oförmåga att förelägga riksdagen ett förslag inför ett försvarsbeslut innebar.

Att den nya regeringen nu lyckats är en stor framgång för landet, men framför allt för försvaret och dess lednings möjligheter till framsynt planering och utveckling av verksamheten.

Låt mig härefter gå över till att redovisa de dominerande idéer som präglat propositionen och betänkandet.

Jag tror att det finns skäl att fördjupa sig i dessa, eftersom såväl propositionen som betänkandet från försvarsutskottet väckt stor debatt och stort engagemang i kommuner, bland berörd personal och i olika personalorganisationer och inte minst i ledningarna för de berörda enheterna.

Den första idén med beslutet är att modernisera försvaret. I debatten här i kammaren har detta kallats för kvalitetshöjning. För denna modernisering krävs två åtgärder. Den ena är att försvaret tillförs mer medel. Den andra är att strukturella besparingar görs.

Betänkandet som vi har att ta ställning till i dag är så utformat att båda dessa åtgärder genomförs. Därmed får man medel till den avsedda moderniseringen som i sak innebär att man ökar försvarskraften.

Den andra idén som dominerat beslutet har med försvarsstrategi att göra. En presumtiv fiende väntas inte anfalla med stora förband över svenskt territorium, som man tidigare haft skäl att räkna med. I stället inleds sannolikt ett anfall mot strategiskt viktiga anläggningar, och därtill överraskande. Om inte försvaret står rustat för att möta ett sådant strategiskt överfall, kan en fiende strypa viktiga samhällsfunktioner av avgörande betydelse för vårt land. Betänkandets utformning har dominerats av risken för och möjligheten att möta sådana strategiska överfall.

Den tredje dominerande idén har gällt luftförsvaret. I betänkandet har den idén beaktats genom satsningar på JAS, på dess beväpning, på luftvärnet och dess utrustning. Det finns naturligtvis flera idéer som har legat till underlag för beslutet och betänkandet, men dessa har dominerat propositio-

nen och betänkandet. Jag tycker att det är viktigt att man har det klart för sig när man diskuterar det förslag som i dag ligger på kammarens bord.

Avslutningsvis vill jag redovisa några av de principer som använts vid bedömningen av de strukturella besparingsförslagen.

Motståndarna till strukturella besparingar, dvs. de som uppvaktat kammarens ledamöter i brev och genom olika manifestationer, har egentligen fört fram tre typer av argument. Det har varit ekonomiska argument, det har varit militärstrategiska argument, och det har varit personalpolitiska argument.

De ekonomiska argumenten eller motiven bygger så gott som utan undantag på nu gällande villkor, dvs. på ett historiskt underlag. Men det finns en annan aspekt som ofta används när t.ex. näringslivet strukturrationaliserar eller genomför strukturella omdaningar och fusioneringar. Man lägger helt enkelt ett beting, ett effektivitetsbeting eller ett fusioneringsbeting, där man säger att efter det att denna fusionering är genomförd skall den ekonomiska effekten bli följande, och sedan talar man om hur många miljoner man förväntar sig att myndighetschefen så att säga sparar in genom åtgärden. Det här beslutet kommer att följas av sådana beting, det har jag fått bekräftat. Därmed kommer de ekonomiska argument som förs fram av företrädare för olika myndigheter som hotas av nedläggning inte att vara reella när genomförandet väl sker.

Det finns också militärstrategiska motiv. Jag måste säga att det för en politiker har varit väldigt svårt att bedöma dessa. Företrädarna för de militära enheterna gör nämligen mycket mycket olika bedömningar av betydelsen av enheternas geografiska placering. Jag har sagt mig när jag har hört detta, att om det inom den militära sakkunskapen förekommer så olika bedömningar, kan betydelsen av den geografiska belägenheten inte tillmätas alltför stort värde.

Sedan till floran av personalpolitiska argument, som syftar till att förhindra avvecklingar och samlokaliseringar. Alla personalpolitiska frågor skall ägnas uppmärksamhet och tänkas igenom ordentligt, men samtidigt skall man komma ihåg att vi här i landet under årens lopp har skaffat oss stor erfarenhet av verksamhetsavvecklingar såväl inom försvaret som inom näringslivet. De arsenaler av åtgärder som finns, som prövats och utvecklats, skall naturligtvis användas för t.ex. Lv 6, F 13 eller vilken enhet det nu må vara.

Med dessa kommentarer, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan och noterar att vi nu har valt en nödvändig ökning av landets försvarskraft.

Anf. 140 STEFAN ATTEFALL (kds):

Herr talman! Europa befinner sig i ett nytt säkerhetspolitiskt läge. De gamla stormaktsmotsättningarna har försvunnit. Warszawapakten är upplöst, och NATO söker en ny, mer politisk roll. Samtidigt strävar Sverige efter medlemskap i EG, och också i våra nordiska grannländer diskuteras medlemskapsfrågan intensivt.

Denna positiva utveckling i vår omvärld har också tagit sig konkreta uttryck i omvärldens anslag till det militära försvaret. Mellan åren 1990 och

1991 minskade exempelvis NATO sina militära utgifter med 16,2 %. I Sverige däremot föreslås i propositionen en uppräkning av anslagen med 7,3 miljarder kronor för den kommande femårsperioden. Det innebär en ökning med 5 % per år.

En bred opinion är också emot ökningen av försvarsanslagen. Enligt SCB:s undersökning motsätter sig tre fjärdedelar av svenska folket en ökning av de militära anslagen. Breda grupper i vårt samhälle har också på olika sätt uttryckt sin protest mot anslagshöjningarna.

Jag tror att det behövs både en omstrukturering och en neddragning av den svenska försvarsmaktens omfång. Det är också angeläget att de uppgifter som åläggs den svenska försvarsmakten åtföljs av rimliga resurser i form av teknik och utbildning. Kort sagt: Det vi skall ha skall vara av bra kvalitet. På detta område har stora försummelser gjorts under gångna år. Att banta organisationen och se till att utbildning och teknik håller hög klass är därför angeläget. På den här punkten tas också betydande steg i en bra riktning i utskottets betänkande.

I min motion Fö39 argumenterar jag för att det säkerhetspolitiska och statsfinansiella läget inte motiverar regeringens föreslagna anslagsnivå. Det är inte rimligt med 7,3 miljarder kronor utöver nuvarande ram i ett läge när statens budgetunderskott stiger och resurser saknas för angelägna sociala behov. Med de rationaliseringar som föreslås i propositionen och i utskottets betänkande, kombinerat med en något lägre ambitionsnivå för försvarsmakten, bör anslagsnivån bli 2,8 miljarder kronor lägre än vad regeringen och utskottet har föreslagit. Det skulle innebära att den föreslagna ramuppräkningen på 0,9 miljarder kronor per år bör kunna inrymma den nödvändiga teknikförnyelsen.

Jag accepterar alltså en viss ramuppräkning på 0,9 miljarder kronor per år, och det kan motiveras just med den omstruktureringskostnad som uppstår när vi nu krymper kostymen och den kostnad det innebär att åtgärda försummelser vad gäller teknik och utbildning som skett under de senaste åren, försummelser som Socialdemokraterna ytterst är ansvariga för.

De resurser som kan anses motiverade att avdela till det militära försvaret bör prioriteras till luftförsvaret, marinen och de arméstridskrafter som skall värna landets gränser och bevaka att främmande makt inte kränker svenskt territorium. Det som därför bör prioriteras ner är just det s.k. djupförsvaret och den utrustning som i första hand är avsedd för bekämpning av angripare som invaderat Sverige och redan fått fotfäste i Sverige. I stället bör andra, alternativa försvarsformer utvecklas, exempelvis civilmotstånd. Det finns en delegation som jobbar med detta, men vi har hittills sett ganska litet resultat av det arbetet.

Scenariot av ett stort invasionsförsök är också betydligt mindre realistiskt inom överskådlig tid än vad det var tidigare, vilket också regeringen erkänner i propositionen. Detta bör få konsekvenser när det gäller anslagen till det militära försvaret. Exempelvis bör de planerade inköpen av stridsvagnar, som skall påbörjas under planeringsperioden, utgå eller minska betydligt i omfattning. Enligt uppgift kan det komma att handla om inköp av 200 stridsvagnar till en total kostnad av 6–9 miljarder kronor, varav 3–4 miljarder kronor skall belasta den kommande femårsperioden.

Minskningen av anslagen i jämförelse med regeringens förslag bör således ske genom återhållsamhet med inköp av nya stridsvagnar och genom andra besparingar i linje med de principer jag här har anfört.

Fortsätter den positiva säkerhetspolitiska utveckling som vi upplever just nu, måste 1997 års försvarsbeslut innebära kraftiga neddragningar av anslagen till det militära försvaret och alltså en ytterligare krympning av den militära kostymen. Planeringen inom armé, marin, flygvapen och försvarsindustri måste ha detta scenario klart för sig, så att beredskapen finns för stora förändringar.

Men det är också viktigt att de kommuner som är starkt beroende av regemente och försvarsindustri för sin sysselsättning aktivt verkar för att minska detta beroende.

Försvarsutskottet har i sitt betänkande beaktat resonemanget och yrkandet i min motion genom att skriva att "kommuner som är beroende av militär beredskap dels aktivt försöker minska detta beroende, dels höjer sin beredskap att hantera frågor som kan aktualiseras vid kommande militära strukturförändringar". Det är bra att detta skrivs tydligt, och det är viktigt att det poängteras. Nästa försvarsbeslut måste enligt min mening medföra ytterligare neddragning av den militära kostymen. Det är viktigt att de orter som i denna debatt ideligen onmämns börjar inse detta och har en beredskap för det.

Herr talman! Jag vill i konsekvens med vad jag här har sagt yrka bifall till min motion Fö39, yrkande 1. Jag vill också deklarera att jag stöder reservation 8 angående uppskjutande av beslut om stridsvagnsinköp.

Anf. 141 RUNE THORÉN (c):

Herr talman! Att försvarsfrågorna tilldrar sig stort intresse visar bl.a. dagens debatt. Ungefär en sjundedel av denna kammares ledamöter har deltagit i denna snart elva timmar långa debatt. Tyvärr verkar det dock många gånger mera handla om regionalpolitik än om försvarspolitik. Huvudfrågan borde väl ändå vara hur vi skall få ett så bra och effektivt försvar till en så låg kostnad som möjligt.

I propositionen framhålls att luftförsvarsförmågan bör prioriteras. Det är en uppfattning som jag till fullo delar med regeringen. Men denna uppfattning följs tyvärr inte upp i vare sig propositionen eller utskottets majoritetsbetänkande. I båda fallen vill man i stället lägga ned Lv 6 i Göteborg. Ett luftvärn med den placering som Lv 6 har i Göteborg kan inte vara bättre lokaliserat. Göteborg med sin hamn och tillhörande anläggningar samt tunga industrier är ett intressant anfallsobjekt vid ett eventuellt krig. Då gäller det att komma i försvarsställning snabbt. Det är ett luftvärn i Göteborg som vi behöver, inte ett utlokaliserat sådant. Det handlar om försvarspolitik, inte om arbetsmarknadspolitik.

En annan grundläggande idé bakom propositionen var att försvarsmakten skulle ges hög teknisk kompetens och förmåga inom ramen för given ekonomi. Betydelsen av samgruppering av LvTS och leverantören Ericsson Radar samt kopplingen till Chalmers högteknologiska utbildning kan i detta sammanhang inte tillräckligt understrykas.

Jag har tillsammans med några västkustkolleger väckt en motion om just

detta. Vi är förresten många som har motionerat i denna angelägna fråga, och det borde båda gott att man har omtanke om en såväl bra som ekonomisk försvarspolitik och anser att även Västsverige är värt att försvara. Tyvärr har inte utskottsmajoriteten trots sakkunniga uppvaktningar tagit några intryck av dessa, vilket jag endast kan beklaga.

Men då reservationerna nr 16 och 17 i föreliggande betänkande i huvudsak tillgodoser det yrkande vi har i nämnda motion, kommer jag vid en votering att stödja dessa reservationer.

Anf. 142 CARL FREDRIK GRAF (m):

Herr talman! Jag skall försöka begränsa mig till att använda de tre minuter som jag har anmält mig för.

Jag vill först instämma i Ingegerd Sahlströms anförande i eftermiddags beträffande västkustens försvar och Hallands regemente och samtidigt tacka för det stöd som hon och hennes socialdemokratiska kolleger avser att lämna till utskottsmajoriteten i detta sammanhang.

Jag har vidare väckt en motion angående yrkesofficerarnas pensionsålder, och den har tillsammans med andra motioner i liknande ärenden behandlats i utskottet. Jag finner att utskottsskrivningen är relativt positiv, dvs. att utskottet inser att det är oriktigt att genomföra en höjning av pensionsåldern till 65 år för yrkesofficerare. Jag hoppas att regeringen tar det tillkännagivande som nu skall göras på allvar och lägger fram någon form av förslag så att vi får en flexibel pensionsålder enligt internationellt mönster.

Jag är medveten om att det är svårt att göra detta, kanske bl.a. därför att detta delvis också är avtalsfrågor, som regleras mellan parterna. Men jag tror att det är alldeles fel signal när vi skall minska krigsorganisationen att samtidigt från annat håll signalera en höjning av pensionsåldern.

Den tredje punkt som jag vill ta upp här gäller ett område som jag i varje fall inte tror har berörts av någon tidigare talare – jag har inte kunnat följa hela debatten – nämligen reservofficerarnas ställning. Det framgår av betänkandet att ca 1 200 reservofficerare kommer att få lämna sina befattningar. I många fall kan det säkert ske genom naturligt avgång, och med nya reservofficersordningen kommer det kanske i vissa fall att lösa sig automatiskt. Men det finns ändå anledning att påpeka att de som är reservofficerare har åtagit sig att tjänstgöra i försvaret under en viss tid, samtidigt som försvaret har erbjudit sig att tillhandahålla tjänstgöring. Detta kommer att bereda problem i de fall där reservofficeraren vill tjänstgöra men försvaret inte har möjlighet att ställa upp. Man har i det sammanhanget också erbjudit olika typer av ersättningar.

Jag tror att det finns anledning att fästa uppmärksamheten på de problem som kommer att finnas under de närmaste åren vad gäller reservofficerarnas anställning. Jag hoppas att regeringen kommer att lägga fram förslag för att underlätta en lösning även i det avseendet.

Anf. 143 ERLING BAGER (fp):

Herr talman! Lv 6/LvTS i Göteborg är en rationell utbildningsanläggning med tillgång till för luftvärnet speciella lokaler och anordningar för utbild-

ning vad gäller bl.a. radar, robotområdet, specialinstrumentering, luftvärnsautomatkanoner m.m. samt även för utbildning av tekniker.

I de planeringsdirektiv som försvarsministern under hösten 1991 lämnade till överbefälhavaren fanns en tydlig markering av att luftförsvarsförmågan skulle prioriteras. Det var därför mycket anmärkningsvärt att ÖB i den kompletterande programplanen lade fram förslag som enligt min mening skulle leda till ett luftförsvar i obalans. Detta gäller såväl omsättningen av luftvärnssystemet som föreslagen förändring av luftvärnets grundorganisation.

Det är därför enligt min mening oförklarligt och olyckligt att regeringen i sin proposition och försvarsutskottet i detta betänkande vidhållit arméchefens och ÖB:s förslag om en förflyttning av Lv 6 i Göteborg till Halmstad och Luftvärnets Tekniska Skola i Göteborg till Östersund.

Lv 6 kan genom sin nuvarande placering svara mot de högst prioriterade uppgifterna också inom marinkommando Västs operativa riktlinjer, nämligen att snabbt luftskydda Göteborgsområdet.

Om denna flyttning nu genomförs kommer detta även att försvåra det samarbete som nu finns mellan luftvärnsutbildningen och berörd industri.

Inom den teletekniska triangel som utgörs av Chalmers, Ericsson Radar Electronics AB i Mölndal och Lv 6/LvTS i Göteborg pågår ett framgångsrikt samarbete, uppbyggt under många år. Värdet av att i närområdet förfoga över såväl utbildnings- och forskningsfunktioner som industriell högteknologi och fältanvändning med erfarenhetsåterföring kan inte nog betonas.

Det är angeläget att inte förändra de arbetsvillkor som hittills bidragit till denna unika kompetensutveckling, som gjort viktiga högteknologiska industrisatsningar möjliga i Göteborgsregionen.

Herr talman! I dag sker en stor samverkan mellan försvarsindustrin och försvaret. Det sker, som jag nämnt här, vid Ericsson i Mölndal, inte minst i form av marknadsföring för utländska kunder. Även rekryteringen av personal till Ericsson utgår till stor del från LvTS och Lv 6. Teknisk kunskap och fördjupning för LvTS personal har framför allt erhållits genom denna nära samverkan.

Tillgången på teknisk personal har en avgörande betydelse för effektivitet och tillgänglighet, som tidigare framhållits. Jag kan då nämna att riksdagen har avsatt 2 miljarder kronor för anskaffning av ett nytt luftvärnssystem, Robot 90. För att detta nya robotsystem skall bli användbart mellan 1993 och 1998 erfordras att det vid exempelvis LvTS utbildas 120 värnpliktiga tekniker och 30 tekniska yrkesofficerare under åren 1992–1998.

Kompetensen avseende utbildning finns i dag till 90 % vid LvTS i Göteborg. En enkät bland personalen visar att ca 75 % ej avser flytta från Göteborgsregionen till Östersund. Detta innebär att ny kompetens måste byggas upp på de nya orterna, och det tar lång tid. LvTS kommer ej att kunna utbilda teknisk personal i tillräcklig omfattning. Det innebär förmodligen kraftiga förseningar för Robot 90-systemet.

Genom en samgruppering av LvTS och ett luftvärnsregemente skapas gynnsammaste möjliga utbildningssituation för såväl värnpliktiga som officerare i teknisk tjänst vid luftvärnet. Samnyttjande av lärarpersonal, materiel och speciallokaler ger hög och kostnadseffektiv produktion. Genom en samgruppering av Lv 6 med LvTS och de militära verkstäderna kan också

underhåll och materialutnyttjande ordnas på ett sätt som ger mycket stora fördelar.

Herr talman! Jag har tillsammans med partikolleger och Rune Thorén från Centern skrivit motioner där vi framhållit vikten av att Lv 6 och LvTS ligger kvar i Göteborg. I reservationerna 16 och 17 från Socialdemokraterna yrkas bifall till dessa fp- och c-motioner, och det är därför logiskt och konsekvent att jag i den kommande omröstningen kommer att stödja dessa reservationer.

Anf. 144 JOHN BOUVIN (nyd):

Herr talman, riksdagsledamöter! Vi har pratat här hela dagen om att lägga ner F 13. Efter att ha hört den debatten ältas på alla håll och kanter undrar jag om det inte vore bättre att lägga ner riksdagen.

Lars Stjernkvist hör till dem som talade om F 13 och allt det här med flygflottiljerna, och det var ganska märkligt, för vad jag begrep var det ingen i hela riksdagen som över huvud taget ville lägga ner F 13, utan man sade så här: Borgarna vill lägga ner F 6 och Socialdemokraterna F 10.

Vi nydemokrater vill inte lägga ner någonting, men skulle vi vara tvungna att göra det, valde vi Uppsala. Vi tror nämligen att koncessionsnämnden kommer att avgöra den saken alldeles själv. Här lägger vi ner flygflottiljer, innan vi har lagt korten på bordet. Det är helt otroligt!

Det måste vara något lurt bakom det hela. Är det så att man lägger ner F 13, och om koncessionsnämnden sedan säger att den eller den flottiljen skall läggas ner, så lägger man ner en flottilj till? Kan det vara sanningen bakom det hela?

Nåväl, jag tycker att vi i försvarsdebatten först och främst måste klara ut vad vi har försvaret till. Jag tycker att man börjar i fel ände på något vis. Vi måste ju få en politisk enighet om vad det är vi vill.

En del påstår att neutralitetspolitiken är väldigt viktig, men historien har visat att vi aldrig har varit neutrala. All right, vi kör en neutralitetspolitik då.

Skall vi ingå i EG:s försvarsunion? Vad händer då? Vilket hot är det som är viktigast för Sverige?

Skall vi bibehålla ett folkförsvar? Skall vi ha allmän värnplikt eller vad skall vi ha?

Varför har vi så bråttom? Jag är helt övertygad om att vi skulle kunna behålla de flesta förband som finns i dag, om vi avvaktade, hade litet is i magen och släppte loss alla de krafter som finns ute på förbanden som vill göra rationaliseringar men som inte kan göra det på grund av att det finns en massa klåfingriga politiker som tycker andra saker.

Hur skall vi i denna kammare kunna ha kompetensen att tala om att det eller det förbandet skall läggas ner? Å andra sidan tycker jag att det är konstigt att militärerna inte sticker fram hakan och säger att det nu får vara nog. Det måste vara jobbigt för ÖB att få olika politiska besked. Ena dagen skall det vara si och andra dagen skall det vara så. Det går inte att jobba på det viset.

Det finns mycket man skulle kunna säga här, men jag tycker att det känns litet meningslöst att över huvud taget prata så mycket längre. Det värsta är

ju att alla besluten är tagna, innan vi står här hela dagen och debatterar varför vi kommer att rösta på ena eller andra sättet.

Jag vill i alla fall säga något. Varför har vi inte kunnat ge militären nya arbetsuppgifter och fått ihop ekonomin på det viset? Ta transporter med flyg, helikoptrar, båt, bil, bandvagn, allt möjligt! Det är ganska roligt, vad? Vi har hållit på i 15 år och surrat om helikoptrarna skall få användas i civil tjänst, och man har inte klarat av det ännu. Så trögt får det bara inte vara.

Sedan har vi bevakning till sjöss, på land och i luften. Det finns polisiära uppgifter, upphandling av komplicerad teknisk utrustning till alla statliga förvaltningar, ansvar för underhåll av statligt ägd materiel m.m. Vi kan hitta på hur många arbetsuppgifter som helst. Varför gjorde man ingenting åt detta när vi hade högkonjunktur och alla skrek efter arbetskraft? Då hade det väl varit bra att lämna ut arbetsuppgifter till det militära försvaret. Då hade vi släppt loss en massa krafter. Men se, det går inte, för vi är inlåsta i gammalt tänkande.

Det finns ett ordspråk som säger att nya kvastar sopar bättre än gamla. Vi var i alla fall över 100 stycken nya ledamöter som strömmade in här i höstas. Tyvärr var kanske alltför många halvslitna redan.

Sedan har vi ett annat ordspråk: Det är svårt att lära gamla hundar sitta. Vad vi måste komma bort ifrån är blocktänkandet. Vi hör nu hur olika politiker säger: Vi socialdemokrater, vi moderater, vi här och vi där. Glöm det! Det är nya tider – ny start säger man t.o.m. Hur skall vi kunna greja en ny start, när vi har ett gammalt tänkande?

Jag tycker att Hans Lindblad höll ett briljant anförande i förmiddags. Han sätter fingret på det största problemet. Man kan säga – jag har nämnt det förut – att det generellt i hela samhället är den byråkratiska diktaturen som vi har byggt upp under en 40–50-årsperiod. Man är inte lyhörd för nya idéer.

Jag anmälde mig för sex minuter, och jag skall väl hålla den tiden. Vi vet allihop hur det här går. Egentligen kunde vi skicka in sju eller åtta gubbar här och låta dem sköta tryckningarna, så får vi fram resultatet.
(Applåder)

Anf. 145 AXEL ANDERSSON (s):

Herr talman! Om en stund kommer riksdagen att fatta beslut om nedläggning av ett antal militära förband, däribland troligen också I 14 i Gävle.

Låt mig på en gång säga att jag – liksom mina partikamrater på Gävleborgsbänken – inte har någon annan uppfattning om den svenska försvarskostymens storlek än vad som framgår av den socialdemokratiska partimotionen i ämnet. Men vi har en annan uppfattning om vad som skall läggas ned – inte av bypolitiska utan av rent försvarsmässiga och rationella skäl.

Jag är övertygad om att om det senare hade fått fälla avgörandet – och här håller jag mig enbart till den norra delen av vårt land – hade både I 21 i Sollefteå och I 20 i Umeå hamnat före I 14 i Gävle när det gäller nedläggning av förband. Det olyckliga, enligt min mening, är att regionala arbetsmarknadsmässiga skäl blivit vägledande i utskottets bedömning.

Herr talman! Vi vill alla här i kammaren ha bästa möjliga försvar för de miljarder vi anslår för värnet av vårt land. Men det blir optimalt utbyte bara om de försvarsmässiga skälen finge avgöra. Med en sådan bedömning skulle

I 14 i Gävle även i framtiden kunna fylla sin viktiga funktion i vårt militära försvar.

Därför, herr talman, kommer vi socialdemokrater från Gävleborgs län att vid den förestående omröstningen under mom. 59 att stödja motion Fö18.

Herr talman! Det är den 4 juni i morgon. Riksdagens ledamöter är hjärtligt välkomna till Gävle. Vi skall åka dit i ett chartrat tåg, och vi skall äta lunch på I 14, dit naturligtvis också försvarsutskottets ledamöter är välkomna.

Anf. 146 LARS ANDERSSON (-):

Herr talman! Liberala partiet, vilket jag företräder, anser att man i ett betänkande från försvarsutskottet helt måste se till militära sakskäl och den hotbild som kan avtecknas i framtiden och därmed behålla förband som ligger geografiskt rätt i Sverige. I valet mellan I 14 och I 21 måste beslutet således bli I 14. Valet mellan Ing 1 och Ing 2 bör utredas vidare. Vi anser att problemen med flygflottiljerna noga bör övervägas ytterligare.

Vi anser också att betänkandet baseras på en blandning av regionalpolitik och militära sakskäl, där regionalpolitiken i vissa fall har tagit över. Vi anser inte att det är acceptabelt. Med anledning därav yrkar jag bifall till motionen Fö7.

Anf. 147 ARNE ANDERSSON (m):

Herr talman! Tidigare i dag har vi under punkten 89 diskuterat friare former vid nedläggning av förbanden I 14 och P 6. Under överläggningen med utskottets ledamöter senare under dagen har det framkommit att det skulle vara rimligt att likadana friare former borde kunna gälla för förbanden F 13 och Ing 1, som har föreslagits läggas ned. Detta yrkande, som finns utdelat i ledamöternas bänkar, ber jag att få yrka bifall till.

(Arne Anderssons yrkande hade följande lydelse:

89. beträffande friare former vid nedläggning av I 14 och P 6 att riksdagen med anledning av motion 1991/92:Fö46 yrkande 5 utöver vad utskottet anfört som sin mening ger regeringen till känna att vad utskottet har anfört beträffande friare former vid nedläggningen av I 14 och P 6 jämväl bör innefatta de för nedläggning föreslagna förbanden F 13 och Ing 1.)

Anf. 148 BIRGITTA CARLSSON (c):

Herr talman! Som representant för Skaraborgs län och Västsverige vill jag uttala min tillfredsställelse över försvarsutskottets förslag att behålla flygflottiljen i Karlsborg.

Däremot har motion Fö11, om placeringen av milostaben Götaland till Skövde, inte fått den behandling som vi motionärer hade hoppats på. Vi tycker att man vid val av lokaliseringsort bör välja den ort som sammantaget är det mest fördelaktiga alternativet.

I propositionen har "operativa skäl" angetts tala till Kristianstads fördel. Men detta har starkt ifrågasatts i försvarsdebatten och måste dessutom ställas mot övergripande ekonomiska skäl vid val av Skövdealternativet. Den operativa ledningen i krig utförs från samma plats oavsett var milostaben placeras i fred.

Skövdealternativet innebär kortare reseavstånd till departement, försvarsstab och till militära förvaltningsmyndigheter i Karlstad. Transportmässigt kan en årlig besparing på en halv miljon kronor beräknas till Skövdes fördel i dessa avseenden.

Skövde kommun erbjuder en tilltalande lösning av fastighetsfrågan genom att erbjuda lokaler som försvaret varken behöver äga eller förvalta. Det har betydelse för förslag om kapitalkostnader för försvaret. Hyran, exkl. speciella data- och skyddsinstallationer, understiger 300 kr. per kvadratmeter – i modern standard efter ombyggnad – plus driftskostnader enligt egen förbrukning. Detta förslag innebär väsentliga reduceringar av investeringar och innebär att nuvarande milofastigheter i Skövde och Kristianstad kan säljas. Totalt redovisas en vinst om 37 milj.kr. till Skövdealternativets fördel. Det bör bli en bättre driftsekonomi med de militära stödfunktionerna som t.ex. transporter, förråd, bespisning m.m., än vad det kan bli i Kristianstad, som kommer att stå utan militära förband. Tillgång till skyddstrupp finns i Skövde, men ej i Kristianstad.

Skövdealternativet ger utomordentligt goda rekryteringsmöjligheter till milostaben med tre regementen, två flygflottiljer, fem militära skolor, försvarsområdesstab samt pansar- och tränginspektionerna.

Herr talman! Med hänvisning till dessa argument yrkar jag bifall till motionerna Fö11 och Fö15 av Sven-Gösta Signell m.fl., vilka innebär att milostab Götaland lokaliseras till Skövde.

Anf. 149 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att yrka på att Lv 6, eller andra former av sex, skall vara kvar, utan för att peka på att hela denna debatt och dag är fullkomligt meningslösa. Här kommer debatten om dessa försvarsfrågor efter det att besluten realiter redan har fattats. Jag förstår inte. Detta är ju ändå landets förnämsta beslutande församling, och så håller vi på att debattera saker och ting där besluten realiter redan är fattade i utskotten. Det finns vissa undantag, men realiter är det ändå så.

Debatten har hållit på hela dagen. Den började kl. 9. Jag började för övrigt kl. 7 med att simma 200 meter, och jag fick simborgarmärket för det. Det är väl inte så dåligt, så gammal som jag är!

Men vi har hållit på att debattera hela denna dag, och vi har inte påverkat de beslut vi strax skall fatta. Det är Sveriges beslutande församling som håller på med detta.

Jag kan påpeka att redan 1944, då hälften här i församlingen ännu inte var födda, skrev jag en uppsats om riksdagens arbetsformer. Jag citerade den dåvarande ecklesiastikministern Arthur Engberg, som senare blev landshövding i Härnösand, och även Jarl Hjalmarson och Hans Hagnell, som blev landshövdingar i Gävle. Engberg sade att "androm haver han hulpit," dvs. riksdagen, "men sig själv kan han inte hjälpa." Detta är det bedrövliga, dvs. att riksdagen ännu inte har fattat ett riktigt beslut om att tillämpa moderna arbetsformer. Här håller vi på med dessa debatter, dag ut och dag in, som är fullständigt meningslösa. Alla beslut har realiter fattats före debatten, och debatterna kommer efteråt. Vad kan vi då göra?

Herr talman! Förlåt att jag störde. Dessa realdebatter skulle givetvis hål-

las innan besluten fattas. Det gör man inte. Vi känner inom alla partier att vi är toppstyrda. Jag kom hit till riksdagen som en nolla, och jag kommer att lämna riksdagen som en nolla. Det gör de flesta.

Sedan finns det några som inte har tagit någon akademisk examen. De gör karriär, men vi som har goda akademiska meriter gör ingen karriär. Detta måste man ändra på. Nu offrar vi en hel dag på detta.

Vet ni vad man gör därefter? Jo, i morgon skall man fara till Gävle. Eller hur? Det är också lika idiotiskt. När skall riksdagen fatta att vi måste omarbeta våra arbetsformer? Vi kan inte hålla på så här. Vi började klockan nio i dag, och nu är jag den 54:e talaren som håller på med detta. Ingenting, inte ens vad jag säger, kommer att påverka det beslut som vi nu skall fatta. Det finner vi oss i. Ingemund Bengtsson påpekade mycket ofta att vi är landets förnämsta beslutande församling, men vi uppför oss som om vi vore den minst förnämsta.

(Applåder)

Anf. 150 SVEN-GÖSTA SIGNELL (s):

Herr talman! Det hör kanske inte till det vanligaste att en av riksdagens kvittningsmän begär ordet så här sent på kvällen. Vi brukar i stället försöka få ett slut på debatten. Det är än svårare att begära ordet efter Hugo Hegelands anförande. Men på grund av Birgitta Carlssons anförande har jag känt mig föranledd att gå upp i talarstolen.

I går samlades vi riksdagsledamöter från Skaraborgs län och diskuterade om vi skulle gå upp i den här debatten eller inte. Vi kom överens om att vi inte skulle ta upp debatten.

Anf. 151 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag är tacksam om de enskilda överläggningarna sker ute i foajén så länge debatten pågår.

Anf. 152 SVEN-GÖSTA SIGNELL (s):

Herr talman! Jag skall prata litet tystare så att jag inte stör er som pratar.

Vi kom överens om detta. Birgitta Carlsson har inte uppfattat det här på samma sätt. Jag har full respekt för det. Man kan uppfatta saker olika när man sitter och diskuterar, men vi andra hade den uppfattningen att vi inte skulle delta i debatten, eftersom vi var nöjda med utskottets ställningstagande vad gäller F 6 i Karlsborg. Men vi var helt naturligt, precis som Birgitta Carlsson deklarerade här, missnöjda med att vi inte får behålla Milostab Väst i Skövde. Jag skall inte argumentera för varför vi tyckte att den lokaliseringen var bäst. Det har vi redogjort för i den socialdemokratiska motionen Fö15. Jag skall inte göra det mer.

Men jag måste ändå få antecknat till protokollet att vi övriga riksdagsmän från Skaraborgs län också står bakom utskottets förslag när det gäller F 6 och missnöjet med att inte milostaben blivit placerad i Skövde.

Birgitta Carlsson föreslog också ett bifall till motion Fö15, och det är jag glad för. Jag måste väl visa den artigheten och uppskattningen att jag också yrkar bifall till min egen motion, vilket jag inte hade tänkt göra.

Det skulle se illa ut för hemmapubliken om vi andra riksdagsmän från Ska-

raborg inte hade reagerat på detta sätt. Jag tyckte det hade varit fel om Centerpartiet hade fått vara ensamma om detta.

Anf. 153 BIRGITTA CARLSSON (c):

Herr talman! Jag har inte försökt att ta någon poäng här, om Sven-Gösta Signell tror att jag är ute efter det. I går när vi hade en samling – några få riksdagsledamöter från Skaraborgs län – fick jag frågan om vi skulle reagera i den här frågan. Eftersom Bengt Kindbom och jag hade lagt en motion i detta ärende, sade jag att jag inte hade diskuterat frågan med honom. Jag redogjorde för detta för Sven-Gösta Signell. Jag fick inte alls den uppfattningen att jag var skyldig att berätta för honom om jag skulle agera i den här frågan.

Anf. 154 LARS ANDERSSON (-):

Herr talman! På talmannens begäran vill jag ändra mina tidigare yrkande angående motionen Fö7. Även om jag står bakom yrkandena i motionen, avstår jag från att yrka bifall till dessa för att kammaren skall vinna tid.

Anf. 155 SVEN-GÖSTA SIGNELL (s):

Herr talman! I likhet med föregående talare vill jag ta tillbaka det yrkande jag hade angående motionen Fö15.

Anf. 156 BIRGITTA CARLSSON (c):

Herr talman! Då det yrkande som jag gjorde verkar ställa till besvär, och då jag får uppmaningen att ta tillbaka det, gör jag det.

Överläggningen var härmed avslutad.

## Beslut

*Mom. 1* (medel till uppbyggnaden av de östeuropeiska länderna)

Utskottets hemställan bifölls med 263 röster mot 23 för motion Fö34 av Margareta Winberg m.fl. i motsvarande del. 5 ledamöter avstod från att rösta.

Ingrid Hemmingsson (m) anmälde att hon avsett att rösta ja men markerats ha avstått från att rösta.

*Mom. 3* (uttalande om huvudlinjen i svensk säkerhetspolitik)

Utskottets hemställan bifölls med 281 röster mot 11 för meningsyttringen av Jan Jennehag i motsvarande del. 3 ledamöter avstod från att rösta.

*Mom. 8* (oberoende civil ubåtskommission)

Utskottets hemställan bifölls med 165 röster mot 128 för reservation 1 av Sture Ericson m.fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

*Mom. 20* (antalet armébrigader)

Utskottets hemställan bifölls med 169 röster mot 113 för reservation 6 av Sture Ericson m.fl. 13 ledamöter avstod från att rösta.

*Mom. 24* (att inleda anskaffning av nya stridsvagnar)
Utskottets hemställan bifölls med 160 röster mot 119 för reservation 8 av Sture Ericson m.fl. 17 ledamöter avstod från att rösta.

*Mom. 25* (stopp för inköp av nya stridsvagnar)
Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion Fö34 av Margareta Winberg m.fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

*Mom. 39* (modernisering av robotbåtar)
Utskottets hemställan bifölls med 165 röster mot 126 för reservation 9 av Sture Ericson m.fl. 3 ledamöter avstod från att rösta.

*Mom. 40* (utveckling av ubåtar)
Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion Fö34 av Margareta Winberg m.fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

*Mom. 53* (den fortsatta inriktningen av JAS-projektet)
Utskottets hemställan bifölls med 270 röster mot 23 för meningsyttringen av Jan Jennehag, i motsvarande del. 2 ledamöter avstod från att rösta.

*Mom. 54* (bemyndigande att beställa JAS 39 delserie 2 m.m.)
Utskottets hemställan bifölls med 164 röster mot 116 för reservation 11 av Sture Ericson m.fl. 16 ledamöter avstod från att rösta.

*Mom. 55* (betalningsförskjutningar rörande JAS-systemet)
Utskottets hemställan bifölls med 164 röster mot 116 för reservation 12 av Sture Ericson m.fl. 13 ledamöter avstod från att rösta.
Ingrid Näslund (kds) anmälde att hon avsett att rösta ja men markerats som frånvarande.

*Mom. 57* (en grundorganisation som svarar mot ett mindre antal brigader än tretton)
Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion Fö34 av Margareta Winberg m.fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

*Mom. 59* (nedläggning av Hälsinge regemente /I 14/)
Utskottets hemställan bifölls med 277 röster mot 15 för utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion Fö18 av Karin Starrin. 3 ledamöter avstod från att rösta.

*Mom. 63* (samlokalisering av Wendes artilleriregemente /A 3/ med Skånska dragonregementet /P 2/ i Hässleholm m.m.)
Utskottets hemställan bifölls med 173 röster mot 118 för reservation 15 av Sture Ericson m.fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

*Mom. 64* (samlokalisering av Göta luftvärnsregemente /Lv 6/ med Hallands regemente /I 16/)

Utskottets hemställan bifölls med 161 röster mot 132 för reservation 16 av Sture Ericson m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Ingrid Näslund (kds) anmälde att hon avsett att rösta ja men markerats som frånvarande.

*Mom. 65* (flyttning av Luftvärnets tekniska skola /LvTS/ till Östersund)

Utskottets hemställan bifölls med 159 röster mot 133 för reservation 17 av Sture Ericson m.fl. 4 ledamöter avstod från att rösta.

*Mom. 69* (nedläggning av Svea ingenjörregemente /Ing 1/)

Utskottets hemställan bifölls med 265 röster mot 25 för reservation 19 av Robert Jousma. 5 ledamöter avstod från att rösta.

*Mom. 76* (bibehållande av Västgöta flygflottilj /F 6/)

Utskottets hemställan bifölls med 285 röster mot 9 för det av Karl-Göran Biörsmark under överläggningen framställda yrkandet. 2 ledamöter avstod från att rösta.

*Mom. 77* (nedläggning av Bråvalla flygflottilj /F 13/)

Först biträddes reservation 22 av Ingvar Björk med 48 röster mot 15 för det av Pehr Löfgreen under överläggningen framställda yrkandet. 231 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträddes reservation 22 av Ingvar Björk med 52 röster mot 20 för reservation 23 av Robert Jousma. 220 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 251 röster mot 32 för reservation 22 av Ingvar Björk. 11 ledamöter avstod från att rösta.

*Mom. 79* (koncessionsprövning före beslut att lägga ned flygflottilj)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 25 av Robert Jousma – bifölls genom uppresning.

*Mom. 88* (särskilda medel för arbetsmarknadspolitiska åtgärder m.m)

Utskottets hemställan bifölls med 164 röster mot 124 för reservation 27 av Sture Ericson m.fl. 3 ledamöter avstod från att rösta.

*Mom. 89* (friare former vid nedläggningen av I 14 och P 6)

Det av Arne Andersson under överläggningen framställda yrkandet bifölls med acklamation.

*Mom. 92* (yrkesofficerarnas fullmakter)

Utskottets hemställan bifölls med 174 röster mot 118 för reservation 29 av Sture Ericson m.fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

*Mom. 94* (utbildningsreservens sammansättning)

Utskottets hemställan bifölls med 165 röster mot 128 för reservation 30 av Sture Ericson m.fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

*Mom. 97* (dagersättning till värnpliktiga)

Utskottets hemställan bifölls med 284 röster mot 11 för meningsyttringen av Jan Jennehag i motsvarande del. 2 ledamöter avstod från att rösta.

*Mom. 102* (påföljder vid totalvägran)

Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionerna Fö901 av Sigrid Bolkéus och Fö5 av Lena Klevenås – bifölls med acklamation.

*Mom. 104* (tillsättande av utredning om totalförsvarets civila del)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion Fö34 av Margareta Winberg m.fl. i motsvarande del – bifölls genom uppresning.

*Mom. 122* (etablissementet vid Näsby Park)

Utskottets hemställan bifölls med 161 röster mot 128 för reservation 34 av Sture Ericson m.fl. 6 ledamöter avstod från att rösta.

*Mom. 135* (särskild uppräkning av anslagen för anskaffning av materiel)

Först biträddes reservation 36 av Sture Ericson m.fl. i motsvarande del – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion Fö34 av Margareta Winberg m.fl. i motsvarande del – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 159 röster mot 112 för reservation 36 av Sture Ericson m.fl. i motsvarande del. 23 ledamöter avstod från att rösta.

*Mom. 136* (särskilda medel utöver det militära försvarets planeringsram för omstrukturering och förbättrad materielkvalitet)

Utskottets hemställan bifölls med 170 röster mot 113 för reservation 36 av Sture Ericson m.fl. i motsvarande del. 12 ledamöter avstod från att rösta.

*Mom. 137* (minskning av militärutgifterna)

Utskottets hemställan bifölls med 262 röster mot 11 för utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion Fö34 av Margareta Winberg m.fl. i motsvarande del. 14 ledamöter avstod från att rösta.

*Mom. 138* (planeringsramarna för totalförsvarets militära del)

Först biträddes meningsyttringen av Jan Jennehag i motsvarande del – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion Fö39 av Stefan Attefall i motsvarande del – med acklamation.

Härefter biträddes reservation 37 av Sture Ericson m.fl. i motsvarande del med 117 röster mot 11 för meningsyttringen av Jan Jennehag i motsvarande del. 167 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 159 röster mot 113 för reserva-

tion 37 av Sture Ericson m.fl. i motsvarande del. 17 ledamöter avstod från att rösta.

Johan Brohult (nyd) anmälde att han i huvudvoteringen avsett att rösta ja men markerats som frånvarande.

*Mom. 139* (utgiftsram för totalförsvarets militära del)

Först biträddes reservation 37 av Sture Ericson m.fl. i motsvarande del med 115 röster mot 11 för meningsyttringen av Jan Jennehag i motsvarande del. 167 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 161 röster mot 114 för reservation 37 av Sture Ericson m.fl. i motsvarande del. 18 ledamöter avstod från att rösta.

*Övriga moment*

Utskottets hemställan bifölls.

## 7 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Föredrogs
försvarsutskottets betänkande
1991/92:FöU13 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

### Beslut

Utskottets hemställan bifölls.

## 8 § Utskiftning av löntagarfondernas tillgångar m.m.

Föredrogs
finansutskottets betänkande
1991/92:FiU21 Utskiftning av löntagarfondernas tillgångar m.m. (prop. 1991/92:92 och 1991/92:100 delvis).

Anf. 157 ROLAND SUNDGREN (s):

Herr talman! Så kom då den proposition som de flesta av oss trodde och önskade inte skulle komma. I det längsta trodde vi – majoriteten av svenska folket och de flesta tidningar, oavsett partifärg – att regeringen skulle ta sitt förnuft till fånga och inte lägga fram något förslag att skifta ut en tredjedel av löntagarfondernas tillgångar till dem som har råd att spara.

Då beslutet om avveckling av löntagarfonderna fattades i december 1991 markerades det klart att det fanns en majoritet i riksdagen mot en sådan utskiftning, eftersom såväl Socialdemokraterna som Vänsterpartiet och Ny demokrati kraftigt kritiserade en sådan orättfärdig utdelning av de pengar som

ändå var att betrakta som alla löntagares pengar och där tillgångarna var en del av ATP-systemet.

Sedan dess har en promemoria varit ute på remiss, och förklarligt nog är remissyttrandena föga entusiastiska. Flera av remissinstanserna är direkt motståndare. Det gäller stora och betydande organisationer som LO, TCO, LRF, PRO, Svensk Industriförening, Folksam, m.fl. Även SAF, Industriförbundet och Företagarnas Riksorganisation tycker att löntagarfondsmedlen tillsammans med en del av AP-fonden skulle kunna användas som grundplåt i ett reformerat pensionssystem.

Den enda remissinstans som jag har hittat som helhjärtat tycks ställa upp för förslaget är Svenska Kyrkans Personalförbund – var man nu har hittat det remissorganet; jag visste inte ens att det fanns. Men det verkar vara en organisation som inte sysslar med sådana här världsliga angelägenheter utan har mer med tro än med vetande att göra. Det är ju också något religiöst över hela det här förslaget.

Eftersom jag är från Västerås och vi där har enbart borgerliga tidningar vill jag citera den dominerande tidningen VLT. Den har haft många ledare mot det här förslaget, som man kallar fondgåvan. Jag skall citera några rader ur en av ledarna:

"Det är ett förslag som har alla förutsättningar att bli ett präktigt fiasko. Det rör för små belopp och är för långsiktigt för att riktigt kunna kittla dem som har vana och möjlighet att spara. Samtidigt kommer det att hamna tillräckligt många utanför systemet för att det av politiska motståndare skall kunna utmålas som djupt orättvist, ett uttryck för den borgerliga politik som ger åt den som redan har. Och från ekonomisk-politisk synpunkt går en sådan här politisk styrning av hushållssparandet inte ihop med den generella politik man vill föra i övrigt: Nej, ju mer man tänker på det ju mer övertygad blir man att detta kommer att bli den borgerliga regeringens tvångssparande."

Och den borgerliga Västmanlands Läns Tidning fortsätter: "Det har i debatten framkommit många goda förslag om hur löntagarfondernas medel skall kunna komma till nytta i den svenska samhällsekonomin. Mest tilltalande är de förslag som handlar om hur fondmedlen skulle ingå i en grundplåt för ett nytt ATP-system. Regeringen har tydligen inte tagit intryck av alla goda argument, och för regeringens egen skull är det bara att hoppas att riksdagen stoppar förslaget om 'fondgåvor'."

Så långt VLT, och VLT har många supportrar för sin åsikt i pressen. Även förre SAF-ordföranden Curt Nicolin liksom förre statsministern Thorbjörn Fälldin och ledamoten av den här kammaren Daniel Tarschys har i olika artiklar fört fram liknande åsikter.

Ca 20 miljarder av löntagarfonderna är i dag placerade i aktier. De gör i dag nytta i det svenska näringslivet, och samtidigt ger de en avkastning till våra pensioner. Vi behöver i dag allt riskkapital vi kan hitta. Då monterar regeringen ned ett riskkapital som har möjlighet att dämpa det ekonomiska förfall vi nu upplever. Man förstör både industrikapital och sysselsättning. Vad som behövs just i dag är ett sådant långsiktigt riskkapital som kan gå in och rädda "friska delar" av svenskt näringsliv, som nu hotas av att gå under på grund av krisen i bankväsendet.

Det är skillnad mellan det mer långsiktiga riskkapital som finns i de nuvarande löntagarfonderna och det som kan samlas upp i allemansfonderna. Man kan inte begära att enskilda individer år efter år skall samla på sig ett sparande utan att använda pengarna. För de flesta individer är sparandet förknippat med ett mål. Man sparar till en bil, en bostad, semester, osv. Det är ett osäkert riskkapital, och i många fall är det inte alls fråga om något nysparande utan om pengar som förs över från en sparform till en annan.

Vårt förslag är det vi presenterade redan våren 1991 – att de fem löntagarfonderna slås samman med de fem AP-fonderna med rätt att placera pengarna i fastigheter, obligationer, aktier och andra värdepapper. Det är ett förslag som kan skapa trygghet för de framtida pensionerna och samtidigt öka tillgången på riskkapital för svenskt näringsliv, så att dess utbyggnad och framtid långsiktigt främjas.

Det innebär att vi säger nej till det av Ny demokrati föreslagna investeringsbolaget, som ju innebär att de medel som löntagarfonderna har placerat som riskkapital i ett stort antal företag skall användas för placering i andra företag eller möjligen i samma företag. Det innebär bara att man skapar en ny institution för en verksamhet som redan i dag bedrivs.

Vi har i andra sammanhang redovisat hur tillgången på riskkapital kan förstärkas bl.a. genom att man ökar ramen för AP-fondernas aktieköp med 10 miljarder. Dessutom skall utvecklingsfondernas och Norrlandsfondens möjligheter att finansiera mindre och medelstora företag bevaras.

Det är ett riktigt dåligt beslut som riksdagen i dag ser ut att kunna fatta. Än finns det dock möjlighet för riksdagen att som Västmanlands Läns Tidning önskade stoppa "fondgåvan". Men den möjligheten tycks inte vara stor, eftersom Ny demokrati kohandlat bort sina egna tidigare så bestämda åsikter i den här frågan. De käcka parollerna från valrörelsen om partiet som visste vad det ville har förändrats till partiet som velar som det vill.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till reservationerna 1, 3 och 6 i finansutskottets betänkande 21.

Anf. 158 BO G. JENEVALL (nyd):

Herr talman! Jag vill inleda med att säga att jag hyser en viss sympati för Roland Sundgrens synpunkter och Socialdemokraternas ställningstagande i den här frågan. Jag skulle gärna ha sett ett enat utskott i den här frågan – jag tror det skulle ha varit intressant för hela näringslivet.

Det beslut som vi efter debatten skall fatta är nog att betrakta som historiskt, dels genom att det innebär att vi använder en del av de ansamlade löntagarfondsmedlen för ett bra ändamål, dels och framför allt genom vad det innebär för våra små och medelstora företags möjligheter att klara sin riskkapitalförsörjning.

Vi har sedan vi blev ledamöter av denna kammare med kraft och envishet arbetat för att ge våra små och medelstora företag bättre villkor. Det är därför med mycket stor tillfredsställelse som vi nu konstaterar att vårt arbete har krönts med framgång.

Det är extra anmärkningsvärt att en motion kan få ett så genomgripande resultat, då de flesta motioner normalt avstyrks.

Det jag åsyftar är naturligtvis det blivande riskkapitalbolaget med arbets-

namnet Investerings AB Sverige, som tillförs 6,5 miljarder kronor från de ansamlade löntagarfondsmedlen. Till detta kommer ytterligare ca 2,5 miljarder kronor från andra fonder. Det är med andra ord den största satsningen någonsin på små och medelstora företags kapitalförsörjning som därför borde ge en mycket kraftig och positiv signal till näringslivet.

Naturligtvis har en del experter redan uttalat sig om denna satsning – huvudsakligen negativt – utan att veta särskilt mycket om tankarna bakom. Man har t.ex. talat om statliga fonder, när det är fråga om en superprivatisering. Man har nämnt bidrags- och regionalpolitik, när det är fråga om strikt affärsmässiga grunder. Man har talat om en stor tjänstemannaorganisation, när det snarare handlar om ett litet men handlingskraftigt moderbolag. Vidare har en del av de organisationer som företräder företagen stämt in i kören och sökt efter problem i stället för att välkomna denna nya resurs. Reaktionen från de närmast berörda, nämligen företagen, har inte oväntat blivit mycket positiv, och jag har blivit i det närmaste nedringd.

Varför skall vi svenskar alltid söka problem i stället för att se möjligheter? Det påminner mig om en historia, som dessutom påstås vara sann, nämligen den om de två skotillverkarna som samtidigt, varandra ovetande, sände var sin representant till samma land i Afrika. Båda sände snabbt telex hem. Den enes telex hade lydelsen: Återvänder med nästa plan, en helt omöjlig marknad, inte en människa bär skor. Den andres telex hade lydelsen: Bygg omedelbart nya fabriker, en fantastisk marknad, inte en människa bär skor.

Liknelsen är för den intelligente uppenbar men speglar samtidigt hur vi i Sverige tyvärr reagerar på det som är nytt eller annorlunda.

Vad menar vi t.ex. med superprivatisering? Jo, att aktiekapitalet, som vi i motionen satt till 1,3 miljarder, till minst 50 % bör ägas av dem som inbetalt löntagarfondskapitalet och som erhåller aktier till ett värde som är proportionellt mot deras insats. Resten av aktierna bör fördelas till de svenska medborgare som ej vill delta i det sparpremiegrundande allemanssparande som anges i betänkandet, med en aktie var på nominellt 100 kr. Det skulle ge medborgarna fullständig valfrihet att välja mellan en sparpremie som kan lyftas 1997 eller en börsaktie i detta bolag som i stort sett utgör nuvärdet av sparpremien.

En ytterligare positiv effekt av betänkandets innebörd är att de nämnda fonderna privatiseras och därmed effektiviseras. Det är nämligen viktigt att behålla och även öka mångfalden i utbudet.

Det är vidare mycket viktigt att bolaget snabbt bildas för att kunna vara i drift redan i höst och kunna bidra till en positiv utveckling framför allt för de små och medelstora företagen.

Styrelsen skall utgöras av välmeriterade och erfarna näringslivsrepresentanter som väl känner till de små och medelstora företagens speciella behov och arbetsvillkor.

Investeringsaktiebolagets bolagsordning bör även utformas så att bolaget ges frihet att på olika sätt kunna stödja kundföretagens egenkapital, vilket samtidigt stärker företagens kreditvärdighet. Den bör även innehålla röstbegränsningsregler för att motverka ett maktövertagande.

I denna vackra kväll och vid denna sena tidpunkt tar jag mig en personlig

frihet att påpeka att min sedan många år framlidne far, som var företagare, skulle ha glatt sig åt detta beslut, då han precis i dag skulle ha fyllt 90 år.

Slutligen, herr talman, vill jag yrka bifall till hemställan i finansutskottets betänkande FiU21 med undantag av mom. 10 där jag yrkar bifall till vår reservation 8.

Anf. 159 LARS-OVE HAGBERG (v):

Herr talman! Det är ett dåligt förslag till utskiftning av löntagarfonderna som regeringen har presenterat. Även de förändringar som utskottet har gjort i form av ett riskkapitalbolag är dåliga.

Vänsterpartiet föreslår därför att regeringens proposition avslås, och särskilt när det gäller att löntagarfondsmedlen skall användas till ett premiegrundande allemanssparande.

Om detta inte blir riksdagens mening, föreslår vi i andra hand att hälften av löntagarfonderna läggs ihop med AP-fonderna för att förstärka pensionssystemet och trygga pensionerna i framtiden. Den andra halvan föreslår vi skall användas till satsningar och utveckling av ny produktion, t.ex. i en variant av riskkapitalbolag.

Regeringens förslag innebär att hela löntagarfondskapitalet skall satsas på det som man knappast kan säga leder till någon större tillväxt i samhället – premiegrundande allemanssparande, forskning och högre utbildning – och sedan anmäler man detta med små och medelstora företag.

Vi från Vänsterpartiet och många andra har sagt att det i dag inte kan vara angeläget att införa en sparpremie, att stimulera sparandet ytterligare, när man egentligen borde stimulera den inhemska konsumtionen eller investera dessa pengar i något helt annat. En sparpremie i detta läge är en helt felaktig åtgärd och framför allt när det gäller att ta sparpremien från löntagarfondstillgångarna. Det är möjligt att man kan lösa frågan om den högre utbildningen på annat sätt än direkt över budgeten och att se till att forskning och utveckling får de resurser som behövs.

Frågan om den kommitté som regeringen skall tillsätta för de små och medelstora företagen har utskottet löst. Om jag förstår denna matematik rätt är löntagarfondsmedlen på drygt 20 miljarder och kanske upp emot 22 miljarder. Det som utskottet nu har fått ihop dvs. 6,5 miljarder till detta riskkapitalbolag som Ny demokrati har fått igenom, 10 miljarder till forskning och utbildning i någon form och 6–7 miljarder till denna sparpremie – är en bra bit över 20 miljarder. Samtidigt lovar man att de som inte är med och skall ta del av denna sparpremie också skall få något. Men detta går alltså inte ihop. Någonstans måste man krympa om det skall vara en bra utskiftning eller det som regeringen har tänkt sig.

Vad man redan nu kan misstänka är att de som inte är med och inte får någon sparpremie, de som inte har råd och som hamnar utanför, får stryk.

Utan tvivel har Ny demokratis inhopp i denna debatt vitaliserat debatten om hur fondmedlen skall användas, framför allt när det gäller de små och medelstora företagen. En liten anknytning till själva andemeningen i löntagarfondsdebatten finns i Ny demokratis förslag, nämligen att dessa medel skulle bidra till investeringar och produktion av varor och tjänster.

Under lång tid av utskottsbehandlingen såg det ut att kunna bli ett intres-

sant resultat, en uppgörelse om fondmedlen, som skulle kunna dra åt rätt håll, dvs, innebära att pensionssystemet stärktes och att resurser skapades till små och medelstora företag framför allt för utvecklande av nya jobb. Vad jag nu kan förstå har Ny demokrati inordnat sig i regeringsunderlaget och inte bara gjort en sämre uppgörelse beträffande fondmedlen, dvs. riskkapitalbolaget, än nödvändigt, utan även bundit upp sig för att stödja regeringens alla förslag i kompletteringspropositionen, inkl. borttagandet av schablonavdraget och ett ökat skattetryck.

Eftersom jag är mycket intresserad av att de små och medelstora företagen skall ha en chans att utvecklas, skapa nya resurser och göra någonting positivt, är min fundering: Vilken är skillnaden mellan det tänkta riskkapitalbolag som skisseras i betänkandet och en bank? Vilken egentlig, kvalitativ skillnad finns där? Kommersiella villkor och strikt affärsmässighet är honnörsorden, och bolaget skall inte ägas av staten. Vilken ägare skall få det kapital som är skisserat och sedan ta de särskilda risker som är förenade med utveckling av små och medelstora företag? Jag tycker att Ny demokrati skall redovisa vad det är för skillnad, eftersom man i så hög grad hänvisar till det etablerade bankväsendets brister. Vilken blir skillnaden?

Bankerna satsade under 80-talet på spekulation och tog riskerna för det. För detta får bankkunderna, inkl. skattebetalarna, nu betala. Det var alltså inte produktion av varor och tjänster som framför allt stod i centrum för risktagandet.

Ny demokrati brukar också berömma sig för att värna om fattigpensionärerna – eller är det kanske bara Bert Karlsson som gör det? Ny demokrati har ju nu haft chansen att förstärka pensionssystemet och ge en grundplåt till en möjlig satsning i ett system för de pensionärer som har det sämst ställt. I stället satsar man pengarna på dem som har råd att spara, på de pensionärer som har det bäst ställt. Det är faktiskt konsekvensen av ert förslag, Bo G. Jenevall. Det är knappast någon fattigpensionär som kommer att delta i det här premiesparsystemet. Har Ny demokrati genom detta bara sett till en seger på den politiska cirkusarenan och till att man har fått regeringen till förhandlingsbordet, medan sakfrågan egentligen har fått ge vika? Jag misstänker att det är så.

Löntagarfondena har i alla fall sin upprinnelse i en gigantisk debatt vid 70-talets början, då man diskuterade arbetslivets demokratisering. De centrala frågorna var hur man bäst skulle kunna skapa en motvikt till den privata kapitalkoncentration som finns i Sverige och har ökat, hur man lokalt och regionalt skulle kunna få inflytande över företagens investeringar för dem som arbetar i företagen. Tanken var att de anställda skulle kunna ta till vara den utvecklingspotential som fanns i företaget och utveckla sitt engagemang, och man skulle se till att det blev samhällsnyttiga investeringar.

Det var egentligen grundtankarna i hela fonddebatten. Det fanns också andra varianter av debatten. Socialdemokraterna menade att detta skulle utgöra en del av den solidariska lönepolitiken.

För Vänsterpartiet, som förde fram egna fondförslag i debatten, byggde idéerna på att de anställda skulle ha en ökad makt – på bekostnad av kapitalägarna. Pengarna skulle tas av de medel som skulle gå till investeringar, de

skulle styras den vägen, och främst skulle de gå till produktiva investeringar, där social nytta och miljömässiga hänsyn skulle stå i centrum.

De här principerna är faktiskt mer aktuella nu än någonsin. Ett av de problem som vi har upplevt i ekonomin är just effekterna av den tredje vägens devalveringspolitik och av att kredit- och valutaregleringen avskaffades under 80-talet. Strategiskt viktiga och nödvändiga investeringar i produktionen av varor och tjänster har fått ge vika för spekulation. Det är en orsak till de ekonomiska problem vi i dag har i Sverige.

Jag är helt övertygad om, att om de anställda hade haft ett annat inflytande över företagens tillgångar, hade det skett fler investeringar av den karaktär som jag har skisserat i stället för den spekulation som förekom på 80-talet.

Från borgerligt håll älskar man att skylla på socialdemokratin och den tredje vägens politik. Jag delar uppfattningen att den tredje vägens politik hade enorma brister. Men besluten om spekulation och förskingring av investeringskapital fattades av dem som utövade ägaransvaret över de uppkomna devalveringsvinsterna. Det talar man väldigt tyst om, och det tycker jag är mycket viktigt att erinra om i det här tidevarvet, när regeringen riktar in hela sin politik på att stimulera just dem som under 80-talet inte tog något ansvar för strategiska, produktiva investeringar.

Samtidigt kan man konstatera att detta skedde under en tid då vi hade löntagarfonder, vilket bevisar att de var krångliga, utslätade och hade mycket litet att göra med idéerna i ursprungsdebatten. De arbetande hade väldigt litet inflytande över det hela. Löntagarfonderna motsvarade inga förväntningar, de skapade inte entusiasm hos någon, de blev egentligen en belastning för hela arbetarrörelsen. Detta visar också att man inom socialdemokratin i dag inte känner någon större saknad över fonderna. De blev ju i stället en symbol för motstånd från borgerligheten, av vilket vi bör dra vissa lärdomar.

Löntagarfonder i socialdemokratisk tappning har alltså inte varit någon särskilt bra väg till ekonomisk demokrati och förnuftig produktion, utan de var alltså den återvändsgränd som vi nu ser.

Men som sagt: Rudolf Meidners principer och de tankegångar som fonderna egentligen byggde på är faktiskt ännu lika viktiga. Vi för fram dessa tankegångar i vår meningsyttring. Vi menar att löntagarfondernas tillgångar är de arbetandes pengar. De är tagna ur det tillgängliga löneutrymmet, och de borde därför rättmättigt gå tillbaka till dem som har skapat dem. Ett sätt att göra detta, som jag redovisade tidigare, är att låta dem gå till pensionssystemet. Det är i gungning, och därför bör hälften av tillgångarna tillföras AP-fondssystemet. Det är fullt möjligt, och det är rätt. Den andra hälften bör gå till skapandet av nya jobb, framför allt genom olika typer av riskkapitalsatsningar i små och medelstora företag.

Vår meningsyttring stämmer väl överens med de principer och tankegångar som först kom från Ny demokrati. Jag är därför litet besviken över att man inte ordentligt vill utveckla den här delen av den svenska ekonomin, om man nu är intresserad av att göra det. I stället blev det en uppgörelse, i vilken jag fortfarande inte vet vilken som är skillnaden mellan bankväsendet och detta riskkapitalbolag. Detta är nämligen så kringgärdat av kommer-

siella regler, affärsmässighet och en sparandeform. Någonstans måste det gå ihop, och alla vi som har kontakter med små och medelstora företag vet att banken säger nej om du har en idé och vill utveckla något som innebär en stor risk. Det är inte bara en gång som jag i länsstyrelsens styrelse har sett hur bankerna behandlar sådana ansökningar. Kommer detta riskkapitalbolag att agera annorlunda?

Jag tror därför att den skiss jag har lämnat i min särskilda meningsyttring är en mycket mer framgångsrik väg att använda dessa löntagarfondsmedel, och det stämmer väl överens med det huvudsyfte som en gång var tanken.

Med det yrkar jag bifall till meningsyttringen.

Anf. 160 BO G. JENEVALL (nyd) replik:

Herr talman! Jag vill för det första passa på tillfället att vända mig speciellt till Lars-Ove Hagberg, som ju – tyvärr, måste jag säga – skall lämna riksdagen. Han är en god representant för sitt parti, och han har varit en mycket värdefull medlem av finansutskottet.

Jag delar i mångt och mycket Lars-Ove Hagbergs synpunkter, lika väl som jag i mångt och mycket delar Socialdemokraternas syn på vad man skulle göra av de här pengarna. Jag är ibland litet påtalad för att jag vill ha en diskussion i utskottet, och jag får väl säga att jag har blivit ganska väl tillgodosedd. Jag tycker att man behöver behandla saker och ting mer i utskotten än vad man egentligen gör i dag.

Jag skulle personligen gärna ha sett att man hade fått en consensus i utskottet. Jag tycker det hade varit bra med en uppdelning av dessa pengar så att en tredjedel kunde gå till forskning och utveckling, en tredjedel till vad vi tycker är intressant med riskkapitalet och en tredjedel till pensionerna. Jag tycker vi borde kunnat uppnå den situationen i utskottet, men nu var det tyvärr inte möjligt.

Man kan ha vilka synpunkter som helst beträffande löntagarfondspengarna och fondens tillkomst. Personligen skulle jag gärna ha sett att dessa pengar i stället satsats i resp. företags egen verksamhet. Jag tror det skulle ha gynnat samtliga.

Men nu har vi den situation vi har. Jag vill motivera litet närmare – om talmannen godkänner att jag drar ut på tiden, eftersom jag var mycket sparsam i mitt anförande nyligen. Jag tycker man borde vara litet mera pragmatisk i synsättet på dessa pengar. Vilken åsikt man än har är det så att såväl företagen som de anställda har avstått från sin del i det hela. Det var därför som vi i vår motion utvecklade att hälften av kapitalet borde gå till vad vi har föreslagit och den andra hälften till något vi ville diskutera i utskottet.

Vi hade en valsituation. Varför valde vi regeringssidan? Vi kunde ha nått ett bättre bättre resultat genom att gå tillsammans med Socialdemokraterna och få ett par miljarder till. Men vi valde denna väg. Jag tror att det hade varit värdefullt om vi hade kunnat enas.

Anf. 161 LARS-OVE HAGBERG (v) replik:

Herr talman! Bo G. Jenevall håller med Roland Sundgren, han håller med mig och så gör han upp med Lars Tobisson och de övriga i regeringspartierna.

Min fråga var ganska konkret: Är det någon skillnad mellan det riskkapitalbolag som nu skisseras i utskottsbetänkandet och en bank när riskbedömningen görs vid lån till små och medelstora företag? Man har ju kommersiella intressen, strikt affärsmässighet, och man skall t.o.m. spara i detta riskkapitalbolag. Min erfarenhet är, att under sådana förhållanden kommer det långsiktiga risktagandet, som verkligen sker i de små och medelstora företagen där det verkligen känns, inte till stånd. Det blir som hos vilken bank som helst. Jag är ganska besviken över denna utveckling.

Dessa fondmedel kunde ha använts till ett större risktagande, med vilket vi verkligen hade kunnat utveckla svenskt näringsliv. Jag har inte fått svar på den frågan.

När det gäller pensionärerna och tanken att dela pengarna med dem har ändå Ny demokrati mycket envetet talat om detta med fattigpensionärerna. Här hade man chansen att visa en sak, men man gjorde upp någonting annat.

När man gjorde upp om det man inte riktigt vill stå för, eftersom man håller med både socialdemokratin och mig, så svalde man därmed också regeringens hela ekonomiska politik, fast man uttryckte att man kanske var litet skeptisk. Man tyckte att man inte skulle öka skattetrycket, och man sade att schablonavdraget var besvärligt för dem som hade långt att pendla. Men nu har man köpt alltihop och inordnat sig ordentligt i regeringsunderlaget framöver, vad jag förstår.

Sakfrågorna har kommit vid sidan om. Men man fick Bengt Westerberg till förhandlingsbordet. Är det syftet så är alltsammans bara cirkus, och då blir jag ännu mer besviken.

Vi kanske får höra av någon senare på talarlistan om någon mer kan hålla i ingången till manegen på cirkusen och berätta om det är på det här viset eller inte.

Anf. 162 BO G. JENEVALL (nyd) replik:

Herr talman! Jag har förståelse för dessa synpunkter. Våra åsikter sammanfaller i stort med regeringens ekonomiska politik. Vi vill kanske gå litet snabbare fram.

Varför har vi då valt den här vägen? Vi tror att 9 miljarder trots allt kan gynna marknaden bättre än 11 miljarder, och varför?

Hade vi fattat ett beslut om 11 miljarder tillsammans med oppositionen, hade regeringen kanske obstruerat mot detta. Nu har vi i stället inte bara övertygat regeringen, vi har fått regeringen med oss på att detta är bra. Vi har även fått etablissemanget och bankerna med oss, vilket vi tror är väldigt viktigt för de positiva signalerna ut till näringslivet.

Vi menar också att detta med riskkapital är viktigt i så måtto att vi kan tillföra egenkapital till företagen, vilket i sin tur kan gynna dem så att de kan bli så att säga kreditvärdiga i förhållande till sin egen bank.

Vi vill dessutom behålla mångfalden. Vi hjälper till att privatisera hela riskkapitalmarknaden genom denna åtgärd. Vi tror att det i förlängningen kommer att bli mycket gynnsamt för företagen.

Vi har kvar våra åsikter om fattigpensionärerna. Tyvärr har vi inte majoritet i kammaren för att åstadkomma någonting annat än en utredning, vilket

vi beklagar. Vi anser att man måste förstärka pensionskapitalet. Den saken kommer upp i höst, och vi har våra synpunkter som vi vill återkomma till.

Vi tror att vi i valet mellan blocken – vilket vi i och för sig beklagar – har gjort det rätta valet för att på bästa sätt tillgodose de små och medelstora företagens försörjning av kapital och riskkapital.

Anf. 163 LARS-OVE HAGBERG (v) replik:

Herr talman! Denna argumentation stärker mig i uppfattningen att detta endast är någonting på ytan. Det är inget genomgripande. Det är uppvisande av ett cirkusnummer.

Den signal som ges skall ges tillsammans med regeringen, menar Bo Jenevall. Men då lämnar vi sakpolitiken, som skulle vara Ny demokratis kännemärke. Ny demokrati skulle ta ställning i sak och inte ingå i något block.

Jag vet inte vad socialdemokratin egentligen har tänkt sig att komma med här, men för min del hade jag kunnat tänka mig en uppgörelse som gått väldigt långt när det gällt att använda de 11 miljarderna till att verkligen utveckla möjligheterna för små och medelstora företag att börja någonting nytt. Man kunde även stärka den goda produktionen, den goda verksamhet som finns i dag.

Om ett företag i dag inte är kreditvärdigt hos en bank kan det inte bli mer kreditvärdigt hos detta riskkapitalbolag, som har samma kriterier som en bank. Det förefaller mig ologiskt.

Ett riskkapitalbolag måste ju kunna ta risker. Men ni har skrivit bort dessa risker ganska rejält i den här satsningen.

Jag beklagar verkligen denna utveckling. Man kan säga att man värnar om fattigpensionärerna. Men man hade chansen att lägga 11 miljarder till systemet, och vi vet att det skall förändras. Kanske vi tillsammans kunde lägga tyngdpunkten hos dem som har det sämst ställt framöver. Det gäller ju inte bara fattigpensionärerna nu, utan även framdeles. Men nu har Ny demokrati faktiskt gett de bäst ställda pensionärena möjlighet att få en premie. Det är en politisk skandal!

Anf. 164 PER-OLA ERIKSSON (c):

Herr talman! Kvällen är sen, och jag skall försöka begränsa mig i mitt anförande.

Vid årsskiftet gick löntagarfonderna i graven. Det vi i dag har att besluta om är hur tillgångarna skall fördelas vid utskiftningen. Jag tycker att det finns anledning att titta på motiven för att införa löntagarfonderna.

Det var en gång i tiden meningen att fonderna skulle underlätta den solidariska lönepolitiken, dämpa löneökningstakten, bidra till en jämnare förmögenhetsfördelning, öka utbudet av riskkapital, öka sparandet i ekonomin och stärka pensionssystemet.

Herr talman! Med facit i hand vet vi att löntagarfonderna inte har bidragit nämnvärt till något på de här områdena. Verkan har ibland varit den motsatta. Hushållens totala sparande minskade under senare hälften av 80-talet och var under flera år negativt i förhållande till hushållens disponibla inkomster. Fondernas bidrag till förstärkning av pensionssystemet var likaså obetydligt.

Inte heller har företagens tillgång på riskkapital förbättrats i någon större utsträckning, därför att största delen av fondmedlen har använts för omfördelning av aktieägandet. Endast ca 10 % av medlen har använts för köp av nyemitterade aktier.

Det har inte saknats idéer i fråga om vilka områden som pengarna skall gå till vid utskiftningen. Det har handlat om infrastruktursatsningar, det har handlat om företag, det har handlat om pensioner, det har handlat om brottsofferjourer, m.m., m.m.

Vid utskiftningen av löntagarfondernas pengar faller det sig ganska naturligt att stimulera ett antal områden i samhället där man kan få en betydande effekt. Regeringen har föreslagit att fondernas tillgångar skall användas till premier för att stimulera ett ökat sparande, med senare anknytning till ett individuellt pensionssparande, till att främja utveckling av små och medelstora företag och för att främja forskningen samt utdelning till dem som av olika anledningar inte kan eller vill delta i det premiegrundande sparandet.

I det betänkande som vi nu behandlar och skall ta ställning till föreslås en utskiftning av löntagarfondspengarna som ligger i linje med regeringens förslag, alltså sparande, företagsutveckling och forskning.

Behoven av åtgärder för de små och medelstora företagen är stora. Det är omvittnat av tidigare talare och också i många andra sammanhang. De mindre och medelstora företagen har en betydelsefull roll i arbetet att åter få fart på hjulen i den svenska ekonomin. Genom en mera kraftfull satsning på mindre och medelstora företag kan vi skapa arbetstillfällen och trygghet över hela landet. Det bidrar också till en nödvändig konkurrens, till gagn för hela samhället.

Därför är det tillfredsställande att en majoritet i utskottet har funnit det angeläget att ytterligare precisera insatserna för de mindre och medelstora företagen. Den åtgärd som utskottet har stannat för är en vidareutveckling av de tankegångar som redan fanns i propositionen, med en ytterligare precisering.

När vi nu stärker resurserna till riskkapital, skall de bidra till finansieringen av små och medelstora företag och kan vara en betydelsefull resurs för resten av detta sekel.

Centern och övriga regeringspartier har vid upprepade tillfällen, bl.a. i motioner här i riksdagen, i program och skrifter understrukit behovet att öka tillgången till riskkapital för små och medelstora företag. Därför är vi positiva till det tillskott till företagens riskkapitalförsörjning som utkvittning av löntagarfondernas medel nu kan ge.

Socialdemokraterna kritiserar förslaget om ökade resurser för riskkapital. Jag tycker att det är förvånande, mot bakgrund av att de själva både i motioner och i andra sammanhang har pekat just på behovet av att främja de mindre företagen.

Jag läste också att en högt uppsatt företrädare för socialdemokratin, ingen mindre än ledamoten i verkställande utskottet Anders Sundström, i Piteåtidningen den 8 april pläderade mycket tydligt för att pengarna från löntagarfonderna uteslutande skulle gå till småföretagen.

Nu satsar vi inte alla pengar på småföretagsutveckling men en betydande

del, och jag tror att ledamoten i det socialdemokratiska verkställande utskottet är till en betydande del tillfredsställd med finansutskottets förslag.

Sedan måste vi också stimulera det enskilda sparandet. Socialdemokraterna har ju alltid valt att prioritera sparandet i kollektiva former. Att lägga äggen i samma korg har ökat sårbarheten i det finansiella systemet. Socialdemokraterna talar om AP-fondssystemet, det kollektiva ägandet, osv.

Därför är det förslag som finns i propositionen om sparstimulanser motiverat. Det vidgar och stimulerar det individuella sparandet. Det blir en väldigt viktig bit i att som nästa steg stärka det individuella pensionssparandet.

Det råder också en bred samsyn i utskottet om behovet av att satsa offensivt på kompetens- och kunskapsuppbyggnad. Det tillhör de mest strategiska uppgifterna för framtiden. Forskning och utveckling är av stor betydelse för ett land som Sverige och för att Sverige skall kunna inta en betydande roll på den internationella arenan.

Att använda en del av löntagarfondernas medel till insatser för forskning är därför ett mycket bra förslag. Regeringen avser att senare i höst återkomma med en närmare precisering av vilka områden forskningspengarna skall anslås till. Vi har då anledning att ytterligare diskutera den biten.

Herr talman! Låt mig till sist säga att löntagarfonderna har varit en politisk stridsfråga i 20 år. De har utgjort en vattendelare mellan politiska partier i Sverige. Det är bra att frågan om löntagarfonderna nu kan avföras från dagordningen, och jag är mycket tillfreds med att fem av riksdagens partier har kunnat enas om på vilket sätt medlen skall utskiftas. Det är en styrka. Det är en styrka för riksdagen, och det är en styrka också när man skall använda pengarna på ett förnuftigt sätt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till finansutskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer och den särskilda meningsyttringen.

Anf. 165 ROLAND SUNDGREN (s) replik:

Herr talman! Per-Ola Eriksson säger att Socialdemokraterna vill lägga alla ägg i en korg. Det är precis tvärtom. Skall man få marknadsekonomin att fungera på bästa möjliga sätt, skall man ha en mångfald, och vi står för mångfalden. Att kapitalbildningen fungerar är enormt viktigt för de mindre och medelstora företagen.

Vi behöver alla former av möjligheter att skapa ett sådant riskkapital. Vi behöver en stram finanspolitik som inte arbetar med stora budgetunderskott. Vi behöver ett kollektivt sparande som i pensionsfonder. Även löntagarfonderna har gjort mycket stor nytta i det svenska samhället. Även om Per-Ola Eriksson försöker säga någonting annat, har de gett sitt bidrag till långsiktiga satsningar.

Vi behöver också ett hushållssparande. Vi behöver alla de här formerna av kapitalbildning. Det är värdefullt inte minst för att också minska ett behov av en utländsk upplåning.

Nu undrar jag hur de här pengarna skall räcka till allting. 7,5 miljarder skall sprättas ut nu. Men sedan säger man att de som inte sparar också skall få pengar. Det finns inget ordentligt underlag för att det blir de här 7,5 miljarderna. Om man får 50 % av vad man sparar i premie, kan det bli fråga om mer pengar. Dessutom skall det delas ut pengar till dem som inte sparar.

Om Lars-Ove Hagbergs beräkning stämmer, är man redan där uppe i de 22 miljarderna. Skall man låna för att klara alla åtagandena? Det kanske blir så att Bo Jenevall inte får de 6,5 miljarderna till sitt investeringsbolag utan att själv behöva gå ut och låna upp pengarna.

Det här är ju en cirkus utan like. Jag har hittills inte hört någon människa som tyckt att det är ett bra förslag. Jag tror inte att Per-Ola Eriksson i själ och hjärta tycker att det är bra, men han är kaptenen, han står som Sven Duva på bron. Han måste genomföra det här regeringsförslaget, hur dumt han än tycker att det är.

Bo Jenevall talar inte om utsprättandet av sparpremierna. Han tycker att man hade kunnat hitta en mycket bättre och mera effektiv användning för löntagarfondspengarna. Jag tror att Per-Ola Eriksson innerst inne tycker samma sak.

Anf. 166 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Herr talman! Jag delar Roland Sundgrens uppfattning om att vi måste främja sparandet. Men till skillnad från Socialdemokraterna vill vi från Centern och de övriga regeringspartierna främja det individuella sparandet. Det enskilda sparandet har varit alldeles för lågt under alltför många år. Det är viktigt att vi på olika sätt stimulerar sparandet och sedan skapar ett sparsystem där det går att växla in till ett pensionssparande. Det är också viktigt för att stärka pensionssystemet.

Sparande, forskning och företagsutveckling är tre viktiga delar i en stabil ekonomisk politik med bäring på framtiden. Det förslag som nu finns i betänkandet har denna inriktning. Jag beklagar att Socialdemokraterna har ställt sig utanför och i stället valt en annan modell. Det skulle vara en styrka för Socialdemokraterna om de hade ställt upp på detta förslag, eftersom många socialdemokrater i andra sammanhang har talat om betydelsen av sådana åtgärder.

Anf. 167 ROLAND SUNDGREN (s) replik:

Herr talman! Socialdemokraterna har inte ställt sig utanför. Vi har naturligtvis velat diskutera en uppgörelse, speciellt som det här är ett enormt dåligt förslag. Men ingen från regeringens sida har velat tala med oss. Vi har ju visat vissa öppningar här.

Det är inte så att det individuella sparandet, speciellt i en lågkonjunktur, är det effektivaste och bästa sparandet – det var också Lars-Ove Hagberg inne på, och det har jag betonat många gånger förr. Det offentliga sparandet, det kollektiva sparandet, satsar mer långsiktigt. Vi kan peka på 60-talet, då AP-fonderna byggdes upp och då enorma infrastrukturinvesteringar gjordes och investeringar i högre utbildning och forskning. Det var möjligt med hjälp av den kraftiga ökningen i just det kollektiva sparandet.

Ett individuellt sparande är mer flyktigt. Individer sparar för att använda pengarna så småningom till att köpa bil, semester e.d.

Vi behöver alltså båda formerna av sparande. Jag tycker att det här är en stor svaghet i regeringens syn på sparandet. Jag ser att Lars Tobisson är här. Han sade i den förra debatten att 90-talets stora stridsfråga kommer att bli huruvida sparandet skall vara offentligt eller privat. Om vi skall klara inve-

steringarna, jobben och ekonomin behövs både kollektivt och individuellt sparande.

Anf. 168 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Herr talman! Under ett antal årtionden då Socialdemokraterna har haft den politiska makten har man medverkat till att framför allt främja det kollektiva och institutionella sparandet och ägandet. Det har skapat en stelhet i det finansiella systemet, och det har skapat obalans mellan olika typer av ägande och sparande. Under 90-talet och åren framöver måste det individuella sparandet främjas och en bättre konkurrens skapas, i stället för monopolliknande tendenser i ekonomin. Därför är den här vägen som vi har valt en viktig väg som hör framtiden till.

Anf. 169 LARS-OVE HAGBERG (v) replik:

Herr talman! Den historieskrivning som utskottets ordförande presenterade kan inte stå helt oemotsagd, dvs. att sparandet skall vara till för att begränsa löneökningar och för pensionssystemet. En del av detta finns redan. Men grunden i det som Rudolf Meidner tog fram, och den diskussion som fördes inom arbetarrörelsen och som manifesterades på LO-kongressen 1976, var framför allt att de anställda skulle få en ägandemakt och inflytande i sina företag, framför allt vid investeringar. Det här var de två bärande frågorna som löntagarfondssystemet handlade om. Socialdemokraterna drev systemet att det hela skulle samordnas med den solidariska lönepolitiken. Man skall komma ihåg att detta var grunden till hela löntagarfondssystemet, dvs. dessa övervinster som skulle placeras någonstans och som de arbetande skulle få ta hand om.

Enligt Per-Ola Eriksson har de löntagarfonder som upprättades i början av 80-talet inte betytt särskilt mycket. Nej, just det. De hade väldigt litet att göra med det jag har sagt. I stället fortsatte de företag som hade ägaransvar att satsa på spekulation när vinsterna i samband med devalvering blev stora.

Vad gör Per-Ola Eriksson åt den ägarinriktning som finns i företagen i dag? Så fort företagen får tillgång till pengar satsar de på det som ger snabbast utdelning. Kommer det att bli så med övriga regeringsförslag, t.ex. när kapitalbeskattningen sänks och företagen får pengar i hand? Kommer det att göras några produktiva investeringar?

Tror Centern att det kommer att bli så? Per-Ola Eriksson representerar faktiskt ett folkrörelseparti som bl.a. ägnar sig åt regionalpolitik. Vi vet att det under 80-talet knappast har investerats något av betydelse i de utsatta regionerna.

Utskottet har nu en skrivning om ett riskkapitalbolag. Vilken skillnad anser utskottets ordförande att det är mellan bankernas sätt att låna ut pengar och riskkapitalbolag? Vad är den avgörande skillnaden? Skall små och medelstora företag säga att de skall rusa till detta riskkapitalbolag och överge banken, eftersom man där har varit besvärlig under en längre tid och företagen vill ta igen sina spekulationshistorier från 80-talet? Vi får se om Per-Ola Eriksson kan ge något svar.

Sedan har vi frågan om icke-spararna, som inte kommer med i premiesystemet. Kan Per-Ola Eriksson lova att även de skall få ta del av utdelningen?

Det vore intressant att få veta. Jag förstår att adderandet av redan uppräknade kostnader inte räcker till i dagens läge.

Centerpartiet och Vänsterpartiet har kämpat för fattigpensionärerna. Nu pläderar Per-Ola Eriksson för de bäst ställda pensionärerna.

Anf. 170 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Herr talman! Det är intressant att höra i den här debatten att ingen längre försvarar löntagarfonderna. Möjligen försvarar Lars-Ove Hagberg en annan form av fonder, nämligen de Meidnerska. Men de blev inte heller förverkligade.

Lars-Ove Hagberg har rätt på en punkt. Under 80-talet blev det regional obalans i Sverige. Det går att belasta löntagarfonderna för en bidragande orsak till detta, nämligen det sätt på vilket pengarna hämtades från regionerna i landet och sedan investerades i de stora företagen med många gånger tvivelaktiga regionalpolitiska effekter.

Vad är det för skillnad mellan ett riskkapitalbolag och en bank? Det här handlar inte om en traditionell bankverksamhet med inlånings- och utlåningsverksamhet. Det handlar om att tillföra företagen olika typer av riskvilligt kapital. Det är inte fråga om vanligt banksparande i en traditionell bank. Här är det fråga om att använda pengarna för att stärka riskkapitalet i de små och medelstora företagen på ett sätt som bankerna i dag inte gör. Därför är den åtgärden riktig.

Vidare har vi pengarna till de människor som inte är med i allemanssparandet. Där hänvisar jag till s. 12 i betänkandet om utdelning till andra än sparare i allemansfonder. Där finns svaret på Lars-Ove Hagbergs fråga.

Anf. 171 LARS-OVE HAGBERG (v) replik:

Herr talman! Ingen försvarar löntagarfonderna. Nej, det är Socialdemokraterna som i så fall skall försvara dem. De gör det inte. Jag har aldrig försvarat dem, av precis den anledning som Per-Ola Eriksson framförde, nämligen aktieinnehavet i de stora företagen. Till viss del har Per-Ola Eriksson rätt.

Men Per-Ola Eriksson försvarar egentligen med sin regeringspolitik den stora regionala obalansen, dvs. ägarna av investeringskapitalet. Var placerade de som fick del av de stora devalveringsvinsterna detta kapital någonstans? Inte hamnade det i de utsatta regionerna, Per-Ola Eriksson. Inte har det heller funnits någon politisk, demokratisk styrning för att föra kapitalet dit. Det här var med anledning av frågan om obalansen.

Sedan frågade jag om risken. Som ledamot i länsstyrelsens styrelse har man många små företag att ta ställning till. Nu ankommer det på vår bedömning i länsstyrelsens styrelse att tilldela dessa småföretag medel. Här kommer detta riskkapitalbolag att ställa upp. Det brukar vara ett kriterium för att dela ut dessa regionalpolitiska medel att en bank eller någon annan träder in för att ta risken. Men de är njugga i det här läget.

Betyder detta med kommersiella villkor och affärsmässighet något annorlunda för riskkapitalbolaget än för bankväsendet? Det är min fråga, och jag får inte något svar på den. Jag kan se skillnaden mellan själva funktionen hos ett riskkapitalbolag och en bank, men detta gäller det risktagande som

jag kan se konkret i min politiska vardag eller som den småföretagare som vill ha andra statliga medel kan se. Kommer detta riskkapitalbolag att göra någon annan värdering än vad banken gör?

Till sist, Per-Ola Eriksson: Nog är det ganska besvärande för Centerpartiet att ställa upp på det här premiesystemet och den stimulans som de bäst ställda får del av i det här systemet? Premiesparandet skall vara till ett pensionssparande. Vi vet ju vilka som kan göra det. Men var hamnar de sämst ställda pensionärerna som vi har kämpat för så frenetiskt tillsammans i flera år? Både Ny demokrati och Centerpartiet hade chansen att förstärka pensionssystemet och det kollektiva sparandet, men man gör det inte. Jag tycker att det är beklagligt att Centerpartiet skall lämna sina ursprungliga rötter.

Anf. 172 HANS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Handläggningen av detta ärende är så anmärkningsvärd att den måste redovisas för kammaren. Jag gör det särskilt gärna när jag finner att i denna sena timma har en som suttit i många år i konstitutionsutskottet och dessutom är statsvetare till professionen tagit plats på talmansstolen. Detta är verkligen något att fundera på för den som är intresserad av konstitutionella frågor.

Förslaget om ett premiegrundande sparande är enligt vår mening icke i överensstämmelse med de krav på likställdhet som grundlagen kräver. Det gynnar dem som kan flytta sparmedel eller som eljest har resurser för att delta i sparandet. Premien, som är skattefri, motsvarar 50 % av det insatta beloppet. Om man tar hänsyn till att en inkomsttagare har 50 % i skatt, för det har väl de som kan spara här, är premien faktiskt lika stor som det sparade beloppet.

Det är klart, att när människor kan flytta sparmedel mellan olika bankkonton kan man förstå att de redan har börjat räkna ut hur mycket premier de kan få om de sparar åt sig själva, sina barn, barnbarn och bryllingar. Då kan de som har dessa möjligheter komma upp i betydande förmåner.

Men de som inte kan flytta pengar och de som inte har möjligheter att delta i detta sparande får ingenting enligt det förslag som nu skall behandlas av kammaren. Det är kanske de som har avstått från sitt löneutrymme för att betala in de avgifter som nu skall delas ut till dem som har bättre förutsättningar att spara.

Minoriteten i utskottet ville att lagrådet, som regeringen inte hade hört, skulle få yttra sig över förslaget. Jag skall alldeles strax återkomma till hur det blev med detta.

Det jag nu har redovisat är ändå inte det mest upprörande i den här frågan. Döm om vår förvåning när vi behandlade regeringens proposition, som bara innehåller förslag om att avsätta dessa 7 miljarder till sparpremier och ordföranden Per-Ola Eriksson vid bordet väcker förslag om att vi direkt skall besluta om att föra över 9 miljarder kronor – 6,5 miljarder från löntagarfonderna och 2,5 miljarder från andra håll. Det ville han att utskottet vid sittande bord skulle ta ett beslut om, utan att det hade förelegat möjligheter till motionsrätt och utan att ärendet varit föremål för någon som helst beredning. Han ville alltså att vi vid bordet skulle fatta beslut om 9 miljarder kronor. 9 miljarder kronor är fortfarande ganska mycket pengar. Det skulle vara

väldigt mycket pengar om de används till de sämst ställda pensionärerna som Ny demokrati ofta talar om.

När detta förslag framfördes begärde vi att ärendet skulle gå på remiss till statliga myndigheter som vi pekade ut och till ett antal organisationer. Då fann vi, att om vi tillämpade de regler som finns i riksdagsordningen 4 kap. 10 § och sju ledamöter av utskottets 15 stödde förslaget hade det vunnit utskottets godkännande. Men då passade majoritetens åtta ledamöter på att åberopa ett stadgande i samma paragraf som hävdar att ärendet kan avgöras om det är så att det skulle leda till avsevärt men för riket om man väntade med att genomföra det. Dessa åtta av utskottets femton ledamöter åberopade då att det skulle vara till avsevärt men om vi skulle skicka ärendet på remiss. Hyggliga som vi är sade vi: "Ni kan väl åtminstone vara med på att vi ordnar en öppen utfrågning?" Nej, det kunde de inte.

Enligt grundlagen skall man tala om vad det är för avsevärt men som man åberopar, men det kunde inte utskottsmajoriteten. De sade bara att det skulle vara en olägenhet om ärendet blev fördröjt. Jag tackar för det. De som lägger fram propositioner i riksdagen gör det för att få dem behandlade. Det är klart att om de inte blir behandlade kan man alltid anföra att detta är en olägenhet.

Både vår begäran om remiss till lagrådet och vår begäran om att få yttranden och att få ärendet behandlat har avslagits under hänvisning till att det skulle medföra avsevärt men för riket. Om vi går till förarbetena i grundlagsberedningen kan vi där utläsa att om ett sådant här läge uppstår, förutsätter man generositet från utskottsmajoritetens sida. Utskottsmajoriteten har varken visat generositet mot utskottsminoriteten eller hänsyn till grundlagens bestämmelser.

Som jag ser det, är detta en ytterligt allvarlig fråga. I fortsättningen behöver man inte ha propositioner när man vill genomföra något. Utskottsmajoriteten kan vid bordet väcka förslag i storleksordningen 9 miljarder kronor och undvika motioner, undvika beredningar, säga att det om ärendet inte avgörs nu leder till avsevärt men och genomföra vad som helst. Ni har öppnat portar som borde förblivit stängda.

Det kommer att få allvarliga konsekvenser för riksdagens fortsatta arbete om vi godkänner en sådan tolkning av riksdagsordningens 10 §.

Herr talman! Vi måste på allvar protestera mot ett sådant handläggningssätt. Det är otillständigt att behandla och besluta om 9 miljarder kronor, utan att ta hänsyn till vad en minoritet på sju ledamöter har att säga och att de begär att få ärendet berett.

Anf. 173 BO G. JENEVALL (nyd):

Herr talman! Jag har stor förståelse för Hans Gustafssons synpunkter, och jag tycker att de till mycket stor del är berättigade.

Man kan då fråga sig varför jag anslöt mig till regeringspartierna och bildade majoritet i den här frågan. Min tolkning av avsevärt men i det här sammanhanget gäller det att vi anser att det är mycket viktigt att detta riskkapitalbolag kommer i gång snabbt. Vi tycker att 1992 års problem bör avgöras och få en effekt under 1992.

Jag var mycket tveksam inför det här beslutet. Jag vill upprepa att jag gärna hade sett att vi kunnat uppnå enighet i utskottet i den här frågan.

Det finns delade meningar beträffande sparpremien. Jag vill upplysa om det jag sade i mitt tidigare anförande. Det svenska folket får här för kanske första gången någonsin en valfrihet, nämligen att fritt välja mellan att ta en sparpremie på 1 200 kr. år 1997 eller att ta en aktie i riskkapitalbolaget med i stort sett nuvärdet av sparpremien år 1992. Det är ytterst tillfredsställande att svenskarna själva får göra valet och avgöra om de vill välja det ena eller det andra. Det tycker jag är en mycket stor demokratifråga.

Sedan vill jag komplettera svaret till Lars-Ove Hagberg. Det är en väsentlig skillnad på riskkapitalbolaget i förhållande till de etablerade bankerna. Vi har nämligen – jag säger vi, eftersom det förhoppningsvis är ett faktum – möjlighet att från riskkapitalbolaget gå in på egenkapitalsidan i bolagen, vilket innebär att man på detta vis kan stärka företagens kreditvärdighet så att de kan gå vidare till sin bank och få de lån som behövs för att så att säga komma i mål med sin verksamhet.

Anf. 174 HANS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Bo G. Jenevall säger att det skulle vara till avsevärt men om inte riskkapitalbolaget skulle komma i gång tillräckligt fort. Det kan i konstitutionell mening inte påvisas att en fördröjning med några månader med att skapa ett riskkapitalbolag – där vi ännu inte vet hur det skall verka, byggas upp och ägas – ur samhällets och landets synpunkt kan anföras som skäl för ett avsevärt men.

Det är i denna fråga också alldeles uppenbart att det i konstitutionell mening heller inte kan åberopas som avsevärt men att sparpremierna börjat gälla några månader senare. Det är ett allvarligt övergrepp i förhållande till konstitutionen som har begåtts. Det kommer att få allvarliga framtida konsekvenser, sanna mina ord, om majoriteten växlar i denna kammare och i handläggningsordningarna!

Här har man infört ett system där man i mycket stora ärenden om 9 miljarder kronor kan behandla frågor vid bordet i utskottet. Utan att det föreligger ett papper, utan att riksdagens ledamöter har haft tillfälle att väcka motioner och utan att ärendet har varit föremål för någon form av beredning har man genomfört detta!

Jag förmenar inte majoriteten att fatta beslut om vare sig riskkapitalbolag eller premier, men det borde vara en anständig handläggning av en sådan fråga. Det hade riksdagen tjänat på. Det hade ni som vill genomföra detta tjänat på i stället för att försöka hafsa igenom detta riskkapitalbolag och den vägen åstadkomma en hantering i kammaren som kommer att få långtgående framtida konsekvenser.

Anf. 175 BO G. JENEVALL (nyd):

Herr talman! Jag vill upprepa att jag har den största förståelse för Hans Gustafssons synpunkter. Jag tycker att de är berättigade. Jag vill också upprepa att vi från vår sida anser denna fråga vara mycket angelägen. Det är anledningen till att vi med tvekan anslöt oss till majoriteten. Vi vill utnyttja sommaruppehållet till att få detaljerna klara för att få detta bolag i drift

fr.o.m. hösten. Med hänsyn till den konjunktur vi har, är det ytterst angeläget att små och medelstora företag får möjlighet att kunna utnyttja denna resurs. I övrigt har jag inte mer att tillägga.

Anf. 176 HANS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Jag delar uppfattningen att det med hänsyn till vad som har ägt rum på finansmarknaden är väldigt bra om man kan förbättra försörjningen av riskkapital i det läge som föreligger. På den punkten har vi inga delade meningar. Jag tycker t.o.m. att frågan är så viktig, Bo G. Jenevall, att den hade varit värd en seriös behandling, en ordentlig utredning, ett ordentligt övervägande och ett berett och bra beslut. Det hade frågan varit värd, och det hade jag varit beredd att medverka till om vi hade kommit dithän. Det vet Bo G. Jenevall.

Jag förmenar inte er att ha en annan uppfattning än den vi har. Men jag kräver respekt för den författning som reglerar vårt arbete. Jag har heller ingenting att invända mot att ni har gjort upp med de borgerliga partierna i denna fråga. Calle Bildt har ju öppnat någon sorts diversehandel på Kungsbron där han köper och säljer åsikter när det passar. Han har här köpt och sålt. Han har gett 9 miljarder och fått medverkan till att ta bort schablonbidraget, moms och allt detta.

Regeringen består inte längre av fyra partier utan av fem. Fyra i Rosenbad, och ett här i Brandkontoret. Det kan vi väl stå ut med.
(Applåder)

Överläggningen var härmed avslutad.

**Beslut**

*Mom. 1* (avslag på propositionen)

Utskottets hemställan bifölls med 161 röster mot 123 för reservation 1 av Hans Gustafsson m.fl..

*Mom. 3* (stödet till små och medelstora företag)

Först biträddes reservation 3 av Hans Gustafsson m.fl. med 119 röster mot 11 för meningsyttringen av Lars-Ove Hagberg i motsvarande del. 156 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 161 röster mot 126 för reservation 3 av Hans Gustafsson m.fl.

*Mom. 7* (vinstdelningsskatt)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering bifölls med 161 röster mot 124 för utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 6 av Hans Gustafsson m.fl. anförda motiveringen.

*Mom. 10* (bosparande)

Utskottets hemställan bifölls med 255 röster mot 21 för reservation 8 av Bo G. Jenevall. 10 ledamöter avstod från att rösta.

*Övriga moment*

Utskottets hemställan bifölls.

## 9 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Föredrogs
finansutskottets betänkande
1991/92:FiU27 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

**Beslut**

Utskottets hemställan bifölls.

## 10 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Föredrogs
utrikesutskottets betänkande
1991/92:UU25 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

**Beslut**

Utskottets hemställan bifölls.

## 11 § Beslut om fortsatt ärendebehandling den 9 juni

Kammaren beslöt att ärendebehandlingen skulle fortsättas vid arbetsplenum tisdagen den 9 juni.

## 12 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades
Skrivelse
1991/92:177 Återkallelse av proposition 1991/92:176 om lag med bemyndigande att tillämpa lagen (1971:176) om vissa internationella sanktioner i fråga om "Förbundsrepubliken Jugoslavien" (Serbien-Montenegro)

Konstitutionsutskottets betänkande
1991/92:KU35 EG-information

Utrikesutskottets betänkande
1991/92:UU31 Tillämpning i fråga om Libyen av lagen (1971:176) om vissa internationella sanktioner

Socialförsäkringsutskottets betänkanden
1991/92:SfU13 Sjukförsäkring, läkemedel och tandvård
1991/92:SfU14 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden till riksmötet 1992/93

Socialutskottet betänkanden
1991/92:SoU19 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden till riksmötet 1992/93
1991/92:SoU21 Ny läkemedelslag m.m.

Trafikutskottets betänkanden
1991/92:TU23 Teletaxorna samt bidrag till VHVJ-järnvägen
1991/92:TU26 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Jordbruksutskottets betänkande
1991/92:JoU24 Förslag om slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1992/93, m.m.

Näringsutskottets betänkande
1991/92:NU36 Rekonstruktion av Nordbanken

Bostadsutskottets betänkanden
1991/92:BoU23 Statens stöd för bostadsfinansieringen
1991/92:BoU24 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden
1991/92:BoU25 Bostadsbidrag för första halvåret 1993 m.m.

**13 §** Kammaren åtskildes kl. 24.00.

Förhandlingarna leddes
av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 6 § anf. 14 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. anf. 33 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. anf. 58 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. anf. 94 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. ajourneringen kl. 18.00,
av förste vice talmannen därefter t.o.m. anf. 140 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. 8 § anf. 160 (delvis) och
av tredje vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

LISBET HANSING ENGSTRÖM

*/Gunborg Apelgren*

# Innehållsförteckning



**Onsdagen den 3 juni**

1 § Val av en riksdagens ombudsman (justitieombudsman) ..... 1
Thage G. Peterson (s)
2 § Utökning av antalet suppleanter i EES-utskottet ..... 1
3 § Val av suppleant i EES-utskottet ..... 1
4 § Ny riksdagsledamot m.m. ..... 2
5 § Justering av protokoll ..... 2
6 § Totalförsvarets fortsatta utveckling 1992/93–1996/97 ..... 2
Försvarsutskottets betänkande FöU12
Debatt
Sture Ericson (s)
Robert Jousma (nyd)
Jan Jennehag (v)
Arne Andersson (m)
Försvarsminister Anders Björck (m)
Iréne Vestlund (s)
Hans Lindblad (fp)
Barbro Evermo Palmerlund (s)
Gunhild Bolander (c)
Karin Wegestål (s)
Jan Erik Ågren (kds)
Sven Lundberg (s)
Wiggo Komstedt (m)
Christer Skoog (s)
Gudrun Norberg (fp)
Britt Bohlin (s)
Sven-Olof Petersson (c)
Ian Wachtmeister (nyd)
Åke Carnerö (kds)
Ingvar Björk (s)
Henrik Landerholm (m)
Lars Stjernkvist (s)
Bengt Harding Olson (fp)
Förste vice talmannen (om sammanträdets forsättning under kvällen)
Inge Carlsson (s)
Ingbritt Irhammar (c)
Magnus Persson (s)
Dan Ericsson i Kolmården (kds)
Hans Göran Franck (s)
Mikael Odenberg (m)
Börje Nilsson (s)

Ylva Annerstedt (fp)
Lena Klevenås (s)
Ingegerd Sahlström (s)
Karin Starrin (c)
(forts.)
Ajournering ..... 127
Återupptagna förhandlingar ..... 128
6 § (forts.) Totalförsvarets fortsatta utveckling 1992/93–1996/97
(forts. FöU12) ..... 128
Ines Uusmann (s)
Patrik Norinder (m)
Kent Carlsson (s)
Ingela Mårtensson (fp)
Martin Nilsson (s)
Pehr Löfgreen (m)
Torgny Larsson (s)
Karl-Göran Biörsmark (fp)
Stig Grauers (m)
Stefan Attefall (kds)
Rune Thorén (c)
Carl Fredrik Graf (m)
Erling Bager (fp)
John Bouvin (nyd)
Axel Andersson (s)
Lars Andersson (-)
Birgitta Carlsson (c)
Hugo Hegeland (m)
Sven-Gösta Signell (s)
Andre vice talmannen
Beslut ..... 165
7 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden ..... 169
Försvarsutskottets betänkande FöU13
Beslut ..... 169
8 § Utskiftning av löntagarfondernas tillgångar m.m. ..... 169
Finansutskottets betänkande FiU21
Debatt
Roland Sundgren (s)
Bo G. Jenevall (nyd)
Lars-Ove Hagberg (v)
Per-Ola Eriksson (c)
Hans Gustafsson (s)
Beslut ..... 187
9 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden ..... 188
Finansutskottets betänkande FiU27
Beslut ..... 188

10 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden ..... 188
Utrikesutskottets betänkande UU25
Beslut ..... 188
11 § Beslut om fortsatt ärendebehandling den 9 juni ..... 188
12 § Bordläggning ..... 188

**gotab** 41621, Stockholm 1992